

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10619

DRAMATISHE SHRIFTEN

Sholem Asch

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דראמאטישע
שריפטען

פון

שלום אש

(נאציאנאלע דראמען)

Dramas

Sholem Asch

Volume II

פאנד II

ארויסגעגעבען פון שלום אש קאמיטע
ווילנא — ניו-יאָרק — 1922

MADE IN POLAND
PUBLISHED BY
F. A. BROTHMAN, WILNA

איבערדרוקען איבערזעצען און

אויספיהרען און דער ער-

לויבניש פון מחבר פארבאטן

Copyright by
Sholom Asch

1922

דרוקעריי, ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין, ווילנע, קליין סטעפן-גאס 23.

אינה אלט:

1. משיחיס צייטען
2. אונזער גלויבען
3. א שנירעל פעריל
4. דער טויטער מענש

1950

1950

1950

שלום אש

משיח'ס צייטען

א צייטשטיק אין דריי אקטען.

פינפטע דורכגעזעהענע און פערבעסערטע אויפלאגע.

1910

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RESEARCH REPORT

געווידמעט דעם אָנדענקען פון דער
ערשטער אויספיהרערין פון דער ראָלע
יוסטינע, דער אומשטערבליכער וויערע
קאָמיסאַרושעוויסקאַ.

פערזאנען:

רב חנן, אן אלטער בעל-הבית אין א קליין שטעדטל.
מלכה'לע, זיין ווייב, א בכבוד'ע בעל-הבית'טע.
ברוך אָדער באַריס, זייער עלטערער זוהן, א ווארשעווער סוחר.
העלענע, זיין ווייב, א גרויסארטיגע מאדאם.
יוסף, זייער יונגערער זוהן, אן ארימער קליין-שטעדטלידיגער סוחר.
חנה'לע, זיין ווייב, א פראסטע יודיגע.
אַנקעל קאַהן, זייער איידעם, א דייטש יודעל פון לייפציג.
טאַנטע בערטאַ, זייער טאכטער, אַנקעל קאַהנ'ס פרוי, שוין א דייטשע „פּרוי“.
אַנדרושיי, ברוך און העלענעס עלטערער זוהן, א סטודענט אין דער שווייץ.
יוסטינע, זייער טאכטער, א סטודענט אין קראקא.
בן-ציון, יוסף און חנה'לעס עלטערער זוהן, א געוועזענער בית-מדרש-בכור.
חיים, זייער מיטעלטערער זוהן, א בעל-מלאכה.
משה, זייער יונגסטער זון.
רחל לאה, אן אלטע דינסט ביי מלכה'לען.

ערשטער אקט.

סצענע:

א ברייטע, לאנגע בעל-הבתישע שטוב. רעכטס א טיר פון די אינעווייניגסטע צימערן אריינצוגעהן, לינקס א צווייטע טיר פון דרויסען אריינצוקומען. די טיר איז פערמאכט מיט אן אייזער-נעץ פּרענט און פעסט פּערשלאָסען. די טיר עפענט מען נאָר אויף, ווען גרויסע געסט קומען צו פּאָהרען, אָדער פּורים ביי דער סעודה. אין הינטערגרונד דריי גרויסע פענסטער, פּער האַנגען מיט רייכע פּאַרהאַנגען. צווישען די פענסטער א ברייט שוויצען-שענקעל, פון וועלכען עס קוקען אַרויס זילבערנע בלים, פּאַרצעלייענע טעלער א. א. וו. צווישען די צווייטע פענסטער א צווייט שוויצען-שענקעל מיט ספּרייט. די ווענט בעהאַנגען מיט בילדער פון רבנים, אויסגענייט אויף קאַנזע: ר' עקיבא אינר'ס בילד, דער וויל-נער גאון און נאָך פּאַטאַגראַפיעס. אין מיטען צימער א ברייטער לאַנגער טיש, בעדעקט מיט אַ ווייס טישטוך, איבער וועלכען עס הענגט אַראָב אַ גרויסער אַלטער הענגלייכטער. דער טיש איז אַרומגעשטעלט מיט אויסגעבעטע פּאַטער-שטולען. אויבען אָן ביים טיש צוויי טיפּע פּאַטער-שטולען פאַר טאַטע-מאַמע. אַרום די ווענט אָן אַלטע קאַנזאַפּע מיט קישעלעך. קליינע קאַרטען-טישעך אַרומגעשטעלט מיט שטולען. איבערהויפּט איז צו דערקענען דאָס רייכקייט פֿון אָן אַלטען בעל-הבית אַ סוּחַר, וואָס האָט געהאַט גוטע צייטען. אַ זומערדיגער פּריהאַנגען.

מלכה' לע, רחל-לאה.

מלכה' לע

שבת'דיג אנגעטאן, אין א ברייט-זיידען קלייד מיט פאלדען, א ריכע ברייטע הויב, אויפ'ן שטערן א „באנד“ מיט צירונג, און אויפ'ן הארץ דאס הארץ-ברעטעל מיט א גאלדערנער „קאלע“. נעמט ארויס די זילבערנע לייכטער פון שויבען-שרענקעל און שטעלט זיי אויס איבער'ן טיש.

זיי זיינען געקומען צו פאָהרען, די קינדערלעך, פון אלע פיר עקען וועלט, צום אלטען טאטען, צו דער אלטער מאמע.

רחל לאה

אן אלטע יודיגע אין מלכה'לעס יאהרען, מיט בעזאקסענע האַרצעלעך אויף דער געמבע, אנגעטאן אין מלכה'לעס אַבגעטראָגענע זאכען, העלפענדיג דער בעל-הבית'סע. דעם לעצטען מאָל דעם טאטען זעהן, דער מאמען אַבזוקען.

מלכה' לע.

פארוואס האָסטו מיך נישט אויפגעוועקט, רחל לאה?

רחל לאה

ביינאכט זענען זיי געקומען. מיט זעהר לייכטע טרייט האָבען זיי אין דעם צימער אַריינגעטרעטען, געוואונקען צו מיר, אז מען זאָל קיין וואַרע נישט מאַכען. זיי האָבען זיך געהייסען אין דער אַפע-צונע פיהרען, וואו זיי האָבען פערבראכט די יונגע יאהרען. דאָ וועלען זיי איבערנעכטיגען, יעדערער בעזונדער. צו מאַרגענס ווע-לען זיי זיך בעגריסען.

מלכה' לע.

מיט אַ מאָל זענען זיי געקומען? ווי זעהען זיי אויס?

רחל לאה

יעדער בעזונדער מיט זיין ווייב און קינדערלעך; יעדער איז אין

אָ בעזונדער שטוב אָבעגאַנגען די רעשט נאַכט פּערברענגען אין דער שטיל, אַז ער זאָל נישט דעם צווייטען וועקען.

מלכה'לע

מיט טרערען אין די אויגען.

אַז איך האָב יאָ די זכיה געהאַט צו דערלעבען דעם היינטיגען טאָג די קינדער אַרום דעם טאַטען צו זעהן מיט זייערע ווייבער און קינדער—קאָן איך שוין רוהיג די אויגען צומאַכען. צו רחל לאַה'ן. מיר האָבען אונזער טענצעל אָבעטאַנצט, איצט זאָל דאָס יונגוואַרג געהן אין קאָן.

רחל לאַה.

דעם גרויסען טיש וועט מען אויסרוקען. טוט דאָס. דאָס זילבערן געפעס וועט מען פון שויבען-שענקעל אַרויסנעמען, אַזוי ווי צום סדר. טיילט אַרום טיש גאַפעל-מעסער. יעדען זיין גאַפעל מיט זיין מע-סער, פונקט ווי דענסטמאַל, ווען דאָס איז נאָך אין דערהיים געווען. ברוכ'ן, דעם בכור—ביים טאַטען. דאָ אויף דער זייט, ביי דער מאַמעש, ביילעלען דאָס כלה-מיידעל. און דאָ ביי דער מאַמע צו לינקס דאָס הויכע בענקעל פאַר'ן בן-זקונימ'ל, וואָס צופט דער באַ-בען ביי דער גאַמבע.

מלכה'לע

און פאַר'ן בן-זקונימ'לס ווייב מיט די קינדערלעך האַסטו, רחל לאַה, פּערגעסען?

רחל לאַה.

פון זינען מיר גאָר אַרויס. וואָס דען מיינט איהר, בעל-הבית'טע? דאָס וואָס איז ווייט פון די אויגען—איז ווייט פון האַרץ.

מלכה'לע

ווי זאָלן אין וואַסער, אַזוי איז זיך דאָס צעשוואומען. וועמען עס האָט דער ווינט אין ווייטע לענדער געטראָגען, וועמען עס האָט די פאַליע איבער'ן ים געיאָגט. קוקט אויף די פּאַטאַגראַפיעס. איז אַן אייניקעל צוגעקומען, האָבען זיי דעם טאַטען מיט דער מאַמע אַ פּאַטאַגראַפיע געשיקט; חוּמֶש אָנגעהויבען—אַ פּאַטאַגראַפיע געשיקט;

בר-מצוה געוואָרען—א פּאָטאָגראַפֿיע. געה האָב נחת פון פּאַפֿירענע
קינדער, פון פּאַפֿירענע אייניקלעך... אָט שטעה איך דאָך פאַר
דעם. זי געהט צו צו די פּאָטאָגראַפֿיעס. וויין צו דעם, לאַך צו דעם—
און דאָס שווייגט תמיד. עס איז דאָך פּאַפֿיר, פּאַפֿיר איז דאָך
שטום!

רחל לאָה

ווישט זיך די אויבען.

ווי דער איינזאַמער שטיין אויפ'ן וועג—אין וואַסער... דריי קינדער
זענען פון מיינע געדערם אַרויס. וואו האָב איך זיי? אַמעריקע
איז מיר אַ לעבעדיג בית-הקברות געוואָרען, די קינדער מיר צו-
גענומען. קומט אַ יום-טוב, אַ שבת צום טיש גרייטען, גלויבט מיר,
בעל-הבית'טע, מען פּערגעסט זיך אַמאָל און מען שטעלט אַן אי-
בעריג טעלערל פאַר אַ קינדס וועגען אויך אַנידער.

רב חנן. די פּאַרייב.

רב חנן

קומט אַריין פון שטוב רעכטס. אַ הויכער, אַלטער יוד פון אַ יאהר אכציג, מיט הויכען
שטערן און אַ לאַנגער ווייטער באַרד.

שעמען זאָלט איהר זיך, ווייבער, שטעהען און וויינען, און די
קינדער זענען דערווייל אַנגעקומען צו געהן. מען הערט אַנקומענדיגע
טריט פאַר דער טיר. לאַז מען אויפּפענען די יום-טובֿדיגע טיר.
עמט אַראָב דעם פּרענט פון דער טיר, פּראַלט זי אויף און רופט. קומט
אַריין! קומט אַריין, מיינע פּערוזיהטע קינדער פון אַלע פיר עקען
וועלט!

באַריס, העלענע, יוסטינע, אַנדרושי, די פּאַרייב.

באַריס

קומט אַריין, אַ דייטשגעקליידטער יוד.

פּאַטער, ליבער פּאַטער!

רב חנן.

ברוך, ברוך, מייך זעהן! קישט זיך מיט איהם.

מלכה'לע

מיט טרערען.

ברוכ'ל, ברוכ'ל, קישט זיך מיט העלענען.

באָריס.

אָך מוטער, ליבע מוטער! קישט זיך מיט דער מוטער.

רחל לאָה

טון דער ווייטען.

אויף זיי זענט האָב איך דאָס אַרומגעטהאָגען, אין חדר אַריין גע-
פיהרט און פון חדר געמראַבט. די באַמע האָט צוקערלעך אויפ'ן
וועג ביי פייגעלען געקויפט.

רב חנן.

לאָז מיך דיינע קינדער זעהן.

באָריס.

אַנדרושיי, דאָס איז דער גרויס-פאָטער.

העלענע

זיי פאַרשטעלענדיג.

אַנדרושיי, מיין עלטסטער זוהן, סטודענט אין בערין.

אַנדרה זשיי

קישט זיך מיט'ן זיידען

זיידע זיידע.

מלכה'לע

טון דער ווייטען, האַלבליך צושאַקלענדיג מיט'ן קאַפּ. מיט טרערען אין די אויגען.

מיין טאַטע אַנשעל, דער מורה-הוראַה פון שטאַדט, — פון קבר האָט
ער געדאַרפט אַרויסצוגעהן און זעהן זיין אייניקעל.

אַנדרוזשיי

צוגעהענדיג צו דער באַנע און איהר די הענט קישענדיג.

וואָס הייסט נאָך איהם אַנדרוזשיי.

רַב חוֹן

צופט דאָס חייב ביים אַרבעל.

לאָז געמאַך, לאָז געמאַך.

מלכה'לע

קושט דאָס אייניקעל אין קאַפּ.

עס שניידט ביים האַרץ.

באַריס,

חיינענדיג אויף דער טאַכטער.

און דאָס איז די באַבע יענטעלע.

העלענע.

מיין טאַכטער יוסטינע, סטודענטקע אין דער אוניווערסיטעט אין קראַקוי.

יוסטינע

קושט דעם זיידען די הענט.

זשאַדזשאַן זשאַדזשאַן

מלכה'לע.

לאָזט מיד קושען די מאַמע יענטעלע, אין ליכטיגען גן-ערדן זאָל זי זיין. קושענדיג דאָס אייניקעל. האָסט דיר, טאַכטערל, גאַרנישט גע- דאַרפט שעמען מיט דער באַבעס נאַמען, אַ פרומע יודינע געווען.

יוסטינע

זו אנדרושיי, חיינענדיג אויפ'ן זיידען.

קוק, איך האָב עס באַלד געוואוסט, אַז דער זיידע אונזערער מוז אזוי אויסזעהן. בעטראַכט די געזיכט-ציגע, דעם שטערן, די נאָז, — מען דערקענט באַלד, אַז די פּוילישע זון, וואָס גליהט די זאַמדיגע ווייכסעל-בערג, האָט דאָס פנים אָפגעברענט. אזוי האָבען געמוזט אויסזעהן די יודען אין קאָזמיערוזשעס צייטען. חיינענדיג אויפ'ן זיידעס באַרד. די באַרד, אַך די באַרדן גלויב מיר, ווען וויספּיאַנסקי זעהט די זילבערנע האַר פון דער באַרד, וואָלט ער געמאַלט אַ ציילד, אַ יוד, אַ „פּאַן“ פאַר'ן נאַרדאָווע מוזעאום אין קראַקע.

ר ב ח נ

צום זוהן.

וועגען וואָס דערצעהלט זי דאָס אַזעלכעס:

ב אָ ר י ס.

זיי האָבען דאָרט זייערע אייגענע געשעפטען.

ה ע ל ע נ ע

צו מלכה'לען.

פון די שקאַלעס דאָרט, וואָס זיי לערנען, פון די ביכער דאָרט, וואָס זיי לייענען. אין די מענטער וויזען זיך פנימ'ער פון יודען אין שוואַרצע היט, יודיעס אין טיכער אייגענהילט, אריינקענדיג אין שטוב, טריט קומען אָן.

ר ב ח נ.

שווייגט, שווייגטן

יוסף, חנה'לע, בן-ציון, משה, חיים, די פאָריגע.

י ו ס ף

אַנגעטאָן אין אַ לאַנגער קאַפּטע מיט אַ שניט פון הינטען, אין אַ יודישען הוט; חנה אין אַ שייטעל, בעל-בתיש בעקליידט.

ר ב ח נ.

שלום עליכם. צעקישען זיך.

י ו ס ף.

עליכם שלום, טאַטע.

מ ל כ ה ' ל ע

צו חנה'לען.

ס'קאַצעל קומטו—דעם אויווען צעברעכען.

ח נ ה ' ל ע.

גוטען אָווענד, שוויגער לעבען. צעקישען זיך.

ו ס ף

צום טאַטען.

דאָס זענען מיינע קינדער. חיים, דער בכור, פון די גרויסע, גרויסע מאַכערס..

א י י ם

א הויכער צוזאנצייג-יאהריגער בחור אין א רוסישע שווארצער רובאשקע מיט לאנגע האָר,
בעהט צו צום זיידען, גיט'ן די האנט, דערנאך דער באַבען.

י ו ס ף.

דאָס איז דער צווייטער, בן-ציון, דער ברענגט מאָרגען משיח'ן
און פיהרט אונז אַלע אַראָב קיין ארץ-ישראל.

ב ן - צ י ו ן

א הויכער, אין לאנגען שניט-ראַק, שוין אין אַן אויפגעשטעלטען קראַנק, און אַ ציוגיסטי
שער שפילקע אין דער קלאַפּע, בעהט צו צום זיידען.

שלום! צו דער באַבע, שלום!

ר ב ח נ ן.

עליכם שלום.

מ ש ה.

און איך הייס משה, כ'בין דיין אייניקעל. שלום עליכם, זיידע.
גיט'ן די האנט. גוט מאָרגען, באַבעשי, קישט דער באַבען די הענט.

ר ב ח נ ן.

דאָ הערט מען כאַטש אַ יודיש וואָרט, געלויבט צו גאָט דערפאַר.

ב אַ ר י ס

שטעלט פאַר די שווענערין חנה'לע פאַר דער פרוי.

דעם ברודער'ס פרוי, חנ... ווי אזוי? חנה'לע דאַכט זיך?

ה ע ל ע ב ע

טוט אַן די פעטנע אויף דער נאָז, פון דער ווייטען.

ועהר מיר אַנגענעם.

ח י י ם

צו משה'ן אין דער זייט.

קוק מיר אַן די מומע, דו זאָלסט מיר לעבען...

מ ש ה.

מען דאַרף זי פרעגען, ווי זי הייסט.

בן-ציון

שטעקט אויס די האנד צום מעטער.

שלום. דערנאך צו דער מומען. שלום, שלום.

העלענע

שטעקט איהם אויס די האנד פון דער וויטען. צוועקניגענדיג דעם קאפ.

אך, ווי דאָס איז נישט ערצויגען.

יוסף

צי היימען אין א זייט.

געה בעקען דרך מיט דער מומע.

חיים

הייד.

צו וואָס דארף איך זיי, די אָנגעפרעסענע בורושואָוען, לאָוען זיי קומען צו מיר.

יוסף

שטיל.

שווייג, זיי הערען דאָך.

חיים

הייד.

לאָוען זיי הערען, וועמען געהט עס אָן?

בן-ציון

צו יוסטיגען.

שלום, עלמה.

יוסטינע.

איך פערשטעה זיי נישט. רעדען זיי פויליש.

בן-ציון.

איך זאָל רעדען פויליש? וואָס בין איך: א יוד צי א פאָליאַק? איך בין א יוד, רעד איך יודיש, ווי אונזערע עלטערן האָבען גערעדט, ווען זיי זענען געווען אין זייער הייליג לאַנד.

י' ו ס ט י' נ ע.
אַבער היינט וואו זיינען זיי? דא, אויף פוילישער ערד, דארמען זיי
רעדען פויליש

בן - ציון
צו משה'ן.
וואָס זאָגסטו צו דער אַבגעפליקטער הושענה? אַדאַי אַן אַסימיליאַ
טאַרקע.

באָריס
צו יוסף'ן.
ווי געהט עס, ברודער?

יוסף.
ווי אַ יוד אַ סוחר.

באָריס.
און מיט פרנסה וואָס הערט מען?

יוסף.
ווי גאָט העלפט.

העלענע
קימט צו.

פאַרוואָס האָט דער שוואַגער די קינדער נישט געלאָזט בילדען?
יוסף.

היינט איז אַרויסגעקומען אַן אַנדער צייט, מײן ברודער. נישט
מיר בילדען די קינדער, היינט בילדען די קינדער די עלטערן.

אַנקעל קאהן, טאַגטע בערסא, זיי פאַריבע.
אַנקעל קאהן

קלאַפט אין טיר
מאַן קאַן?

רב חנוך.
זייט מוחל.

אַנקעל קאהן,

א בירעריג יודעל מיט א זיק בייכעל, אנדערעגען מעטען האלז, וועלכער ציהט זיך ארויס פון א גומענעם קאלער, קומט אריין מיט דער מאדאם קאהן, זיין פרוי, וועלכע איז אנגעטאן אין א ברייט-קארענקאזע קלייד. האלטען זיך אונטערן ארעם. ער מיט א גרוי-סען טשעמאדאן, שפריכט דייטש. גוטען מאַיען, מיינע לייעבען לויטע.

ר ב ח נ .

ברוך בואכם.

אַנקעל קאהן

קישט די האנט רב חנן.

קיסע די הענדע מיינעם לייעבען שוויגער-פאטער. צו מלכה'לען, ווי צעפינדעט זיך די לייעבע שוויגער-מוטער? ווייזט אויף דער פרוי. האַבע זיך איהרע טאַכטער, גאַט זיי דאַנק, לייטליך אויסגעשטאַטעט, ווי? איך גלויבע, זי האט זיך ניכט איבער מיר צו קלאַגען. ניכט וואָהר, מיין ענגעל?

די טאַנטע בערט אַ.

וואָהר, מיין לייעבער, וואָהר, מיין גאַטע. קישט זיך מיט דער מוטער.

אַנקעל קאהן.

וויר האַבען געוואונשען די לייעבע שוויגער-עלטערן צו אונז אויף אַ ברית צו לאַדען, האַט עס דער הער גאַט ניכט געשטאַטעט. ניכט וואָהר, מיין גאַטין?

ר ב ח נ .

צו דער טאַכטער.

בעקען דעם מאַן מיט דער משפּחה.

אַנקעל קאהן

מיט פּאַראַד.

מיט דער פּאַמיליע! איזט אונז זעהר אַנגענעהם. נעמט די טאַנטע בערטע אין אַרעם. דען זאָ לעסט עס דער הער מאָזעס אין דער הייליגער שריפט שרייבען: דעסוועגען זאָל דער מאַן זיין פּאַטער און מוטער פּערלאַסען... ניכט וואָהר, מיין ענגעל? געהען אַרום, זעאָרעמטערהייט צו דער משפּחה.

העלענע

שטעלט פאר די קינדער מיט א געשנירעלט פיסקעל.

אָנקעל קאהן און טאָנטע בערטאָ.

א נ ד ר ז ש י י

גיט דעם פעטער מיט דער מומען די האנט.

אָנקעל קאהן

אָנגענעם, אָנגענעם, היבשער יונגע, יא, יא, היבשער יונגע.

העלענע.

טאָכטער, דער אָנקעל קאהן מיט דער...

יוסטיןע

אזועקדעהענדיג זיך.

כ'האָב געהערט, געהערט, זעהר מיר אָנגענעם. שאַקעלט מיטן קאָפּ.

דער אָנקעל מיט דער טאָנטע געהען ווייטער ארום געארעמט.

יוסף

שטעלט פאר זיין ווייב חנה'לע, חנה'לע נוינט זיך און שמייכעלט גוט הארציג צו די זיהן.

דאָס איז דער אָנקעל קאהן מיט דער טאָנטע בערטאָ

בן-ציון

גיט דעם אָנקעל די האנט.

שלום, שלום, וואָס הערט מען דאָרט ביים פעטער—זיינען ביי אַיך

דאָ ציוניסטען? צאָהלט דער אָנקעל אַ שקל אין זיין פעראיינ?

דער אָנקעל.

אין דער קולטוס-געמיינדע, דענקען זי? יא, זעלבסטפערשטענדליך,

דאָן אויך דעם חזון און דעם שוהט.

בן-ציון.

אָבער אַ שקל נעמט איהר, פעטער? יוסף שלעפט דעם אָנקעל אַזעק, דער

לעצטער וואַרפט אַרונטער דעם קאָפּ.

אָנקעל קאהן.

יא, יא, אין בעסטער אַרדנונג, מיין הער.

יוסף

צו משה'ן.

דער אַנקעל קאהן און די טאָנטע בערטאָ.

משה.

דער פעטער פיני מיט דער מומע רייזע, הייסט עס אויף יודיש.

אַנקעל

קוקט איהם אָן, חיל עפעס זאָגען. יוסף שלעפט איהם ווייטער צו חיימ'ן.

יוסף

צו חיימ'ן.

בעקען דיך מיט דעם אַנקעל קאהן און מיט דער טאָנטע בערטאָ.

חיים

ביט איהם די האַנט, וואוילעריש.

האַט איהר עפעס, פעטער, אַ פאַבריקעל? וויפיעל אַרבייטער אַרביי-

טען ביי אַיך?

אַנקעל.

יא וואָהל, מיין הער, האַבע גאַלאַנטערי-פאַבריקאַציאָן, זעהר היבש.

זינד זי פילייכט אַבנעהמער? האַבע צופעליגער ווייזע פראָבען

מיר, טאָפט זיך ביי דער קעשענע. יוסף שלעפט איהם אַוועק.

אַנקעל

אָוועקגעהענדיג.

זייר ווערדען נאָך דאַריבער שפּרעכען.

רב חנון.

לאָזען מיר זיך צום טיש זעצען. כ'האַב אַיך עפעס צו זאָגען.

יוסף

צו באַריס'ן.

לאָזען מיר צום טיש געהן, דער טאָטע האָט אונז עפעס צו זאָגען.

צווישען די איבעריגע שעפטשעט מען. דער זיידע האָט אונז עפעס צו זאָגען.

מען זעצט זיך אַרום טיש. רב חנון אויבען אָן. אַרום איהם די קינדער, יעדער

נאך זיין שטאנד, מלכה'לע מיט דער טאכטער און די שניר פון דער צווייטער זייט טיש, דער עולם שטילט זיך אײן.

ר ב ח נ .

איך האָב אײך דאָ געלאָזט אהער בעטען, מיינע קינדער. איך האָב זיך זעהן געוואָלט מיט אײך דאָס לעצטע מאָל פאַר מיין טויט. צו ווייט איז מען געווען אײנער פון אַנדערן ביים לעבען. יעדען האָט דאָס מול געטראָגען אין אַן אַנדער מדינה, און אײנער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. אײדער איך וועל די אויגען פערמאַ-כען, וויל איך אײך אַנקוקען, זעהן וואָס איז פון מיר אַרויסגעקו-מען, אין דער וועלט געגאַנגען. צווישען עולם ווערט זעהר שטיל. די ווייבער כליפען.

אַ נ ק ע ל

נעמט ארויס אַ טיכעל און פערשטעלט זיך די אויגען. ווי מיין זעליגער פאָטער, ווי זעליגער פאָטער.

ר ב ח נ .

מיינע ביינער זענען צו שוואַך און פערלאַנגען רוה; גענוג אָבגע-האַרעוועט אויף דער וועלט. מיינע ביינער בענקען אהין צו דעם הייליגען לאַנד פון אונזערע אבות.

אַ נ ק ע ל

צושאַקלענדיג מיט'ן קאַפּ.

אין לאַנד אונזערער הערען פראָפעטען אונד קעניגע.

ר ב ח נ .

איך האָב זיך מיט אײך זעגענען געוואָלט פאַר אונזער אַראָב-פאָהרען קיין ארץ ישראל, וואו מיר, איך און אײער מאַמע, וועלען פערברענגען אונזער רעשט טעג אויף תורה און עבודה, ביז גאָט וועט בעוויליגען און וועט אונזערע אויגען פערשליסען אויף אײביג. די ווייבער וויינען.

ד י ט א נ ט ע

הויך מיט אַ געוויין.

טאַטע, טאַטע, ווי פערלאָזט דו אונז?

זאַלט אַרויף אויף דער מוטערס האַלו.

העלענע.

פאָהרט די שוויגער פון אונז אָב אויף לאַנג, און ווייט?

ר ב ח נ .

איך לאָז אייך איבער אין גלות, פערזייהט און פערשפרייט, ביז גאָט וועט זיך מרחם זיין איבער אונז און וועט אונז פון גלות אויס-לייזען און אַהיים פיהרען.

אַ נ ד ר ז י י

צום זידען, פערזאונדערט,

אַהיים פיהרען? און אונזער היים וואו איז?

ר ב ח נ .

שאַקעלט מיט'ן קאָפּ אויף באַריס'ן.

אַז מיר וועלען עס זוכה זיין, און אַז עס וועט קומען די ריכטיגע מינוט, וועט גאָט שיקען זיין משיח'ן און אונז אַהיים, קיין ארץ-ישראל, פיהרען.

אַ נ ק ע ל .

יא, יא, אין דאָס הייליגע לאַנד אונזערער הערען פראַפּעטען, ווי דער פּרעדיגער פלעגט צו זאָגען אין דער זיבאַגאַגע יעדען זאַנאַבענד.

בן - צ י ו ן

פאלט אַריין אין די רייד.

אונזער היים איז ציון. אָבער נישט דאָס ציון פון די אַלטע לייט, וואָס פאָהרען אַראָב שטאַרבען און וואַרטען אויף משיח'ן, ביז ער וועט צו תּחית המתים וועקען. זייער ציון איז אַבית-הקברות, אַן אַלט בית-המדרש, וואו מען לעגט אַריין אַלטע שמות... מיר, יונגע, מיר וואַרטען ניט אויף משיח'ן, אונזער משיח זיינען מיר אַליין. נאָך ציון וועלען מיר געהן, מיט אונזער בלוט איהרע פעלדער בעפעטען מיט אונזער שווייס זי אַנטרינקען.

צווישען עולם ווערט א בעוועגונג, איינער קוקט אויפ'ן צווייטען.

אז יי ם

אין דער זייט.

אז מיר וועלען לעבען, וועלען מיר זעהן.

ר ב ח נ ן .

וואָס רעדען זיי דאָס אזעלכעס?

י ו ס ף .

פון זייערע געשעפטען דאָרט.

ר ב ח נ ן

אויף בן-ציון צו יוספ'ן.

איך פערשטעה שוין גאַרנישט, ניבאָ טאָ איז עס אַ יוד, ניבאָ טאָ
איז עס נישט קיין יוד. וויל נאָך ציון און גלויבט נישט אין משיח'ן,
רעדט לשון-קודש און עסט אָהן אַ הוט. האָט איהר געזעהן אַביסעל
אַ יוד?

י ו ס ף .

דאָס זענען פון די נייע יודען, נייע יוד'ן.

מ ש ה

צו רב חנן אין יוספ'ן.

עס איז שוין אַלט געוואָרען דאָס יודישקייט, מען דאַרף עס איבער-
באַקען, איבערפרישען.

ב אָ ר י ס

צו חנן, אויף חיימ'ן און בן-ציון.

דאָס זענען אָט פון יענע יונגע לייט, וואָס איבער זיי קומט אויף
יודען אַלדאָס שלעכטס.

ה ע ל ע נ ע

צו טאָטע בערטאָ.

עס איז קיין וואונדער ניט, עס האָט קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג.

קוקט אויף חנה'לען און שאַקעלט טרויעריג מיט'ן קאָפּ.

אַנקעל קאַהן

הייבט זיך אויף מיט פאַראד.

מיינע דאַמען, מיינע הערען! איך פערשטעה עס גאַנץ גענוי, חסן זאַלכע לויטע, ווי שוויגער-פאַטער, ווילען די רייזע נאָך ציון מאַכען. איך בין אויך פראָמער יודע אונד גלויבע אין ציון, ווי דער פרע-דיגער פלעגט עס צו זאָגען אין דער זינאָגאַגע יעדען זאָנאַבענד. אָבער זאַלכע יונגע לויטע, ווי די, וואָס זאָלען זי דען אין ציון מאַכען? קיינע פאַבריקאַציאָן, קיינע אינדוסטריע, ניכט וואָהר, מיין ענגעל?

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ.

וואָהר, מיין לייעבער, וואָהר, מיין גאַטע.

אַ נ ד ר ז ש יי

ווי צו זיך.

ציון? איך האָב עס נאָך קיין מאָל נישט געזעהן, נישט אין חלום, נישט אין דער וואָהר, נאָך דעם קיינמאָל נישט געבענקט—איך פיהל נישט, אז דאָס איז מיין, און איך וויל דאָך צו וועמען גע-הערען, נאָך וואָס בענקען, וואָס דאָס לייעבען...

י ו ס ט י נ ע.

אויף פוילישער ערד בין איך געבוירען, אויף פוילישע לאַנקעס האָב איך מיך ערצויגען. די זון, וואָס בעגיסט די פוילישע פעלדער, האָב איך צום ערשטען מאָל דערזעהן ביי מיין געבוירען ווערען. מיין היים איז דאָס לאַנד, וועלכעס האָט מיך אין זיין שוים גע-האַלטען, פון זיין מילך געזויגען. קיין אַנדער היים, קיין אַנדער לאַנד קען איך נישט, האָב איך נישט.

ה ע ל ע נ ע

צו טאַנטע בערטע. ווייזערדיג אויף יוסטינען.

זי האָט שטודירט אין אויסלאַנד, געבילדעט ווי אַ מאַנספערזאָן. עס האָט גענוג געלד אָבעקקאַסט

ט אַ נ ט ע ב ע ר ט אַ.

מען בעמערקט עס באַלד אין איהר שפרעכען און איהר בענעהמען—אזוי פּיין, אזוי איידעל, נישט ווי די דאָ. ווייזט אויף יוסט'ס קינדער.

העלעבן.

איין צרה נאָר, זי וויל נישט חתונה האָבען. וויפיעל מען רעדט
דאָס שדוכים אויס...

טאַנטע בערט אַ.

עס איז היינט אזא מאָדע, עס וועט איבערגעהן. זי וועט עלטער
ווערען, וועט זי קליגער ווערען.

העלעבן.

געבע גאָט, געבע גאָט

בן-ציון

פאר דער צייט, ווען טאנטע בערט מיט העלעגען שמועסען צווישען זיך, ווערט זיך בן-
ציון, שאַקלענדיג דעם קאפּ, צו העלעגען.

אוי, גלות-קינדער, אוי, גלות-קינדער.

משה.

אַ גלות-מאמע איז אויך אַ מאמע.

בן-ציון.

מען דאַרף זי זיך פון האַרץ אויסרייסען און אַוועקוואַרפען.—עס
איז אַ מאמע אַ קאליקע.

משה.

אַ מאמע אַ קאליקע איז פאַרט אַ מאמע.

חיים

הויבט זיך אויף, ווארפט די ווערטער אַהין צום טיש.

היימאַט און פאַטערלאַנד—דאָס איז אַ געשעפט פאַר אייך, בורזשואַזיע.
מיר, אַרבייטער, פראַלעטאַריאַט, האָבען נישט קיין היימאַט, די
גאַנצע וועלט-בורזשואַזיע איז אונזערע שונאים; אונזער פאַטערלאַנד
איז דאָרט, וואו דער פעטער קאַפיטאַליזמוס טרינקט נישט פון
אונזערע ביינער דעם מאַרך אויס...

יוסף

הע, טאטע, אַרויסגעקומען אַ צייט, די קינדער רעדען פאַר די
עלטערן.

מ ש ה.

אז די עלטערן האָבען נישט אָבגערעדט פאר די קינדער, מוזען די קינדער פאר די עלטערן אָברעדען.

ר ב ח נן

הויבט זיך אויף פון טיש, ציהט מיט זיינע צוויי זיהן באַריס'ן און יוספ'ן, דרעהט זיך איבער דעם שטוב.

עס האָט דאָרט אין דרויסען געמוזט אָן אַנדער וועלט ווערען. וואָס טוט זיך דאָס אַזעלכעס דאָרט, ביי אַייך אין די גרויסע שטעדט?

י ו ס ף.

טאַטע, מיך פּרעג. ביי אונז אין די הינטערגעסלעך ריהרט עס שוין שטאַרק אָן, ביי זיי—היינענדיג אויף באַריס'ן—דאָרט אין די הויכע פענסטער, הויבט עס ערשט אָן צו דערגרייכען, איינציגווייז, ביז עס וועט צו זיי קומען, ווי אַ דונער אומגעריכט.

ר ב ח נן.

עפעס שטאַרבט אָב, עפעס ווערט געבוירען. וואָס, ווייס איך נאָך אַליין נישט.

י ו ס ף.

אָבער, טאַטע, וואָס וועט דער סוף זיין?

ב אַ ר י ס.

ע, אז דאָס וועט חתונה האָבען, וועלען זיי אָן אַלע נאַרישקייטען פּערגעסען.

י ו ס ט י נ ע

פאר דער צייט, ווען רב חנן רעדט מיט די קינדער, הערען זיך פון טיש אָבערהאַקטע הערטער, ווי זי קריגט זיך מיט'ן אַנקעל קאַחן.

די גאַסטפּרעזידענטליכקייט פון די פּוילישע קעניגען... איהר, אַלט געסטע פּונ'ם לאַנד...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן.

געטשולדיגען זי בעסטענס. בעמערקט, ווי רב חנן רעדט מיט די צוויי זיהן, בעאמרוהיגט זיך. אָבער איך בין אַ גוטער בירגער... ליעבע מיין פאָ-

טערלאַנד... ענטשולדיגען זי בעסטענס. אין א זייט צו טאנטע בערטע.
דער פאטער שפריכט מיט דען קינדערן, געוויס איבער די ערב-
שאפט. צו יוסטיגען, יא, יא, וויר ווערדען נאך דאריבער שפרע-
כען. ער געהט אהין צום שווער מיט די זיהן. זא, זא, פאטער. ווי
בעפינדעט זיך דער ליעבער פאטער, עטוואס אָבעצעהרט. דער
פאטער זאָלטע צו אונז קאָמען, וויר ווירדען צוזאמען די רייזע
אינס וואַרעמבאָד געמאַכט. עס ווערע דעם פאטער גוט געדיענט
ניכט וואָהר, מיין ענגעל?

ט א נ ט ע ב ע ר ט אַ

וואָהר, מיין ליעבער, וואָהר, מיין גאטע.

מ ל כ ה' ל ע

געהט אָב פון טיש מיט חנה'לען.

פון איין בעט איז דאָס אַלץ אַרויסגעקומען, אונטער איין באַלקען
זיך אויפגעכאַוועט, אין דער וועלט געגאַנגען, יעדער בעזונדער
מיט זיין חלום צוריקגעקומען...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

צו דער שוויגער-מוטער.

אַך, די ליעבע מוטער פערלעסט אונז שאַן. ווי בעטריבט דאָס
מיין הערץ!

אַ נ ד ר ז ש יי

וואָס איז געבליבען ביים טיש, הויבט זיך אויף, קוקט זיך אַרום פּערוואַונדערט, און
שרענט אלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען גע-
הער איך? איהר, וואָס האָט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ
ציל האָט איהר מיר אין לעבען געגעבען? וועמען זאָל איך ליעב
האַבען, וועמען זאָל איך פיינט האַבען? וועמען זאָל איך געהערען?

בן - ציון.

דו קעהרטט דעם יודישען פאַלק אָן, דיין לאַנד איז ציון...

אַ נ ד ר ז ש יי

קיינמאָל נאָך האָב איך ציון נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך האָב
איך נאָך ציון גיט געבענקט

יוסט ינע.

דער ערד, וועלכע האָט דיך אויפגעצויגען—דער קעהרסט דו אָן.

אַנדרושיי.

די ערד, וועלכע האָט מיך אויפגעצויגען, איז ניט מיין און קיין-
מאָל נישט מיין געווען!

חיים

רופט צו איהם.

די מלחמה פון אַרימען פראַלעטאָריאַט רופט צו דיר.

אַנדרושיי.

די מלחמה פון אַרימען פראַלעטאָריאַט איז אָן אַלגעמיינער
שטאַדטגאַרטען. איך דאַרף אַ שלאַף-שטוב דעם קאַפּ אַנידערצו-
לעגען.

חיים

געהט אָב, סאַרקאַסטיש שמייכלענדיג.

אַנדרושיי

שטעהט אין מיטען שטוב און בעט זיך ביי אַלעמען.

זאָגט מיר, גוטע מענשען, וואָס בין איך? צו וועמען געהער איך?
גיט מיר אַ ציל אין לעבען! לאָזט מיך איבער עפעס ליידען,
עפעס ליעבען! געהט צו צום זיידען. זיידע, דו פאַהרסט אַרויס קיין
אַרץ-ישׂראל, — צו וואָס?

רבי חנן.

איך וויל קומען צו קבר אַבות אין דעם לאַנד פון אונזערע
עלטערן!

אַנדרושיי.

און אונז דאָ וואָס לאָזט דו איבער?

רבי חנן.

אמונה.

א נ ד ר ז ש יי

און וואו האָב איך זי?

ר ב ח ב נ.

פרעג דעם טאַטען, וואָס האָט דיך אויסגעצויגען.

א נ ד ר ז ש יי

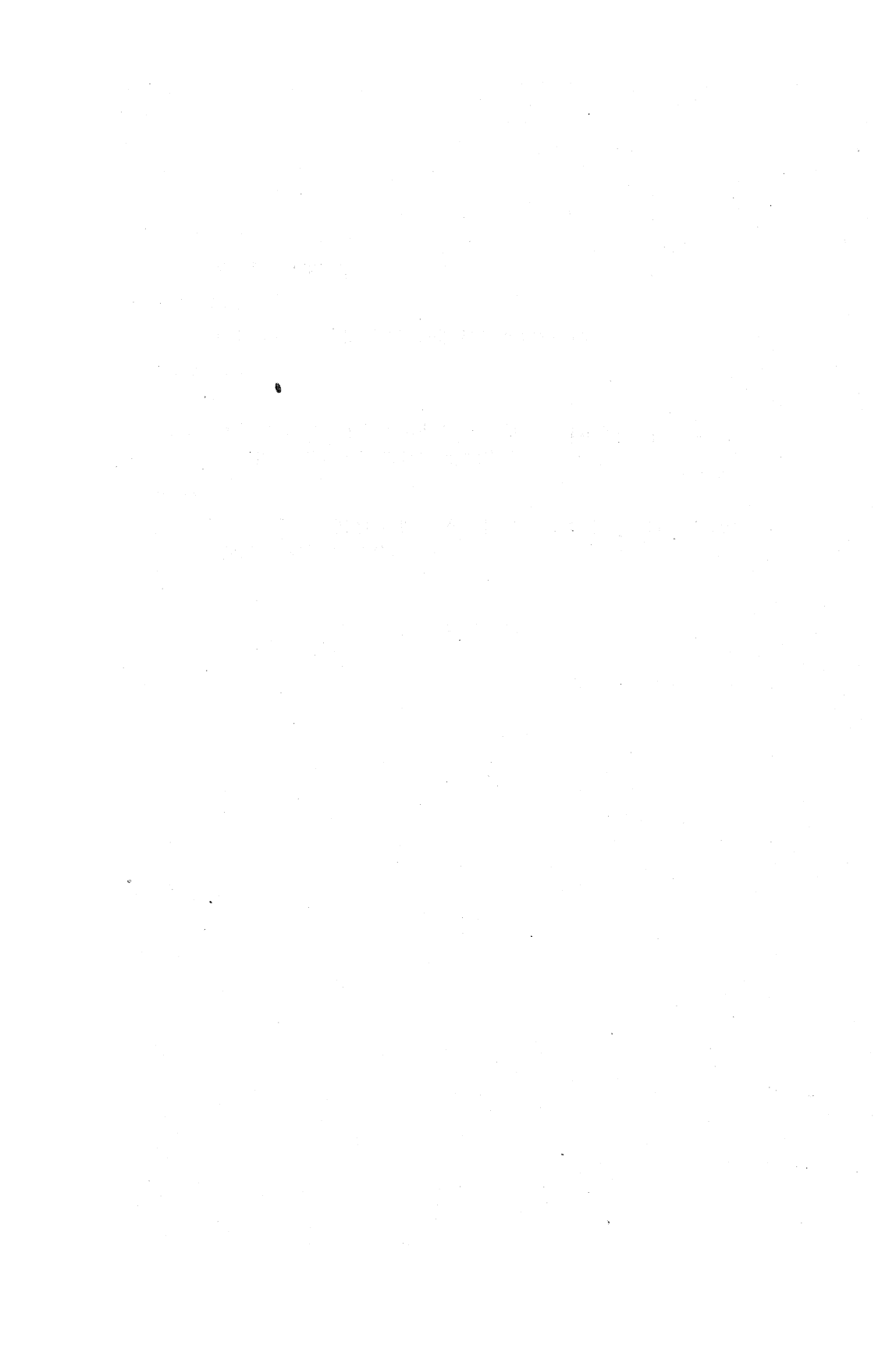
צום פאַטער.

טאַטע, זאָג דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, וואָס פאַר אַ
ציל האָסטו מיר אין לעבען געגעבען?

ב אָ ר י ס.

ענדיג אויף דאָקטאָר און נעם אַ פּלה מיט אַ סך נדן, וועסטו
האַבען אַ ציל אין לעבען.

טאַרהאַנג פּאַלט פּלינק.

צווייטער אקט.

ס צ ע נ ע :

אין רב חנו'ס גארטען. רעכטס צווישען געדיכט
בעזעצטע בויער א וועראנדע מיט האלב-אויפ-
געשטעלטע פליגעל, דאכט זיך, א סוכה. אויף
דער וועראנדע איז געגרייט צום טיש—אויף
מי. אין הינטער-גרונד ווייט א הויכער וואלדי-
גער בארג; פון צווישען די בויער זעהט מען
ארויס צוויי הויכע שפיצען מויער פון אן אל-
טער חורבה, וועלכע זעהען אויס, ווי אומגע-
הייערע קוימענס, וואָס שטייגען צווישען די
בויער. ארום בארג זעהט מען, ווי עס ציהט
זיך א שמאלע הייטע וועג-סטענגע, בעזעצט מיט
הויכע, אוראלטע טאפאלען. אין מיטען גארטען
א הויכע לינדען-אליי. גראָז-בענק אונטער די בוי-
מער. לינקס א פלויט מיט א פארטקע. הייטער
לאנגע פעלדער, וואָס ווערען פערלויירען אין א
טאָל, דערנאָך ציהען זיי זיך בארג-אויף.

ר ב ח נ ז מיט מ ל פ ה' ל ען, אַנגעטאָן אין שבת־דיגען, האַלטען צוויי גרויסע סידורים, געהען איבער דער לינדען-אליי אין גאַרטען צו דער פּאַרטקע צו. נאָך זיי געהט נאָך אַ יונגעל פון אַ יאָהר ניין, אין אַן אַטלעסענעם קאַפּאַטיל, מיט גענרייזעלטע פּאות־לעך, טראָגט נאָך גאָר זיי צוויי גרויסע סטעאַרין-ליכט. נאָך זיי געהט נאָך ר ח ל - ל אַ ה, ווישט זיך די אויגען מיט'ן פּאַרטוך. שפּעטער די משפּחה. די אַלטע פּערלאָזען דעם גאַרטען דורך דער פּאַרטקע, נאָר זיי דער יונגעל מיט די ליכט.

ר ח ל - ל אַ ה

צוריקגעהענדיג.

געהען די אַלטע אויפ'ן בית-הקברות, געזעגענען זיך מיט די טוי-טע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען דאָ אין קבר איבערגעלאָזט. אין אַ פּרעמדער מדינה פּאָהרען זיי שטאַרבען, וואוּ משיח וואוינט... אַבגעהענדיג. זיי געהען, די אַלטע, אויפן בית הקברות צו בעטען ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע.

מ ש ה

צו רחל-לאַה'ן.

וואָס רעדט איהר דאָס צו זיך, באַבעשי?

ר ח ל - ל אַ ה

וואָס דאָס האַרץ טוט וועה, און קיין אַנדערער פיהלט עס נישט. זעצט זיך מיט משה'ן אין אַ ווינקעל, אויף אַ גראַז-באַנק.

ט א נ ט ע ב ע ר ט אַ

פערבעט די געסט אויף דער וועראַנדע.

וויר ביטען שען! ערלויבען זי דאָך צום טעען

אַלע, אויסער בן-ציון און אַנדרושיי, וועלכע זיינען עפעס פּערטאָן אין אַ שמועס, געהען צו דער וועראַנדע.

ש. אש.—משיח'ס צייטען

העלענע

נעמט אן אנדרושי פאר'ן ארבעל.

קום דאָך מיט.

אנדרושיי.

איך דאָנקע, מאַמא, באלד.

אלע זעצען זיך ארום טיש, אָנקעל קאהן צווישען העלענען און טאנטע בערטען. טאנטע בערטע ביסט אן גלעזער טיי, העלענע העלפט איהר צו, שטעלען ארום און בעטען צו סרינקען. די מאנספארשינען שמועסען צווישען זיך זעהר וואריים. די פרויען נעמען אויך אַנטייל, חנה'לע פיהלט זיך פרעמד, האָט מורא מיט אן אבר צו ריהרען. העלענע קוקט אויף איהר זעהר רחמנות'דיג און בעט זי גוטמוטיג.

העלענע

דערלאנגט דעם שוואַגער קאהן א גלאז טיי.

ערלויבען זי, שוואַגער.

אָנקעל קאהן.

דאָנקע בעסטענס. אן די קינדער דערקענט מאַן די גוטע מוטער. צום שוואַגער. עס איזט קיין וואונדער, דאָס די קינדער זאָ ערצאָגען זינד, ווען מאַן זאָלכע איינע מוטער האָט. נון, נון. צום טייב מיט א גע-לעכטערל. אַך, ווען דו די מעגליכקייט העטעסט דיינען אַדעל דיינען קינדערן איינצופלעסען!

העלענע

שטופט די שוועגערין, האלב אין סוד.

זאָגן, אז עס איז נאָך נישט פערפאלען, זאָל ער נאָר נישט זיין אזא שמייגערדיגע. א געלעכטער.

אָנקעל קאהן

מיט'ן פינגער צו העלענען.

פערשעמען זי מיך ניכט זאָ אין דער געגענווארט מיינער פרוי. האָט אַ, דערמאָנענדיג זיך. אַבער יא, וואָס איך זאָגען וואָלטע איהרער יוסטינען, וואו איז דאָס גוטע פרויליין יוסטינען איך האָבע איהר דאָך א געהיימניס צו פערטרויען.

העלענע

וואָס דאָס אַזעלכעס?

אַנקעל קאהן.

איהר נור זעלבסט צו פערטרויען. רעדען צווישען זיך.

באַריס

צו חנה'לען.

פאַרוואָס טרינקט די שוועגערין דעם טיי נישט?

חנה

שאַקעלט מיט'ן קאַפּ, שמייכלענדיג.

יוסף.

לאָז זי געמאַך, אַ יודינע, זי זעהט אַזעלכע פּריצים אין קאַפּעלושען.
האַט זי דרך-ארץ.

טאַנטע בערטאַ

טראַגט איהר אונטער אַ טאַץ מיט קאַנפּיטורען.

ערלויבען זי דאָך, גוטע פּרוי. פּרויע.

באַריס

צו יוספ'ן.

גו, וואָס מאַכען דאָרט דיינע בחורים?

יוסף.

זיי לערנען דאָרט תורה מיט דיין זוהן

העלענע

האלב ברוגז'ליך.

מיין זוהן דאַרף נישט זייער תורה, זאָלען זיי זיך ליעבער לערנען
ביי איהם, ווי מענשען צו בעהאַנדלען.

יוסף.

זיי וועלען זיך ביי איהם לערנען, ווי מענשען צו בעהאַנדלען, פאַר
דעם אַבער וועט ער זיך ביי זיי לערנען, ווי זיך אליין צו בע-
האַנדלען. פּרויע.

ב א ר י ס .

וואָס, זיי האָבען זיך שוין אליין פּערוואָרגט, און יעצט האָבען זיי שוין גאַרנישט מעהר וואָס צו טון, נאָר די וועלט צו פּערוואָרגען?

י ו ס פ .

אַז זיי וועלען נישט די וועלט פּערוואָרגען, ווער דען וועט זי פּערוואָרגען? מיר אַודאַי נישט. מיר זענען פּערטאַן מיט דאָגות פּרנסה, מיר האָבען ניט קיין צייט צו דעם, אַזוי איז עס תמיד. אַז זיי וועלען עלטער ווערען, וועלען זיי אַרביי. טען אויף עולם הזה, און זייערע קינדער אויף עולם הבא. אַזוי איז עס. מיר לעבען היינט אין נישט קיין זיכערער צייט. די צייטען צווישען די עלטערן און די קינדער טוישען זיך, ביסט נישט בטוה, ברודער, אויב דיין פּראַצע, וואָס דו האָרעוועסט אַזוי דערויף טאָג און נאַכט, וועט נישט איבערגעגעבען ווערען אין די הענד פון דיינע שונאים...

ב א ר י ס

איר אַגיש.

אַזוי... זאָרגען זיי, הייסט עס, פאַר מיר און פאַר מיין קינד.

י ו ס פ .

טאַקע אַזוי, טאַקע אַזוי.

ביים טיש ווערט שטיל. יעדער טוט זיך דאָס זייניגע, שטיל שוויגענדיג. דער אַנקעל קאַהן רוימט זיך אין אויער מיט העלעגען. עס הערט זיך, ווי אַנדרושיי רעדט מיט בן-ציון'ען עפעס וועגען אַן ענין, אין דער לינדען-אַליי קעגענאיבער דער וועראַנדע. העלעבע רופט אייניגע מאל אַנדרושיי'ען טיי טרינקען, ער איז פּערטיפּט אין שמועס און הערט נישט.

בן - ציון

דורך דער צייט, ווען אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל, הערט מען זיין שטים, ווי ער שמועסט מיט אַנדרושיי'ען.

עס איז קיין וואַונדער נישט. זיי זענען תמיד פּרעמד געווען פון דעם אלעם. מען האָט אייך פּערשפּיעלט מיט אַזאַלכעס, וואָס קעהר אָן אייך נישט און איז נישט אייער. אייערע עלטערן, אַנשטאַט צו בעשאַפּען עפעס נייעס פון דעם, וואָס איז אייער, האָבען גענומען

פארטיגס פון פרעמדע און אייך דערמיט אָנגעמאַסטען. און איהר האָט זיך געפרעהט אויף פרעמדע חתונות און מיטגעטרויערט אויף פרעמדע לוויות. עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיי דאָרט האָבען געקוקט אויף אייך, ווי אויף אַ פרעמדען. איהר האָט אין דעם קאָן גאַרנישט אַריינגעשטעלט, ווען איהר וואָלט געוואָלט, האָט איהר זיך געקאָנט אויפהויבען און אוועקגעהן. אזוי לעבען קאָן מען מעהר נישט...

אַ נ ד ר ז ש יי.

איך האָב דאָס פרעמדע ליעבען געוואָלט, פאַר מיינס האָב איך עס געוואָלט מאַכען. אַ מענש מוז דאָך צו וועמען געהערען, מוז דאָך עפעס האָבען, און איך האָב געזוכט, ביי אַלע געטער געזוכט; איך האָב געוואָלט ליעבען, זיין צוגעבונדען צו דעם, ווייל עס איז מייין.

בן - צ י ו ן.

דאָס פרעמדע איז אויף אייך געפלאַצט, צעריסען זיך און פון אַלע זייטען אָבגעפאלען. אייער טאַטע, אַ יוד אַ סוחר, האָט נישט קיין צייט צו בעקלערען, וועלכע איז מייין און וועלכע איז דיין. דאָס ערשטע און בעסטע, און עס טויג צום געשעפט, — נעמט מען אַריין אין שותפות... ביז אהער האָט מען געקאָנט מיטטאָנצען מיט דער חתונה. יעצט, ברודער, איז געקומען אַ צייט, אַז מען מוז וויסען, צו וועמען מען געהערט.

אַ נ ד ר ז ש יי.

און איהר ווייסט שוין, צו וואָס איהר געהערט?

בן - צ י ו ן.

איך געהער צו מיר אליין. איך דאַרף קיינעם ניט איבערצייגען, אַז איך קאָן אויך פיהלען, ליעבען, און נישט בלויז, ווייל איך האָב אין דעם אַן אַנדער מייין, נאָר ווייל דאָס בין איך. איך ווייס, ווער מייין טאַטע איז, און דעם געדאַנק, ווער איך בין, וועל איך איבער-געבען מייין קינד, אַז ער זאָל ניט זיין אַן אומגעלייזטער חלום פאַר אַנדערע, נאָר אַ ליכט פאַר זיך אליין.

אָנדרזשיי

באָך אַ לאנגען באַכרענקען.

איך פערשטעה אייך נישט, יונגער מענש. האַרכט אויס: נעכטען האָב איך אייך נישט געקענט, היינט זעה איך אייך און רעד מיט אייך, מאַרגען וועלען מיר זיך ווייטער צעגעהן אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי מיר האָבען ביז נעכטען איינער פאַר דעם אַני-דערן נישט עקסיסטירט, אזוי וועלען מיר עס פון מאַרגען אָן ווייטער זיין. מיר לעבען איין מינוט אונטער איין שטיקעל וואַלקען, וואָס זיינע טראַפּענס נעצען אונז דורך ביינאַנד... מיר זענען איי-ניקלעך פון איין זיידע, וואָס פאַהרט פון אונז מאַרגען אָב שטאַרבען אין אַ פרעמד לאַנד... צי האָט איהר עפעס אַזעלכעס, וואָס זאָל אונז, אָט די אייניקלעך פון דעם איין זיידען, צוזאַמען בעהעפטען? וואָס זאָגט!

משה

בעהט צו צו זיי און הערט זיך איין, וואָס זיי רעדען. אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל.

העלענע

פון דער וועראַנדע צו אנדרוזשיי'ן.

ערלויב דאָך צו אונז אַהער. פילייכט אַ טאַסע טיי?

אָנדרזשיי

מאכט מיט דער האַנד.

העלענע

דעם קאַפּ אַוועקירעהענדיג.

עס לוינט זיך טאַקע מיט די יונגען דאָס האַרץ אויסצורייסען..

באַריס.

זיי ווילען דאָך איהם דורכאויס ווייזען, וואָס זיי קענען.

יוסף.

שווייג, שווייג, לאָז מען לייעבער אויסהערען, וואָס דער בחור איז זיך מתודה. אויף דער וועראַנדע ווערט שטיל.

אַנדרזשיי.

קאָנט איהר מיר געבען אַ ציל אין מיין לעבען? האָרכט אויס: צווי-
שען אַנדערע האָב איך געלעבט, איך האָב געזעהן, ווי מענשען
זענען זיך מוסר נפש פאַר דעם, וואָס איז זייערס. מענשען האָבען
אַ שורש אין דער ערד, וועלכע האָט זיי אַרויסגעגעבען. איך האָב
דאָס אַלץ מיטגעמאַכט מיט אַנדערע. געוויינט אויס טרויער, גע-
רעש'ט אויס שמחה, און מיינט נישט, דאָס איז געמאַכט געווען.
ביין, איך האָב עס געוואָלט ליעבען, נאָר איך האָב אין דעם קיין
אמונה נישט געהאַט. נישט דערפאַר, ווייל איך בין שוין צו
אַלט אַדער נאָך צו יונג אמונה צו האָבען. ביין, מיין האַרץ איז
פול מיט ליעבע, איז פול מיט לעבען, און זעהענדיג, ווי אַנדערע
גלויבען, ווי אַנדערע ליעבען דאָס, וואָס איז זייערס, האָב איך מיין
קאָפּ צווישען די קניעהן אַיינגענאַרעט און אַליין מיין נשמה אויס
קנאה געגעסען... און אַליין מיר אין פנים געשפיגען: אומגליקליכער!
וועה איז צו דעם זעהן, וואָס זיין טאַטע האָט איהם קיין ירושה
נישט איבערגעלאָזט. האָרכט אויס: מיין האַרץ איז פול מיט אמונה.
איך בין אַ פּהן, וואָס זוכט אַ בית-המקדש. גיט מיר מיין גאָט, וועל
איך אייך וועלטען אַייגלעגען, וועלטען אויפמויערן.

בן-ציון.

און איך וועל אייך געבען. דאָס איז אייער פּאַלק, אייער לאַנד.
די וויסטע מאַמע ציון, וואָס איז צוויי טויזענד יאָהר אַליין געווען,
שטרעקט אויס איהרע הענד נאָך אַזעלכע פּערשטויסענע קינדער.

אַנדרזשיי.

ווי זעהט דאָרט אויס אייער מאַמע ציון? צי זיהען זיך אַזעלכע גרינע
פעלדער, ווי דאָ ביי אונז? צי בעגילדעט דאָרט די זון די זאַמדיגע
ברעגעס פון דעם טייך? ווי הייסט ער דאָרט?

בן-ציון.

ירדן.

אַנדרזשיי.

ווי די ווייכסעל? צי זיהט זיך דאָרט אויס ווייט דער האַריזאָנט

און פערנעפעלט די טאָפּאַלען-בוימער, ווי דאָ ביי אונז? ווי זעהט
דאָרט אויס די מאַמע ציון?

מ ש ה

דערנעהנטערט זיך.

שווייגט, שווייגט, — מען פערצעהלט דעם קינד פון דער מאַמען,
וואָס האָט איהם געהאַט.

בן-ציון.

איך האָב נאָך ציון נישט געזעהן, דאָך אין מיין האַרץ פיהל איך
עס... די פעלדער, וואָס האָבען געהערט דוד'ס געזאַנג...

מ ש ה

איבעררייסענדיג.

דער ציוניסטען-קאַנגרעס האָט אָנגענומען דעם אוגאַנדאַ-פּראָיעקט.

בן-ציון.

אויף אַ נאַכט-לעגער נאָר. מיט דעם פאַריגען טאָן. די פעלדער, וואו
אונזערע הייליגע אַבות...

ח י י

נאַכמאַכענדיג דעמועלביגען טאָן.

די ווילדע אַפּריקאַנער, וואָס האָבען געגעסען גרינע טאַטערקע פון
די בוימער אַראָב...

בן-ציון.

מענשען, וואָס האָבען גאַרנישט, קאַנען פון אַלץ לאַכען. צו אַנדרושיינען.
מיר ווילען גלויבען אין ציון און מיר מווען גלויבען אין ציון. צו-
זאַמענקניפען די שנור פון היינט און די, וועלכע איז געוואָרען
אַבעריסען פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק.

אַנדרזשיי.

און מיט די צוויי טויזענד יאָהר וואָס וועט זיין?

בן-ציון.

די צוויי טויזענד יאָהר זענען געווען לעבען פון גלות. מען מוז זיי

זיך אויסרייסען און אוועקווארפען, אויסרייסען מיט געוואלד און
אָנהויבען לעבען אַ גיי לעבען.

מ ש ה.

דאָס קאָנען נאָר זאָגען אוועלכע, וואָס לעבען אין דער היסטאָריע
פון דער פּערגאַנגענהייט אָדער אין דער פּאַנטאַזיע פון דער צו-
קונפט. מיר, מענשען פון היינט, מווען קענען יעדעס קייטעל,
וואָס קייטעלט צוזאַמען אונזער נעכטען און מאָרגען. יעדער דור
פּערלאַנגט דאָס זייניגע. קיין יאָהר, קיין טאָג, קיין שעה ווערט
נישט פּערפאַלען אין לעבען. מיר, יודען פון היינט, זענען נישט
די יודען פון פאַר צוויי טויזענד יאָהר צוריק. מיר פּערשטעהען
זיי נישט און קענען זיי נישט. מיר זענען אויך נישט די יודען
פון טויזענד יאָהר שפּעטער, מיר זענען מענשען פון היינט, וועל-
כער איז געוועבט פון נעכטען און מאָרגען. איך ווייס נישט,
ברודער, אַז מאָרגען זאָל משיח קומען, צי וועט זיך נישט געפינען
אַ שניידערל אין אַ קליין שטעדטיל, וואָס וועט זאָגען: אָהבתי את
אשתי, און וויל נישט פּערלאַזען דאָס בוימעל, וואָס שטעהט פאַר
זיין פּענסטער. וואָרום זעהסטו, די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס,
וואָס דער גלות ווערט די מאַמע פון דעם פּערטריבענעם.

ה י י מ.

די טראַגעדיע פון גלות איז דאָס, וואָס דאָס פּאָלק, וואָס האָט
פּערלוירען זיין זעלבשטענדיגקייט, הערט אויף צו זיין אינטערנאַ-
ציאָנאַל. עס קוקט אויף אַלעמען פון דעם ענגען שטאַנדפּונקט פון
זיינע פּריוואַטע נאַציאָנאַלע ליידען. קלאַפט אַנדרושייען אויפ'ן פּלייצע.
מיט מיר רעד, ברודער. אָט וואָס מיר דאַרפען: יודען זענען אַ
פּראַלעטאַריע-פּאָלק; אונזערע ברידער ווערען אויסגענאָגט פון די
העכט דאָרט. ווייט מיט'ן פינגער אויף דער וועראַנדע. קוק אָן די
שררים, דו זאָלסט מיר לעבען—זיצען זיך ביים טיש. מאָרגען
וועט איהר שוין גיט עסען קיין מיטאָג, איך זאָל שוין אַזוי לעבען!

י ו ס י

פון דער וועראַנדע.

ה י י ם .

פון דער מאַסע, טאַטע.

י ן ן ם ך .

וואָס האָסטו דאָס אַזעלכעס אָבגעטאַן?

ה י י ם .

כ'האַב אָנגעגרייט פאַר אַיך אַן אָנבײַסען אויף מאָרגען, וועט איהר פּערגעסען אָן מיטאַג, צו שפּײַזען, ווי דער אָנקעל זאָגט.

י ן ן ם ך .

וואָס דאָס אַזעלכעס?

ה י י ם .

כ'האַב צוזאַמענגערופּען דעם בעקער-פּראָלעטאַריאַט און מען שטרײַקט, טאַטע-ברודער! צום פעטער באַריס. דער פעטער וועט מאָר-גען צום בעקער-הויז געהן און צום אויווען זיך שטעלען. און די מומע—צו העלענען—וועט די מיירע מאַכען, כלעבען,—צום אָנקעל קאַהן—און דער אָנקעל וועט אַזוי גוט זײַן די שינדעל זיך אָנטון און וואַסער ברענגען.

י ן ן ם ך .

וואָס זאָגט איהר נישט צו איהם!

ב אָ ר י ם

אויפהויבענדיג זיך פון טיש.

געה, קלייב נחת פון דיין בחור! געהט אַרונטער פון דער וועראַנדע מיט טאַנטע בערטע, נאָך איהם אָנקעל קאַהן מיט העלענען, נאָך זײ דער איבע-ריבער עולם.

ה י י ם .

געהט אויף דער וועראַנדע און קוקט נאָך די אַבגעהענדיגע געסט.

אַזוי, היינט זענען מיר די שררים,—צו לאַנג האָט איהר אונז גע-לאָזט אויסהונגערן, אַז מיר זאָלען רעדען מיט אַיך רוהיג.—צו-לאַנג האָט איהר אונז שאַנד אָנגעטאַן—איבער אַיך האָט אונז די וועלט פּערמיאוסט, פיינט געהאַט—איבער אַיך, איבער אַיך...

בן-ציון

צו אנדרושיי.

ערלויבט נאָר... געהען אָב צוזאמען שמועסענדיג, אין הינטערגרונד, צווישען די געריכטע בוימער, הינטער דער וועראנדע.

יוסף

געהט צו צו משה.

נו, נו, ווי געהט עס מיט יודישקייט?

משה

מען ציהט עס, טאטע, אויף דער קאפול—א הארט שטיקעל לעדער, עס גליטשט זיך ניט אזוי לייכט... רעדען שפאצירענדיג.

אַנקעל קאהן

מיט העלענען דרעהען זיך איבער דער לינדען-אליי, שמועסען זעהר פּעראינטערעסירט.

זעלבסטפּערשטענדליך, איך בין אויך דער זעלבען מיינונג, גאַנץ דער זעלבען מיינונג. קינדער מיסען זיין דאָס גליק דער עלטערן, עלטערן דאָס גליק דער קינדער. יא, יא.

העלענא

רייטט איבער.

שוואַגער, זיי ווייסען עס פיעל בעסער פון מיר. זי זינד דאָך אַ וועלט-מענש, וועלכער האָט פיעל געזעהן, פיעל געהערט, און וועלכער, וועלכער... פּערענדערט דעם טאָן און הייבט אָן צו רעדען פּראָסט יודיש. מילאָ, פאַרן שוואַגער דאַרף מען זיך דאָך נישט שעמען, מיר זענען דאָך היימישע מענשען. איידער מען דערלעבט דאָס אויפ-צוציהען... וויפיעל מאָל ווערט די מאַמעס מילך גערונען... עס ווייזען זיך איהר אין די אויגען טרערען. און אז גאָט העלפט שוין יא, אז עס קומט די צייט אַ שטיקעל נחת צו דערלעבען, קען דאָס קיין טא-טע, קיין מאַמע נישט. יעדער האָט זיך זיינע מאַדעס, פּערדרעהט זיך זיין קאָפּ, גאָט ווייס מיט וואָס. מען האָט דאָס לערנען גע-לאָזט—די היינטיגע וועלט פּערלאַנגט דאָס, צו אַ שוין, צווישען מענשען... און דאָס, אַדו! שוואַגער, אַ מויד פון צוויי און צוואַנציג יאָהר און קלערט גאָך גאָר נישט פון קיין תכלית.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

עס געהט פאַריבער. קינדהייט, דאָס געהט דורך. ראָט איך די שוועגערין דאָס פרויליין צו אונז צו גאָסט צו שיקען, זי ווירד דאָרט דעם יונגען מענשען קענען, לערנען, זיך אַמזירען, אינס טעאָטער געהן, ער איזט זעהר אַיין זעהר ליבענעסווירדיגער יונגעראַן.

ה ע ל ע נ ע

היינטיגע צייטען, זאָל עס דעם שוואַגער נישט פּערדריסען, יונגע מענשען, מען מוז גוט פאַרזיכטיג זיין, איידער מען געהט טון אַזאַ שריט. דאָס איז דאָך מיין איינציג קינד...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

איך קאָן שאַן די שוועגערין פּערזיכערן—עס איז אַ טיכטיגער יונגער מאַן, ער איז מיין קאָזען זעלבסט אויס פּאַזען, דורכגעמאַכט די רעאַל-שולע. פּיין, פּאַרנעם אין געזעלשאַפט, האָט אַיין גוטען פּאַסטען, עקספּעדיטאָר אין איינעם גראַסען וואַרען-הויז — דריי טויזענד מאַרק יעהרליך. בעטעט מיט מיר אין אַיין טעמפעל. גוטער זאָהן זיינער עלטערן.

ה ע ל ע נ ע

איך פּערלאַז מיך אינגאַנצען אויפן שוואַגער. צוערשט גאָט, דער-נאָך ער. וואָס קאָנען מיר זאָגען? אַז עס איז אַ זיווג פון הימעל, וועט עס ממילא ווערען אויסגעפיהרט. זאָל דער שוואַגער נישט פּערגעסען: יוסטינע איז ביי אונז די איינציגע טאַכטער. מילא ווי-פיעל דאָס האָט אַבגעקאָסט איהר בילדונג, איהר ביכער לעזען, איהר פּאַרטעפּיאַן שפּיעלען,—פון דעם רעדט מען שוין נישט. מיר וועלען זי דאָך פון אונז נישט אַרויסלאָזען מיט ליידדיגע הענד.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

זעלבסטפּערשטענדליך, זעלבסטפּערשטענדליך, יעדענפּאָלס, יא וויפיעל זינד זי אין דער מיינונג איהרער טאַכטער מיטגיפט צו געבען? אום דעם יונגען וועגען איז עס יא עגאל, פיר איהן ווירד'ס ניכט פיעל מאַכען. נור פיר זיינע עלטערן, יעדער פאַטער זאָרגט דאָך פיר דאָס בליק זיינער קינדער.

ה ע ל ע נ ע .

מילא וואָס דער פּאָטער וועט געבען... אַודאַי נישט וועניגער, ווי זיבען, אכט טויזענד רובעל, אין דעם וועל איך שוין זיין. דאָס איבעריגע צו צעהן וועל איך מיר שוין מוזען אָן עצה געבען, פאַר דעם איז מען דאָך א מאַמע. אין גוטע צייטען נעמט מען אַראָב און מען בעהאַלט פאַר דאָס קינדס וועגען...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

מיט א בעלעכטערל.

די „קניפלעך“?

ה ע ל ע נ ע .

רופט עס, ווי איהר ווילט, אבי עס איז דאָ. און מיט אָן אויס. שטייער וועט זי זיך אויך נישט דאַרפען צו שעמען אפילו אין בערלין. גלויבט מיר.

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

רעכט שען, רעכט שען, וויר זינד דאָך שוין זאָ ווי זאָ פּערוואַנדט, ניכט וואַר? זאָל אבער דאָס פרויליין ניכט דאַגעגען האבען, וואָס דער ברויטיגאָם אויס דויטשלאַנד איזט? זי איזט דאָך זאָלך איינע פּאַלין? און ביי אונז אין פּאָזען מוס מאָן יאָ גוטער דויטשע זיין, ווען מאָן אַוואַנסירען וויל.

ה ע ל ע נ ע .

מילא פאַר פּרנסה וועגען, איבער דעם, דאכט זיך וועט קיין מניעה נישט זיין. מיר זענען דאָך אַלע יודען. וואָס איז דער חילוק?

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

יא, וויר זענען דאָך אַלע יודען.

ה ע ל ע נ ע .

כל זמן ווען עס שאַדט איהר נישט, זאָל זי זיך זיין, וואָס זי וויל. ביי אונז דאָ איז עס אַזא מאַדע צו זיין אפּוילין. מיר אין איהרע יאָהרען זענען אויך אַזעלכע פּוילינס געווען. עס ווייזען זיך באַריס מיט טאַנטע בערטא, קמען אָן שפּאַצירענדיג פון יענער זייט אליי. אָט ווען די

שוועגערין איז אין דערהיים געווען, איז זי אויך געווען אַ פּאַלקאַ...
באַריסו באַריסו זיי קימען זיך צוזאמען, רעדען צווישען זיך, שפּאַצירענדיג
אינאיינעם איבער דער אליי.

באַריס.

קומט, לאָזען מיר גענוי דעריבער שפרעכען.

העלענע.

לאָזען מיר געהן אין וואַלד אַריין. דאָרט טיפּער. געהען אָב און ווערען
פּערלויירען אין די געדיכטע בוימער הינטער דער וועראַנדע, וואו עס זענען שוין
צווערשט בן-ציון, אַנדרושיי, יוסף, חנה'לע און משה אָנגעגאַנגען. דער באַרטען
ווערט ליידיק. חיים זיצט אויף דער וועראַנדע און איז פּערטיפּט אין לעזען
אַ קליין ביכעל. פון דער בעהאַלטענער גראַז-באַנק דערהויבט זיך די אַלטע רחל-
לאה, וואָס איז דורך דער גאַנצער צייט געווען בעהאַלטען אין זיך און דרעהט
זיך איינע אליין איבער דער אליי, רייסענדיג בלימלעך.

רחל לאה

פאַר זיך, רייסענדיג די בלימלעך.

זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית-הקברות געזעגענען זיך מיט די
טויטע ביים לעבען. דעם טאַטען מיט דער מאַמען אין קבר אי-
בערגעלאָזט. אין אַ פּרעמדער מדינה פּאָהרען זיי שטאַרבען, וואו
משיח וואוינט... זיי געהען, די אַלטע, אויפ'ן בית-הקברות צו בעטען
ביי די טויטע פאַר די לעבעדיגע...

יוסטיוע

פאַלט אַריין אין באַרטען דורך דער פּאַרטקע, די האַר צעפּלאַשעט. זי האַלט אַ גרויסען
שטעקען אין דער האַנד, רעדט ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען, אויף די בערג. איך האָב ווייט און ברייט
אין דער וועלט געקוקט. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר, ווי אויף
דער האַנד, געווען אויסגעשפּרייט, און אַלץ האָט גערעדט צו מיר.
מיין נשמה האָט זיך, ווי דער פּויגעל, געבאָדען אין דער פּרייער
לופט. איך האָב ברייט און ווייט די אַרעמס פּערשפּרייט, עס האָבען
מיר אַרומגערינגעלט טייכען זאַנגען, קעפּ איבער קעפּ. פאַרטיג און
גרייט איז שוין אַלץ דאָרט אויבען. די קעפּ האָבען זיי גענויגט צו

דער זון און האַבען זיך געבאָדען אין גאַלרענעם גלאַנץ פון דער
זון אַרעגען פון גאַלד האָט דאָס אַלץ אַרום בעגאַסן מיט ליכט,
און די וועלט לאַכט פון עשירות. דערזעהט דעם-האל-לאַהץ. זאָגט, באַבע,
לאַנג איז שוין, ווי איהר באַדט זיך דאָ אין דער לופט פון די
פוילישע קיניגען

רחל לאה.

וואָס דו פרעגסט מיך, מיין קינד, פערשטעה איך נישט. צי איך
בין אַהיגע? דאָ האָט מיך מיין מאַמע דערצויגען. פערצעהן גילדען
האַב איך שוין אין דער חברה-קדישא בעצאָהלט אויף אַ קבורה
אויף נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

יוסט ינע

ווייזט אויף די בערג.

ביסטו שוין דאָרט אויבען געווען?

רחל לאַה.

אין די יונגע יאָהרען שבת נאָכץ עסען, ניס שפילען.

יוסט ינע

ווי צו זיך.

איך בין אויבען געווען. נאָהענט בין איך געשטאנען צו די וואָל-
קען. דער הימעל האָט זיך געבראַכען איבער מיין קאָפּ. די וואָל-
קען, ווי געפליגעלטע שעפסען, האַבען געבאָדען זייער וואָל אין
דורכזיכטיגע וואַלען-טענער. איך בין געווען אין אסתר'קעס שלאָס,
צו מיר האַבען גערעדט די שטיינער, די מויערן, אין מיר האַבען
זיי בעגרייט זייער שוועסטער. פאַר מיר, צו מיינע פיס, איז גע-
לעגען אויסגעצויגען די גאַנצע אַרימע פוילישע ערד. איך האָב
געזעהן די אַרימע כאַטקעס מיט זייערע פערפוילטע שינדעל-
דעכער, פערטרונקען אין די הויכע טאַפּאַלען-בוימער. און ווי
נאָהענט איז מיר דאָס אַלץ געווען! איך האָב מיינע אַרעמס ברייט
אויסגעצויגען; קומט, קומט צו מיין ברוסט... אַרום דעם שלאָס גיסט
זיך די אַרימע ווייכסעל-סטענגע, ווי די שענע יודישע שניידערין פון
אַפּאַלע האַלזט אַרום איהר פאַן און מאַן, דעם קיניג, איהרע וואַסער-

טאָווען גיסען זיך צווישען די ליכטיגע, בעגאלדעטע ברויט-
בייטען, באַדענדיג זיך אין דער העל גליהענדיגען זון. צעבראַכען
דעם קארק אויף טויענדער שיפען... פויזע, אימפראַוויזירט, אויפ'ן
„דזשערושינעץ“ שטעהט די קיניגין, די „קאַכאַנקע“, די יודין. זי
קוקט אויס איהר „פאַן“, איהר מאַן. ער קומט צוריק פון פעלד אין
איהר געצעלט אַרײן, וואָס זי האָט אָנגעגרייט פאַר איהם... איהרע
שוואַרצע לאַקען האָט זי איבער איהר ווייס קלייד צעלאָזט, און
דער געשמאַק פון די האָר געהט אין דער לופט אויף... איהרע
שוואַרצע אויגען שיטען פּייער... אין איהר האַנד האָט זי בלומען,
בלומען, וואָס איהר עלטער-באַבע לאה האָט פאַר זיי געקויפט איהר
מאַן אויפ'ס נאַכט ביי איהר שוועסטער רחל... אויפ'ן „דזשערושי-
נעץ“ שטעהט די קיניגין, די יודין, די שניידערין—צו איהרע פיס די
פּוילישע אַרימע ווייכסעל-בערג. דאָרט ווייט פערנעפעלט זיך דאָס לאַנד
אין די האַלב-געדיכטע טוי-וואַלקען, וואָס די נאַכט און דער טאַג וועבט
פאַר איהם... דאָרט ווייט בלאַנדזשען די טאַפּאַלען, די אַרימע ערד-
קינדער, איבערן וועג אַרום, משוגע און ווילד, מיט אַבגעפליקטע
קעפּ... דאָרט ווייט בלאַנדזשען די ווערבעס און רייסען די צעפּ
פון די קעפּ, און וויינען פאַר זיך און פאַר דער גאַנצער וועלט...

ר ח ל ל א ה

דו רעדסט, מײן קינד, פון היץ, וואו ביסטו געווען?

י ו ס ט י נ ע

איך בין געווען אין דעם לאַנד פון דער נשמה... אין די בערג
בין איך געווען, וואו מיך האָט געקושט יעדעס ווינטעל, געבלע-
טערט מיר די האָר און געגלעט מײן נאַקעטען האַלז און געשעפּ-
טשעט מיר אין אויער סודות פון אַנדערע צייטען. אין דער קי-
ניגנס אסתר'קעס שלאָס בין איך געווען, וואו מיך האָבען אַרום-
גערינגעלט די אַלטע מויערן, די שטיינערנע עדות, וואָס האָבען
געזעהן, ווי דער קיניג האָט געהאַלט די שענע יודין, וואָס האָבען
געהערט די תּאוה'דיגע קושען, וואָס די יודישע שניידערין האָט
געקויפט איהר קאַכאַנעק, איהר מאַן, איהר פאַן, דעם קיניג... און
מיר איז געווען, ווי איך וואַלט אין אַנדערע צייטען געלעבט,
דענסטמאָל, ווען דער שלאַכטשיץ איז געווען אַן אַנדערער, ווען

דער יוד איז געווען אן אנדערער. און מיר איז געווען, ווי דאָס
 אלץ, וואָס האָט זיך אָבגעטאָן אין דעם פּאַלאַץ, איז צוריק לעבע-
 דיג אויפגעשטאַנען פאַר מיינע אויגען. מיינע אויערן האָבען נאָך
 פּערנומען דאָס געזאַנג פון די האַרפען, דאָס אָבקלינגען פון
 איהרע יודישע געזאַנגען. וואָס זענען פּערגליווערט געוואָרען אין
 די שפּאַלטען פון פּאַלאַץ נאָך פון דענסטמאַל, ווען זי, די יודישע
 שניידערין פון אָפּאַלע, האָט געזונגען פאַר איהר קעניג און קאָ-
 כאַנעק, וואָס איז געווען פּערוויגט אין איהר שויס, אויף איהרע
 שוואַרצע, צעפּלאַשעטע האָר, פון ליעבע און פּערגעניגען.

רחל לאָה.

רעד נישט אַזוי, מײן קינד. נעמט זי אײן און זעסט זיך מיט איהר אויף
 אַ גראַז-באַנק. געה נישט מעהר אין די בערג. זי האָט פּערפּשוּפּט
 דעם שלאָס, מיט די אויגען, מיט איהרע צוויי שוואַרצע אויגען, וואָס
 דער קיניג האָט געבעטען צו זײ. באַאײה. יעדע נאַכט קומט זי דאָך
 דאָרט אַהין בלינדערהײט און זוכט זיך די אויגען.

יוסט ינוע

דערשראָקען.

פון וועמען דערצעהלסט דו דאָס, באַבעש?

רחל לאָה.

פון דער קיניגין אסתר'קע, וואָס האָט פּערפּשוּפּט דעם קיניג מיט
 איהרע צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען. וואו דער קיניג איז גע-
 גאַנגען, זענען די אויגען איהם נאָכגעגאַנגען. נאָך איהר טויט
 האָט דער קיניג איהר די אויגען אַרויסגענומען און אין צוויי גאַל-
 דענע רינגען אײנגעפּאַסט...

יוסט ינוע.

וואָס האָט דער קיניג מיט די אויגען געטאָן?

רחל-לאָה.

ער האָט זיך אַ שוואַרצען זאַל געהײסען אויסמויערן, דעם זאַל
 מיט שוואַרצען טוך געהײסען אַרומקלאַפען, די רינגען האָט ער

אויף אן עמוד אנדערגעלעגט. יעדער נאכט, פונקט האלבער
נאכט, קומט ער צו געהן, קניהט פאר זיי און בעט צו זיי...

יוסטינע.

אָ מענשען, ווערט פערשוויגען, וועלט, האלט דעם אָטעם איין! דער
קיניג בעט אין איינזאמקייט...

רחל-לאָה.

זי קען דאָך צום בית-דין של מעלה נישט קומען מיט אַרויסגענו-
מענע אויגען. דער מלאך טרייבט זי: וואו האָסט דו די אויגען?
וואו האָסט דו די אויגען? קומט זי צו געהן יעדע נאכט צום פא-
לאַך מיט'ן שטעקען אין דער האַנד, זוכט זי זיך בלינדערהייט
איהרע אַרויסגענומענע אויגען, צווישען די שטיינער, צווישען די
גראָזען.

יוסטינע.

דו האָסט זי שוין געזעהן?

רחל-לאָה.

נישט איין מאָל און נישט צוויי מאָל. וועסט זי אויך זעהן היינט
אויף דער נאכט, ווען מיר וועלען דעם זיידען בעגלייטען געהן.
איהרע שוואַרצע האָר האָט זי צעפלאַשעט איבער די ווייסע
תכריכים. אויפ'ן קאָפּ האָט זי ברענען און אויסגעהענדיגע קרוין,
און מיט פערשלאָסענע אויגען דרעפּשעט זי צווישען די שטיינער,
צווישען די מויערן, און זי זוכט מיט דעם שטעקען צווישען דעם
קאָלן און דעם ליים: האָט איהר מיינע אויגען געזעהן? האָט איהר
מיינע אויגען געזעהן?

יוסטינע

בעהאלט זיך דאס פנים אין די הענט.

שווייג, באַבעשי, שווייג, באַבע לעבען! א לאנגע פּויוז.

עס קומען אן העלענע, אַנקעל קאהן, באַריט און סאַנסע בערטאָ,
שמועסענדיג צווישען זיך.

העלענע

בעמערקענדיג יוסטיגען, געהט צו צו איהר.

יוסטיגע, וואו ביסטו געווען, מיין קינד?

יוסטיגע

האלט פערשטעלט דאס פנים אין די הענט און ענטפערט נישט.

אָנקעל קאַהן

דערנעהנטערט זיך.

ווילקאָמען, שענעס פרויליין, האָבע זי גאַנצען טאָג ניכט געזעהען.

ווי בעפינדען זי זיך?

העלענע

הינגט צו רחל-לאה'ן.

זייט נאָר מוחל, באַבעשי, זיי האָבען עפּעס צווישען זיך צו רעדען.

געהט אָב מיט רחל-לאַהן, איבערלאָזענדיג יוסטיגען מיטן אָנקעל אליין.

אָנקעל קאַהן.

זי אַנטוואַרטען מיר ניכט. זאָל איך זי פילייכט פערלאַסטען?

יוסטיגע.

דאָנקע, אָנקעל.

אָנקעל קאַהן.

זאָלטען זי נאָך איינסט די רייזע צום אָנקעל נאָך לייפציג מאַכען.

וויר ווערדען בערלין בעזוכען. אין בערלין איזט עס גאַנץ גאַנץ.

גרויסאַרטיג.

יוסטיגע.

וואָס זאָל איך דען אין בערלין מאַכען?

אָנקעל קאַהן.

אין בערלין איזט עס זאָ שען, הערליך. וויר ווערדען אינס

טעאָטער געהן, געזעלשאַפט בעזוכען, מיט יונגען לויטען בעקאַנט-

שאַפט שליסען. זאָלך איין היבשעס פרויליין, ווי ניכטע...

פילייכט מאַכטע יעמאַנד איהנען דען האָך?

יוסטיוע.

וואָס פאַר אַ געשעפטען קען איך האָבען מיט דייטשען? זיי זענען
דאָך מיינע טיפסטע שונאים!

אַנקעל קאהן.

אַבער וויר, יודען פאָן דער גאַנצער וועלט, זינד פאָן איין פאָלק.
דער פאָלינישע יודע, ווי אויך דער דויטשע יודע גלויבען אין איי-
נען גאָט, האָבען איין שבת.

יוסטיוע.

טאר קענען גלויבען אין איין גאָט, אָדער נישט גלויבען — מיר
זענען צוויי פערשיידענארטיגע מענשען. נישט איך פערשטעה דעם
פעטער און נישט דער פעטער פערשטעהט מיך. מיינע ליידען
זענען אייערע שמחות, מיינע שמחות זענען אייערע ליידען. אין
מיר לעבט די פוילישע ערד, דער פוילישער גייסט, און אין אייך
לעבט דער גייסט פון מיין שונא. אן אונאויפהערליכע מלחמה פון
דור צו דור טיילט דורך צווישען אונז.

אַנקעל קאהן

מיט אַ בעלעכטער.

ווי דאָך, ווערדען וויר פילייכט שטרייטען מיט איינאַנדער, איך
אין איין אַנדערען העערע, זי אין איינעם אַנדערן העער?

יוסטיוע.

עס קען אַמאָל די צייט קומען אויך.

אַנקעל קאהן

לאַכט.

דאָך ווי זאָ? ווירסטו, די טאַכטער מיינעס ברודערס, מיט דיינעם
אַנקעל שטרייטען גור דעסהאַלב, דאָ איך דויטשע אין דו פאָליין? וויר
זינד דאָך אַבער יודען? וויר געהערען דאָך צו איינער פאַמיליע אז?

יוסטיוע.

אין דער הינזיכט זאָל דער זוהן מיט זיין פאָטער מלחמה האַלטען,
און די טאַכטער מיט איהר מוטער.

אַנקעל קאהן

אַבנעהענדיג.

דאָס איזט אַבער יאָ ניכט צום פּערשטעהן! וויר זינד דאָך אַבער יודען? גלויבען אין איינען גאָט? אַבנעהענדיג צו העלענען מיט באַריסן, וועלכע שמועסען צוזאמען מיט טאַנטע בערטאָ. וויר זינד דאָך אַבער יודען! צו טאַנטע בערטאָ. זאָגע דו, פּאָלין, וויר שטרייטען? נים דען זעבעל אין האַנד. דו ביזט מיינע פּרוי ניכט, איך בין דויטשער — דו ביזט פּאָלין! כאָ, כאָ, כאָ.

באַריס.

וואָס טוט זיך דאָס אַזוינס אין מיין הויז?

פון הינטער די בוימער קומען אַרויס אַנדרושיי און בן-ציון, נאָך זיי ירוסן און משה.

אַנדרושיי

צום פּאָטער.

דו, וואָס דו האָסט מיר לעבען געגעבען, פאַרוואָס האָסט דו מיר נישט געגעבען קיין אינהאַלט אין לעבען? זאָגו ווי אַ לערע זאָג, שטעה איך איינער אַליין אין פעלד, אין קיין שיינער וועט זי נישט ווערען אויפגענומען!

באַריס.

און אויף דעם האָב איך געהאַרעוועט מיין גאַנץ לעבען? די וועלט איינגעלעגט, אייך בילדען צו לאָזען, מענשען פון אייך צו מאַכען? גליקליך אייך צו מאַכען? וואו איז אייער גליק? אייער גליק וואו איז? וואָס איז דאָס אַזוינס ביי אייך געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט לעבען? וואָס איז דאָס ביי אייך אַזאַלכעס געוואָרען, וואָס לאָזט אייך נישט רוהען? וואָס זוכט איהר? וואָס ווילט איהר?

ירוסן.

אַזוי ברודער. ביי אייך אין די הויכע פענסטער איז עס מיט אַמאָל געקומען, ווי אַ דונער אין אַ שענעם העלען טאָג. ביי אונז אין די קעלער-שטובען האָט עס יעדער טאָג, יעדע שעה געפּיי-ניגט, געבראַטע, ביי אונז איז עס אונזער טאָג-ברויט געוואָרען.

העלענע

ברעכט זיך די הענט.

וואָס איז דאָס אַזאַלכעס געשעהן?

משה

רופט אייס.

עס איז געקומען אַ צייט פון פעסער נעמען! דאָס שותפות־דיגע לעבען אין פערנעפּעלטען פאַרנאַכט איז פאַר אַיך, אַלטע דורות, גוט געווען—איהר האָט זיך דאָרט געקענט דורכגנבענען אומבע- מערקט. מיר, יונגע דורות, ווילען פיהרען אונזער לעבען פריי און אָפּען! אומפערשעמט ווילען מיר מענשען אין די אויגען קוקען, און אָהנ'ד'חמנותדיג זאָלען אַנדערע אויף אונז זייערע בליקען שי- קען. זעהט: דאָס און דאָס זענען מיר! אַזוי האָט אונז גאָט בע- שאַפּען!

עס ווערט פאַרנאַכט, די זון געהט אונטער גאַנץ ווייט, בעגאַלט די הויכע טאַפּאַלען- בוימער אונטערן באַרג. עס עפענט זיך אויף די פאַרטקע אין באַרטען; עס קומען אַריין רב חנון מיט מלכה לען מיט גרויסע סידורים אונטער די אַרעמס, מיט אויסגע- וויינטע אויגען. נאָך זיי טראַגט נאָך דער יונגעל צוויי אין דער העלפט אויסגעברענטע ליכט, אַלע ווערען שטיל, וואַרטען. אַ לאַנגע פּריווע.

רב חנון

נעמט דאָס טיכעל צו די אויגען צו און זאָגט שטיל, אָבער מיט אַ זיכערער שטימע.
געלויבט צו גאָט, מיט די טויטע האַבען מיר שוין אונזער רעכענונג געשלאָסען.

אַנד רושי

געט צו צום זיידען, פּרענט איהם מיט אַ רויגיגער שטים, ווייזענדיג מיטן האַנט אויפן אַרומיגען עולם.

און מיט די לעבעדיגע, זיידע, האַסטו שוין דיין רעכענונג גע- שלאַסען?...

פאַרהאַנג פאַלט פּליגן.

דריטער אקט.

סצענע:

א לאנגער וועג, בעזעצט מיט הויכע טאפאלען, רינגעלט ארום א הויכען בארג. פון דעם בארג צווישען די בוימער ווייזט זיך אן אלטע האלב-איינגעפאלענע חורבה. פון דער חורבה שטארצען ארויס צוויי הויכע שפיצען, וועלכע בעהאלטען זיך אין די פיעל-בלעטערדיגע צווייגען. פון דער חורבה פערשלענגעלט זיך א לענגליך ווייס שטענעל צום וועג צו. איבערן וועג, קענענאיבער דער חורבה, פערזארפט זיך א שלאגבוים; פון דעם הויכען קלאץ ציהט זיך א קייט אראָב, ביי וועלכער עס ויצט אין א קליין אלט איינגעפאלען הייזעל א יודיגע, איינגעהילט אין א טוך, און שלאָפט, האלטענדיג אין דער האנד א לייכטענדיגען לאמטערן. אויף רעכטס אין הינטערגרונד פערבלאָגנע דעם זיך דער וועג צווישען לאנגע אויגענדליכע פעלדער. צווישען די פעלדער גלאַנצט אין דער לבנה-שיין דאָס בלאָהע צאָפּלען פון וואַסער. ווייט אין הינטער-גרונד, אויף יענער זייט ברעג, ווערען הויכע און געדיכטע בוימער פערנעפעלט און פער-טרונקען אין א טוי-וואַלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אויף. א ליכט-טיגע לבנה-נאכט. אַלץ ארום איז בעגאַסען מיט לבנה-ליכט. די ווייסע ווענט פון דער חורבה, וואָס ווערען בעלויכטען אין דעם לבנה-ליכט, קוקען העל צווישען די טונקעל-גרינע בוימער ארויס.

א גרופע יודען, אין שווארצע קאפאטעס אָנגעטאָן, שטעהען לינקס אין הינטערגרונד פון דער סצענע און זיינען מחודש די לבנה. מען זעהט זיי נישט אין גאנצען ארויס, נאָר די בלייכע פנימער מיט די לאַנגע שוואַרצע בערד, וועלכע ווערען בעגאַסען מיט דעם ליכט פון דער לבנה.

איינער פון די דאוונער

צום צווייטען.

שלום עליכם?

אַ צווייטער

אַבענטפערנדיג.

עליכם שלום!

איינער ווענדט זיך צום צווייטען, און די פראגע מיט דעם ענטפער חורן זיך איבער דריי מאָל.

אַן אַלטער יוד

דאווענט הויך פאר אנדערע.

הללויה, הללו, לויבט גאָט, לויבט איהם אין די הימלען, לויבט גאָט אין דער הויך, לויבט איהם, אַלע זיינע מלאכים, לויבט איהם, אַלע זיינע חיילות, לויבט איהם, הימעל-הימלען, און דאָס וואַסער, וואָס איז איבער די הימלען, זאָלען זיי לויבען גאָטס גאָמען. ער האָט בעפוילען, און עס איז געוואָרען בעשאַפּען, ער האָט געבאַטען.— און נישט צו פערענדערן.

דורך דער צייט, ווען דער אַלטער דאווענט, זאָגט איינער צום צווייטען צו דריי מאָל:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

עס קומען אָן פון לינקס רב חנן מיט די זיהן. נאָך זיי נאָך מלפּנה'לע מיט די טעכטער און שוויגער.

רב חנן

שטעלט זיך אָב ביים שלאַגבוים.

שטעהט. גענוג מיך בעגלייט. עס איז געקומען די צייט צו געזעגען-

נאָך זיך. דער שלאַגבוים שטעהט צווישען אויבן. נאָך רעד איך מיט

איך, נאך זעה איך אייך. קוים קום איך הינטער דעם שלאגבוים
ארונטער, קעהר איך שוין צום עבר.

אַנקעל קאָהן.

זאָל דער פאטער זאָ ניכט שפרעכען. וויר ווירדען איהן אימער,
אימער געדענקען. און בעוויליגט עס דער הער גאָט אונז איינען
זאָהן צו שענקען, אונזער הייסער וואונש איזט עס, ער זאָל דעם
פאטערס נאמען טראָגען.

רַב חַנּוּן.

איך גלויב דיר, מיין קינד, איך גלויב דיר. אָבער איך האָב פון
עפעס אנדערש געוואָלט זאָגען. דאָס לעצטע מאָל זעה איך אייך.
נישט די ערד, וואָס האָט מיך געבוירען, וועט מיך אין זיך בע-
האַלטען. אַ פּרעמדער בין איך שטענדיג אין מיין היים געווען. איך
געוואָן אָפּ אין אַ לאַנד, וואָס איז זעהר ווייט און זעהר נאָהענט, איך
לאָן אייך איבער אין אַ לאַנד, וואָס איז זעהר נאָהענט; און זעהר
ווייט. מיר האָבען אונזער וואַרצעל אין דער לופט געפלאַנצט, דאָך
האָט קיין ווינט אונז פון שורש נישט געקאָנט אויסרייסען. איהר
ווייסט, פאַרוואָס?

אַלע

שוויגען ווארטענדיג.

רַב חַנּוּן.

מיר, אַלטע יודען, האָבען געהאַט אַ גרויסען, גרויסען אָנהאַלט. דאָס
איז געווען אונזער אמונה. די אמונה אין טאַטען, וואָס האָט דאָ
אונז אָהער געשיקט, און אז עס וועט קומען די רייכטיגע צייט, וועט
ער אונז פון דאָנען אַרויסנעמען. די ווילדסטע שטראָמען פון די
שטורעמדיגע ימים האָבען אונז פון אָרט נישט געקאָנט ריהרען.
פון לאַנד צו לאַנד האָבען מיר געוואַנדערט, שפראַך איהן שפראַך
האָבען מיר געביטען, אונזער „יש“ איז געבליבען דער אייגענער.
אונזער ערד, אונזער לאַנד איז געווען אונזער אמונה. — אָבער איהר,
וואָס האָט צעביטען אונזער גרויסען גאָט אויף קליינע געטלעך,
צי האָט איהר שוין געפונען אזא אָנהאַלט, וואָס זאָל אייך זיין אַ שוין
פאַר טעג, אין וועלכע שטורעמווינטען בלאָזען, אין וועלכע ווילדע

ימים געהען ארויס פון זייערע ברעגעס די וועלט צו פערפלייצען..
 קיינער ענטפערט נישט. פויזע. צו באַריסן. ברוך, ברוך, מיין בכור, צו
 דיר ווענד איך זיך צום ערשט. גיט איהם די האנד, זאָג מיר, מיין
 זוהן, פאַר מיין אוועקגעהן: צי ביסטו זיכער וועגען דעם, וואָס
 איך האָב גערעדט יעצט? צי קענסטו נעמען אויף דיר דאָס
 אַחריות, אַז די ערד וועט דיין אַלטען טאַטען פון קבר נישט
 אַרויסוואַרפען, איבער די הרפות און בושות פון די לעבעדיגע, וואָס
 ער האָט איבערלאָזט נאָך זיך?

באַריס.

אויף מיר, טאַטע, קאָן איך נעמען דאָס אַחריות—איך האָב גאָט
 צו דאַנקען, מיין פרנסה, אַ בעל-הבית אין שטאָדט, און אַ יוד
 זינדיגט נישט פאַר וואויל-טאַג... מיינע קינדער אזוי לאַנג, ווי איך
 לעב... כאַטש אין אמת'ן, ווער האָט היינט, משטיינס געזאָגט, רשות
 אויף קינדער? גאָט איינער ווייס, מיט וואָס פאַר אַ געשעפטען זיי
 פערעמען זיך. אַז עס זיינען מאַדעס אַרויסגעקומען אויף דער
 וועלט... לאָז דאָס לערנען, געלד אויף דעם זיך קאַסטען!

ר ב חנן.

האַסט מיט זיי אַנדערע תורות געלערנט. איך וויל נישט יעצט קיין
 מוסר, תוכחה זאָגען, היינטיגע וועלט פערלאַנגט עס... ביסט דו נאָר
 זיכער אין זייער אמונה אין די נייע תורות?

באַריס.

נאָך וועגען דעם זאָל איך קלערען? איך בין אַ היינט-וועלטיגער
 קויפמאַן, כ'האַב געטאַן דאָס, וואָס די היינטיגע וועלט פערלאַנגט.
 קושט זיך מיטן פאַטער. דאָס איבעריגע, אזוי ווי זיי וועלען זיך אויס-
 בעטען, אזוי וועלען זיי שלאָפען. געהט צו, קושט זיך מיט דער מוטער.

יוסף.

זעהסטו, טאַטע, איך האָב מיט זיי געלערנט די אַלטע תורות,
 זאָגען זיי, אַז דאָס איז שוין צו אַלט פאַר זיי, אַז דאָס צעפאַלט
 און שטאַרבט אָב, אַז מען מוז אויפפרישען דאָס אַלטע און צו-
 שניידען עס לויט דעם היינטיגען שניט. פערשטעהסט דו עס,
 טאַטע?

ר ב ח נ ן .

און יעדער אין זיין בעזונדער תורה...

ח נ ה ' ל ע

בעמט צו מיט דריי גרויסע ליכט, וועלכע זי גיט איבער ר ב ח נ'ען.

איך האָב טאַקע דעם שוועהר געוואָלט בעטען. כ'בעט איבער טוי-
זענדער מאָל, כ'בין נאָר אַ זינדיגע יודינע. מײן האַרץ שרעקט זיך.
איך ווייס אַליין נישט וואָס, לאָז דער שוועהר אָנצינדען די ליכט
אויף די מאַמע רחל'ס קבר, פון זייערע נשמות וועגען... ווייזט אויף
איהע דריי זיהן, מיט טרערען אין די אויגען. זאָל דער שוועהר לויפען,
מיהען זיך, גאָט זאָל העלפען, אז זיי זאָלען דאָך... איך ווייס אַליין
נישט וואָס... איך ווייס אַליין נישט וואָס...

ר ב ח נ ן

בעמט צו די ליכט.

איך וועל לויפען, טאַכטער, איך וועל זיך מיהען, עס זאָל נאָר
נאָך צייט זײַן

ה ע ל ע ב ע

מיט אויסגעוויינטע אויגען, ווייזענדיג מיט'ן פינגער אויף יוסטיגען און אנדרזשיין.

און פאַר מיינע קינדער אויכ'עט, און פאַר מיינע קינדער אויכ'עט.

ר ב ח נ ן

מיט דער האַנד צו איהר.

און פאַר דיינע קינדער אויכ'עט, און פאַר דיינע קינדער אויכ'עט.

י ו ס ף

מיט טרערען אין די אויגען.

פאַהרסט אַהיים, טאַטע, אין הייליגען לאַנד. גריס זיי דאָרטען, די
אַלטע קברים, און די מאַמע רחל'ס קבר, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג
קיין בית-לחם. זאָג זיי דאָרט, פערצעהל זיי דאָרט, וואָס מיר שטעהען
זיך אין גלות אויס. עס איז שוין צייט, אז מיר זאָלען אויסגעלייזט
ווערען, די מאָס איז שוין פול, די צרות געהען שוין איבער, זאָג
זיי דאָרט... קינדער אין פרעמדע הענד... הפקר פאַר דער וועלט...
ווער עס וויל, ווער עס קען... פאלט אַרויף אויפן פאַטערס האַלד.

ר ב ח נ

כליפעת ארויס אין טרערען.

איך ווייס עס גאנץ גוט... שוין לאנג געקומען די צייט... שוין לאנג צייט... עס פעאלט נאָר די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט... געזעגענען זיך אין טרערען, זעהר הייס... יוסף געזעגענט זיך דערנאָך מיט דער מוטער.

ר ב ח נ

צום אַנקעל סאַה, געבענדיג איהם די האַנד צו זעגענען.

נו, אין דיינע געגענדען, אין דיינע לענדער וואָרטען יודען אויך נאָך אויף משיחין?

אַ נ ק ע ל ק א ה נ

אַ, יא, ליעבער פאָטער. וויר וואָהנען אין איין קאָנסטיטוציאָנעלן לאַנד, אין איין קולטורעלן לאַנד, ביי אונז גיעבט עס קיינע בע-גרענצונג אין רעליגיאָנס-אַנגעלעגענהייטען. דאָגעגען, אונזערע רע-גירונג איזט יא זעהר פיעל פיר רעליגיאָן. וויר האָבען אונזער טעמפלע, אונזער שוחט, אונזער קולטוס-געמיינדע, גיעבט אויך יא נישט ביי אונז „די דא“. ציהט מיטן אַקסעל אויף היים, משה און בן-ציון. מיט פאראד. און דער עריבערונגס-טאָג אונזערער עלטערן ווירד ביי אונז געפייערט מיט דער גרעסטער פייערליכקייט; „יאָהר-צייט“ איז איינע גראָסע מצוה, ווי עס פלעגט צו זאָגען דער ראַבינער אין דער זינאָגאָגע זאָנאָבענד. נישט וואָהר, מיין ענגעל?

ט א נ ט ע ב ע ר ט א

זייענדיג פערנומען מיט זעגענען זיך מיט דער מוטער, וואָרפט אַרונטער דעם קאַפ צום מאָן מיט האַלב פערזינטע אויגען.

וואָהר, מיין ליעבער, וואָהר, מיין גאָטע.

ר ב ח נ

נישט די האַנד דעם אַנקעל, געזענענדיג זיך מיט איהם.

און וואָס בעפעהלסט דו מיט אַהיים?

אָב קעל קאָהן.

איך האָבע איינע ביטע צום פּאָטער, איינע זעהר גרויסע ביטע. איך ווייס, דער פּאָטער איז אַ פּראָמער יודע, זעהר אַ פּראָמער יודע. זאָל דאָך דער פּאָטער דען הער גאָט ביטען און די הערען פּראָ-פעטען: איך בין זאָ איינזאָס און ווינשע מיר איין זיינכען צו האָבען, דען איך מיט דעם פּאָטערס גאָמען נענען זאָל, דער נאָך מיר קדיש זאָגען זאָל...

רַב חַנַּן.

איך וועל מיך מיהען. געזענעט זיך מיט'ן אַנקעל, געהט דערנאָך צו מלכה'לען. צו די אייניקלעך. און איהר, יונגע דורות, צי האָט איהר עפעס מיט-צובעפעדהען? צי וואָרט איהר אויך? צי האָפט איהר אויך? צי בן-ציוניאָן. וואָס זאָל איך זיי דאָרט פון אייער נאָמען זאָגען?

בן-ציון.

אַז עס וועט זיין, און דו וועסט אַהיים קומען, אין לאַנד אַרײַן, זאָג זיי דאָרט, וועק זיי דאָרט, אַז עפעס וואָס איז געשעהן אין גלות, אַז עפעס וואָס האָט אויפגעלעבט צווישען אונז... וועסטו זעהן די וויסטע פעלדער פון שרון און כּרמל, און די טויטע ברעגעס פון אַלטען ירדן, זיי זיי דאָרט מבשר, אַז עס קומט די צייט, און די פּערוואַגעלטע פון אַלע פיר עקען קומען צו ציהען מיט אַקערס—פון וואָג און אייל, מיט שניידערס—פון מעסטעל און קוואַרט... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט, אַז נישט מעהר וועט זיי בעאומרוהיגען פון זייערע קברים קלאַג-געוויינען פון אַלטע גוסס'ע יודען, וואָס ברענגען צו שלעפען זייערע אַלטע ביינער פון גלות אין דעם אַלטען קאסטען שמות אַרײַן. אַנדערע געזאָנגען וועלען זיך איבער זייערע קברים לאָזען הערען... וועק זיי דאָרט, זאָג זיי דאָרט...

רַב חַנַּן.

איך וועל זיי וועקען, איך וועל זיי זאָגען: משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען... גאַנץ גוט, גאַנץ שען, אָבער דאַכט זיך ניט גאַנץ יודיש-ליך. ווייס איך, וואָס אַזוינס? סיי ווי סיי, בלייב געזונט, מײַן קינד, זאָל גאָט געבען, אַז... געזענעט זיך מיט איהם. כּוואַלט אָבער

וועלען וויסען, ווארטען נאך דייע ברידער אויכעט אזוי אויף
משיח'ן?

ה"ם.

אָבער ווי נאָך אזוי זיידען אָבער נישט אויף דעם קליינעם שאַ-
וויניסטישען משיח פון יודען-ציוניסטען. אין אונז האָט זיך דער-
וועקט דער יוד דער מענש! פון די, וואָס פערלאָזען זייער גאָרטען
און געהען פלאַנצען אַנדערע גערטנער... די, וואָס פערניכטען אל-
טע וועלטען און געהען בויען נייע. זאָג זיי דאָרט, אז מיר וועבען
דאָ די נשמה פון דעם נייעם משיח'ן פון אונזערע זיידעס, די
נביאים, וואָס וועט קומען, ווי אַ זון אויף דער גאַנצער וועלט,
און וועט אויפפּענען פערבונדענע הענד, און אָבזיישען טרערען
פון אומגליקליכע.

ר ב ח נ ן .

משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען!

ב אָ ר י ס

האָט איהם איבער.

קוקסט מיר אָן מיינע משיח'ס-מענשען?

ה ע ל ע ב ע

צו דער שוויגער.

תפילין לעגען זיי? דאוונען דאוונען זיי?

י ו ס ף .

נייע יודען, נייע משיחים...

ר ב ח נ ן .

איך וועל זיי זאָגען, כ'וועל זיי זאָגען. זאָלען זיי דאָרט וויסען,
זאָלען זיי דאָרט וויסען. משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען... געזעגענט
זיך מיט איהם.

מ ש ה .

יעדער דור און זיין משיח, יעדער דור און זיין משיח.

ר ב ח נ ן .

און דו, וועמען הייסט דאָרט גריסען, מיין קינד?

משה.

אַלע גוטע און פּרומע לייט און אַלע הייליגע קברים, וואָס מען האָט אונז פון זיי אין חדר מעשיות דערצעהלט, און די מאמע רחל'ס קבר מיט דער מערת המכפלה, און דעם פּותל מערבי מיט דעם הזתים-באָרג. און וועסט דו אפשר אליהו הנביא טרעפּען תּשעה באָב אויף דער נאַכט, ווען ער געהט די אַבות וועקען, און נאָך אַלטע גוטע בעקאַנטע פון אַמאָליגע חדר-צייטען, לאַז זיי דאָרטען האַרצליך געריסען, לאַז זיי דאָרט האַרצליך גריסען...

ר ב ח נ ן .

און פון משיח'ן דערמאָנסטו גאַרניט? אַ וואונדער עפעט

משה.

איך בין אַ יוד, וואָס ליבט דעם גלות, אָט אזוי ווי עס איז, מיט דעם בית-המדרש-געסעל, מיט'ן רב און דין, מיט'ן שופּר און חליצה-שוך. דאַכט זיך, דאָס איז דאָס יודישקייט, דאָס אמת'ע, דאָס פּראָסטע. אויף משיח'ן קאָן איך האַפּען, וואָס וועט קומען צו רייטען אויפ'ן ווייסען אייזעל, מיט'ן שופּר אויפ'ן פּאַפּירען-בריק. בין איך אָבער שוין צו יונג, אָדער שוין צו אַלט, אַז איך זאָל נאָך קענען גלויבען אין נסים. דער משיח פון מיין ברודער דורך קאָלאָניאַל-באַנק און נאַציאָנאַל-פּאַנד, דורך טעריטאָריאַליסטען און אוגאַנדיסטען איז מיר פּרעמד, איז מיר ווייט, עס איז נישט מיין, עס איז נישט דיין. און ס'דאַכט זיך גאָר מיט זייער לשון-קודש רעדען, עס איז דאָך נישט יודישליך, ניט דאָס יודיש פון מיין זיידען, פון מיין באַבען.

ר ב ח נ ן .

אַ יונגער בחור מיט אַ לשון פון אַן אַלטען מאַן.

משה.

איך בין יונג און אַלט. מען מוז דעם עלטער פּערייווען, און דאָס יונגע מוז זויגען פון דעם אַלטען—האָט עס דענסטמאָל אַ קיום, האָט עס אַ בעשטאַנד. אַ פּאַלקס-גייסט קאָן מען נישט פון פינגער

אויסנאָגען, נישט פון צוויי טויזענט יאָהר פריהער, נישט פון צוויי
טויזענט יאָהר שפעטער. עס מוז זיין פון דעם, וואָס עס איז, פון
נעכטען און היינט, פון היינט און מאָרגען...

ר ב חנן.

דיין ויכוח וועסט דו ווייטער מיט דייער ברידער פיהרען. איך בין
צו אַלט פאַר דעם. געזעגענט זיך מיט איהם. ברוכ'ס קינדער שטעהען
מיר אַזוי פון דער ווייטען. צי האָבען זיי מיר גאַרנישט צו זאָגען
פאַר מיין אַוועקגעהן?

יוסטינע.

איך, זיידע, יאָ.

ר ב חנן.

וואָס אַזוינס?

יוסטינע.

געלעבט האָסט דו, זיידע, אויף דער ערד און יעצט געהסט דו
שטאַרבען אין אן אַנדער מדינה פון דער פרעמד ביסט דו געקו-
מען צו ציהען צו אונז, קיינער ווייס ניט פון וואָגען, קיינער ווייס
נישט, ווען. מיט דעם ערשטען פּאַליאַק אויף דער ערד געפינט מען
דיך שוין, טראָגענדיג דיין פעקיל מיטן שטעקען אין דער האַנד
צווישען די פּוילישע ווערבּעס. וואו דו ביסט געקומען, האָסט דו
אַ קינד איבערגעלאָזט. אונטער יעדען בוים האָסט דו דיין טאַטען,
דיין מאַמען בעגראָבען. דיין בלוט, דיין ביין איז אין דער ערד
געוואָרען פּערוזייהט—ווי די פּוילישע איינזאַמע טאַפּאַלען, אַזוי
האַט מען דיך בעגעגענט אויפ'ן פּוילישען וועג. יעצט געהסט דו
וואו אַנדערש דייע אַלטע ביינער אַוועקטראָגען—וויילסט דו דען
נישט מיטנעמען מיט דיר אַ הויפען פון דער ערד, אויף וועלכער
דו האָסט געלעבט, אין קבר אַריינצולעגען? זעה! זי נעמט אַ הויפען
ערה. צעברעך די ערד!—זי טוט דאָס. טאַמער וועט פון איהרע זעמד-
לעך בלוט ריבען, וועט טריפען דיין בלוט, דיין מאַרך, דיין ביין, וואָס
יעדער הויפען איז מיט דיר געוואָרען צוזאַמענגעקנעטען! וואו
לאָזט דו דיין טאַטעס, דיין מאַמעס ביינער איבער?

רב חנן.

איך האָב אויסגעהערט, מיין קינד, דיין מוסר. אַז משיח וועט קומען, וועלען די ביינער פון אונזערע אַבות, וואָס זיינען בעגראָבען אין גלות, קייקלען זיך אונטער דער ערד אין ארץ ישראל אַריין און וועלען דאָרט צו תחית-המתים אויפשטעהן, אַזוי שטעהט געשריבען אין אונזערע הייליגע ספרים. פּיוזע. און אַהיים, צו דער אַלטער מאַמען, האָסט דו גאַרנישט מיטצובעפעהלען?

יוסט ינע.

אַז איך האָב זי קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נאָך איהר נישט געבענקט... אַז אַן אַנדער מאַמע האָט מיך געבוירען, אַן אַנדער מאַמע האָט מיך אויפגעצויגען...

רב חנן

ווענדט זיך צו אַנדרושע'ן.

און דו שטעהסט אַזוי פון דערווייטען?

אַנדרוש'י.

איך ווייסט נישט, ווער איך איך בין, פון וואַנען איך קום, וואוהין איך אַייל. אַ שפענדעלע אין ים בין איך. יעדע כוואַליע שלעפט אין אַן אַנדער וועג. דער טאַטע האָט מיר גאַרנישט געגעבען, ד מאַמע האָט מיר גאַרנישט געגעבען, איך האָב צו קיינעם גאַרנישט מיטצובעפעהלען, צו קיינעם גאַרנישט מיטצובעפעהלען...

רב חנן.

און ווי אַזוי לעבסט דו, מיין קינד?

אַנדרוש'י

ווי אַ חיינט, פון לאַנד צו לאַנד, פון שפּראַך צו שפּראַך, ווער עס חיל, ווער עס קומט, גיט די האַנד... פּיוזע. און עס פאַלט טיילמאָל אָן אַ שרעקליכער טרויער פון נע ונד, אַ טרויער פון קיינעם נישט צו געהערען, פון אַ הפקר-קינד, וואָס ווייס נישט, ווער זיין טאַטע איז, ווער זיין מאַמע איז...

משיח'ס צייטען, משיח'ס צייטען... פויזע. גענוג, מיינע קינדער, גענוג, מיינע אייניקלעך. עס איז געקומען די צייט פון געזעגענען זיך!.. האַרעכט מיך אויס פאַר מיין אַוועקגעהן. אין פיל לשונות האָט איהר גערעדט צו מיר, אין בעמען פון פיל געטער, פיל משיחים. יעדער און זיין משיח, יעדער און זיין משיח. איך בין דער שטאַם, פון וועלכען איהר, צווייגען, זענט אַרויסגעוואַקסען. מיר אַלע, דער גאַנצער בוים מיט אַלע זיינע צווייגען מיט זיינע וואַרצלען, — דאָס איז דער יוד פון אייביג, דער יוד, וואָס איז געווען, איז און וועט זיין. דער בוים האָט זיך צעטיילט. יעדע צווייג האָט זיך גענומען איהר חלק וואַרצעל און איז זיך אַוועקגעגאַנגען פאַר זיך אַליין אַיינפלאַנצען. גאָט! דאָך שיק דעם איינציגען משיח'ן, וואָס זאָל די אַלע איין בשותפות דיגע נשמה געבען!... איך פיהל, אַז עס דער-נעהנט זיך די ריכטיגע מינוט... ער וועט קומען און צעפיהרען די גרעניצען פון לאַנד און לאַנד, פון מענש און מענש.. עס קומט די ריכטיגע מינוט... משיח'ס צייטען... איהר הערט, ווי עס רופט... הערט, מען רופט... די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט...

עס הערט זעהר שטיל צווישען עולם. אַלע וואַרטען און האַרעכען זיך אין מיט אומגע-זולד. עס דעהערט זיך פון גאַנץ חיים אַ קול פון אַ שופר, וואָס בלאַזט אַ לאַנגע אויס-געצויגענע תקיעה—די תקיעה חורט זיך איבער זיך דריי מאל, צווישען איינע און די אנדערע אַ לאַנגע פויזע. דערנאָך הערט זיך אַ גערויש פון דער ווייטען, ווי אַ ווינט וואָלט געבלאָזען אין די זאָגען...

ר ב ח נ

אין דער שטיל אויסגעצויגען.

די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט... די ריכטיגע מינוט...

<p>ווערען פערלאָרען אונטערן באַרג, נאָך אַ קליינער פויזע ווייזען זיי זיך אויף דער סטעוושקע, וואָס איז אויפ'ן באַרג, קוקענדיג ערגעץ האו חיים אין דער העלט אַריין.</p>	}	<p>משה בן-ציון חיים</p>
--	---	-----------------------------------

אַ לאַנגע פויזע.

ח יי ב

פון בארג אראָב, ווייזענדיג דאָרט ווייט, וואו עס הייזען זיך די פעלדער.

עפעס וואָס רייסט זיך און וועקט זיך און ברעכט זיך אין דער
לופט... ווינטען, זיי בלאָזען פון מזרח און מערב... זיי וועקען, זיי
בעלעבען די טויטע די ביינער. עפעס ווער קומט און געהט פון
דער ווייטען, דעם הימעל שפאלט ער מיט זיין בליק. די ערד
ברעכט ער מיט זיין שטים... עס הערען זיך רעשן פון טויערן—
זיי ווערען צעבראָכען... פון שלעסער—זיי ווערען צעפלאַצט... פון
קייטען—זיי ווערען צעריסען... עפעס ווער קומט און געהט פון דער
ווייטענס...

בן-ציון.

זיי קומען פון אלע פיר עקען וועלט... זיי קומען, זיי געהען...
זיינען עס מענשען... די קברים—זיי עפענען זיך, די ערד—זיי
שפאלט זיך... עס שטייגען די טויטע פון אלע דורות... די ביינער—
זיי ווערען בעהויט, די גלידער—זיי ווערען בעפליישט... זיי קומען,
זיי געהען פון אלע פיר עקען וועלט...

משה.

שטראָמען בלוט האָבען מיינע אָדערן איבערפולט. עפעס וואָס האָט
אויפגעלעבט אין מיין האַרץ, וואָס האָט אמאָל ערגעץ וואו געלעבט,
איך ווייס נישט, וואו, און געדענק נישט, ווען... עס רופען מיך
קולות... עס וועקט מיך אַ שטים, אַ פרעמדע און בעקאנטע, אַ נאָהענטע
און אַ ווייטע, איך האָב, דאָכט זיך, וואו זי געהערט... איך ווייס
נישט וואו, איך געדענק נישט, ווען..

בן-ציון.

שטימען—זיי רופען פון ווייט און נאָהענט... מאַכט'ס אַ וועג אין
גלות...

חיים.

שטימען, זיי רופען פון אלע פיר עקען: דאָס פאָלק, וואָס איז גע-
זעסען אין דער פינסטער, זעהט אַ גרויס ליכט...

משה.

עס וועבט זיך אין מיר אַ נייע נשמה. שטראָמען בלוט, ניי בלוט

האָבען מיינע אָדערן ערפּילט, און אַ ליכט איז געפּאלען אויף
מיינע אויגען. איך זעה עפעס וואָס... איך הער עפעס וואָס...

עס חור'ן זיך איבער פון דאָס ניי די לאנגע אויסגעצויגענע תקיעות פון חייט, פון
גאנץ חייט.

ר ב ח נ ,

וואָס איז געשטאנען די גאנצע צייט פּערטיפּט, וועקט זיך פּלוצלונג אויף.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

ב אַ ר י ס

רייטט זיך פון פּאָטער.

וואו אַהין דאָס, טאַטע? וואו אַהין, מאַמע?

ר ב ח נ .

דאָרט, וואו עס וועקט... דאָרט, וואו עס רופט. ווייזט אויפ'ן הינטער-
שלאנגבוים. עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט.

ב אַ ר י ס

רייטט זיך פון פּאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. איך האָב דאָך
שטעהן דאָ מיין האָב און גוטס, אַ הויז אויף מאַריאַנסקע גאַס און
קאַרמעליטסקע גאַס און היינט געלט אין גויישע הענט. ערשט
מאַרגען האָט מיר דער פּאָן פון מאַראָווקע צו בעצאָהלען די
וועקסטע ראַטע.

ר ב ח נ .

לאָז דאָך איבער דאָס האָב און גוטס, ראַטעווע דיר די נשמה, די
נשמה! עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, די ריכטיגע מינוט...

ב אַ ר י ס

אַרויסגעריסען זיך פון פּאָטער.

איך קאָן נישט, טאַטע, איך קאָן נישט, מאַמע. מיין האָב און
גוטס, מיין האָב און גוטס... פּאַהרט געוונטערהייט, געהט געוונט-
טערהייט, איך וועל דאָך אַמאָל צו אַיך צו גאַסט אַריבערקומען,
ווען עס וועט זיך מאַכען אַ גוטע געלעגענהייט... אַ גוטע געלעגענ-

הייט, געהט אָב מיט העלענען, ווינקענדיג אויף די קינדער, אויף אנדרושען
און יוסטיגען. קומט מיט, קומט מיט!

אַנדערשע י.

איך האָב נישט קיין טאַטע, איך האָב נישט קיין מאַמע, איך ווייסט
נישט, ווער איך בין, וואו אַהין איך געה, פון וואָנען איך קום...

יוסט י.ב.

מיין טאַטע איז מיר פרעמד, מיין מאַמע איז מיר פרעמד. פון דער
ערד בין איך געקומען, צו דער ערד געה איך צוריק. זי זעצט זיך
אויף אַ שטיין, וואָס שטעהט אויפ'ן וועג, קענענאיבער דער חורבה.

פאַריס און העלענע געהען אָב לאַנגזאַם לינקס.
עס חורן זיך איבער די תקיעות.

רב חנן

כאַפט זיך פאַר'ן אַנקעל קאהן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

אַנקעל קאהן.

דאַנקע בעסטענס, דאַנקע בעסטענס. פּערישטעה עס גאַנץ גענוי,
האַבע אַבער צו הויזע פאַבריקאַציאָן, אינדוסטריע, וויר ווערדען
נאָך נאַכדענקען, נאָך דאַריבער שפּרעכען מיט דעם פּרעדיגער אין
דער זינאָגאָגע דיזען זאָנאַבענד.

בן-ציון

אַראַבנעהענדיג פון באַרג.

לאָז זיי געהן, די גלות-קנעכט! אין מדבר וועט איהר שטאַרבען,
ווי די עלטערן פאַרצייטענס, בענקענדיג נאָך די טעפּ פּלייש, וואָס זיי
האַבען אין מצרים געלאָזט. לאָזען זיי געהן, לאָזען זיי געהן... מיר, דער
יונגער דור, מיר, דער פּרייער דור, קומען מיר אין ארץ-ישראל אַריין

אַנקעל קאהן

אַרויסגעריסען זיך.

אין גאַטעס נאַמען, אין גאַטעס נאַמען. זי בן-ציון. ווערדען זי
פּילייכט מיין אַגענט אויף פאַלעסטינע ווערדען? דאַס לאַנד האַט

קיינ קולטור, קיינ אינדוסטריע, קאן גראַסער אַבנעהמער ווערדען.
דאָ היער האַבען זיי מיין פרייז-קוראַנט. אַרויסגעמינג פון דער טאַש
אַ ביכעל. ביטע, איזט זעהר אינטערעסאַנט, זעהר אינטערעסאַנט...

ח י י ם

אַראַנגעהענדיג פון באַרג.

לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, לאָז זיי וואַנדערן, די אַלטע
העכט, די פעטע העכט, און די בייכער זיך פאַשען מיט שאַנד און
שפּאַט, אויף מיסט און קויט...

אַ נ ק ע ל ק א ה ן

אַראַנגעהענדיג מיט דער טאַנטע בערטאַ אינטערן אַרעם.

דאַנקע שען, דאַנקע שען. אין גאַטעס נאַמען, און גאַטעס נאַמען...

ט א נ ט ע ב ע ר ט א

האַלבלויך ברוגז.

אַך, קיינע ערציהונג, קיינע בילדונג, ווי דאַס וואַלט אין באַרבאַ-
רען-לאַנד געבאַרען. געהען אַב געאַרעמט נאָך באַריס'ן מיט העלענען.

ב ן - צ י ן ן

צו פאַטער-מוטער.

דאַרטען שיינט, דאַרטען פלאַמט. קום דאָך, טאַטע, מיט, קום דאָך,
מאַמע, מיט.

ר ב ח ן ן

צו יוס'ן.

עס איז געקומען די ריכטיגע מינוט, קום דאָך מיט, קום דאָך מיט...

י ן ן ף.

עפעס גלויב איך יאָ, עפעס גלויב איך נישט. אַז איהר זאָגט, געה
איך מיט, געה איך מיט...

מ ש ה

אַראַנגעהענדיג פון באַרג.

לאָז מען מיטנעמען פון גלות עפעס וואָס, עפעס וואָס. דאָ האָט

מען געלעבט, דאָ איז מען געשטאַרבען. און דאָס בית-המדרש-געסעל מיט דעם פלומפעל, עס איז דאָך אַזוי יודיש, אַזוי יודיש...

יוסט ינע

דערהויבט זיך פון שטיין, געמט אַ טיכעל און פאקט איין דערינען ער, וועלכע זי געמט פון הינטער אַ בוים, גיט איבער דאָס פּעקעל דעס זיידען.

נעם דאָס הויפען ערד מיט, נעם דאָס מיט דיר אין קבר אַריין. אויף דער ערד ביסט דו געבוירען, געלעבט און געדאווענט, גע'האַפט און געוויינט... אין דער ערד האָסט דו דיין טאַטען מיט דיין מאַמען בעגראָבען, דיינע קינדער מיט דיינע אייניקלעך אי-בערגעלאָזט. נעם זי דיר מיט. עס איז אַ שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה געוואָרען...

רב חנן

יעמט פון איהר דאָס פּעקעל ערד.

וויפיל מאָל אין שמונה-עשרה זי דערמאָנט, און ברכות איבער איהר געמאַכט, און לערנען זיך אָנגעהערט... צו יוסטינען. אָבער קום דאָך מיט, ביי וועמען און וואו וועסט דו איבערבלייבען?

יוסט ינע.

נישט אַייער משיח איז מיין משיח, נישט אַייער לאַנד איז מיין לאַנד. מיך רופען אַנדערע שטימען, מיר זינגען אַנדערע לידער. זעהסט דו דאָרט דאָס לאַנד ברייט און ווייט? וויינט איהם אויף די פעלדער אין הינטערגונד רעכטס — ווי עס בעהאַלט דאָס פנים אין די הענד און עס וויינט און עס בענקט, אָט דאָס ציהט מיין נשמה... דו זעהסט די ווערוזשבע מיט די לאַנגע צעפלאַשעטע צעפ, וואָס זי שטעהט איינזאַם אויפ'ן וועג און ציהט רעכטס און לינקס אויס די הענד? דאָס רופט זי מיך, דאָרט אַהין צו זיך... און די חורבה, די ווייסע-ווי אַ בלייך העלדען-געזיכט קוקט זי אַרויס צווישען גרינס, בעגאַסען מיט לבנה-ליכט. וואָרט: זי קומט, זי ווערט אַנט-פלעקט, די קיניגין, דעס שניידערס טאַכטער פון אַפּאַלע מיט קרוין און גאַלד, און זי רעדט, און זי דערצעהלט פון יאָהרען לאַנג, פון יאָהרען ווייט, וואָס האָט זיך דאָ אַבגעטאַן אין פּאַלאַץ, אין קאָמיערוזש'ס צייט, אין קאָמיערוזש'ס צייט...

ר ב ח נ נ

ווי אַבגעהענדיג מיט מלמח'לען, אלע גאך זיי.

בלייב געזונט, מיין אַרים קינדו

מ ל פ ה ' ל ע.

מאַמע יענטעלע, מאַמע יענטעלע! וואו לאָז איך דיך איבער?

מ ש ה

צו אנדרושע'ן.

קלייב אויס געשווינד אַ גאַט און אַ משיח. דו הערסט, מען רופטו
דו הערסט, מען בלאָזט! עס איז געקומען אַ צייט פון פעטער נעמען,
קלייב געשווינדו

אַנדרושע'ן.

דאָ איז מיר פרעמד, דאָרט איז מיר פרעמד... אויף דער גרעניץ
שטעה איך פון לאַנד און לאַנד... פון פּאָלק און פּאָלק, פון שפּראַך
און שפּראַך. וואָס איך וויל, דאָס איז מיין... אייערע שטימען רופען
מיך נישט, אייערע שטימען וועקען מיך נישט. מיין טאַטע האָט
מיר גאָר נישט געגעבען, מיין מאַמע האָט מיר גאָרנישט געגע-
בען. איך ווייס נישט, וועמען צו געהערען, וועמען צו געהערען.

ר ב ח נ נ.

בלייב געזונד, מיין אַרים קינד, מיין אַרים קינד.

מ ל פ ה ' ל ע.

געה אויפ'ן טאַטענס רב אנשעלס קבר און בעט מחילה און בעט
מחילה... דאָס איז די בעסטע סגולה... די בעסטע סגולה...

י ו ס ף.

פאַרן טאַטענס זינד ליידיט דאָס קינד...

מען גערט תקיעות בלאָזען, ווינטען יאָגען.

בן - צ י ו נ

קומט געשווינד, קומט געשווינד. צו אנדרושע'ן און יוסטיצען. בלייבט

געזונט! אלע געהען דורך דעם שלאגבוים און ווערען פערלורען ווייט אויפ'ן
וועג, וואָס ווייזט זיך דאָרט צווישען די פעלדער.

יוסטינע בלייבט זיצען אויפ'ן שטיין ביים וועג, און אנדרושען שטעהט ביים שלאגבוים.

א נ ד ר ז ש ע י

שטעהנדיג ביים שלאגבוים.

מיין מאמע האָט מיך פערלאָרען אויפן שייד-וועג, אויפ'ן שייד-וועג.
איך ווייס נישט, וואו אַהין צו געהן, וועלכעס איז מיין... איך בין
אַ מצבה אויף דעם גלות, וואָס דאָ איז געווען אַמאָל, אויף דעם
יוד פון אַמאָל...

עס הויבט אָן טונקעל צו ווערען, די לבנה בעהאַלט זיך הינטער די וואַלקען, אַלץ הילט
אַיין אַ גרויסער נאַכט-פלעק.

י ו ס ט י נ ע

זיצענדיג אויפ'ן שטיין.

מאמע ערד, דו הילסט דיך אַיין אין דיין נאַכט-טוד און געהסט
אַריין אין דיר, נעם מיך מיט אין דיר, טוליע מיך אַיין אין דער
טיפעניש פון דיין טוד. מיין מאמע איז מיר פרעמד, מיין טאַטע
איז מיר פרעמד, מיין משפחה איז אַוועקגעגאַנגען אין אַ פרעמד
לאַנד. פּויווע. מאמע ערד, איך בין דיין קינד, פון דיר געקומען, צו
דיר געה איך צוריק, נעם מיך מיט, טוליע מיך אַיין צו דיין ברוסט.
זי ועצט זיך אויף דער ערד און טוליעט אַיין אין איהר איהר געזיכט. וואָס וויינסט
דו, מאמע ערד? וואָס וויינסט דו אַזוי אין דיר?.. ווער איז דאָס צו
דיין ברוסט געטוליעט, דאָרט ווייט, דאָרט ווייט, און רייסט די
האַר פון דעם קאַפּ... און קרעכצט אין דיר און וויינט אין דיר...
זי ווערט אַנטשויבען.

א ס ת ר ' ק ע

פון דער חורבה געהט זי צורויס אויף דעם ווייסען שטעגעל, וואָס פיהרט צום וועג צו.
זי איז זעהר אַ הויכע. איהר שוואַרצע צעפּ האָר לאָזען זיך אַראָב איבער איהר גאַל-
דענעם קלייד, וועלכעס איז מיט אַ ווייס ליילעך אַרומגעהילט. אויף דעם שטערן, אַרויפ-
געפאַסט אויף די האָר, טראַגט זי אַ זילבערבע קרוין, פון וועלכער עס שיינט צורויס אַיהר
פינקעלדיגער שטערן. זי איז בלינד, האַלט אַ גרויסען שטעקען אין דער האַנד און ווכט
מיט'ן שטעקען צווישען די גראַזען, רעדענדיג צו זיך מיט אַ טאַגליכער, האַלב פּער-
לירענער שטייט.

אסתר' קע.

איך בין אסתר'קע, דעם יודישען שניידערס טאָכטער פון אָפּאַלע. דער יוד איז שמוציג, דער יוד איז ברודיג. די יודישע טאָכטער איז שען! דער קיניג האָט מיך געזעהן, אין זיין פּאַלאַץ מיך גע- פיהרט, דעם גאַלדענעם פּאַוואָהאַר מיר אין האַנד געגעבען, פאַר זיין קאָכאַנקע מיך געמאַכט. שווייגט, איהר ווענט, שווייגט, איהר בוימער! אָ, קום צו מיר, מיין מאַן, קום צו מיר, מיין פּאַן דורך הינטער-וועגען, דורך הינטער-שטעגען... פּויע.

איך בין געשטאַרבען, דער קיניג האָט מיך די אויגען אַרויסגענו- מען, און בעט צו זיי, און קניהט צו זיי... יעצט קאָן איך צו בית דין של מעלה נישט קומען, מוז איך מיר די אויגען זוכען, די אויגען זוכען. זי זוכט מיט'ן שטעקעל צווישן די גראַזען. נישט דאָ, נישט דאָרט... ווייט אין הינטערגורנד אַ ווייטע תקיעה קוים צו הערען... ווער וועקט, ווער רופט?.. וואָס ברענט דאָס מיין געזיכט? וואָס ציהט מיין האַרץ? פאַר חרפה, צי פאַר גליק? ווער וועט מיך ביי דער האַנד אָננעמען און מיך צו מיין מאַמעס קבר פיהרען?.. פאַר דער צייט, וואָס זי רעדט, געהט זי איבער'ן שטענעל, צום וועג צו.

יוסטיןע.

קום, שוועסטער לעבען, קום... איך וועל דיך ביי דער האַנד אָנ- נעמען און צו דיין מאַמעס קבר פיהרען... זי נעמט זיאַן ביי דער האַנד און פיהרט זי. ביידע געהען אָב ווייט אין דער נאַכט און הערען פּערנעפעלט אין דעם טוי-וואַלקען, וואָס שטייגט פון דער ערד און געהט אין הימעל אריף.

אַנדרושי

שטעהענדיג ביים שלאַגבוים, רעדט צו זיך.

מיין מאַמע האָט מיך אויפ'ן שייד-וועג פּערלאַרען, אויפ'ן שייד-וועג פּערלאַרען. איך ווייס נישט, וואו איך זאָל מיך ווענדען, צי רעכטס, צי לינקס? שטעה איך ביי דעם שלאַגבוים און ווייס נישט, ווער איך בין, פון וואָנען איך קום, וואָס איז דיין, וואָס איז מיין. עס איז מיר אַלץ איינס... אַלץ איינס...

דער פּאַרהאַנג פּאַלט זעהר לאַנגזאַם.

ש ל ו ם א ש

אונזער גלויבען

ע פאלקס-שטיק אין פיער אקטען.

פערזאָנען:

לייזער. א דאָרפס-יוד, א פערד-סוחר אין די פופציגער.

חנה. זיין ווייב אין די זעלבע יאהרען.

פנחס. זייער זיהן.

אסתר. זייער טאכטער.

דער קליינער מחותן.

די מחותנת'טע.

דוד'ל. אסתר'ס חתן.

ר' שלמה פיאָנטקער. לייזער'ס צווייטער מחותן.

לאה'לע. פנחס פ'לה.

פאָטער סטאָך. א פויער, לייזער'ס שכן.

אַנטעק. זיין זוהן, א יונגער פויער-שייגעץ פון אייניגע און צוואַנציג יאהר.

קומא סטעפאָן. סטאכ'ס און לייזער'ס שכן.

ערשטער שדכן.

צווייטער שדכן.

יאָדוויגע. א שכנה.

א צווייטע שכנה.

יודען, ווייבער, מיידלעך, פויערים, פויערטעס.

אַרט: אין א פוילישען דאָרף.

צייט: נאָהענטע פערבאָנענהייט.

THE
MAGAZINE
OF THE
AMERICAN
SOCIETY
OF
MUSIC
TEACHERS
AND
SINGERS
PUBLISHED
BY THE
MUSIC
TEACHERS
ASSOCIATION
OF AMERICA
INCORPORATED
1915

ע ר ש ט ע ר א ק ט

אין א פויערען-הויף. א גערטענדעל בעזייהט, אין מיטען א סוכה-ביידעל. אין הינטערגרונד א הויז מיט א גרויסע וועראנדע. פון ביידע זייטען פעלד, א גרויסער וועג מיט טאפאלען בעזעצט. פוהרען פאָהרען, יודען קומען אָן.

אַנטעק,

אַ יונגער, געזונטער שייגעץ אין העמד ביי דער אַרבייט, ליגעט פּערשטעקט אין אַ קופּע אָבערשניטענע תּבוואות, קוקט צו די אָנקומענדע פּוהרען; אויפּגערעגט, שעלט, וויינט, אונבעהאַלפּען.

אַז גאַט זאָל זיי שטראָפּען, די פּערשאַלטענע יודען, ווי דאָס פּאָהרט אָן, איין פּוהר, צוויי פּוהרען. נאָך דער נשמה פּון מייַן מיידעל, פּון מייַן זשידאַווקעלע, פּון מייַן אסתּר'קע פּאָהרען זיי דאָס... איך וועל זי אייך נישט אָבעבען. מיט'ן שטן וועל איך זיך ראַנגלען און אייך וועל איך זי נישט אָבעבען. זי איז מייַן... מייַן... מייַן. ער רייסט זיך די האַר פּון קאַפּ און וויינט. איך וועל עס גיט איבערטראָגען... גאָט, גאָט, שטעה מיר ביי, איך וועל עס נישט איבערטראָגען. ער שלוכצט.

אַסטריקע,

אַרויט. געזונד דאָרפּס-מיידעל, צוויי צעפּ, אין אַ רויטען סטאַניק אויסגעפּוזט, שלייכט זיך צו צו איהם, זאָגט שטיל מיט רחמנות:

אַנטעק!

אַנטעק

כאַפּט זיך אויף, נעהמט אַרום דאָס מיידעל און פּרעהט זיך ווי אַ קליין קינד: דו מייַן זשידאַווקעלע, מייַן שלעכט גליק. וואָס ווילען זיי פּון אונז? ! ער פּאלט אויף איהר האַלז און וויינט. איך וועל דיך נישט אָבעבען, הרג'ענען און נישט אָבעבען.

אַסטריקע,

הער אויף, הער אויף, זיי וועלען הערען, זיי זיינען אין הער נאָהענט.

אַנטעק,

קום מיט מיר אין וואַלד אַריין. דאָרט וועלען מיר זיך אַדורכשמועסן.

אַסטריקע,

איך קען נישט, זיי וועלען מיר באַלד זוכען. איך האָב זיך

נור ארויסגעכאפט אויף א מינוט. איך האָב געוואוסט, אז
דו ביזט דאָ.

אַבטעק.

פון וואָנען האָסטו געוואוסט?

אסטריקע.

דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט.

אַבטעק

ערשראָקען, קוקט זי אָן.

ביזט זיך געקומען מיט מיר געזעגענען?

אסטריקע

שווייגט.

אַבטעק.

וואָס שווייגסט דו? זאָג מיר באַלד אָן מיין טויט. אָבער
האָב נישט קיין מורא, איך וועל דיך נישט אַזוי לייכט אָב-
געבען; אַזוי גרינג זאָל זיי דאָס נישט אָנקומען.

אסטריקע

ערשראָקען.

וואָס ווילסט דו טאָן?

אַבטעק.

וועסט עס שוין שפעטער געוואָהר ווערען. אַזוי לייכט וועל
איך מיר מיין לעבען נישט לאַזען צוברעכען.

אסטריקע.

אָבער אַנטעק...

אַבטעק

אויפֿערעגט:

און איהר האָט עפעס געפרעגט ווען אַנטעק'ס יונג לעבען
מוז אונטערגעבראַכען ווערען, אַזוי ווי דאָס יונגע בוימעלע
וואָס דער הענקער האַקט עס אונטער, אַזוי ווי אַ יונגער
הונד, וואָס מען נייט איין אין אַזאַק און מען טאַפּיעט איהם
אין וואַסער. אַזוי האָט איהר מיט מיר געהאַנדעלט. אַלע,
איהר, דו אויך, דו אויך. אָבער האָט נישט קיין מורא. איך
וועל זיך פאַר אַלע אָברעכענען, ווען מיין לעבען איז ביי

איך גאָר נישט ווערטה, איז אייער לעבען אויך גאָר
נישט ווערטה.

א ס ת ר' ק ע.

אַבער, אַנטעק, וואָס טהוט זיך מיט דיר? וואָס איז געוואָרען
פון דיר? איך דערקען דאָך דיך גאָר נישט; דו ביזט גאָר
אַן אַנדערער, עס איז גאָר נישט דו.

אַ נ ט ע ק.

דאָס האָט איהר געמאַכט אויס מיר אַזוי. איך לעב נישט
מעהר, צייט דו האָסט מיר געזאָגט, אַז מען שדכנט דיר
דעם שידוך פון דער שטאָדט, אַז דער טאַטע דיינער וויל
דיך חתונה מאַכען פאַר דעם רבי'ן פון דער שטאָדט, און
אַז איך זעה ווי די פוהרען פאַהרען אָן מיט די זשידעס
דיך אַוועקצונעהמען פון דאַנען, קאָכט אין מיר דאָס בלוט.
מיט די הינד וואָלט איך זיי פון דאַנען אַרויסגעיאָגט, די
פיס וואָלט איך זיי אונטערגעהאַקט. אין שוהל זאָלען זיי
געהן "מאָדליען" זיך, נישט נאָך מיין קרוין קומען, נאָך
מיין איינציג גליק. ער נעהמט זי פעסט אַרום.

א ס ת ר' ק ע

קוקט איהם אין פנים אריין מיט פרייד.

וואָס זאָלען זיי טאָן? מיט דיך מיך חתונה מאַכען קענען
זיי דאָך נישט.

אַ נ ט ע ק.

פאַר וואָס?! איך בין איין-איינציקער זוהן. מיין טאַטע האָט
דריי וויליק ערד און נאָך זעקס מאָרגעס וואַלד, אַ פולען
שטאַל מיט בהמות און צוויי פאַר בולאַנעס צו דריי הונד
דערט רובעל אַ פאַר. מיין טאַטע אליין איז אַ גאַספאָדאַרוש
און איך בין אַ גאַספאָדאַרוש'ס אַ זוהן, די שיקעס פון דאָרף
יאָגען זיך נאָך מיר, ווי נאָך שוואַמען. אַ, לאַזען זיי מיר
נור געבען מיין גליק. ער נעהמט זי אַרום. מיט מיין שטיק
ערד וועלען זיי זעהן וואָס פאַר'ע גאַספאָדאַרסטווע איך וועל
מיר מאַכען, וועלען זיי זעהן וואָס פאַר'ע גאַספאָדאַרוש
אַנטעק איז. אַך, וואָלט איך מיר מיין הויז געבויט!

אסתריקע

לעזט אראב די אייגען.

און מיר מיינסטו איז גרינג?

אנטעק.

איך זעה נישט, אז עס זאל דיר זיין שווער. די קוה געהט
גערן צו יעדען ביק.

אסתריקע.

רעד נישט אזוי, דו קרענקסט מיך אומזיסט. איך האב ניט
קיין אנדער עצה. וואָס זאל איך טהאָן?

אנטעק.

הער זיי נישט, וויל נישט קיין כלה ווערען.

אסתריקע.

אַ יאָ, איך האָב מורא. דער טאַטע מיטן ברודער וועלען
מיך שלאָגען.

אנטעק

ווערט אויפגעקאכט.

זיי שלאָגען דיך, זיי וואַגען!!

אסתריקע

פערשעמט.

נישט איין מאל. ערשט נעכטען, ווען איך האָב געפרואוּט
עפעס צו רעדען, אז איך וויל נישט פאַר דעם יודעל קיין
כלה ווערען, האָבען זיי מיך געשלאָגען, מעהרסט דער
ברודער.

אנטעק

אויפגערענט.

דער פערד-גנב, דער זבראָדנאַרוש, ער וואַגט דיך צו שלאָ-
גען! אַך, איך וועל איהם די פיס אונטערהאַקען. דאָס דאָרף
וועל איך אונטערבונטעווען, אז מען זאל איהם אַרויסטריי-
בען פון דאַנען. זאל ער גור אויף מיין האַנד פאַלען. ער
נעהמט ארום אסתריקען. מיין קינד, מיין קליין מיידעלע, מיין
כלה האָבען זיי געשלאָגען! אז גאָט זאל זיי שטראַפן, די
זשידעס. ווייז, ווייז, ווי זיי האָבען דיך געשלאָגען.

אסת'ר'קע.

איך וועל דיר נישט ווייזען. איך וויל נישט, אז דו זאלסט זיי שילטען; עס זיינען מיינע אייגענע.

אנטעק.

איך וועל זיי נישט שילטען, אז דו ווילסט נישט. די גנבים, די זשידעס, אז עס זאל זיי... ער האלט זיך איין, וויין, וויין, וואו זיי האָבען דיך געשלאָגען.

אסת'ר'קע

וויינט די האנד.

מיט אַ פאַסיק האָט ער מיר געגעבען איבער'ן פלייצע. בלויז פלעקען האָט ער מיר געמאַכט.

אנטעק

קושט איהר די האנד.

אויסקושען וועל איך דיר די פלעקען. אז גאָט זאל זיי שטראַמען, וואָס זיי האָבען פון מײן קינד געמאַכט.

אסת'ר'קע.

און דו זאָגסט, אז מיט'ן גוטען ווילען געה איך טאָן דעם שידוך. קיין קאלב געהט נישט גערן צום שעכט-הויז.

אנטעק.

זיי מיר מוחל וואָס איך האָב דיך געקרענקט. אויפגערעגט. וואָס זאל איך טאָן? וואָס זאל איך טאָן? אַ, איך וועל אַהינגעהן צוין איהם, צו דיין טאַטען, און וועל איהם בע-טען מיט גוטען. איך וועל איהם קושען די פיס. איך וועל איהם געלד געבען; איך וועל דיך אויסקויפּען, מיין קינד, אויסקויפּען דיך.

אסת'ר'קע

ערשראָקען.

וואָס געהסט דו טאָן? איך האָב מורא.

אנטעק

כעשטימט.

האָב נישט קיין מורא. איך ווייס שוין וואָס איך האָב צו טאָן. מיט גוטען וועט ער דיך אַבגעבען, וועסט זעהן.

א ס ת ר' ק ע.

מיין פאָטער וועט מיך דיך קיינמאָל מיט גוטען נישט אָב-געבען.

אַ נ ט ע ק.

פאַר וואָס?

א ס ת ר' ק ע.

דו ווייסט גאַנץ גוט פאַר וואָס.

אַ נ ט ע ק.

וואָס וויל איך דען, — אז ער זאָל זיין גלויבען ענדערען? איך וויל דאָך נור, ער זאָל דיך אָבגעבען. זאָל ער זיך ווייטער אין זיין טיילווישער סינאגאָגע געהן, אבי ער זאָל דיך נור אָבלאָזען.

א ס ת ר' ק ע

ברוג.

איך וויל נישט, אז דו זאָלסט אזוי רעדען אויף אונזער גאָט, אויף אונזער סינאגאָגע.

אַ נ ט ע ק.

וואָס זאָגסט דו? האָסט דו שוין חרטה געקריגען? געדענקסט דו נישט וואָס דו האָסט מיר צוגעזאָגט.

א ס ת ר' ק ע.

איך געדענק גאַנץ גוט. נור צייט דענסטמאָל, צייט איך האָב דיר צוגעזאָגט, קען איך נישט רוהען; דאָס האַרץ שרעקט זיך אין מיר, איך האָב מורא עס וועט קיין גוטעס דערפון נישט אַרויסקומען.

אַ נ ט ע ק.

אַ, דאָס האַלט נאָך דיין גאָט פאַר דיר מלחמה; ער ברענט אַ בענקשאַפט אין דיין האַרץ. אָבער אונזער הערר-גאָט וועט זיך פאַר דיר אָננעהמען; דער, וואָס מאַכט נור דעם ערשט-טען שריט צו איהם, פאַר דעם נעהמט ער זיך אָן, האָט דער גלך געזאָגט.

א ס ת ר' ק ע.

אַ, און איך האָב אזוי מורא. דאָס האַרץ שרעקט זיך אין מיר, און איך שלאָף נישט קיין איין נאַכט, צייט איך האָב

דיר צוגעזאגט... און אזעלכע שרעקליכע חלומות. איך האָב מורא. אַז אונזער גאָט וועט נקמה נעהמען.

אַ נ ט ע ק.

וועסט דו טאָקע פּערלאָזען דיין אַנטעקען און חתונה האָבען מיט אַ פּרעמדען, מיט אַ ווילד פּרעמדען? ווי וועסט דו דאָס קענען? דאָס האַרץ וועט דיר גאָר נישט וועה טאָן?

אַ ס ת ר י ק ע

קלעהרט אַ ווילע.

איך וועל עס טאָקע נישט קענען, ניין, ניין. איך ליעב דיך. זי פּאלט אויף איהם. פון מאַן'ס בעט וועל איך אַנטלויפען צו דיר, מיין געליעבטער. נור איך האָב אַזוי מורא, אַזוי מורא.

אַ נ ט ע ק

נעהמט זי פּעסט אַרום.

מיין זשידאָוקעלע, מיין קעלבעל, אַ, ווי ליעב איך דיך. איך וועל עס נישט איבערטראַגען אַהן דיר.

פון דערווייטענס הערט זיך רופּען: אַסתר'קע, אַסתר'קע! דאָס מיידעל כאַפט זיך אויף.

אַ ס ת ר י ק ע.

אַנטלויף פלינק! אַנטלויף, זיי קומען אָן.

אַ נ ט ע ק.

איך וועל נישט אַוועקגעהן. שווער מיר, אַז דו וועסט מיך נישט פּערלאָזען.

אַ ס ת ר י ק ע.

איך שווער דיר, איך שווער דיר. אַנטלויף, זיי קומען. וויל זיך אַרויסרייטען.

אַ נ ט ע ק.

שווער, שווער מיטן גאַנצען האַרץ אָן אונזער גליק, אָן אונזער ליעבע, אַז דו וועסט מיך נישט פּערלאָזען.

אַ ס ת ר י ק ע:

איך שווער דיר, איך שווער דיר. נור אַנטלויף. געדענק אָן גאָט—זיי וועלען אַנקומען, זיי וועלען מיך שלאָגען.

אַנטעק.

די קעפּ וועל איך זיי צושפאלטען. שווער, שווער, אז דך
וועסט טאטע-מאמע פערלאָזען, דיין אמונה פערלאָזען און
נאָך דיין אַנטעקען געהן; אומעטום, אומעטום, וואו ער וועט
דיך פיהרען, אפילו צום טייוועל וועסטו מיט איהם מיטגעהן.
אַסטריקע.

איך שווער דיר, מיין געליעבסטער, מיין איינציגער. זיי קושט
איהם אויף די ליפען. נור אַנטלויף, זיי זיינען שוין דאָ.

אַנטעק.

יעצט געה איך, אַזוי. ער קושט זיי. און האָב נישט קיין מורא.
איך וועל דיר שוין אַרויסקריגען פון שט'ס האַנד. איז עס
נישט מיט גוטען, וועט עס זיין מיט בייזען. ער פערשווינדט
הינטער דער קופּע. די מוטער קומט אָן.

חנה.

טאַכטער, וואו ביזטו? די מחותנים זיינען דאָך געקומען.
קושט זיך אַרום, זעהט די צעשפאלטענע האַר אויף דער טאַכטערס קאַפּ.
אַ בראַך איז דאָך נאָך מיינע לאַהר! האָסט דיר וויעדער
געטראָפּען מיט'ן שייגעץ, און דאָס היינט, אין דעם טאַג,
ווען דו זאָלסט אַ פּלה ווערען! איך וועל זיך דאָך לעבע-
דיגעהייט בעגראָבען פאַר חרפה.

אַסטריקע.

מאמע, מאמעלע קרוין, איך וויל נישט דעם שידוך.

חנה.

טאַכטער, וואָס רעדסטו?! ברענג עס נישט איבער'ן מויל!
דער טאַטע וועט דיר ממית'ען אויפ'ן אָרט.

אַסטריקע.

זאָל ער מיך ממית'ען! זאָל ער מיך אַ לעבעדיגע בעגראָבען,
איך וויל נישט דעם שידוך! איך וועל עס איהם זאָגען.

חנה.

טאַכטער, טהו אונז נישט אָן די חרפה! מענשען זיינען דאָ:
די מחותנים, די מחותניטע, און דער חתן איז דאָך אַזא
שעהנער און אַזא גוטער קאַפּ. מיר וועלען זיך דאָך בעגראָ-
בען לעבעדיגעהייט פאַר חרפה. וואָס טהוט זיך מיט דיר?

אסת'ר'ק'ע.

איך וועל עס נישט איבערטראָגען, מאַמע.

חנה.

טאַכטער לעבען, מען האָט דאָך דיר כּשוף אָנגעטהון. ביזע
לייט האָבען דיר כּשוף אָנגעטהון. וואָס איז מיט דיר, טאַכ-
טער?

אסת'ר'ק'ע.

איך ווייס נישט, מאַמע. איך ווייס נישט וואָס איז מיט מיר.
זי וויינט.

חנה.

נעהמט זי אײן מיט רהמנות:

דאָס טהוט דיר, קינד, וועה. דו ביזט נישט צוגעוואוינט צו
פרעמדע מענשען. וועסט דײך צוגעוואוינען, ביזט דאָך אַי-
דישע טאַכטער. די מאַמע האָט דאָך דײך אונטער'ן האַרץ
געטראָגען, האָט דאָך געקרענקט צוליב דיר — וועסט דאָך
אונז די חרפה נישט אָנטאָן. ווי וועלען מיר דאָס איבער-
טראָגען? די שטאָדט איז דאָך אונז מקנא, די גאַנצע שטאָדט,
אַזא זיידענעם יונגען מאַן; אַז מען גיט אַ טאַכטער נאָך די
טויזענדער און אַז מען האָט אַ טאַטען אַ רב, קריגט מען דאָך
נישט אַזא יונגען מאַן. איך וועל דאָך נאָך פון דיר, טאַכ-
טער, נחת דערלעבען.

אסת'ר'ק'ע.

מאַמע, איך ווייס נישט, וואָס איז מיר.

חנה.

דו שעמסט דײך, טאַכטער, ביזט נישט צוגעוואוינט; עס איז
אידישע זאך, וועסט דײך צוגעוואוינען. יעדע קוה וויל נישט
געהן אין שטאַהל אַרײן. נור מיר זײנען צו דעם בעשאַפען,
קינד. פאַר דעם זײנען מיר פרויען, און אַ פרוי איז אַ זיגדי.
גער מענש, און מוז געהאָרען צוערשט טאַטע-מאַמע און
דערנאָך דעם מאַן. דו וועסט דײך צוגעוואוינען, קינד.

ל י י ז ע ר

אן עלטערער יוד, א הויכער, א בייניגער, א דארער, מיט א שיטערער בערדל לויפט ארויס פון הויז.

וואו איז די מויד? בייז. וואָס טהוט איהר דאָ? די מחותנטיטע זוכט דאָך אייך אַרום. ער דערמאָנט זיך אָן עפעס. וואָס? אַהאַ אסתר'קע!

ח ה ה.

דאָס קינד שעמט זיך. צום ערשטן מאָל פאַר אַזוי פיעל מענשען זיך ווייזען. עס איז דאָך אַ מיידעל. זי איז דאָך נישט צוגעוואוינט.

ל י י ז ע ר.

נישטקשה, לאָז זי זיך נישט שעמען. עס איז זיך נישטאָ וואָס צו שעמען. עס איז אַ יודישע זאָך. פיהר זי אַריין, פיהר זי אַריין. די מחותנטיטע וואָרט, מען וויל זי דעם חתן ווייזען.

ח ה ה.

קום, טאָכטער, קום אַריין, די מחותנים וואָרטען.

א ס ת ר' ק ע

וויינט.

מאַמע, איך וויל נישט, מאַמעלע קרוין.

ל י י ז ע ר.

וואָס? חתונות וועט זי מיר נאָך דאָ שפיעלען! ווילסט קריגען מיט'ן פאָטיק? ער געהט אַראָבעהמען דעם פאָטיק פון די הויזען. אַריין, זאָג איך דיר. מיט'ן שייגעץ אַרומלויפען שעמט זי זיך נישט, און דאָ איז זי מיר פלוצים געוואָרען אַ צדיקת.

ח ה ה.

נאַ, לייזערל גנב איז שוין אַרויס מיט דער צונג, אַבגעביסען זאָל זי דיר ווערען.

ל י י ז ע ר.

איך מעג. איך בין אַ טאַטע. שעכטען לאָז איך מיך פאַר איהר אַ שטאַל פערד אויספערקויפט און דעם שעהנסטען חתן נעהם איך איהר. איך האָב די פערד איינגעשפאַנט און בין צום רבי'ן געפאָהרען אין דער ישיבה אַריין און געזאָגט: רבי, גיט מיר אַ חתן פאַר מיין טאָכטער. דעם טהייערסטען יונגען.

מאן, דעם בעסטען קאָפּ. אַ וועלט איז מיך מקנא, קיינער פּער-
 גינט מיר נישט דאָס גליק, שונאים אַרום: אַ דאָרפּס-מאָן,
 אַ פּערד-סוחר זאָל קריגען אַזאָ קאָפּ. און איך—צוועצט זאָלען
 זיי ווערען! איך מוז זיי ווייזען ווער לייזערל פּערד-סוחר
 איז. דעם בעסטען איידעם פון דער געגענד מוז איך האָבען.
 אַ שטאַל פּערד אויספּערקויפט, אַבי דעם קאָפּ צו קריגען,
 און זי קווינקעלט זיך נאָך, און זי וויל נאָך נישט! דו
 געהסט אַריין? די מחותנת'טע זאָלסט דו מיר אַקוש אין
 דער האַנד געבען, און דעם מחותן אַקוש אין דער האַנד,
 און שטיל ווי אַ טויב, דו ביזט אַ פּלה.

חנה

צום מאָן.

געה שוין אַריין. האָסט דיך שוין צורעדט? זי וועט שוין
 אַריינקומען, וועט שוין אַריינקומען.

לייזער.

ניין, נור דאָ אויפ'ן אָרט לאָז זי מיר אַריינגעהן. איך בין
 אַ טאַטע, איך הייס.

חנה.

קינד לעבען, טהו מיר צוליעב, צושטער אונז נישט די
 שמחה, דאָס איינציגע שטיקעל נחת. וואָס מיר האָבען אין
 דיר דערלעבט. אַז דער רבונג של עולם האָט שוין יאָ אונז
 דערצו מוכה געווען אָט אַזוי. זי ווישט איהר אויס די אויגען,
 מאַכט איהר גלייך די האַר, דאָס קלייד. גאָט זאָל דיר געבען
 רבקה'ס חן און רחל'ס שעהנקייט, אַז דו זאָלסט ביים חתן און
 די מחותנים לייטזעליגקייט געפינען. נו, קום שוין, טאַכטער!

אסת'ר'קע

שטעהט.

פנחס

אַ יונגעראַמן פון אייניגע און צוואַנציג יאָהר, אַ רויה, ענערגיש בעזוכט, ערשט בעי-
 וואַקסען, מאַגער און לענגליך, געהט אַנגעטהון אין לאַנגע קליידער און אַ יודיש
 היטעל וואָס פאַסט איהם נישט.

וואו זיינט איהר אַהינגעקומען? די מחותנים זוכען דאָך

אייך. עס איז דאָך אַ שאַנדע פאַר מענשען.

לייזער.

נא, זי שטעהט דאך און טענה'ט איין מיט איהר. זי וויל
דאך נישט אריינגעהן; עס פאסט איהר ניט דער שידוך.

פנחס

אויפגערעגט.

וואָס? די חרפה פאַר מענשען לויפט צו. די מינוט אַריין!

אסטריקע

האַט מורא פאַר איהם, קאַרטשעט זיך איין.

דער פאָטער מיט'ן ברודער נעהמען זי אונטער די אַרימס און פיהרען זי אין
שטוב אַריין. די מוטער געהט נאך און בענשט זי: גאַט זאָל שיקען אַ חן
אויף דיר. ווערען פערשוואונדען.

אַנטעק

וועלכער קריכט אַרויס פון הינטער דער קופע תבואה, הויבט זיך אויף, שטעקט
אויס די פויסט אין הויז אַריין.

איהר וועט זיך שוין פון מיר אויסריכטען פאַר דער עולה.
לויפט אַרועק מיט אַ יאָמער.

עס ווייזען זיך אין גערטענדעל אַרויף און אַראָב שפאַצירענדיג פנחס און לאה.

פנחס.

איך דאַנק איהנען פאַר דעם, וואָס זי זענען אַרויסגעקומען
און האָבען נאָך איהנס פאָטער מיטגעבראַכט.

יאה'ל ע.

אַזוי גרינג איז עס נישט אָנגעקומען.

פנחס

נעהמט אָן לאה'ן ביי דער האַנד.

לאה'לע ווען וועלען מיר שוין האַלטען אַזוי ווייט?

לאה'לע

שווייגט.

פנחס.

איך ווייס, מען שעהמט זיך נאָך מיט אונז, פערד-סוחרים,
דאַרטס-יודען. איהנס פאָטער, דער שניט-קרעמער, זאָל ער
נור נישט מיינען, אַז אַ פערד-הענדלער איז נישט קיין מענש.
אַ הונדערטער קען ער פון דער האַנד באַרגען גיכער ווי

אן אנדערער, און די תורה ליינען אויך — זאל ער מיך
פערהערען.

לאה'לע

עס איז נישט אמת, דער טאטע שעהמט זיך נישט. אז ער
וואלט זיך געשעהמט, וואלט ער דאך נישט ארויסגעקומען.

פנחס.

נור פאר וואס דען לעגט ער אָב די תנאים? ער ווייסט דאך,
אז איך געה אויס נאך דיר. און אויף קיין גרעסערען און
אויך נישט. פיער שדכנים האָב איך שוין געשיקט צוין איהם.

לאה'לע.

ער האָט געוואלט אַבוואַרטען אסתר'קעס תנאים.

פנחס

טריאומפירענדיג.

איך ווייס, ער האָט געוואלט זעהן, ווער עס וועט דער
צווייטער מחותן זיין. איך פערשטעה. נו, האָט ער זיך דעם
יחות איינגעריכט. האָבען מיר אפשר מיט מיין שוועסטער
א שלעכטען שוויגער? אַרבעט וואלט אויך קיין בעסערען
נישט געטהון. דעם בעסטען בחור פון דער ישיבה אַרויס-
עס קאָסט אַסך געלד—נור מיר האָבען נישט געקוקט.

לאה'לע.

עס איז טאקע אמת... נור האָב איהן געוואלט עפעס בעטען,
זעהן זי, עס איז נישט שעהן, ווען זי שטעהען אַליין אויפן
אלטען מאַרק און פערקויפען די מילך — עס קען דאך אן
אנדערער שטעהען. און פאַריגע וואָך האָט איהן מיין ברודער
געזעהן אויפן יאַר-מאַרק, ווי זי זענען געשטאַגען מיט
אַ חברה פויערים און האָבען געשכורט אין שענקעל; דער
טאטע האָט דערפון עגמת-נפש געהאַט.

פנחס.

איך שעה זיך נישט קיין מילך צו פאַרקויפען—געשעפט, איז
געשעפט, און ווען מען דאַרף אַ פויער אין שענקעל פיהרען,
זעל איך נישט קוקען וואָס די שטאַדט-לייט זאָגען. איך
בין אַדאַרפסטאַן און ווייס וואָס טויג צום געשעפט. אָבער
לאַזען זיי מיר נור דיך פאַר אַ ווייב געבען, לאַזען מיר נור,

לאה'לע, די זכיה האָבען חתונה צו האָבען און אַרײַנציהען זיך אין שטאָדט אַרײַן און מיר וועלען האָבען אונזער אײגענע שטוב, וועסט דו זעהן אויב איך וועל נישט זיין אזאָ שעהנער בעלה'בית ווי זיי. איך וועל מיר אָנטהון אַן אַטלע־סענע קאַפּאַטע און וועל געהן אין שטיבעל אַרײַן דאוונען. מעביר זיין די סדרה קען איך ווי זיי, און די תורה לײענען אויך און אפשר דאָרף מען אַ מאָל פאַר'ן עמוד שטעהן—וועל איך זיך אויך ניט דערשרעקען: לאָמיר נור, לאה'לע, נאָך דער חתונה זיין.

ל א ה' ל ע

פערשעהמט.

יא, איך ווייס, אַז זי זענען אַ יודישער יונגעראַן און כאָטש פון דאָרף—וואָלט זיך נאָך אײַנער נישט געוואונשען... און נאָך דער חתונה וועלען זי זיך אויפפיהרען גאַנץ שעהן. דורך דעם טאַקע, פּנחס'ל, זאָלען נישט מענשען האָבען צו רעדען, אַז לאה'לעס חתן איז אַ פּערד-מאַן, אַז ר' שלמה פּיאַנטקער'ס אײדימעל פּערקויפט מילך אין גאַס. זיי ווייסען דאָך, מענשען זענען שלעכט און איהנס שאַנד איז דאָך שוין מיין שאַנד...

פ נ ח ס

געריהרט.

לאה'לע, לאה'לע, לאָמיך נור די זכיה האָבען אַז מיר זאָלען אונטער דער חופּה שטעהן. איך וועל זיי ווייזען, ווער פּנחס'ל איז, כאָטש איך קום פון דאָרף, ווען גאָט וועט אונז העלפען, לאה'לע. עס געהט נישט אויס קיין צוויי יאָהר און דאָס שעהנסטע הײז פון שטאָדט מוז אונזער זיין, גבאי אין דער שוהל ווערען, אין די בעדער וועסט דו ביי מיר פּאָה־רען, צוזעצט אַפּילו אַז זיי זאָלען ווערען.

ל א ה' ל ע

מען טאָר נישט אַזוי רעדען, פּנחס. מיט גאָט קען מען קיין קאַנטראַקטען ניט מאַכען. און אַז עס וועט חלילה נישט אַזוי זיין, מוז מען אויך צוליעב נעהמען—פאַר דעם זײַנען מיר מאַן און ווייב.

פ נ ח ט.

לאה'לע! לאה'לע! ער נעהמט ארויס פון בוים-קעשענע א גאלדע זייגעריל מיט א קייטעל. זעהסט, וואָס איך האָב דיר געקויפט! דאָס האָב איך פאַר דיר אָנגעגרייט אויף חתונה-געלד. שוין דריי חדשים טראָג איך עס אויף מיין האַרץ אַרום, פאַר דיר אָנגעגרייט. ער גיט עס איהר. איך בעט דיך, נעהם עס פון מיר, נעהם עס דיר אַ מתנה גלאַט אַזוי: אויף חתונה-געלד וועל איך דיר אַ גאַלדענע בראַש קויפען. אין דער שטיל דעם טאטען דיינעם וועל איך די וועקסלען אָבעבען. אָט, וואָס פאַר אַ מענש איך בין.

ל א ה'ל ע

ניין, פנחס'ל, כל זמן מיר זענען נישט קיין חתן-כלה, וועל איך פון איהן קיין מתנות נישט צונעהמען.

פ נ ח ט.

פאַר וואָס, לאה'לע? נעהם עס צו, אָבער עס וועט יאָ ווע-רען שידוך אָדער נישט, נעהם עס צו אַ מתנה פון אַ גוטען פריינד.

ל א ה'ל ע

שטרענג.

פנחס, איך האָב דאָך איהן איינמאָל פאַר אלע מאָל גע-זאָגט,—פון אַ פרעמדען יונגען מאַן נעהמט מען קיין מתנות נישט צו, נאָך דערצו אַ מעדעל! עס איז נישט שעהן!

פ נ ח ט.

בין איך דיר פרעמד?

ל א ה'ל ע

כל זמן ווי די תנאים זענען נישט געשריבען. פנחס בעהאלט דאָס זייגעריל צוריק אין טאש.

ל א ה'ל ע.

זי וועלען מיר אַ געפעליגקייט טאָן

פ נ ח ט.

פאַר דיר.

ל א ה'ל ע

האָט עטץ די כלה אַ מתנה געקויפט?

ש אש—אונזער גלויבן

פ נ ח ס

שווינגט.

ל א ה' ל ע.

שענקען זי דאָס דעם מחותן. זאָל ער די פלה חתימה-געלד
געבען.

פ נ ח ס

שפרינגט אויף.

די גאָלדענע קייט? — עס קאָסט דאָך אַ פערמענענס.

ל א ה' ל ע.

איך בעט איהן, טהון זי עס מיר צוליעב, איך וועל איהן זייער
דאָנקבאַר זיין.

פ נ ח ס

דערשאַקען

די מתנה, וואָס פאַר דיר... וועט שוין פון אונזער שידוך
גאָר נישט ווערען?

ל א ה' ל ע

שמייכלט פערשעהמט.

פאַר מיר, פאַר מיר... זענען זי די בעסטע מתנה...

פ נ ח ס

בעריהרט

ל א ה' ל ע? ער קוקט איהר אָן אין די אויגען. טאָקע, די גאָלדענע

קייט מיטן זייגערייל? עס קאָסט אַ סך געלד...

ל א ה' ל ע

שעלמיש.

איך הייס.

פ נ ח ס.

אַז דו הייסט, אַז דו הייסט...

ל א ה' ל ע

שאַקעלט צו מיט'ן קאַפּ.

פ נ ח ס.

עס קאָסט אַ סך געלד...

ל א ה' ל ע.

איך בעט.

פ נ ח ס.

אָז דו בעטסט, איז עפעס אַנדערש. קרעכט.

אין דעם פּאָדער-הייזעל ווייזט זיך דער פּאָטער מיט צוויי יודען. דער קליינער מחותן טענה'ט עפעס און די צוויי שדכנים דינגען זיך.

ל י י ז ע ר.

רופט פנחס'ן

פנחס, פנחס, קום נור אַהער. נאָ, האָסט דו דיר גאָר נייעס!

פ נ ח ס

געהט אריין. צו דער עלה.

איך קום באַלד נאָך. מיהרט די פּלה אָב, קומט צו צו די יודען וואָס איז?

ל י י ז ע ר.

זיי ווילען דאָך נאָך צוויי הונדערט רובעל.

פ נ ח ס.

פאַר וואָס? מען האָט דאָך אָבגערעדט.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן.

וואָס האָט איהר געמיינט, איך האָב אויפגעצויגען אַ זעהן פאַר אייך?! צוואַנציג יאָהר האָט דאָס לעבען און געוונד אָבגע-קאַסט ביז גאָט, האָט געהאַלפּען, — עס איז אַרויסגעקומען אַ פּרי, מיט וועלכע די וועלט שמיט, און גאַרנישט — דאָס אייך אַוועקגעבען! פאַר וויפּיעל? מען מיינט דאָך, אַז איך בין גליקליך געוואָרען, אָבגעוואויגן מיט גאַלד, אַז איך האָב זיך משרד געווען מיט אַ פּערד-הענדלער! פאַר דעם געלד וואָלט איך דאָך געקענט אַרב פאַר אַ מחותן געהמען. ער דינגט זיך נאָך! איך געהם צו מיין סחורה און פאַר אַ היים!...

ל י י ז ע ר.

וואָס וויל ער פון מיר? אַ שטאַל פּערד האָב איך אויספּער-קויפט, אַז איך זאָל דעם שידוך טהון. שעכטען וועל איך זיך גישט לאָזען פאַר אַ טאַכטער.

פ נ ח ס.

וועגען וואָס האַנדעלט זיך דען אייגענטליך?

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

דאָ האַנדעלט זיך וועגען דעם, אָ דער יוד האָט אָנגעמאַכט
דעם שידוך, האָט ער פּערגעסען אויסצורעדען.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן

פּאַלט איהם אין די רייד אַרײַן.

ווער האָט פּערגעסען? וואָס פּערגעסען? איך האָב גאָר נישט
פּערגעסען; איך האָב עס פּרייהער געזאָגט, איך האָב עס
באַלד געוואוסט.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

וואָס האָסטו געוואוסט? וואָס האָסטו געזאָגט?

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן .

דאָס וואָס דו זאָגסט, דאָס וואָס דו זאָגסט.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן

מאַכט איהם נאָך.

וואָס זאָג איך? וואָס זאָג איך?

פּ נ ח ס .

אפּשר וועט מען שוין דאָך געוואָהר ווערען, וועגען וואָס
עס האַנדעלט זיך.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

זאָל ער זאָגען, אָז ער ווייסט.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן

הייבט אָן דערצעהלען.

ווען איך האָב דעם יודען געטראָפּען אין בית-המדרש, האָב
איך מיט איהם גערעדט וועגען זײַן זוהן. האָב איך איהם
געזאָגט, אָז איך ווייס, אָז עס איז דאָ אַ יוד אַסוּחַר, וואָס
וואוינט אויפֿין דאָרף.

פּ נ ח ס .

אַבער וועגען וואָס געהט דאָ?

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן

דערצעהלט.

דער יוד ער ווייזט אויפֿן קליינעם מחותן. האָט פּערגעסען אויס-
צורעדען, אָז דער מחותן זאָל געבען פּלה-מתנות — חתימה-
געלד.

צווייטער שדכן

פאלט אריין אין די רייד.

דאָס האָב איך דאָך געוואָלט זאָגען—פֿלה-מתנות. ער האָט
דאָך אָבגערעדט מיט איהם טויזענד רובעל, האָט ער דאָך
געמיינט, אַז די מתנות געהען אַריין אין די טויזענד רובעל.

ער שטער שדכן.

יא, אַז איך האָב דיר געזאָגט, ווייסטו.

צווייטער שדכן.

אודאי האָב איך געוואוסט. איר האָב נאָך געוואוסט בעפֿאַר...

לייזער

שרייט.

געוואָלה, וואָס ווילען די יודען פֿון מיר? ווערט אויף,
וואָרים איך טרייב אייך אַרויס פֿון הויף.

די מחותנת'טע

קומט אַריין.

וואו ביזטו? דער רב פֿעהערט דאָך דעם חתן דערינגען.

דער קליינער מחותן.

דבורה, מען זאָל נישט אָנריהרען דעם חתן; מיר וועלען
פֿאַקען די זאַכען און מיר וועלען אַהיים פֿאַהרען.

די מחותנת'טע.

משה'ן? פֿאַר ווארן?

פֿונסט

צו דער מחותנת'טע.

געהט נור אַריין, געהט נור אַריין; מיר וועלען באַלד אַדורכ-

קומען צווישען זיך.

ערשטער שדכן.

לאָזט נור אונז אַליין; מאַנספֿערשוניגען וועלען שוין אַדורכ-

קומען צווישען זיך.

צווייטער שדכן.

מאַנספֿערשוניגען קומען שטענדיג אַדורך צווישען זיך.

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האָסט געוואוסט, הע?

צווייטער שדכן.
בעפאר דו האָסט נאָך אָנגעהויבען...

פּנחס.

איהר וועט שווייגען?! איז וואָס וועט זיין דער סוף?

לייזער.

נישט קיין גראַשען מעהר! איך בין נישט גע'שמדט'ט, נישט געפאָנגען, אז איך זאָל דאַרפען אָבוועגען מיט גאָלד מיין טאַכטער. וואָס, טרפה בין איך? איך בין אַ פּראָסטער דאַרפסט-מאָן, אָבער איך האָב שווער געאַרבעט אויף מיין גראַשען כשר פּערדיענט מיט מיינע פינף פינגער. איהר קענט פּרע-גען די פּויערים אויף מיר: איך זיך מיט זיי פון אַבות אבותינו, קיינער וועט אויף מיר קיין שלעכטס נישט רעדען, איך האָב עהרליך געהאַנדעלט מיט זיי.

דער קליינער מחותן.

אַ שעהנער יחוס—די פּויערים...

לייזער

צוקאכט זיך.

יאָ, דאָס איז מיין יחוס—די פּויערים! איך שעהם זיך ניט מיט זיי, זיי זיינען מיינע פּריינד.

דער מחותן.

איז נישטאָ וואָס צו באַלמוטשען. וואָס שטעה איך?... וויל אַזע, וויפּען.

ערשטער שדכן

צו פּנחס'ען.

עס איז דאָך נישט שעהן פאַר מענשען. ר' שלמה פּיאָנט-

קער איז דאָ...

צווייטער שדכן

אויך צו פּנחס'ען.

ר' שלמה פּיאָנטקער...

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האָסט געוואוסט, הע?

צווייטער שדכן.

בעפאָר...

פּנחס

האַלט אָב דעם קליינעם מחותן.

לויפט ניט, קאַכט זיך נישט. טאַטע, איך גיב מתנות פאַר
דער פּלה. ער נעהמט ארויס דאָס גאַלדען זייגעריל מיט דער קייט,
גיט עס דעם מחותן. נאַט אייר, גיט דער פּלה חתימה-געלד.

שדכנים

שרייען אויף.

אהאָ!

דער קליינער מחותן

בעקוקט די קייט מיט'ן זייגער.

עס איז גאַלד? און וואו איז די פּראוואו?

פּנחס

ווייזט איהם.

דאָ האָט איהר די פּראוואו.

ערשטער שדכן

כאַפט די פּראוואו.

אַכט און פּופציגער! ריין גאַלד;

צווייטער שדכן

זהב טהור, פינף און אַכט!

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

האַסט...

צווייטער שדכן

בעפאָר דו...

לייזער

צום זעהן.

וואָס טהוסט דו? ביזט משוגע געוואָרען!

פּנחס.

טאַטע, שווייג, זאָלען זיי זעהן, אַז לייזער פּערד-סוחר ווייסט
ווי אויסצוגעבען אַ טאַכטער. צום מחותן. וואָס מיינט איהר
טאַקע, אַז מיין פאַטער וואָלט אַזוי אויסגעגעבען אַ טאַכטער

און נישט פאר איהר קיין מתנות צוגעגרייט. די מתנות זיינען
שוין אָנגעגרייט גאָך פאר דריי וואָכען צו-פריהער...

ל י ז ע ר .

פנחס!

פ נ ח ס .

טאָטע, שווייג... אז מיר האָבען איינמאָל אַ שידוך געטהון
קוקען מיר נישט אויף קיין געלד. נישטקשה, מיר קענען
זיך דאָס פּערגינען.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן .

ער שפיעלט זיך מיט זיי! צום מחותן. אז אייער זוהן איז
אין אַ שמאַלץ-גרוב אַריינגעקומען.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן .

אין איין שמאַלץ-גרוב? — אין צוויי.

ע ר ש ט ע ר ש ד כ ן

קוקט איהם אָן.

צ ו ו י י ט ע ר ש ד כ ן

שאַקעלט מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

שרייט אריין צום ווייב.

דבורה, דבורה, לאָז מען צוזאַמענפיהרען חתן-פּלה.

ל י י ז ע ר .

דאָרט שטעהט די וועראַנדע. לאָז מען צוזאַמענפיהרען חתן-

פּלה!

ש ד כ נ י ס .

חתן-פּלה

עס קומען ארויס מחותנים, צווישען זיי ר' שלמה פּיאַנטקער, האַלט זיך פּון
דערווייטענס פּון אַלע, און דער רב, מיט וועלכען ער חבּר'ט זיך. חנה פּיהרט
ארויס די פּלה. אַסתר'קע געהט גאַנץ ברוגזלעך. די מוטער בענשט איהר גאָך
אין דער שטיל. די צווייטע מחותנת'טע פּיהרט דעם חתן, אַ יונג בחור'ל אין
אַן אַטלאַסענע קאַפּאַטע מיט אַ שטריימעל. מען פּיהרט זיי ביידען אין דער חַע-
ראַנדע אַריין. אין דער צייט ווען דאָס געדויערט רעדט לייזער מיט'ן רב.

לייזער

צום רב.

רבי, זאָגט עפעס דער חתן גוט?

דער רב.

אַ טהייער קעפעל.

לייזער

צופריעדען.

רבי, עס קאָסט אַסך געלד. ביז צום העמד האָט מיך אויס-
געטוהן דער מחותן. גור עס מאַכט ניט. קוים זאָגט איהר,
רבי, אַז ער איז ווערטה — בין איך צופריעדען.

דער רב.

דער רבונג של עולם וועט עס דיר ממלא זיין. דער, וואָס
נעהמט אָן איידעם אַ תלמיד חכם, איז עס אַ גרויסע זאָך.

לייזער.

געריהרט.

רבי, איך האָב ליעב די תורה. אַליין קען איך נישט לערנען,
אַ גראָבער יונג. אָבער מיין זוהן האָב איך געלאָזט לערנען,
דעם לעצטען גראָשען און אַ מלמד אין שטוב געהאַלטען.
ער קען, רבי, די תורה לייענען, אַ דיין ווייס ער. איך האָב
ליעב די תורה; אַלעס וועל איך אַוועקגעבען פאַר איהר. אַז
איאר, רבי, זאָגט, אַז ער קען. דער חתן, בין איך צופריעדען,
וועל איך זיך ביז צום העמד לאָזען אויסטוהן פאַר איהם.
צום קליינעם מחותן. מחותן, אַלעס וועט איהר ביי מיר פּוועלען
רופט לאָז מען צוזאַמענפיהרען חתן-כלה!

חנה

פון דערהייטענס.

שוין צוזאַמענגעפיהרט.

דער רב.

זיינען זיי גור נישט אַליין?

די שדכנים.

די מוטערס זיינען אויך דערביי.

חתן-כלה, וועלכע מען האָט צוזאַמענגעפיהרט אין ביידעל, וואָס שטעהט אין מיטען

גארטען, — די מוסערס פאר'ן ביידעל, — זיינען שטיל אַוויילע. דוד'ל קוקט
צווערשט אויף דר'ערד, אמת'ר'קע אויף דר'ערד.

דוד'ל

הויבט אָן מיט האַרץ-קלאַפּונג, ניט קוקענדיג אויף דער פּלה.
אונזערע חכמים זאָגען: פּערציג טעג איידער דער מענש
ווערט געבוירען, ווערט שוין זיין זווג אין הימעל אויסגע-
רופּען. אַז גאָט האָט אונז ביידע פאַר אַ זווג אויסגעקליבען
זאָל עס זיין מיט מול!

אסת'ר'קע

שווייגט, לאַזט אַראָב דעם קאַפּ.

דוד'ל.

אונזערע חכמים זאָגען, אַז איידער אַ מענש טהוט אַ שידוך,
איז גלייך, אַז חתן-פּלה זאָלען זיך די הערצער אויסרעדען.
אויב זיי זיינען גענויגט איינס צום צווייטען.

אסת'ר'קע

שווייגט, לאַזט אַראָב דעם קאַפּ.

דוד'ל

איכ'ל מיט'ן רבונז של עולם'ס הילף האַלטען פּפּבוד מיין
ווייב... איכ'ל אָבהיטען געטריי די חובות, וואָס אַ מאַן איז
מחויב צו אַווייב... ווי אונזערע חכמים האָבען אונז גע-
לערנט. דער רבונז של עולם זאָל געבען און אונזער זווג
זאָל עולה-יפה זיין... מיר זאָלען זיין גליקליך...

די ווייבער

ביים ביידעל, פּאַטשען זיך אין די הענד.

מול טוב! געפעלען זיך, געפעלען!

לייזער.

מיט מיין סחורה האָב איך זיך אויך נישט וואָס צו שעמען.
ער נעהמט זיך אָן ביי דער גאַמבע. זעהסט, טאַכטער, וואָס פאַר
אַ חתן דו קריגסט. אַרב איז ער, טאַכטער. נחת וועל איך
דערלעבען פּון דיר, טאַכטער. ער קושט איהר אין קאַפּ.

פּנחס

שפּרינגט אונטער צום פּאַטער און ציהט איהם ביין אַרבעל.

טאַטע...

לייזער

צום רב.

רבי, איך האָב ליעב, אַז איך מאַך אַגעשעפט באַלד צו מאַ-
כען אַ כתב, כדי דער מחותן זאָל ניט קענען חוזר זיין.
רבי, לאַז מען תנאים שרייבען. דאָ אין גאַרטען וועלען מיר
שרייבען די תנאים; אין שטוב איז וואַרעם. לאַז מען אַרויס-
טראַגען דעם טיש.

חנה.

ער איז אָנגעגרייט, לייזער, אָנגעגרייט. חייט אויפֿן טיש אויף
דער וועראַנדע.

לייזער.

נו, לאַז מען זיך זעצען. מחותנים, שדכנים, וואָס שוויגט
איהר?

ערשטער שדכן.

עולם, זיך זעצען!

צווייטער שדכן.

זעצען עולם...

ערשטער שדכן

קוקט איהם אָן.

צווייטער שדכן

קוקט איהם צוריק אין פנים

דער עולם זעצט זיך, דער רב אויבען אָן, געהמט זיך די תנאים צו שרייבען

געבען איהם ר' שלמה פּיאָנסקער, דער קליינער מחותן. דער איבעריגער עולם

רעדען צווישען זיך

פּנחס

שלייכט זיך אונטער צו לאה'לען.

כ'האָב איהן געהאַרכט.

לאה'לע

איך דאַנק איהן, איך האָב עס געוואוסט.

פּנחס.

נור פאַר איהן, עס קאָסט אַסך געלד.

דער רב

האַט געענדיגט שרייבען.

ערשטער שדכן

חתן כלה, אונטערשרייבען!

צווייטער שדכן

אונטערשרייבען, חתן כלה!

מען פיהרט צו דעם חתן, דערנאך די כלה. זיי שרייבען זיך ביידע אונטער.
דער מחותן גיט איבער דער כלה פנחס'ס מתנה. חנה מיט דער צווייטער
מחותנת'טע ברעכען טעלער. חנה וויינט אויף אסתר'קעס קאָס.
אַלע.

מול-טוב, מול-טוב!

לייזער.

נו, עולם, וואָס שווייגט איהר?! מרדכי, ברוך! איהר ווייט

דאָך יאָ, אַז איך מאַך אַגעשעפט, האָב איך ליעב צו טריג-

קען לחיים, מען גיסט זיך אָן די גלעזער, אַלע ווינשעווען זיך.

ערשטער שדכן

גיסט זיך אָן אַ כּוּס.

לחיים, עולם!

צווייטער שדכן

נאָך איהם.

עולם, לחיים!

לייזער

צום מחותן.

נו, לחיים! יעצט, מחותן, איז ער, ווייזענדיג אויפ'ן חתן, שוין
מיין! איהר וועט מיר איהם נישט אַוועקנעהמען, ער איז
שוין מיין! שעכטען וועל איך זיך לאָזען פאַר דעם יונגען
מאָן! זאָל ער מיר זיצען און לערנען די הייליגע תורה,
און איך וועל אַרבעטן פאַר איהם, פערד פערקויפען, אויף
יאָהרמערקער פאַהרען, און דו זיך און לערען די הייליגע
תורה, לחיים, חתן! לחיים, כלה! ער קושט די טאָכטער אויפ'ן
קאָפּ. אַז נאָט האָט מיר יאָ די זכיה געגעבען, אַז איך זאָל
פון דיר נחת דערלעבען, מיין איינציגע טאָכטער — לחיים,
רבי! אַלע טרינקען לחיים, פרעהען זיך. אין הויז ווייזען זיך פאַטער
סטאָן און קומע סטעפאַן, צוויי שכנים. לייזער דערזעהט זי, הויבט זיך
אויף און געהט זיי אנטקעגען. אַך, די גאָספאַדאַרושעט זיינען

געקומען—מיינע שכנים, גוטמאָרגען! איהר זיינט געקומען
צו לייווערין, ווייל עס איז ביי איהם אַ שמחה, זעהר אָנגע
לעגטע געסט.

קומ אַ סטעפּאָן.

יאָ, מיר זיינען געקומען, ווייל עס איז אַ שמחה ביי דיר,
לייווער.

פּאָטער סטאָך.

מיר זיינען געקומען אי צוליעב דער שמחה, אי צוליעב
אַ געשעפט.

לייווער.

צו דער שמחה זיינט איהר אָנגעלעגטע געסט; דאָס געשעפט
וועלען מיר אָבלעגען אויף אַן אנדערס מאָל. עס איז ביי
מיר אַ שמחה היינט.

פּאָטער סטאָך.

דאָס געשעפט האָט אַ שייכות מיט דער שמחה.

קומ אַ סטעפּאָן.

עס איז טאָקע צוליעב דער שמחה.

לייווער.

אַ, איך בין טשיקאָווע. וועגען וואָס געהט עס?

פּאָטער סטאָך.

קום מיט אונז אין אַ ווינקעל אַרײַן, וועלען מיר רעדען.

לייווער.

יעצט האָב איך געסט.

קומ אַ סטעפּאָן.

דערנאָך וועט שפעט זײַן.

לייווער.

אפשר וועט מײַן זוהן דאָס געשעפט אַבמאַכען?

פּאָטער סטאָך.

בײַן. דו ביזט אַ פּאָטער, מיט דיר דאַרף מען רעדען וועגען
דער זאַך. דער זוהן איז דאָ גאַרנישט.

לייזער

פערלעגען. צו די מחותנים.

זייט מיר מוחל, די גאָספאָדאָרושעס זיינען געקומען, זיי
האָבען עפעס מיט מיר צו רעדען וועגען געשעפט.
די מחותנים

ביים טיש.

געהט, ר' לייזער, געשעפט איז געשעפט. לייזער מיט די פויערים
בעהען אַב אין אַ ווינקל.

לייזער.

וואָס איז עס, גאָספאָדאָרושעס, פאַר אַ געשעפט?

קומ אַ סטעפּאָן

וויזענדיג אויף די געסט.

וואָס האַנדלט איהר דאָ?

לייזער

פערוואונדערט.

האַנדלען? מיר האַנדלען נישט, איך מאַך די טאַכטער פאַר
אַ פּלה היינט.

קומ אַ סטעפּאָן.

וואָרים מיר האָבען געהערט דורך דעם פלייט אַ גאַנצען
מסחר, ווי אויף אַ יאָהרמאַרק.

לייזער.

אַ, דאָ האָט זיך געהאַנדעלט וועגען גדן, איך האָב זיך מיטן
מחותן צורעדט.

פאַטער סטאַך.

וואָס גיט ער פאַר דער טאַכטער דיר?

לייזער.

מיר גיט ער גאַרנישט. עס קאַסט מין נאָך אַסך געלד.

קומ אַ סטעפּאָן.

איך האָב מורא, אַ שטאַל פּערד וועט דיר די טאַכטער אָב-
קאַסטען.

פאַטער סטאַך.

אַ וואָ, און איך בין געקומען דיר פאַרלעגען אַ געשעפט.

לייזער;

איך הער.

פאָטער סטאָך.

גאָספאָדאָרוש לייזער, מיר וואוינען וואַנד אָן וואַנד שוין
יאָהרען ווי לאַנג?

לייזער.

איך בין געבאָרען געוואָרען דאָ אין דעם הויז.

פאָטער סטאָך.

גאָספאָדאָרוש לייזער, אונזערע פאָטערס האָבען דאָ נאָך אין
שכנות געוואוינט; מיר האָבען זיך צוזאַמען אויפגעצויגען און
אונזערע קינדער זיינען שטענדיג אינאיינעם געווען. נו, האָט
זיך אזוי געמאַכט, אז מיין זוהן אַנטעק, דו קענסט
איהם ווי איך, ווי קומאַ סטעפאַן, אַ יונג גאָר נישקשה'דיג,
און אַ פערמעגען האָט ער אויך אַ שעהנס—האָט זיך פער-
ליעבט אין דיין טאַכטער. ער ליעגט אין דער היים און
וויינט. איינציג איז ביי מיר דאָס קינד, האָב איך מיר גע-
טראַכט, איך וועל אַריבערגעהן צו דיר און איבעררעדען מיט
דיר, שכן לייזער: די קינדער האָבען זיך אויפגעצויגען צו-
זאַמען, טאָ זאָלען זיי צוזאַמען זיין, גיב די מויד דעם
יונג — ער איז זי ווערטה.

לייזער

קוקט איהם אָן גוטמוטיג.

דו לאַכסט, שכן סטאָך?

פאָטער סטאָך.

גיין, איך לאַך נישט, שכן לייזער. איך מיין ערנסט, איך
בין אָן אָפּענער מענש, אַ צום האַנדלען בין איך צום האַנ-
דעל. גיט מען הונדערט רובעל גיב איך צוויי הונדערט רוי-
בעל. גאָספאָדאָרוש לייזער, דו גיסט דעם יודען, זאָגסטו,
אַ סך געלד. איך פערלאַנג פון דיר קיין געלד נישט, אַרבעט
קענסט מיין שטיק וואַלד, וואָס מיין פאָטער האָט פערפלאַנצט—
זעקס מאָרגעס אַבגעצעהלטע, איך גיב זיי דיר אוועק, און
מיין פאָר בולאַנעס דערצו, און גיב דעם יונג די מויד.

לייזער

בייו. ווערט בלייך.

גאָספּאָדאַרוש סטאַך און שכן סטעפּאַן, וואָס מיינט איהר, לייזער האַנדעלט מיט אַלעס? לייזער האַנדעלט נור מיט פּערד און אַקסען, נישט מיט זיין טאַכטער. ער ווייזט אויף דעם חתן, וועלכער זאָגט עפּעס דאָרט ביים טיש. איהר זעהט דעם בחור—דאָס איז מיין וואָלד און דאָס זייגען מיינע בולאַנעס. און איהר גאָספּאָדאַרושעס, זיינט איהר געקומען אויף מיין שמחה ווי שכנים, זיך פּרעהען מיט מיר, די שעהנסטע געסט זאָלט איהר זיין. זיינט איהר אָבער געקומען מיין שמחה צו פּערשטערען, פון דעם יודען דאָס געלעכטער מאַכען—האַב איך אַפּאַר הינד אין שטאַל, און מיט דער בייטש וועל איך אייך אויס דעם הויף אַרויסטרייבען. פּפּוי! ער געהט אַוועק פון זיי. קומט צו צום טיש, נעהמט אַ גלאַז אין האַנד אריין און זאָגט צום חתן. לחיים, חתן! לחיים! טרינקט אויס דאָס גלאַז.

פּ א ר ה א נ ג

צווייטער אַקט:

אַ גרויסע קרעטשמע, אויסגעשיט מיט זאמד און
אויסגעשטעלט מיט טיש און ביינק. די פענס-
טערלעך מיט פאַרהאַנגען און בלומען-טעפ. טהיי-
רען פון רעכטס און לינקס. א געבען-צימערעל,
אַבגעטהיילט דורך אַ הילצערן ווענטעל.

ל י י ז ע ר

קומט אריין, אנגעטהאן אין אן אטלאסענער קאפאטע, אייפגעקנעפעלט. עס פאסט איהם ניט. פון דער צווייטער שטוב קומט איהם אנטקעגען פנחס אויך אין אן אטלאסענער קאפאטע.

ל י י ז ע ר

פערווארערט, אין דער שטיל.

פנחס, מיר געפעלט עס ניט. ער ווייזט אויף זיין קאפאטע און אויף פנחס'עס. דאָס איז נישט פאַר אונז. איך האָב מורא מיר וועלען זיך ביידע אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען. מיר זעהען דאָך אויס... מענשען וועלען דאָך לאַכען אין די פּוּיסטען.

פ נ ח ס

זאָרג זיך נישט טאַטע, לאַזען זיי לאַכען, לאַזען זיי צופלאַצט ווערען פאַר קנאה. מיין נישט, אַז אַלע וואָס טראַג-גען אַטלאַסענע קאפּאָטעס קעגען לערנען. מעביר זיין די סדרה, אין דער תּוּרה לייגען קענען מיר ווי זיי, און אַ שידוך האָבען מיר געטהון, וואָס דער רב אַליין קען ניט טהון. וואָס איז? זאָלען זיי צופלאַצט ווערען פאַר קנאה, אַז זיי ווילען. וואָס אַרט עס דיך, זאָלען זיי לאַכען.

ל י י ז ע ר

פנחס, דו געפעלטסט מיר נישט; דו לאַכסט אויס דער וועלט פנחס. זעה מען זאָל נישט לאַכען פון דיר. דאָס מאַלבוש איז נישט פאַר אונז, מיר זיינען פּראַסטע דאָרפס-לייט, און דאָס איז אַ מלבוש פאַר רבנים, גוטע יודען.

פ נ ח ס

טאַטע, מיר זיינען אויך רבנים, מיר זיינען אויך גוטע יודען, מיר האָבען אזוי רעכט צו טראַגען אן אַטלאַסענע קאפּאָטע ווי אַנדערע. דער מחותן ר' שלמה פּיאָנטקער קומט אויף דער חתונה אויך אין אן אַטלאַסענער קאפּאָטע. אַז ער טראַגט, מעגען מיר אויך טראַגען.

ל י י ז ע ר .

אַבער, פנחס, געדענק, מענשען וועלען לאכען, וועלען חווק
מאַכען אין די פויסטען אַרײן. עס קומט אַרײן חנה מיט אויס-
געוויינטע אויגען. וואו ביזטו, איך זוך דאָך דיך אַרום! נאָ,
זעה, ווי דיין זוהן האָט מיך אויסגעפּוצט! פאַר אַרבעט האָט
ער מיך געמאַכט. וואָס זאָגסטו נישט צו דעם שוואַרץ-יאָהר!

ח ב ה .

איהר שטעהט דאָ און גיט זיך אָב מיט נאַרישקייטען און
דרינען ליגט די מויד און וויינט זיך די אויגען אויס. איך
ווייס נישט וואָס איז מיט איהר, מען האָט איהר אַפּשוף
אַנגעטהון.

ל י י ז ע ר .

וואָס וויל זי? וואָס וויל זי פון מיר האָבען? דעם בעסטען
חתן האָב איך פאַר איהר אויסגעקליבען, דעם טהייערסטען
קאַפּ פון דער ישיבה אַרויס, אַמאַיאָנטעק קאַסט מיך די
מויד, וואָס וויל זי נאָך האָבען?!

פ נ ח ט .

אַז דו הערסט וואָס זי רעדט, האָט זי דאָך רעכט; דו דאַרפסט
אַריינגעהן צו איהר מיט'ן פאַסעק און לערנען מיט איהר
דרך-אַרץ, וואָלט זי געווען געוואוסט וואָס זי וויל.

ל י י ז ע ר

עפענט אויף די טהיר פון צימער, וואו די טאכטער געפינט זיך.
אטער, וואָס ווילסטו פון מיר האָבען? זאָג, וואָס זאָל איך
טהון? ער געהט אַרײן אין צימער און שלעפט אַרויס די טאכטער,
וועלכע איז יום-טוב'דיג אַנגעטהאָן. וואָס ווילסטו, אַז איך זאָל
איצט, אַ שעה פאַר דער חופּה, ווען אַלע מחותנים זיינען
זיך שוין צוזאַמענגעקומען, דעם שידוך אַבלאָזען? אַז די
גאַנצע וועלט זאָל האָבען מיט מיר צו טהון? מען פּעריגינט
דאָך מיר סײַ ווי סײַ גיט דעם גליק! די וועלט איז דאָך
שלעכט. נור קוים האָט מיך שוין דער רבּונו של עולם גע-
האַלפּען און איך קען טהאָן דעם שידוך וואָס איך וויל —
ווילסטו נישט. נור וועמען דען ווילסטו, זאָג! דעם קומאַ
סטאַר'ס זוהן. הע? דעם שגף ווילסטו, הע? מיט איהם זאָל

איך דיך חתונה מאכען, צו דער חופה פיהרען? אין דער
קירכע, וואָס? ער מאכט א פּאַר פּויסטען..

חנה

וואָס ווילסטו פון דעם קינד, וואָס האָסטו זיך אָנגעזעצט אויף
איהר? הער שוין אויף!

פנחס

אַז דו האָסט זיך אַוועקגעשטעלט מיט איהר אויסטעוהן האָט
זי דאָך רעכט. וואָס האָסטו דיך אַוועקגעשטעלט? די מחותנים
ווארטען דאָך אויף אונז. קום, וואָס רעדסטו מיט איהר?

חנה

געהט שוין, איך וועל שוין אדורכקומען מיט איהר.

לייזער

צו דער טאָכטער.

איך בעט דיך, פערשטער מיר ניט די שמחה. עס איז דאָך
פאַר דיר אלעס, טאָכטער, פאַר דיר אלעס. ער קושט איהר אין
קאַפּ. אַז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען דעם שידוך
טהון—דאַרפסטו דאָך זיך פּרעהען מיט מיר, טאָכטער, מיין
איינציג קינד. ער קושט איהר אויפ'ן קאַפּ.

פנחס

נו, קום שוין, טאטע, קום שוין, די מחותנים זיינען דאָ!

לייזער

אַט געה איך שוין. חנה, צינד אָן די לאַמפּען, עפען אויף
דעם בראַנפּען און שנייד דעם לעקעך! וועלען מיר היינט
מיין ווייב, א חתונה מאכען, אַז די שונאים וועלען צוועצט
ווערען. פון אלע קראַנען זאָל זיך אַקעוויט גיסען, ווי וואַסער!
אַז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען אויסגעבען
אַ טאָכטער פאַר אַרבע... אַרבע, זאָג איך דיר, מיין ווייב,
איז ער! אַרביצען וועסטו זיין, מיין טאָכטער! אַרביצען
מוזטו זיין! אַ גאַלדענעם זייגער מיט אַ גאַלדענע קייט האָב
איך איהם געקויפט! אין חסידים-שטיבעל וועט ער דאווענען,
מיט די סאַמע גרויסע חסידים. און שאלות וועט ער
פסק'ענען, וועסט זעהן, ער וועט שאלות פסק'ענען!—א חתונה
זאָל היינט דאָ זיין!

פנח ס.

טאטע, האלט דײך איין, איך בעט דײך, רעד נישט קיין סך
עס איז ניט שעהן פאר מענשען.

לייזער.

וואָס לערענט ער מיך, וואָס וויל ער פון מיר האָבען? גאָט
האָט מיר געהאַלפּען און איך וועל מיך שעמען צו זײך פרעהען
פאַר מענשען? נאָך וועמען פרעג איך, פאַר וועמען האָב איך
מורא, אַז גאָט העלפט מיר! איך וועל זײך פרעהען מיט
דער מתנה, וואָס גאָט האָט מיר געשאַנקען, מיט מיין חתן—
און זאַלען מענשען צוועצט ווערען! וואָס געהען זיי
מיך אָן.

פנח ס.

טאטע.

חנה.

נח, געה שוין, געה. איך וועל שוין אלעס כאַכען

לייזער.

נח, געה איך שוין. קום, מיין זוהן! ער נעהמט איהם אונטערן
אַרעם אין זיי געהען ביידע אַרײַס. עס הױבט אָן צו טונקלען.

חנה.

און זעהסטו, טאַכטער, ווי דער טאטע איז גליקליך? און
פאַר וואָס שווייגסטו? פאַר וואָס וויינסטו? פאַר וואָס פרעה-
סטו דײך נישט, טאַכטער? עס איז דאָך היינט דיין שמחה,
דיין אויסדערוועהלטע שמחה! ביזט דאָך היינט אַ קעניגין,
אַ פּרינצעסין! אַ יודישע טאַכטער, אין דעם טאַג פון איהר
חתונה. איז דאָך אַזוי ריין ווי אַ מלאך. גאָט איז דאָך איהר
אַלעס מוחל, און וואָס זי וויל קען זי זיך דאָך אויסבעטען
ביי גאָט. ביזט דאָך הייליג היינט ביי גאָט, מיין קינד, בעט
גאָט אַז ער זאָל דײך ביישטעהן, אַז ער זאָל דעם יצר-הרע
פון דיר דערווייטערען, און זאָל דיר געבען חן און לייט-
זעליגקייט אין מענשעניס אויגען און אין דיין מאַנס אויגען!
דער טאטע, דער ברודער, זיינען דאָך מאַנספּערשויןען, און
אַ מאַנספּערשוין'ס האַרץ איז שטענדיג פּערשלאָסען פאַר
דעם ווייב. אָבער איך בין דאָך דײַן מאַמע, איך פיהל דאָך

יא, מיין קינד, ווי עס איז דיר היינטיגען טאָג. זי נעהמט

זי ארום.

א ס ת ר' ק ע

קלאַמערט זיך אום דער מוטער.

מאַמע, איך האָב אזוי מורא, געה ניט אַוועק פון מיר!
מאַמע, לאַז מיך נישט אָב, איך וויל ביי דיר זיין שטענדיג
שטענדיג.

ח נ ה.

טאַכטער לעבען, געהסט דאָך צו דיין מאַן. מיר זינדקע
ווייבער זיינען צו דעם בעשאַפען, אויסרייסען מוזען מיר
פון האַרץ טאַטע-מאַמע, און צו פרעמדע מענשען געהן.
דער מאַן ווערט דיר דער טאַטע מיט דער מאַמען, דו מוזט
איהם געהאַרעכען, מוזט זעהן צו געפינען חן אין זיינע אוי-
גען, מיר זיינען צו דעם בעשאַפען.

א ס ת ר' ק ע

קלאַמערט זיך אן איהר.

מאַמע, וועסט מיך נישט פערלאַזען, וועסט מיך נישט שיל-
טען, מאַמע, געה נישט אַוועק פון מיר.

ח נ ה.

פאַר וואָס זאָל איך דיך פערלאַזען? פאַר וואָס זאָל איך
דיך שילטען, מיין קינד, וואָס רעדסטו? רעדסט פון היץ
דערשראָקען. וואָס איז דיר, מיין טאַכטער?

א ס ת ר' ק ע.

איך ווייס נישט, מאַמע, וואָס מיר איז; דאָס האַרץ שרעקט
זיך אין מיר, איך האָב מורא, מאַמע.

ח נ ה.

פאַר וואָס האָסטו מורא מיין קינד? אפשר האָסטו אַמאָל
אויסגערעדט אַ וואָרט וואָס מען טאָר ניט, אָדער אַ געדאַנק
געהאַט, חלילה, אַ שלעכטען, בעט גאָט ער זאָל דיר מוחל
זיין, און זאָג איהם צו, אַז דו וועסט ניט מעהר געהן אויף
דעם שלעכטען וועג, אויף וועלכען דער יצר-הרע האָט דיך
געשטופט, אַז דו וועסט שווער און שוויגער האַרעכען און
דיין מאַן געטריי זיין. וועסט אַבהיטען די מצוות פון דער

יודישער פרוי; חלה פון טויג נעהמען, ליכט בענשען און
מיט דיין מאן אין ריינקייט לעבען, וועט דיר גאָט דערפאַר
כשר'ע קינדער געבען, יודישע קינדער, גרויסע תלמידי
חכמים. בעט גאָט ער זאָל דיר מוחל זיין.

א ס ת ר' ק ע

אין שרעק

איך ווייס נישט ווי אזוי צו זאָגען מאַמע.

ח ב ה.

געדענקסט, טאַכטער, ווען דו ביזט אַ קליין קינד געווען,
האַטטו מיט דער מאַמען יעדען טאָג מודה אני געזאָגט,
האַסט פערשטעלט די אויגען און די מאַמע האָט די הענד
אויפ'ן קאָפּ דיר אַרויפגעלעגט און דו האָסט נאָכגעזאָגט
יעדעס וואָרט, געדענקסטו, מיין קינד?

א ס ת ר' ק ע.

איך געדענק

ח ב ה.

ווילסטו יעצט, מיין קינד, מיט דער מאַמען מודה אני
זאָגען?

א ס ת ר' ק ע.

איך וויל, מאַמע.

ח ב ה.

פערשטעל די אויגען און זאָג נאָך מיט דער מאַמען, וואָרט
ביי וואָרט. אסתר'קע פערשטעלט זיך די אויגען מימ די הענד, די
מוטער לעגט אַרויף איהר האַנד אויף דער טאַכטער'ס קאָפּ, און זאָגט
מיט דער טאַכטער וואָרט ביי וואָרט. רבון כל העולמים, איך קום
צו דיר מיט אַ געבראַכען האַרץ, שטאַרק מיין האַרץ צו דיר
און דערווייטער דעם יצר-הרע פון מיר און יעדעס שלעכטס.
אפשר האָב איך אַ וואָרט אַרויסגערעדט, אָדער אַ געדאַנק
געהאַט גיט אין דיינע וועגען צו געהן, זאָל עס זיין בטל
כּפּפּראַ, און דער יצר-הרע זאָל איבער מיר קיין שליטה
גיט האַבען, און איך בעט דיך, טהייערער גאָט, אַז דו
זאָלסט מיר מוחל זיין אין דעם זכות פון מיין חתן, וואָס
ער זיצט און לערנט צו דיר טאָג און נאַכט, און וואָס איך

גיב מיך איבער בלינד אין זיינע הענד, ווי אַ קאלב, אזוי ווי דו האָסט בעפוילען, און וועל אָבהיטען די דינים און מצוות, וואָס דו האָסט דעם זינדיגען ווייב בעפוילען, און לעבען מיט איהם אין ריינקייט, ווי אַ כשר'ע יודישע טאָכטער. פאַר דעם זאָלסטו מיך מוכה זיין צו האָבען קינדער מיט איהם אין ריינקייט, און איך זאָל קענען זיי אויפציהען צו דיענען דיין טהייערען נאָמען. און שיק אַ ברכה און אַ הצלחה אויף מיין קעפעלע, אַז איך זאָל געפינען חן אין מיין מאַניס אויגען, און איך וועל היטען און טהון וואָס מיין מאַן וועט מיך הייסען, און וואָס אלע גוטע און פרומע לייט וועלען מיך הייסען—אמן סלה.

א ס ת ר' ק ע

ציהט לאַנגזאָם דעם אָמן.

ח ב ה.

נו, טאָכטער, וועסט פּאָלגען וואָס דו האָסט דאָ געזאָגט?

א ס ת ר' ק ע.

יא, מאַמע, איך וועל פּאָלגען.

ח ב ה

גליקליך.

וועט דיר דער רבונן של עולם העלפּען. אזוי האָב איך דין ליעב, טאָכטער. זי קושט זי אין די אויגען. דו ביזט דאָך אַ כשר יודישע קינד. נו, באַלד איז די חתונה, די מחותנים וועלען דאָך באַלד אַרײַנקומען. פון הינטער'ן פענסטער הערט זיך אַ גרימפּלען פון אַ פידעל. נאָ, זעה. די פּלי-זמרים זיינען שוין דאָ, וועה איז מיר, און איך האָב נאָך גאָר נישט געטהאָן. וואו איז די מוהמע? זיינען שוין די פיש אָבגעקאָכט? זי עפענט אויף די טהיר. נו, קומט, פּלי-זמרים, קומט אַרײַן! איך וועל לויפּען צו די פיש, טאָכטער; גרייט מיט די מיידלעך צום טיש, די מחותנים קומען. חנה אַב דורך אַן אנדער טהיר. אין פענסטער ווייזט זיך אַנטעק.

א ב ט ע ק

שטעקט אַרײַן דעם קאָפּ דורכ'ן פענסטער.

אסתר'קע!

אסטריקע

דערזעהט איהם. מיט שרעק.

דו — דא?!?

אנטעק.

יא איך האָב דײך גערופען מיט דעם פידעל ער ווייזט איהר
דאס פידעלע. ווי דענסטמאַל, ווען מיר זיינען צום ערשטען
מאַל אין וואַלד געגאַנגען. דו געדענקסט? דעמאַלט האָב
איך דײך אויך גערופען אזוי ער גרימפעלט דעם פוילישען ניגון.

אסטריקע.

הער אויף, געדענק אין גאַט! הער אויף, זיי וועלען הערען

אנטעק.

עס וועט קיינער נישט הערען. איך בין דאָ אין גערטענדעל
פערשטעקט, צווישען די קשאַקעס, איך וואַרט אויף זיר.
אסטרײַקע. היינט איז די לעצטע נאַכט. וועסטו נישט היינט
מיט מיר געהן, אסטרײַקע, איז אַלעס אלעס פערפאַלען.

אסטריקע.

אנטעק, קרוין, אָ...

אנטעק.

איך האָב צוויי פוילישע מוזיקאַנטען אָבגעדונגען, אז זיי
זאָלען שפיעלען לעבעדיגס, דער עולם זאָל פּרעהליך זיין;
אין מיטען טאַנץ, ווען דער עולם וועט שפור'לעך זיין, וועל
איך דײך פון דער חתונה אַרויס'גנב'ענען. אויפן וועג, היינט
טערין וועלדעל, וואַרט דער קומאַ מיט דער פּוהר, די בעסטע
צוויי בולאַנעס איינגעשפאַנט.

אסטריקע

ציטערט.

רעד נישט אזוי, אָ, אַנטעק; איך וועל נישט געהן מיט דיר.

אנטעק

דערשראָקען.

וואָס רעדסטו, אסטרײַקע! אין דער שטאַדט וואַרט שוין אויף
אונז דער קסאַנדז פּראַבאַזש, וועסטו אין קלויסטער צוויי
וואַכען זיין, ביז דו וועסט דעם הייליגען סאַקראַמענט אָנ-
געהמען, דאַן זיינען מיר שוין מאַן און ווייב.

אסת'ר'קע.

אוי, אַנטיק, איך וועל נישט געהן מיט דיר: מיר מוזען זיך
שוין צושיידען, אַנטעק. איך וועל שוין געהן מיין וועג און
דו דיינעם.

אַנטעק.

פאַר וואָס, אסת'ר'קע? איז דאָס אַלעס פון די געטרייע רייד,
וואָס דו האָסט געשוואוירען מיר, אז דו וועסט געהן גאַך
מיר אין פייער און וואָסער. אוי, וועה איז צו אַנטעקין! ער
וועט שוין מוזען אין קרעטשמע געהן, אָדער אין וואַלד
אַריין, אפשר וועט ער דאָרטען טרעפּען אַ הויכען בוים...
אָדער אַ טונקעלען סטאַוו, ביי וועלכען מיר פלעגען זיצען
אַזוי אָפּט צוזאַמען, אסת'ר'קע, פערשטעקט אין גראַז זומער
פאַרנאַכט.

אסת'ר'קע.

רעד נישט אַזוי. דו שניידסט מיר דאָס האַרץ. געה אַוועק,
אַנטעק, די מאַמע וועט באַלד קומען צוגעהן און אונז טרע-
פען ביים פענסטער שטעהן.

אַנטעק.

עס איז מיר שוין סיי ווי סיי אַלץ איינס. זאָלען זיי קומען, זאָלען
זיי זעהן. וואָס טויג מיר מיין לעבען מעהר, ווען מיין
אסת'ר'קע איז ניטאָ מעהר, איז מיר גלייכער דער קאַלטער
טויט.

אסת'ר'קע

נעהמט איהם ארום דעם קאַפּ.

רעד נישט אַזוי. דו שניידסט מיר מיין האַרץ. וועסט געפּי-
נען דיין בעשערטע; שיקסעס זיינען דאָ אַסך אויפן דאָרף

אַנטעק.

אַ, ניין. אסת'ר'קע, ניין, די וועלט איז שוין פאַר אַנטעקין
אַ צוגעמאַכטע גרוב. ווען זיין אסת'ר'קע איז נישטאָ מעהר.

אסת'ר'קע.

אַ, אַנטעק, דיין אסת'ר'קע איז שוין טויט; זי מוז אין דער
שטאָרט אַריין.

אנטעק.

און ווי וועסט דו דאָרט קענען אין דער שטאָרט זיין, אין דער שמוציגער יודישער גאַס? און דאָ וועלען שוין די פעלדער זיין טריב; אסתר'קע וועט שוין נישט איבער זיי שפּאַצירען געהן. און דער וואַלד וועט זיין שטום, און דאָס וואַסער פון סטאָוו וועט ווערען בעשלייכט; אסתר'קעס אויג וועט שוין נישט קוקען אין איהם... אַלעס וועט ווערען פאַר אַנטעק'ן שטום און טויב, ווען זיין אסתר'קע וועט נישט זיין דערביי.

אסתר'קע.

אַנטעק געטרייער, פּלאַג נישט מיין האַרץ. עס איז שוין אויך אזוי גענוג געפּלאַגט, אז זי מוז פּערלאַזען דאָס דאָרף מיט די לאַנקעס מיט איהר אַנטעק'ען און אין שטאָרט צו אַפּרעם-דען מאַנספּערשוין געהן. גור עס איז פּערפּאלען; גאָט האָט אזוי געהייסען.

אנטעק.

האָט דען גאָט געהייסען, אז אַנטעק'ס הויז זאָל פּערוויסט ווערען פון דעם ערשטען טאָג אָן, ווען ער האָט'ס פאַר זיין אסתר'קען אַנגעהויבען צו בויען? האָט דען גאָט געהייסען, אז צוויי לעבענס זאָלען אונטערגעבראַכען ווערען ווי די בוימלעך, וועלכע מען האַקט אונטער מיט אַ האַק אין וואַלד? ניין, אסתר'קע, ניין. גאָט איז אַ גוטער און האָט ניט געהיי-סען אסתר'קען פון איהר אַנטעק'ען אַוועקנעהמען—פּונקט אזוי ווי ער האָט נישט געהייסען, אז דער אַקער זאָל פון דר'ערד אַפּגעשיידט ווערען.

אסתר'קע.

איך ווייס נישט, אַנטעק, טאַטע-מאַמע זאָגען אזוי.

אנטעק.

טאַטע-מאַמע זאָגען נישט גוט. הער זיי נישט, ווען זיי היי-סען דיך דיין אַנטעק'ען פּערלאַזען. האָסט מיר געשוואוירען פאַר גאָט, אז דו וועסט נאָך מיר געהן

אסתר'קע.

געה, אַנטעק, געה, איך האָב מורא זיי וועלען אַנקומען צו געהן.

אַנטעק.

איך וועל נישט געהן. ווי אַ הונד וועל איך ליגען הינטער דעם פענסטער דאָ און אַבוואַרטען מיין אסתריקען. אַז מען זאָל זי מיר ניט אַוועקנעהמען. איך וועל מיך ראַנגלען פאַר דיר, איך וועל דיך רופען, אסתריקע, ביז דו וועסט געהן מיט מיר. אַט אַזוי וועל איך דיך רופען ער גרימפעלט אויפן פידעלע. ווי דענסמאַל, ווען מיר זייגען ביידע געזעסען אין וואַלד. ער נעהמט זי אַרום. זאָג, וועסט געהן נאָך מיר?

אַסטריקע.

איך ווייס נישט, אַנטעק. מיין האַרץ איז מיר שווער. מיר לאָז אַב, געה, אַנטעק, געה, אַט קומען זיי צו געהן.

אַנטעק.

ניין איך וועל דיך נישט נאַכלאַזען. מוזסט מיר שווערען, אסתריקע. איך האָב שוין האַלץ אַבגעלעגט אויף אַ הויז. דאָרט ביים עק וואַלד, וואו דו האָסט מיר געשוואוירען, אַז דו וועסט זיין מיין, האָב איך האַלץ אַבגעלעגט פאַר אַ הויז פאַר מיר מיט דיר. זאָג אסתריקע, וועסט געהן מיט מיר?

אַסטריקע.

לאָז אַב, געדענק אָן גאַט; אַט קומען זיי צו געהן.

אַנטעק

ניין. שווער דאָ אויפן אָרט.

אַסטריקע

פאלט איהם אויפן האלו.

איך האָב מורא, אַנטעק.

אַנטעק.

קושט איהר דעם קאַפּ.

האָב נישט קיין מורא. איך ליעג ווי אַ הונט הינטערין פענ. סטער און היט דיך אַב, און ווען איך וועל רופען, אסתריקע, וועסטו געהן נאָך מיר?

אַסטריקע

קושט איהם.

אַבער געה יעצט, אַנטעק, געה. אַט קומען זיי שוין אַריין.

א נ ט ע ק

דו מיין גליק, האָב נישט קיין מורא. איך וועל קומען נאָך
 דיר. איך וועל מיך פּערשטעלען פאַר אַיוד; איך וועל טאַג-
 צען מיט דיר; איך וועל דיך פון דער חתונה אַרויסגנביע-
 נען. ווי אַ הונד וואַרט איך דיך אַב; איך וועל זיך ראַנגלען
 מיטן שטן. איך וועל נישט אַבלאָזען.

י. סיר עפענט זיך. עס ווייזט זיך די מוטער. אנטעק פּערשווינדט.

ח נ ה

קומט אין שטוב אַריין. קוקט זיך אום פּערוואַנדערט.

דו ביזט אַליין? וואו זיינען די מוזיקאַנטען? ביזט די גאַנ-
 צע צייט געווען אַליין? עס האָט דאָך, חלילה, געקענט נישט
 קיין גוטעס געשעהן. אַפּלה טאָר נישט זיין אַליין אין דעם
 טאָג פון איהר חתונה. גאָט בעהיט, וואָס האָט געקענט זיין.
 קוקט זיך ארום. איך האָב דאָך מוזיק געהערט. ווער איז דאָ
 געווען? מיר איז עפעס אַזוי. שפּייט אַויס.

א ס ת ר' ק ע

עס האָט פון דרויסען געשפּיעלט—נאָ, הער. עס דעהערט זיך
 פון דרויסען מוזיק.

ח נ ה

עפענט אויף די טהיר.

נאָ, קומען שוין די מוזיקאַנטען. וואו זיינט איהר געווען
 אַזוי לאַנג? די פּלה געלאָזט אַליין.

ד י פ ל י ז מ ר י ת

פון דרויסען.

געדאַרפט זיך מיט די מחותנים משהו זיין.

ח נ ה

נו, קומט שוין, קומט שוין אַריין. די פּלה איז די גאַנצע
 צייט אַליין. צינדט אן דעם לאַמפּ.

מוזיקאַנטען קומען אַריין. עס איז אַ קליין-שטעדיגע יודישע מוזיקאַנטען-קאַפּעלע
 זיי זעהען אַויס ווי זייערע אינסטרומענטען. דער פּיילער אַ הייכער און אַ דאַרער,
 די טראַמפּייט אַ דיקער און אַ קיילעכדיגער, דער באַס מיט אַ הויקער. הינטער
 זיי געהט דער ברוך, מיידלעך, ווייבער. עס רייסען זיך אויך אַריין פּויעריס.

שקצים, שיקטעס, טהייל מיט פידלען. די פליי-זמרים שפיעלען אָב אַ דושין דעבריי.

לאה'לע קישט זיך מיט דער מחותנת'טע, מיט דער פלה. די מיידלעך זעצען די פלה אועק אויף אַ פּאָטער-שטוהל, פערשפרייטען בלומען ארום איהר, נעהמען זיך צוזאמען אַ פּאַר גראַשען פון די בייטלעך צו געבען די מוזיקאנטען. די מוזיקאנטען שפיעלען אַ מאַרש. די מיידלעך טאַנצען, די מוזיקאנטען הערען באלד אויף.

ד י מ י ד ל ע ך

אין טאַנצען.

שוין? נאָך אַ ביסעל! זיי האַרטען.

ד ע ר פ י ד ל ע ר.

גענוג פּאַר דעם געלד. היידאַ, ווייטער.

די מיידלעך נעהמען זיך ווייטער צוזאמען אַ פּאַר גראַשען און האַרפען אַריין אין טעצעל.

ד ע ר פ י ד ל ע ר.

בעריל טראַמפייטער, טראַמפייטער זיי אָן פאַר נאָך רריי

גראַשען. מען טראַמפייטערט אָן, די מוזיק הערט באלד אויף.

ד י מ י ד ל ע ך.

וואָס איז דאָס? קריענען זיך מיט די מוזיקאנטען. פּנחס קומט אַריין,

די מיידלעך רינגלען איהם ארום. אָט איז אַ חתן, וועט ער די

פליי-זמרים בעצאָהלען. זיי רינגלען ארום פּנחס'ען און טאַנצען.

חתן, חתן, פליי-זמר געלד

פאַר די פלה אַרענדעל,

פאַר דער שוועסטער צוויי,

וועלען מיר טאַנצען אַלערביי.

פּנחס האַרטט זיי אין טעצעל קליין-געלד. די פליי-זמרים שפיעלען, מיידלעך

טאַנצען.

פ נ ח ס.

מיט לאה'לען אָן אַ זייט.

ווי געפעלט דיר מיין זיידענער ראַק?

ל א ה' ל ע.

דו זעהסט דאָך אויס ווי אַ בית-מדרש בחור ווי אַ לערן קינד.

פ נ ח ס.

און דו ביזט היינט אזוי שעה.

ל א ה' ל ע.

פערשעמט.

פאר דיר האָב איך זיך אזוי אויסגעצירט.

פ נ ח ס.

ווען וועלען מיר שוין די זכיה האָבען אונזער חופה צו
שטעלען? די פלי-זמרים וועלען שפיעלען אַ גאַנצע אַכט.
ביין אָבדינגען וועל איך זיי אויף אַ גאַנצע וואָך.

ל א ה' ל ע.

שוין ניט אזוי ווייט.

פ נ ח ס.

פּרעהסט דיך דערויף? וואָלט געוואָלט עס זאָל שוין זיין?

ל א ה' ל ע.

פערשעמט.

זיי נישט אזוי טשיקאווע. דו מוזט ניט אַלעס וויסען אויפן
אַרט. געהט אריין צווישען די מיידלעך. עס קומט אריין לייזער, דער
קליינער מהותן. הינטער זיי די שדחנים.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת נ.

נישט פריהער דעם חתן ריהרען, ביז איהר וועט נישט די
גאַנצע תנאים ממלא זיין.

ל י י ז ע ר.

היינט וועט איהר גאָר נישט מאַכען מיט מיר; אַלעס, אַלעס
וועל איך נאָכגעבען, וואָס איהר וועט נור פערלאַנגען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת נ.

און פינף יאָהר קעסט?

ל י י ז ע ר.

אפילו זעקס. זאָל ער נור זיצען און לערנען אזוי לאנג ווי ער
וועט וועלען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת נ

און אַ גאַלדענעם זייגער מיט אַ קייט?

ל י י ז ע ר.

איז שוין אַנגעגרייט. געהמט אַרויס דעם זייגער און גיט איהם.

דער קליינער מחותן.
און א שאפען-פעלץ מיט א זיידענעם שלאָפראָק?
לייזער.

איז אויך שוין דאָ.
דער קליינער מחותן.
און טאטע-מאמע מתנות?
לייזער.

מתנות!
דער קליינער מחותן.
טאָ לאַמען דעם חתן צום בעדעקענס פיהרען.
לייזער.

היינט וועט איהר גאַרנישט מיט מיר מאַכען. דער יונגערמאַן
איז מיינער. דאָס העמד וועל איך אויסטהון פאַר אים. איך
האַב איהם ליעב געקריגען ווי אַ זוהן. כאָטש איך בין אַ פּערד-
הענדלער, דאָך די תורה ווייס איך ווי צו שעצען.
ערשטער שדכן.

ער איז עס ווערטה.
צווייטער שדכן.
נאָך ווי ווערטה!
ערשטער שדכן
גאָט וועט עס אייך ממלא זיין.
צווייטער שדכן.
אודאי וועט עס איהם גאָט ממלא זיין.
ערשטער שדכן
קוט איהם אָן.
דו ווייסט, הע?
צווייטער שדכן.

אודאי.
דער קליינער מחותן
צו לייזערין
גו, קומט, מחותן, נאָכין חתן. עס ווערט שפעט.
לייזער.

קומט נאָכין חתן געהען ארייס.

ש. אש.—אונזער גלייבן

דער ערשטער שדכן

נאך זיי.

קומט נאָכ'ן חתן!

צווייטער שדכן.

נאָכ'ן חתן קומט!

איינ מחותן

פון א גרופע מחותנים

זעה ווי לייער קל וחומר האָט זיך אָנגעטוהן און אטלאַסענע

קאפאָטע.

א צווייטער.

עס פאסט איהם ווי א הונד א שטריימעל.

א דריטער.

ווארט, ער וועט באַלד רב אין שטאָדט ווערען.

א פיערער.

אויף אזא שוואַרץ יאָהר האָב איך זיך נישט געריכט.

מען פיהרט אריין דעם חתן, וועלכער האלט א זיידען טוך אין האנד. נאָך איהם

די נאָהענטע מחותנים, דער רב, ר' שלמה פּיאָנטקער, דער חתן געהט צו צו

דער פלה און בעדעקט איהר מיט'ן טוך, די פלייזער שפיעלען דאָס שטיק צום

בעדעקענס, דער ברוחן בעזינגט זי, די הייבער ארום וויינען, די פלה האלט זיך

די אויגען. — אין מיטען טרויעריגען ניגון פון בעדעקענס, פאלט פלוצים אריין

צום בעגלייט אנטעק'ס פוילישער ניגון... די פלה ציטערט אויף... א בעוועגונג.

א רודער צווישען עולם. דער ברוחן האקט אָפּ, קוקט זיך ארום.

א יודעל.

פרעמדע מוזיקאַנטען!

לייער.

עס זיינען די פויערים אין דרויסען. לאָז זיי צורוה. ברוחן.

ווייטער!

אנדערע.

לאָזט זיי לויפען, לאָזט זיי לויפען! ברוחן, ווייטער!

ב ד ח ן .

טאטע-מאמע לאָזען די פלה בענשען!

ל י י ז ע ר

געזעט צו צו דער טאכטער, לייגט ארויף זיינע הענד אויף איהר קאפ.
טאכטער, איך האָב דאָך דיך ליעב. וויינט אויף איהר קאפ.
פויערן-מוזיק.

ל י י ז ע ר

שרייט אויס.

פנחס, געה אַרויס, פּעריאַג זיי פון הויף.

אַ נ ד ע ר ע .

לאָזט זיי צו-רוה, לאָזט זיי צו-רוה!

ח נ ה

וויינט.

טאכטער קרוין, איך ווייס דאָך יאָ דיין האַרץ. פויערן-מוזיק.

ל י י ז ע ר

שרייט.

פנחס, געה אַרויס; זעה, ווער עס איז דאָרט.

פ נ ח ס

קומט אַריין.

עס איז נישט אין דרויסען; זיי מוזען דאָ זיין.

אַ נ ד ע ר ע .

לאָזט זיי לויפּען, לאָזט זיי געמאַך!

ב ד ח ן .

די פלה צו דער חופּה פיהרען!

די מוזיק פאלט אַריין אין דער מוזיק פון דער חופּה. די מיידלעך שטעלען זיך אויס אין רייען, צינדען אָן די ליכטלעך, האלטען קרענץ בלומען. מען פיהרט אַרויס די פלה צו דער חופּה. אלע געהען נאָך מיט טאַנץ און מוזיק-שפּיעל. אנטעק לויפט אַדורך די ביהנע און בעהאַלט זיך אין אַ זייטען-שטיבעל. עט דער-הערט זיך פון דרויסען: מול-טוב! די מוזיק שפּיעלט אַ פרעהליכט, די מיידלעך לויפּען פאַראַויס מיט די ליכטלעך און וואַרפען בלומען. מען פיהרט אַריין חתן-פלה. די מחותנת'סעס טאַנצען הינטער זיי, דער ברוחן לויפט פאַראַויס, פיהרט זי אין יחיד-שטיבעל. מען פיהרט חתן-פלה אין דעם קליינעם, אַבגעוונדערטען

שטיבעל אין עק ביהנע, אין וועלכען אנטעק איז פערשוואונדען. די מחותנים
צוקושען זיך, די מוזיק שפיעלט.

ל י י ז ע ר

צום קליינעם מחותן.

יעצט הער איך אייך ווי דעם קאָטער! יעצט וועט איהר
מר איהם שוין נישט אוועקנעהמען. א זאשע! א זאשע! דער
יונגערמאן איז מיין.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

הינטער איהם.

וואָס אייער איז אייער...

ל י י ז ע ר.

נו, אויב אזוי, טו לאַז מען זיך צוקושען. צוקושען זיך. מיין
ווייב, וואו ביזטו, מיין ווייב? חנה, צו וואָס גאָט האָט אונז
זוכה געווען!

ח נ ה

ווינט, צוקושט זיך מיט'ן מאן.

און איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט, אַז זי איז אַ פּשׂר יודיש
קינד, אַז מיר וועלען פון איהר נחת דערלעבען, לייזער.

ל י י ז ע ר.

די קעפ וועל איך שפאלטען, ווען זיי וועלען רעדען אויף
איהר אַ שלעכט וואָרט! די בעלי-עגלות געהען צו צו'ן איהם, וויג-
שען איהם מזל-טוב. ער דרעהט זיך אַזעק פון זיי. און ווענדט זיך צו
ר' שלמה'ן, וועלכער שטעהט אַן אַזייט. שלמה, ווען מיר וועלען
די זכיה האָבען אונזערע קינדער אויסצוגעבען... ער וויל זיך
צוקושען מיט איהם. ר' שלמה האלט איהם צוריק מיט אַ בליק. לייזער
ווערט פערשעמט, דרעהט זיך אַב, זוכט ערגעץ וואו מיט די פליקען.
דערווייל שטעהען די בעלי-עגלות אין אַ ווינקעל און רעדען צווישען זיך.

ד ו ד' ל.

אסתר'קע, מול טוב דיר. גאָט זאָל אונז מופת זיין, אַז מיר
זאָלען ביידע גליקליך זיין.

א ס ת ר' ל

שווייגט.

ד ו ד

שמייכעלט צו איהר.

וואָס שווייגסט דו, אסתרי'ל? יעצט האָסט דו דיך שוין נישט
צו שעמען פאַר מיר; מיר זיינען שוין מאַן און ווייב.

א ס ת ר' ל

שווייגט, בויגט אראָב דעם קאַפּ.

ד ו ד' ל

גיטט איהר אַן אַ גלעזעל בראַנדוויין און גיט איהר אין האַנד אַרײַן.
נאַ טרינק, וויכש מיר מוזל טוב!

א ס ת ר' ל

שווייגט, נעהמט נישט דאָס כּוּס.

ד ו ד' ל

בעטריבט.

פאַר וואָס ווילסט דו נישט נעהמען? פון מיין האַנד מעגסט
דו שוין נעהמען; מיר זיינען שוין מאַן און ווייב. גאָט האָט
דאָך אונז צוזאַמענגעפיהרט. דו וועסט זעהן, אסתרי'ל, איכיל
דיר זיין אַ געטרייער מאַן. דו ביזט דאָך אַ צנועה... טרינק
צו מיר מזל-טוב! צו מיר מעגסט דו, כאַטש האָסט מיך
נישט געזעהן ביז איצט. מיר זיינען שוין מאַן און ווייב;
ביזט צו מיר מקודש כּדּת משה וישראל. ער גיט איהר דאָס
גלאַז אין האַנד אַרײַן. זאָג צו מיר מזל טוב! שעהם דיך נישט;
איך וויל הערען דיין קול.

א ס ת ר' ק ע

נעהמט דאָס כּוּס. וויל זאָגען מזל-טוב. דערזעהט פּלוצלונג אַנטעק'ס שיין אין
פּענסטער, זי ווערט בלייך, שטעלט אַזעק דאָס גלאַז.

ד ו ד' ל

ערשראָקען.

פאַר וואָס ביזטו בלייך געוואָרען? דערשרעק דיך נישט. דו
ביזט דאָך מיין פּשריע צנועהדיגע פּלה. טרינק צו מיר
מזל-טוב! ער גיט איהר דאָס גלעזעל אין האַנד אַרײַן. מזל-טוב
דיר, מיין ווייב!

אסתריקע

נעהמט דאס גלאז אין האנד אריין און זאגט אין דער שטיל.
מזל טוב!

עס דערהערט זיך אנטעק'ס פידעל... זי שטעלט אוועק דאס גלעזעל.
דוד'ל

מיט שרעק.

וואָס איז דיר, מיין ווייב? קוקט איהר אָן מיט ציטערען און
שרעק אין די אויגען אריין.

אסתריקע.

גאָר ניט, דוד'ל.

דוד'ל.

אָזוי, אסתר'ל, זאָג נאָך אַ מאָל דוד'ל! איך האָב עס אָזוי
ליעב צו הערען מיט דיין קול. טרינקט צו איהר.

לייזער

פאלט אריין צווישען די ווייבער.

וואָס שטעהט איהר, ווייבער? לעקעך נעהמט, צוטהיילט!
בראַנפּען גיסט אָן! ער נעהט צו צו די בעלי-עגלות. בעריל,
לייבעל, וואָס שווייגט איהר?! עס איז דאָך עפעס ביי מיר
אַ חתונה היינט!

די בעלי-עגלות.

מיר האָבען נישט ליעב צו פרעהען זיך אויפ'ן טרוקענעם,
אַז די ווייבער שטעהען און רעדען.

לייזער.

בראַנפּען גיט אַהער! איך וויל מיט מיינע חברים טרינקען!
ער גיסט זיי אָן בראַנפּען און זיך. בעריל, אַז גאָט האָט אונז
געהאַלפּען און אַז נאַש-בראַט קען אַזאַ איידעם נעהמען, —
לאָמיר טרינקען, חברים! מוזיק אויף מיין חשבון שפיעלט
אַ גאַנצע נאַכט! ער נעהמט אַרויס בעלד און צוטהיילט די פלי-זמרים.

אַ בעל-עגלה.

דו זעהסט: לייזער איז דאָך אַ גוטער יונג, כאָטש ער רייבט
זיך צווישען די גדולים. ער איז אַ גוטער יונג. גאָט האָט
אונז געהאַלפּען און אונזערס אַ ברודער קען נעהמען אַזאַ

איידעם, דעם בעסטען קאָפּ פון דער ישיבה—איז אַ גרויסע
שמחה! לאַמיר טרינקען, חברים. לחיים! אלע טרינקען.

ל י י ז ע ר .

עס איז נישט אמת, אַז לייווער שעמט זיך מיט אַנאָש-בראַט.
מיין זוהן האָט מיך אין אַזיידען מלבוש אָנגעטהון; איך
ווייס עס איז נישט פאַר מיר, מיר אַלע זיינען פּראָסטע
יודען, אין דער חברה דאווענען מיר און אַז מיר הערען דעם
דיין אַשטיקעל מדרש זאָגען, צוגעהט אונז דאָס האַרץ:
אונזער משה רבינו, אונזער יעקב אַבינו און אונזער דוד
המלך! און גאָט האָט אונז געהאַלפּען, אונז אַלע, — עס איז
אונזער אַלעמענס איידעם, עס איז אונזער אַלעמענס חתונה!

אַ ל ע .

יא, עס איז אַלעמענס איידעם. אונזערער אַ מענש, פון אונ-
זער חברה נעהמט דעם בעסטען קאָפּ—לאַמיר טרינקען, עס
איז אונזער חתונה!

ל י י ז ע ר

צו די מוזיקאַנטען.

שפיעלט, מוזיקאַנטען, אַשטיק פאַר לייווער'ען! חזן, מאַכט
מיר אַ מי שברך, אַז גאָט האָט מיר געהאַלפּען און איך קען
זיין ווילען טהון. זאָל די גאַנצע וועלט וויסען, אַז גאָט האָט
לייווער'ען געהאַלפּען! איז אין גרויס שמחה.

פּ נ ח ס

לויפט צו

טאַטע וואָס טהוט זיך מיט דיר? דער מחותן ר' שלמה
שטעהט אַליין. ער איז ברוגו. אלע אַרנטליכע געסט.

ל י י ז ע ר .

זאָל ער שטעהן! איך האָב זיך געוואָלט פּרעהען מיט איהם,
האָט ער מיך אָבגעשטופּט. האָסט אַ מענש פּערשעמט, —
האָסט גאָט פּערשעמט. דאָס זיינען מיינע מחותנים! ער ווייס
אויף די בעלי-עגלות. עס איז אונזער חתונה היינט!

בדחן זינגט אַ ליעד. פּנחס געהט אַב צום מחותן, לייווער טרינקט מיט די מחותנים
עס ווייזען זיך די פּויעריס פון דאַרף, קומעט, יונגען, שיקסעס. פון דרויסען

הערט זיך פויערן-מוזיק. צוויי פויערן-מוזיקאנטען קומען אין שטוב אריין
אלע מישען זיך אויס אין איינעם.
ל י י ז ע ר.

אָ, מיינע שכנים זיינען געקומען אויף מיין חתונה! אָנגע-
לעגטע געסט! איהר זיינט זיך געקומען מיט לייווערען פרע,
הען? קומא וואויטעק! קומא סטעפאן! אָנגעלעגטע געסט!
איך דאַנק אייך, שכנים! ביי אייערע קינדער אַבדיענען, ווי
גאָט האָט געהייסען! ער נעהמט בראַנפען פון טיש און טהיילט זיי.
לחיים, שכנים! פלי-זמרים, פאַר מיינע שכנים אַ שטיק!

ד י ק מ ע ס

מיר זיינען געקומען מיט אונזערע אייגענע. זיי וויזען אויף
זייערע פלי-זמר. צו פרייהען זיך מיט דיר, לייווער, אויף דיין
חתונה.

ל י י ז ע ר.

איך דאַנק אייך, שכנים! איך דאַנק! ער בוקט זיך פאַר זיי
אויפ'ן פויערן-ארט ביז צו דר'ערס.

ד י ק מ ע ס.

מיר וואָלטען די פלה געוואָלט זעהן, לייווער. איהר מזל-טוב
ווינשען און טשעפעק-געלד געבען.

ל י י ז ע ר

רופט.

די פלה, די פלה ברענגט! די שכנים ווילען איהר ווינשען!
מען פיהרט אריין חתן-פלה. דער חתן זעצט זיך צום טיש מיט די מחותנים.
ר' שלמה און פנהס אויבען-אָן. לייווער פיהרט צו די פלה צו די שכנים,
וועלכע ווינשען איהר.

פ נ ח ס

לויפט ווידער צו.

טאַטע, וואָס טהוסט דו? לאָזט דעם מחותן ביים טיש און
אַליין ביזטו צו די פויערים געגאַנגען!

ל י י ז ע ר.

פנחס, עס זיינען שכנים. מיר זיצען מיט זיי אַזוי לאַנג
שטוב ביי שטוב, פנחס, מיר עטען פון זיי דאָס שטיקעל
ברויט. עס זיינען שכנים, וואָס זיינען געקומען אויף אונזער

חתונה צו געהן! פנחס געהט צוריק צום טיש. פלי-זמרים, שפיעלט די מחותנים ווילען מיט דער פלה טאנצען! די מוזיק ווערט אויסגעמישט, יודישע און פויערשע. די חתונה ווערט אויסגעמישט: יודען טאנצען, פויערן טאנצען — זי גיסט זיך פון דער שטוב אין די אפגע טהירען ארויס, מען דערהערט שוין פון דרויסען טאנצען.

ל י י ז ע ר .

צום ערשטען בין איך מכבד מיין חבר ברוך, מיט דער פלה א טאנץ! אלע מאכען א ראד.

ב ר ו ך

פערשעמט.

עס זייגען דאָ בילכערע פאר מיר.

ל י י ז ע ר .

שאַדט ניט. איך הייס. דו ביזט דער עלטסטער פישער, דער גרעסטער מחותן ביי מיר היינט. ברוך טאנצט מיט דער פלה. אלע זאָלען טאָנצען מיט דער פלה, אלע זייגען ביי מיר מחותנים היינט! פלי-זמרים שפיעלט! אלע זאָלען טאָנצען, אלע מחותנים, מיינע שכנים די קומעס! אלע טאנצען.

פ נ ח ס

קומט צוליפסען.

טאַטע, קום צום טיש. דער חתן געהט זאָגען אַ דרוש.

ל י י ז ע ר .

אויסרופענדיג מיט פרייד.

דער חתן געהט זאָגען אַ דרוש? עס איז מיין חתן, עס איז מיין דרוש! קומט, חברים! לאַמיר הערען דעם חתן! — עס איז אונזער אַלעמענס חתן! פיעל געהען מיט נאָך לייווער'ען צום טיש. לאַמיר הערען אונזער חתן'ס דרוש! עס איז אונזער חתן, אונזער דרוש! געהען אָב, שטעלען זיך אַרום און האַרעכען זיך איין וואָס דער חתן זאָגט.

די מוזיק שפיעלט אין אן עק שטוב. די פלה טאנצט מיט די געסט, געהט איבער פון האַנד צו האַנד. דאָ טאנצט מיט איהר אַ יוד, דאָ אַ פויער. און די מוזיק איז אויסגעמישט, אַ פויערשע, אַ יודישע, טהייל טאנצען מיט איהר אַ יודישען טאנץ, טהייל אַ פויערשע האַפקע. עס ערשיינט פלוצלונג צווישען די געסט אַנטעק, אַ געטהען ווי אַ יוד, אין אַ לאַנגער קאַפּאַטע, נעהמט אויך די פלה ביי דער האַנד,

הייבט אן מיט איהר טאנצען א יודישען טאנץ. די פויערשע מוזיק ווערט שטאר-
קער, שפיעלט א פויערשע מאוורקע. אנטעק לאזט זיך מיט איהר איבער דער
שטוב, און וואס הייטער אלץ אין א ברייטערען קרייז, ביז ער לאזט זיך ארויס
מיט איהר דורך דער אפענער טיהר, ווערט פערשוואונדען. א לאנגע פויזע. דער
עולם בעמערקט עס נישט; דער עולם איז פערטאנצט, א סך ביים חתן, וועלכער
זאגט א דרוש.

ל י י ז ע ר

שרייט העכער פון אלע, צואווייגט זיך.

גאָט האָט מיך מזכה געווען, אז איך זאָל אונז חתן קריגען!
זעהט מיין אוצר, זעהט מיין גליק! פאר וואָס קומט מיר
דאָס, גאָט? חנה! וואו איז מיין ווייב? וואו איז מיין ווייב?

פ נ ח ס.

לאָז זי צורוח, זי איז פערשטעקט מיט די מחותנטיטעס
אין קיך.

די בעלי עגלות און פישערס.
די כלה צום טיש!

א ל ע

רופען.

וואו איז די כלה! מען זוכט די כלה.

- ווער האָט געטאָנצט מיט דער כלה?
- עפעס אַ פרעמדער מחותן האָט געטאָנצט מיט דער כלה.
- מען זעהט איהם נישט.
- וואו איז די כלה? אלע קוקען זיך ארום דערשראָקען, לויפען
ארויס דורך דער טהיר.

ל י י ז ע ר

שפרינגט ארויס פון טיש.

וואָס זאָגען זיי? פנחס, חנה — וואו איז די כלה?

ש ט י מ ע נ.

- די כלה איז פערשוואונדען; די כלה איז נישטאָ.
- מיט אַ פרעמדען מחותן האָט זי געטאָנצט; איך קען
נישט דעם מחותן.
- עס איז דער פרעמדער מוזיקאָנט.

— די פלה זוכט, לויפט!

לויטען אלע ארויס, קימען אריין.

פ נ ח ס

שרייט

טאטע, אנטעקיס פערד זיינען נישט אין דער היים.

ח נ ה

פאלט אריין.

א בראך איז מיר! פוהרען האָט מען געהערט פּאָהרען פּאַרביי.

ב ר ו ך .

לייזער, האָסט פערד אין דער היים?

ל כ י ב ע ל

צו לייזער'ען.

וואָס שטעהסט דו? אויפן בולאָן אַרויף! קומט, יונגען מיר

וועלען נאָך דער פוהר זיך לאָוען!

— זיי זענען געפּאָהרען רעכט.

— ניין, לינקס, אין דער שטאָרט אַריין.

— דער יונג דערצעהלט, רעכטס צום דאָרף-צו.

— לייזער, וואָס שטעהסט דו? די פערד כאַפּ און קום!

ר' ש ל מ ה פ י אַ נ ט ק ע ר

רופט הויך.

לאה'לע, לאה'לע! די טאָטער געהט צו אַדערשראָקענע. ער געהט

זי אָן ביי דער האַנד. קום, מיין קינד, מיר האָבען נישט מעהר

דאָ וואָס צו טהון. ער געהט ארויס מיט דער טאָטער. אלע קוקען

זיי גאָך. פּנחס ווערט בלייך, וויל צולויפּען. ר' שלמה קוקט איהם אָן

און געהט ארויס.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן

געהט דעם חתן ביי דער האַנד, רופט הויך.

חתן, קום!

דער חתן בלייבט שטעהן, קוקט מיט רחמנות אויף לייזער'ען.

ד ע ר ק ל י י נ ע ר מ ח ו ת ן .

וואָס שטעהסט דו? זי איז נישט מעהר דיין ווייב!

דוד'ל

קוקט אויף לייזערען.

טאטע!

לייזער

שטרעקט אויס צו איהם די הענד.

מיין חתן פערלאָזט מיך, די קרוין פון מיין קאָפּ.

חנה

פאלט צו צום מאן.

לייזער!

דוד'ל.

טאטע, איך וועל נישט פערלאָזען דעם שווער... מיין גורל.

נאָך חופּה וקדושן.

דער קליינער מחותן

כאפט דעם חתן.

די מינוט קום! עס איז זייער מזל, זייער זכות! מיר זיינען

ריין דערפון! געהט ארויס מיטן חתן.

נאָר זיי גנב'ענען זיך ארויס די געסט, ביז לייזער, חנה און פּנחס בלייבען

אליין...

חנה.

פאַר וואָס, גאַטעניו, פאַר וואָס?!

לייזער

מאכט מיט די הענד.

(פאַרהאַנג)

דריטער אַקט.

אין אַ יאהר צרום

פאַרזאכט. ביי לייזער'ען איז טונקעל, אין דרויסען
הייבט זיך אויף אַ געווייטער. לייזער און חנה
דרעהען זיך אַ לאנגע וויילע אין שטוב אום,
אויפגערעגט. חנה געהט יעדעס מאָל צו צום
פעסטער, קוקט. צום סוף וויל זי צוגעהן צו
דער טהיר און ארויס.

ל י י ז ע ר

פעהצלט איהר דעם זעג.
וואוהין ווילסטו ?

ח נ ה.

איך וויל נור ארויסגעהן זעהן אויב די היגער זיצען שוין
אויף די לייטער; עס נעהמט זיך אויף רעגען.

ל י י ז ע ר

קוקט זי אן מיט פערדאכט, לאזט זי ארויס, דרעהט זיך אליין איבער דער
שטוב ארום און רעדט צו זיך.

טאטע אין הימעל, גרויסער גאט, לאז מיר נישט דערלעבען
די שאנד! איך וועל זיך בערגארבען פאר חרפה. חנה קומט
אריין. דאס ווייב קוקט איהם אן. לייזער אויפגערעגט. וואָס קוקסטו
דו מיר אָן? וואָס געהסט דו אַרום און וואָרטשעסט ווי
אַהוהן, וואָס וויל דאָס איי אַבלעגען! וואָס איז אויף דיר
די שמחה! וואָס קריכסט דו אַרום?

ח נ ה.

לייזער. אזא בעשטעה איז אין דרויסען פאר איהר פענסטער!

ל י י ז ע ר

שרייט.

וואָס גייט עס דיר אָן? לאָזען זיי שטעהן אויף איהר בייז
וואונדער! ער געהט גאנץ נאָהענט צו צו איהר. דו ווייסט נישט,
אַז זי איז געשטאַרבען? איך פרעג דיר; דו ווייסט, אַז
פאַר אַיָהרען ביי דער חתונה, אונטער דער חופה, איז
אונזער טאָכטער געשטאַרבען? איך פרעג דיר, אויב דו
ווייסט?

ח נ ה.

איך ווייס עס. אודאי ווייס איך מיין אונגליק. וואָס דער-
מאָנסט דו מיר נאָך?!

ל י י ז ע ר .

און וואָס אַרט עס דיך, וואָס דאָרט איז? וואָס קוקסט דו
דאָרט אַהין? וואָס זוכסט דו דאָרט?

ח נ ה

וויל זיך פענענטפערען.

וואָס שרייטטו אויף מיר? איך האָב געזעהן, אַז די גויסט
שטעהען דאָרט פאַר'ן פענסטער, האָב איך דיר געזאָגט.

ל י י ז ע ר .

וואָס אַרט עס דיך, וואָס דאָרט איז? דאָרט פרעהט מען זיך,
דאָרט וויינט מען—מיר ווייסען נישט, מיר זעהען און הע-
רען נישט; פאַר אונז איז דעריבער אַ מדבר, אַוויסט פעלד,
קיין מענטש וואוינט נישט דאָרט. איך פרעג דיך, איז עס
נישט אַזוי?

ח נ ה

אודאי, אודאי איז זי פאַר אונז טויט. וויינט אין דער שטיל.

ל י י ז ע ר .

נו שוין, נו שוין, וואָס האַסטו ווידער צו קוקען וואָס דע-
ריבער איז אַן אָנגעלויף. דרעהט זיך איבער דער שטוב אַרויף און
אַראַב. איך ווייס נור נישט, פאַר וואָס מען זעהט נישט
פנחס'ען. עס ווערט שפעט, עס קלייבט זיך אויף אַרעגען
איך האָב מורא, ער זאָל איהם נישט כאַפען אויפ'ן וועג.

ח נ ה

צו וואָס איז פנחס נאָך זשאַרלין געפאָהרען?

ל י י ז ע ר .

וועסט עס שפעטער געוואָהר ווערען. אַקסען קויפּען, פּערד!
וואָס געהט עס דיך אָן? איך וויל נור אַרויס זעהן אויפ'ן
וועג, אויב ער פּאָהרט נישט. געהט אַרויס.

ח נ ה

בלייבט אליין, ווערט אונרוהיג, קוקט זיך אַרום אין שטוב, עפענט אויף דאַס
פענסטער, קוקט אַרויס. עס לויפט דורך די שכניטע יאָדוויגע.
שכניטע יאָדוויגע! יאָדוויגע!

י אָ ד ו ו י ג ע .

גוטען אָווענד! האַסט מיר גערופּען?

חנה.

יא, מען איז אליין און שטוב, עס ווערט טונקעל, מרה
שחורה אויפ'ן הארצען, וויל מען זיך מיט א מענשען אדורכ-
רעדען; איין בהמה רעדט זיך אויך אדורך מיט דער צווייטער.

יא ד ו ר י ג ע.

דאָס איז וואָהר. אַ ווייב בלייבט שטענדיג אליין צווישען
מאַנספערשוונען, מעג עס אפילו זיין אן אייגענער מאן
אַדער אַ זותן; ס'איז גאַר נישט אזוי נאָהענט דער מוטערס
האַרץ ווי צו דער טאָכטער.

חנה.

אַך, שכנ'טע, לאָמיר נישט רעדען דערפון. וועט ווידער
רעגען זיין? אַרעגענדיגען זומער וועלען מיר האָבען.

יא ד ו ר י ג ע.

אַ, יא, אַסך תבואות אויפ'ן פעלד פערפוילט ווערען.

חנה

קיט זיך ארום, אויב קיינער הערט נישט. זאָגט אין דער שטיל.
ווייסט איהר נישט, שכנ'טע, וואָס איז דעריבער אַזאַ אייב?

געלויף?

יא ד ו ר י ג ע

שמייכעלט צו איהר.

דו ווייסט עס שוין גאַנץ גוט, אוי, ווייסט דו עס!

חנה

קיט זיך ארום.

איך ווייס נישט.

יא ד ו ר י ג ע.

קען נישט זיין. זאָגט דיר דיין מוטער-האַרץ גאַר נישט אָן?

חנה.

שכנ'טע יאָדוויגע!

אַן אַנדער שכנה

לויפט אדורך, שרייט אין פענסטער.

שטעהט זי דאָ, די מוטער, די זשידאָוקע, און רעדט! און
דעריבער געהט די טאָכטער צו קינד! וואָס געהסט דו נישט
אַריבער צו דער טאָכטער?

ש. אש.—אונזער גלויבן

יאדוויגע

נעהמט זיך אן פאר איהר.

וואָס געהט עס דיך אָן??!

אַ צווייטע שכה.

ערגער ווי אַ ציגיינער איז דאָס! אַטאַכטער געהט צו קינד.
און זי שמועסט דאָ! די שויבען וועלען מיר דיר אויסהאַ-
קען! קומט אַהער, די שויבען האַקט איהר אויס! צו דער
טאַכטער זאָל זי אַריבערגעהן, און אַטאַכטער געהט צו
קינד!

חנה פּערהאַקט דאָס פּענטער. פון הינטער'ן פּענטער הערט זיך נאָך אַ גער-
דעל מיט אַ דראָהונג.

חנה.

ווערט בלייך.

טאַטע, צו דעם האַב איך זיך דערלעבט. ברעכט אויס אין
טרעהרען. ועצט זיך אין אַווינקעל. היינט. פּויע.

לייער

קומט אַריין.

אַט פּאַהרט ער שוין, פּנחס. ער האַקט פון טראַקט ווי די
טייוואַלים וואָלטען איהם געיאָגט. חנה קרעכט אין ווינקעל.
ווישט זיך די אויגען. פּויע. וואָס וואַרטשעסט דו דאָרט אין ווינ-
קעל. וואָס איז דיר היינט?

חנה

האלב ווי פאר זיך.

אַבילו אַ בהמה און זי געהט געבוירען אַ קאלב איז דאָ ווער
עס נעהמט זיך אָן פאר איהר, און דאָ אַ קינד אין פרעמדע
הענד! טאַטע אין הימעל!

לייער.

וואָס האַסטו געזאָגט, וואָס? אַ קוה, אַ בהמה??! זי איז דען
אַ קוה? און אונזער בהמה קעלבט זיך, קען איך נישט שלאָ-
פען אַ גאַנצע נאַכט, ליג איך אין שטאַל; און און איך זעה
די יסורים וואָס זי האַט, וואַרפט עס מיך אין קדחת; איך
דאָלט פאר איהר די יסורים געטראַגען אַזוי קען איך נישט
קוקען דערויף. און זי איז געגליכען צו אַ קוה?! דו ווייסט דען

נישט וואָס זי וועט געבויערען? — אַ שוּנה! אַ פּיינד! און
אויף צרות. דו וועסט אין קבר קיין רוה גישט האַבען אַזוי
לאַנג ווי עס וועט פון דעם אַ שריד אויף דער ערד איבער-
בלייבען. דו פּערשטעהסט וואָס זי זעבירט? — דיין אומגליק
דיין שאַנד, דיין טויט!

חנה

ווינט.

אַבער דאָס קינד טהוט דאָך וועה...

פנחס

אין אַ נאָסער בורקע, קומט אַריין אין שטוב, קוקט זיך אַרום און זעהט ד
מוטער וויינען.

וואָס איז דאָס? וואָס איז געשעהן?

לייזער.

זי וויינט אויף איהר טאָכטער'ס קאַפּ

פנחס.

האַט זי וואָס צו וויינען! נור, מאַמע, וועסט ניט לאַנג

דאַרפען וויינען; וועסט באַלד זעהן, וועסט באַלד זעהן איהר

סוף.

לייזער.

אונגעדולדיג

נו, וואָס האָט דער רבי געזאָגט?

פנחס.

וואָס איילסטו זיך אַזוי? לאַז מען זיך ביים טיש זעצען.

זעצען זיך אלע אַרום טיש, פנחס זאָגט אין אַן ערענטען טאָן. דער

רבי האָט געזאָגט, אַז עס איז אַ בראַך נאָך אונזערע יאָהר,

אַז מיר דאַרפען זיך בעגראַבען לעבעדיגערהייט; אַזוי לאַנג

ווי זי לעבט איז קיין תקומה ניטאָ פאַר אונז — דאָס האָט

דער רבי געזאָגט.

לייזער.

און דאָס איז אַלעס? איז גאָר קיין רפואה נישטאָ פאַר

אונזער מכה?

פנחס.

איין רפואה איז יאָ דאָ, אַז דאָס וועט העלפען, און אַז זי

וועט עס ניט איבערטראַגען, אז מיר וועלען זכות זכות האָבן
בען, דענסטמאַל זיינען מיר געראַטעוועט.

ל י י ז ע ר א ו ן ח נ ה

ע ר נ ט ט .

וואָס איז דאָס?

פ נ ח ס

נעהמט ארויס אַ ציגעל פון אַ פעקעל.

אַט זעהט דעם ציגעל. אויף דעם ציגעל שטעהט אויסגע-
שריבען איהר נאָמען. דעם ציגעל זאָל מען ברענגען אויף
אַ גוטען אידען'ס קבר אָדער אין אַ ספרים-שראַנק איהם
אַריינלעגען, אָדער אַ יאָהרצייט-ליכט אויף איהם אָנצוינדען.
אַזוי לאַנג ווי דאָס ליכט וועט ברענען, אַזוי לאַנג וועט
איהר האַרץ ברענען; עס וועט ציהען צוריק צו יודישקייט,
זי וועט קיין רוה נישט האָבען, ביז זי וועט נישט מוזען
צוריקקעהרען צו איהר פאָלק.

ח נ ה .

וועט עס איהר נור קיין שלעכטס ניט טהון?

פ נ ח ס .

וואָס האָסט דו מורא? עס וועט איהר גאָר נישט זיין, דער
טאַכטער דיינער!

ל י י ז ע ר .

און אונז שלעכטס טהון האָט זי געמעגט? טהוט דיר דאָס
גאָר נישט וועה, וואָס דו זיצסט ווי אַ קרעציגער אין שטוב
און קיין יוד וויל נישט אויף דיין שוועל אַריין, און אז דו
לעהסט אין גאַס איז ווי דער הונד וואָלט געגאַנגען. אַזוי
לעהסט דו, ווי די נקמה לייכט פון אַלע אויגען אַרויס ווי
ליכטעלעך: „נא, גאַנץ גוט אויף איהם, אויפ'ן פערד-סוחר;
אַן איידעם אַרב האָט ער געוואָלט האָבען!“ — טהוט דיר
דאָס גאָר נישט וועה!

ח נ ה

ווישט זיך די אויגען.

אודאי איז עס אַזוי; אודאי איז עס אַזוי. — וואָס זי האָט

אונז אָנגעהטון!

ל כ י ז ע ר .

יעצט פערשטעהסט דו שוין? ! צו פנחס'ען. נו, און וואָס
האַסטו געטהון? האָסטו שוין דעם ציגעל אוועקגעלעגט?

פ נ ח ס .

די מאַמע מוז איהם אַליין אוועקלעגען, מיט איהרע אייגע-
נע הענד דאָס ליכט אָנצוינדען, איך האָב מיטגעבראַכט
אַ יאָהרצייט ליכט.

ח נ ה

מיט טרעהרען.

זי געהט צו קינד..

ל כ י ז ע ר .

וואָס האָט זי געזאָגט? פון וואַגען ווייכט דו עס!

פ נ ח ס .

איך האָב עס שוין אין דאָרף געהערט; שקצים זיינען מיר
נאָך די פוהרען נאַכגעלאַפּען, נאַכגעשריען און מיט שטיי-
נער געוואָרפּען.

ל כ י ז ע ר .

וואָס, דיר אויך? ! איך ווייס גישט וואָס די מעשה איז;
צייט זי האָט זיך גע'שמדיט, איז דאָס דאָרף אויף אונז ביזו.

פ נ ח ס .

זי וועט נאָך דאָס גאַנצע דאָרף אָנבונטעווען אויף אונז.

ח נ ה

עס איז גישט אמת, זי בונטעוועט גישט.

ל כ י ז ע ר .

פון וואַגען ווייסט דו עס! דו האַלטסט נאָך פאַר איהר?

ח נ ה

איך האַלט גישט פאַר איהר, נאָר קיין ליגען זאָל ער
גישט זאָגען

פ נ ח ס .

זי געהט צו קינד. זי קען נאָך אזוהן האַבען. דעמאָלט זיי-
נען מיר אויף שטענדיג פערפאלען, — האָט דער רבי געזאָגט:
יא, מאַמע, צינד אָן דאָס ליכט; לאַז עס ציהען איהר האַרץ
און בענקען נאָך אונז, יעצט, ווען זי געבוירט דעם גוי.

ל י י ז ע ר .

אפשר וועט זי זיך אומקעהרען צו אונז.

ח נ ה

נעהמט דאָס יאָהרצייט-ליכט.

וועט עס איהר נאָר קיין שלעכטס ניט טהון, יעצט, ביים געבורט?

ל י י ז ע ר

שרייט.

חנה צינד אָן דאָס ליכט; עס איז פאַר איהר טובה.

פּנחס לעגט אוועק דעם ציגעל. חנה נעהמט דאָס יאָהרצייט-ליכט, צינדט עס אָן, וויינט.

טאָכטער, אזוי ווי איך צינד אָן דאָס ליכט נאָך דיין נשמה, אזוי זאָל גאָט אומקעהרען דיין האַרץ, ווי דו ביזט אַנטלאָ-פּען פּון אונז... קעהר דיך אום... קעהר דיך אום... וויינט.

פ נ ח ס .

איהר זעהט ווי דאָס ליכט צוקט... אזוי...

ל י י ז ע ר .

דאָס ציהט זי צו אונז; דאָס ציהט זי צי אונז.

פ נ ח ס .

עס איז איהר האַרץ, וואָס ברענט אַצינד.

ח נ ה

אין טרערען

קעהר דיך אום, טאָכטער... קעהר דיך אום...

אַלאַנגע פּויזע. עס קומען אַריין פּאָטער טאַך און קומאַ טטעפּאַן. לייזער קוקט זיי אָן פּערוואַונדערט.

פ אָ ט ע ר ס ט אַ ר .

שכן לייזער, מיר זיינען געקומען צו דיר מיט זעהר אַוויכ-טיגער זאָך. איך בין אַפּראָסטער מענש און קען נישט רעדען פּערשטעלט. פּאַני לייזער, גיב אַהער די האַנד, מאַכען מיר שלום! אונזערע קינדער האָבען שוין חתונה געהאַט; וועסט נישט איבערמאַכען. אפשר האָב איך אויך נישט געוואָלט דעם שידוך, אזוי ווי דו, נאָר וואָס איז געשעהן איז פּער-פּאַלען; די קינדער האָבען זיך לייעב, לעבען גליקליך ווי

גאָט און מענשען האָבען געהייסען. גאָט האָט זיי געהאַלפּען
און זי געהט היינט צו קינד. דו ביזט אַ פּאַטער, ווי איך,
זיי מוחל שוין, לייזער, זיי מוחל... זיי מוחל...

ל י י ז ע ר .

פאַר אַ יאָהרען ביזטו געקומען, קומאַ, פון מיר דאָס פּערד
אַבהאַנדלען. איך האָב עס דיר נישט געוואָלט פּערקויפּען.
היינט, אַז דו האָסט דאָס פּערד פון שטאַל אַרויסגעגאַנגען,
קומסט דו שלום מאַכען. גוט, רעכט, איך בעשטעה. נור
וואו איז די קאַבילע, פּאַני קומאַ? דאָס פּערד פּיהר צוערשט
אין שטאַל אַרײַן, דערנאָך וועלען מיר ריידען.

פ אָ ט ע ר ס ט אַ ר .

איך בין זיך נישט געקומען קריגען מיט דיר, און דו וועסט
מיך נישט דערצערנען; איך רעד צו דיר ווי אַ פּריינד, ווי
אַ מחותן, וואָרים וואָס דו וועסט נישט מאַכען — דער זוהן
האָט די טאַכטער. פּאַני לייזער, דאָס פּערד פון שטאַל האָב
איך דיר נישט אַרויסגעגאַנגען; זי איז ביים מאַן, און איך
בין נישט קיין פּערד-גאַנג. נור איך קום צו דיר ווי אַ טאַ-
טע. דאָס ווייבעל ליעגט אין קימפּעט; עס איז ביי איהר
אַן ערנסטע צייט און זי רופט נאָך טאַטע-מאַמע. איך האָב
רחמנות געקריגען און בין געקומען צו איך. אפשר וועט
איהר יעצט ווייכער ווערען, רחמנות קריגען און מוחל זיין.

ח ב ה .

זי רופט די מאַמע?

פ ב ח ס .

האַלט זי אײן.

מאַמע.

ל י י ז ע ר .

דו האָסט רחמנות אויף מיין טאַכטער, און איך טאַר נישט
קיין רחמנות האָבען; איך קען רחמנות האָבען אויף יעדען
הונד און אויף יעדער קאַץ, וועלכע געהט זיך קאַטשען.
נור נישט אויף מיין קינד. ווען מיין קוה אין שטאַל קעלבט
זיך, געה איך אויס פאַר פּריינד און צער; נור מיט מיין
קינדיס פּריינד קען איך זיך נישט פּרעהען און אויף מיין

קינדיס צער קען איך נישט קיין רחמנות האָבען. — דאָס
האָט איהר מיר דאָס רחמנות פון מיין האַרץ אזוי אַרויס-
געריסען. יעצט פערשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס מיר קע-
נען ניט זיין קיין פריינד!

פ אָ ט ע ר ס ט אַך.

אַבער וואָס איז געשעהן אזעלכעס? זי האָט געטהאָן אַ פיי-
נעם שידוך; בעסער ווי מיט דעם יודען דאָרט. אין מיין
זוהן האָסט דו דיך נישט גענאַרט; אַגעזונדער יונג, ערד
אַסך, בהמות, שעפסען, יעדער איינער וואָלט אין דאָרף
גלוקליך געווען מיין זוהן פאַר זיין טאַכטער צו קריגען. די
גוים זיינען אויך אזוי אויף דיר בייז—האָסט דעם בעסטען
חתן פון דאָרף אַוועקגענומען; און דו ווילסט נאָך ניט.
אַשלעכט געשעפט האָסט דו נישט געמאַכט, געלד האָסטו
צום עסק נישט צוגעלעגט.

ל י י ז ע ר.

דאָס איז די צרה, וואָס ס'האָט מיך קיין געלד נישט געקאָסט-
מען האָט מיר נאָך פאַר מיין קאַבילע צוגעצאָלט ביים טויש;
דאָס איז שטענדיג אַ שלעכטער מסחר. און איך וואָלט גע-
וואָלט, אז עס זאָל מיך יאָ קאָסטען; נישט איין שטאַל פערד,
איך וואָלט דאָס הויז פערקויפט, אַליין וואָלט איך איבער די
הייזער בעטלען געגאַנגען, ווען נישט מיין טאַכטער זאָל זיך
שמד'ען, נאָר דיין זוהן זאָל אַ יוד ווערען. דעמאָלט וואָלסט
דו געזעהן ווי איך וואָלט זיך געווען געפרעהט מיט דער
היינטיגער שמחה!

ק ו מ א ס ט ע פ אַן.

יאָ, שכן, געגען אַוועלט וועסט דו דיך ניט אַוועקשטעלען;
מיר זיינען מעהר פאַר אייך. וואָס שטעלסט דו דיך אזוי
פאַר דייע יודעלעך איין?!

פ אָ ט ע ר ס ט אַך.

פאַגי לייזער, איך וויל רעדען מיט דיר אָפען. דו ביזט
אַ קלוגער מענש. וואָס טויג אייך דער קריעג. דייע האָבען
דיך שוין סיי ווי סיי פערשטויסען פון זיך; עס שמעקט צו
דיר קיין יוד נישט אַריין. וואָס האָסטו פון דעם, אז דו

ביזט געבליבען א יוד? דו געה לייעבער צו אונז איבער.
 נעהם אָן אונזער גלויבען; ווער מיט אונז גלייך. די טאַכ-
 טער האָסט דו שוין סיי ווי סיי געגעבען אָן אונזעריגען.
 וואָס טויג דיר אַוועקצושטעלען זיך געגענאיבער אַ וועלט?
 און אליין ביזט דו דאָך אויך אָן אונזעריגער; דו האַלסט
 מיט די פּויערים, און אַז עס איז עפעס אַ קריעג צווישען
 זיי, קומען זיי צו דיר זיך אויסגלייכען, אָן עצה פּרעגען,
 געגען דעם שררה אַ ספּראַווע צו פּערפּיהרען—געהסט שטענדיג
 מיט אונז האַנד אין האַנד, רעדסט אונזער לשון, וואוינסט
 מיט אונז טהיר ביי טהיר אַזוי פּיעל יאַהרען שוין לאַנג פּון
 דיינע עלטער-עלטערען; מיר האַבען זיך דאָך געקענט, ווען
 מיר זיינען קינדער געווען, לייער, אינאיינעם אויפֿן פעלד
 געשפּיעלט.—קום אַריבער צו אונז; נעהם אָן אונזער אמונה
 און ווער מיט אונז גלייך. אַלע וואָלטען מיר געלעבט אין
 לייעב און פּריעדען, ווי גאַט האָט געהייסען.

חנה.

וואָס זאָגען זיי?! חלילה די לעבעדיגע אמונה!.. לייעבער
 אין די הייער בעטלען צו געהן!

פּוּחֶס.

טאַטע, איך כאָפּ דעם שפּאַדעל צו זיי! —

קוּמ אַ סטע פּאַן

צו פּנח'ען.

אַ הונד פּאַרין יאַהר בילט נישט; דו האָסט דיך נישט דאָ
 אריינצומישען ווען גרויסע רעדען.

לייער.

שווייגט, קינדער, שווייגט. לייער האָט שוין אַ סך זאַכען
 אויסגעהערט אין זיין לעבען.

קוּמ אַ סטע פּאַן.

דאָס איז עס טאַקע, פּאַני לייער, צו וואָס מיר זיינען געקו-
 מען צוגעהן. די שטאַדט ווייכט פּון דיר, דיינע יודעלעך
 האַבען דיך פּייגט, ביזט יעצט איינער אליין; קום לייעבער
 צו אונז, גיב אונז דעם יונג פּאַר אונזערס אַ מיד—און
 לעבען מיר אינאיינעם! אַז נישט, איז נישט גוט; מיט קריעג

וועסטו גאָר נישט מאַכען; דו ביזט איינער, מיר זיינען פיעל. די גוים בונטעווען סיי ווי סיי געגען דיר. זיי זאָגען, דו לאָזסט די טאָכטער נישט אין דער קירכע געהן; זי שעמט זיך פאַר דיר גאָט צו דיענען. ווער עס האָט אַ פויערען-מאָן, דער זאָל אָננעהמען די רעליגיע פון אונז. מיר קענען נישט קאוויירען פאַר אַן עולה, ווען דו וועסט דיך האַלטען אַזוי שטייף; דאָס בלוט איז יונג און רייסט זיך צום גע-שלעג. מיר זיינען דיך געקומען וואָרענען, פאַני לייזער.

פ א ט ע ר ס ט א ך

די גוים זיינען ביין. זיי זאָגען די טאָכטער האָט ער אויסגע-געבען פאַר אַן אונזעריגען, דעם בעסטען חתן פון דאָרף האָט ער צוגענומען. זאָל ער ווערען אַן אונזעריגער; אַז נישט וועלען זיי צום קאָמיסאַר געהן קלאָגען זיך אויף דיר, אַז מיר ווילען נישט האָבען קיין פרעמדען, פון דאָרף דיך אַרויסזעצען מיט געוואָלד. עס וואָלט שוין לאַנג געקומען צו געשלעג, ווען מיר וואָלטען נישט צוריקגעהאלטען. לייזער בעדעקט זיך, עס וועט ווערען שלעכט.

ל י י ז ע ר

שרייט אויף.

גענוג! ווער וועט מיר טהון שלעכטס? ווער וועט מיך נויטען, אַז מיר געפעלט נישט דער שידוך, אַז איך וויל דוקא אַ יוד מיט לאַנגע פּיאַות און נישט קיין קריסט פאַר קיין איידעם? ווער וועט מיך נויטען דערצו, — דער סאַנד? איך גלויב נישט, אַז עס איז דאָ אַזאַ סאַנד אויף דער וועלט. אונזער קיסר איז אַ גוטער קיסר און וועט קיינעם נישט לאָזען קיין שלעכטס טהון, אַמילר דעם אַרימסטען יודען. איך האָב גע-דיענט ביי די זעלנער און געקריגען אַ מעדאַל פאַר שיעסן; איך וועל מיך אָנטהון דעם מעדאַל אויף מיין ברוסט און זיך אַוועקשטעלען אויף דעם שוועל פון מיין הויז, און איך וועל זעהן ווער עס וועט וואָגען מיך אַרויסצוואָגען פון דאַנען, פון מיין טאַטען'ס הויז, פון דעם שוועל וואָס מיין פאָטער האָט געלעגט; איך בין אַזוי לאַנג דאָ ווי איהר, און איך אַרבייט שווער און ביטער און פערדיען אַזוי כּשר מיין שטיקעל

ברויט ווי איהר, און איך וועל מיך פון דאנען נישט לאָזען
אַרויסגאָען. לאָזען זיי קומען; איך וויל זעהן ווער עס וועט
עס טהון.

קומ אַ סטע פּאָן.

קום, קומא, מיר האָבען נישט דאָ מעהר וואָס צו טהון.

לייזער.

ניין מיט דעם יוד לאָזט זיך דאָס געשעפט נישט אָפּמאַכען.
מיט סטראַשוּנקעס וועט איהר גאָר נישט מאַכען.

פּאַטער סטאַך.

מיר האָבען דאָס אונזעריגע געטהון. געהען אַב.

חנה

שפייט אויס.

וואָס האָט מיך גע'חלומיט די נאַכט! געהערט אַ מעשהו
טאַטע אין הימעל, ווען עס וואָלט אויסגעקומען אין טאָר-
בעט אַרומצוגעהן פאַר דיין נאָמענס וועגען, רבונו של עולם,
ווען דיר איז בעליעבט!..

פּנהס.

דאָס איז נישט קיין געלעכטער, וואָס די גוים האָבען גע-
זאָגט; זאָלען זיי זיך געהן קלאַגען אויף אונז, שטעלט מען
אונז מיט די בעביכעס אַרויס!..

לייזער.

וואָס האָט ער געזאָגט? ... נו, וועסט דו דיך געהן שמדיען
צוליעב דעם, וואָס מען לאָזט דיך נישט וואוינען אויפ'ן
דאָרף? זאָג? ...!

פּנהס.

וואָס ווילסטו האָבען?? איך זאָג, אַז עס איז שלעכט, אַז
ווען די גוים וועלען זיך געהמען צו אונז.

לייזער.

און איך זאָג דיר, אַז איך זאָב פאַר קיינעם קיין מורא,
איך האָב קיינעם קיין שלעכטס נישט געטהון. איך בין
אַ יוד אַסוחר, איך האַנדעל מיט פּערד און האָב עהרליך
פּערדיענט מיין גראַשען, און אַזוהן פון טאַטענ'ס הויז יאָגט
מען נישט דערפאַר, וואָס ער וויל נישט קיין איידים קיין

קריסט האָבען. קיינער קען מיך ניט גויטען דערצו. די
אמונה, וואָס מיין טאַטע האָט מיר איבערגעגעבען, וועל איך
היטען, אפילו אז איך זאָל וויסען מיטן לעבען צו בע-
צאָהלען.

חנה

הייבט אויף די הענד צום הימעל.

פאַר דיין לעבען נאָמען וועגען וועלען מיר אלעס, אלעס
איבערטראָגען.

די טהיר עפענט זיך פלוצלונג און עס פאלט אריין א בלייכער, אן ערשראָקענער,
זנטעק, מיט א פערוויינטען פנים. אלע ווערען ערשראָקען, רוקען זיך אָב צוריק.

אַנטעק

ווארפט זיך לייערין פאַר די פיס.

גוטע מענשען, געהט אַריבער צו איהר; זי ליגט אין קרעם-
פּפען און בעט זיך: די מאַמע, די מאַמע. זי ציהט נעבעך
אויס די הענד און בעט זיך: די מאַמע... זי ליידט, זי איז
פול מיט אַנגסט, איך קען נישט צוקוקען. לייער רייסט זיך
ארויס פון איהם. ער לויפט צו צו הנהין. האָט'ס רחמנות, מאַסקא,
האָט'ס רחמנות, זי קוקט מיט די אויגען, ווי די קוה די
אַרימע, און בעט זיך עפעס: די מאַמע... אוי, איך קען נישט
קוקען, דאָס האַרץ געהט מיר אויס פאַר רחמנות... געהט
אַריבער. זנטעק היינט לאנג. א לאנגע פּויע.

חנה

וועלכע קען זיך ניט פאסטען, ברעכט ארויס אין געוויין.

מיין טאַכטער, מיין אַרים קינד, וואו ביזטו יעצט אַליין אין
פרעמדע הענד...

לייער.

חנה, וואָס טהוסטו?

חנה.

איך קען נישט מעהר! עס איז מיין טאַכטער, וואָס האָט
איהר אַ פייער אָנגעצונדען אין איהר האַרץ? שטעלט דאָס
פייער אָב, איהר האַרץ ווערט צוברענט. זי וויל צוליפּען אויס-
לעשען דאָס ליכט.

פ נ ח ס

האלט זי איין.

מאמע, איך וועל צוברעכען אלץ, וואָס טהוסטו? די משומדת!
יעצט איז דאָך די בעסטע צייט. עס וועט זי ציהען... זי
וועט צוריקקומען צו אונז. וואָס טהוסטו?

ל י ז ע ר

בעהמט זי איין.

חנה, חנה, געדענק אין גאָט! דו פּערזינדיגסט דאָך דיר די
נשמה. ער ברעכט אויס אין געוויין. איך בין דאָך אויך אַטאַטע.
וואָס בין איך, אַשטיין? איך האָב דאָך אויך רחמנות. עס
איז דאָך פאַר איהר גוטס... אַז זי זאָל אַיודיש קינד ווען
רען... חנה, חנה, בעדענק דיר.

ח נ ה

לייזער, איך קען ניט מעהר. מיין קינד איז אין נויט, זי
רופט די מוטער צו הילף, איך קען ניט מעהר! איהר האָט
אַ פּייער אין איהר האַרץ אָנגעצונדען. זי לויפט צו צום ליכט
און לעשט עס אויס. אַזוי שטיל איך דיינע ליידען. זי הויבט
אויף די הענד צום הימעל. טאַטע, שטראָף מיך, שיק אויף מיר
די זינד, איך קען ניט מעהר. מיין קינד איז אין אַ נויט...
זי כאַפט אַנטעקן ביי דער האַנד. פיהר מיך צו מיין קינד. לאַז
מיך גאָט שטראַפען פאַר די זינד... מיין קינד איז אין אַ נויט
זי לויפט אַרויס מיט אַנטעקן.

פ נ ח ס

שרייט אויס.

איך האָס אייך, איך וועל ביי אייך ניט מעהר זיין! פּויערים
זיינט איהר, דאָרפס-לייט! ער בעהמט צוזאמען זיינע זאכען. איך
האָב מיינע פאַר הונדערט רובעל, איך וועל אין שטאַדט
געהן, האַנדלען, אַרבייטען, איך וועל פּערלייקענען, אַז איך
בין אייער זוהן, איך וועל מיך בעטען אַז מען זאָל מיך אין
אַ יודישע שטוב אַריינלאָזען—איך שעם זיך מיט אייך. וויל אַרויס.

ל י ז ע ר

האלט איהם.

ווי לאַזטו מיך אַליין?

פ נ ח ס.

צו די געשמד'טע טאָכטער געהט, דאָרפס-פוייערים ווערט,
ווי זי, איהר זיינט ניט קיין יודען, אזוי ווי זיי. ער לויפט
ארויס.

ל כ י ז ע ר

בלייבט אליין, ברעכט זיך די הענד זוכט עפעס. צום סוף ווענדט ער זיך
צו גאט.

טאָטע אין הימעל, איך בין אליין, איך בין פערלאָזט. אלע,
אלע, האָבען מיך פערלאָזט! איך ווייס ניט ווי צו רופען צו
דיר, מען האָט מיך ניט געלערענט. טאָטע, הער מיך, הער
מיין פּיין, מיין גויט ער היינט לאנג. פּערוואַרף מיך ניט
פון דיר, פערלאָז מיך נישט... לאָז מיך א יוד זיין. ער וויינט.

געהאנגן פאלט לאנגזאם.

שלום אש

אֶשְׁנִירְעֵל
פִּיעֵר יֵל

א טראָגעדיע אין פיער אַקטען
: : מיט אַ פאַרשפיעל : :

א שנירעל פעריל, א שנירעל פעריל
אויף דעם חאלו טון די פערשעמטע אידישע טעכטער

פערזאָנען:

ר' מלך.

מלכה'לע.

שלמה.

חיים } זייערע זיהן.
משה }

רבקה'לע, זייער טאכטער.

ברוך, ר' מלכ'ס שמש.

דבורה, אן אלטע דיענטט.

פאלקאוויק (פון א קריגעריש חיל).

פאן דאָמבראַװסקי, א פוילישער שכן.

ערשטער, צווייטער, דריטער, פערטער סאָלדאַט.

ערשטער, צווייטער, דריטער, פערטער איד.

פאָנטאַסטישע פיגורען:

משיח.

טיטוס.

די מוטער מון קינד.

(געגענוואָרט, אן אומגעשטימט אַרט צווישען די

גרעניצען פון דייטשלאַנד, גאַליציען און פוילען).

פאַרשפּיעל.

אין טויער פון רוים, טיטוס טריאומף-בויגען,
אויף דער חיצ אפיא אין רוים. אין הינטער
גרונד רוים אין פארנאכטליכען זונען-שיון, משיח
אין געשטאלט פון אן אלטען בעטלער, זיצט,
ביים דורכגאנג פון בויגען, מען בעמערקט נישט,
אָו ער איז צוגעשמירט מיט קייטען צו דער
מויער פון בויגן. א שופר ליעגט נעבען איהם,
א קריבעל וואסער. איינצעלגע מענער, פרויען
געהען דורך; טייל ווארפען א בליק אויף איהם.
טייל ווארפען איהם צו פון זייער עסען. די
מהרסטע אבער געהען דורך ניט בעמערקענדיק
איהם. שטיל, פארנאכט. משיח הויבט זיך אויף
פון זיין פלאץ, מען דערוועהט די קייטען.

האָסט אויפגעעפענט מיין האַרץ צו פערנעהמען דעם וועה פון דער וועלט, און מיר נישט געגעבען די מאַכט, צו העלפען איהר. אזוי נאָגט אַן אייביגער צער מיין האַרץ. יעדעס שלעכטס און יעדעס בייז מאַכען מיינע קייטען שווערער, און איך האָב נישט די מאַכט צו צורייסען זיי. עס בענקען די מענשען און חיות נאָך מיר, און לויפען אַרום מיט אונרוהיגע הערצער און דערשראָקענע אויגען און פרעגען איינער דעם צווייטען: וואו איז ער, דער איינ-ציגער בעפרייער? פאַר וואָס פערשפעטיגט ער זיך אזוי? אונזערע הערצער געהען אויס אין אייביגען וואַרטען אויף איהם — ביז מיר פערשליסען די אויגען און גיבען זיך איבער אין דער נאַכט אַרײַן, מיט דער האַפנונג, אַז ער וועט קומען און אויפוועקען אונז פון שלאָף. אזוי שלאָפען זיי און וואַרטען דורות, דורות אין דער אייביגער נאַכט אויף יענער זײַט, און איך זעה דעם חלום-שמיכעל איבער דער נאַכט ליעגען. האָט מען אונז מיט אַ שלאָף-ליעד איינ-געוויגט און אַרײַנגעבאַרט אין טויט?!... אזוי הער איך דעם וועה פון דער וועלט, וואו ער קלאָגט אַרויס סיי פון טויט און סיי פון לעבעדיג. — גרויסער גאַט, ווען וועט קומען די צײַט? עס שטעהען אויף אין יעדען דור גרויסע גייסטער צו די מענשען. זיי שלייפען מיינע אַיזענס מיט גאַט'ס וואַרט, דור רינט ביי בלוט אין מיינע אַלטע ביינער אַרײַן. און איך ווער יונג און בענייט. אפשר איז עס דער דור, וואָס איז דאוי דערצו, אַז ער זאָל מיך פון די קייטען בעפרייען? (ער אערט זיך אײַן. פון דערווייטענס הערט זיך זעלנערישע מוזיק, פויקען פישטטאלקעס...) וואָס הער איך? ווער קומט אָן? וואָס? ער-יעצט, אין אַזאַ צײַט? —

ט י ט ו ס

(אין אַ בעשטאלט פון אַ קאמפאניד, מיט שווערד און שילד—ווייל דורך דעם טויטער. משיח טערשטעלט איהם דעם העג.)

מ ש י ה :

טיטוס, וואוהין? עס איז דורך די אַלטע גוטע צייט, ווען דו האָסט מענש אויף מענש גערייצט, מיט האַס זייערע אויגען פערבלענדט און מיט די שפּיזען איינס אויפ'ס אַנדערע גע-שיקט. גרויסע גייסטער זיינען אויפגעשטאַנען אין יעדען דור, און די מענשען פון מיר דערצעהלט, ווי איך ליעג געבונדען ביי דער וואַנט. אַ פּאַקען וועלען זיי דורך אויף דיין אַלטען קאַנאַן, און דעם העלם געבען דיר אין דער האַנד, גלעטען דורך ווי אַ קינד איבער דער באַק, און זאָגען: מאַך דורך נישט צום נאַר! און דורך צוריקשיקען אין מוזעאום אַרײַן, אין דעם בית-הקברות פון די געטער, וואו עס חלום-ען אין זייער אייביגער רוה, אַזויפיעל שוין אַלטע געצען.

ט י ט ו ס :

טרוימסט נאָך, אַלטער טרוימער, צייט איך האָב דורך פון ירושלים געבראַכט אין מיין טריאומף-וואַגען אַיינגעשפּאַנט, און דורך דאָ, צו מיין בויגען, וואָס די מענשען האָבען מיר געשטעלט צום רוהם, אויף אייביגער קנעכטשאַפט דורך אַנגעשמידט? דו טרוימסט נאָך, אַלטער טרוימער, און דו זעהסט נישט ווי דו ביזט גרוי געוואָרען אין דיין טרוים. דער מאַרך איז אויס דיינע ביינער אויסגערוגען אין דעם לאַנגען וואַרטען אויף זיי, אין יעדען דור האָסטו זיי גיי-סטער געשיקט, און דו האָסט זיי דערצעהלט פון דיין וואַר-טען אויף זיי, און גאָר נישט האָט זיך געביטען דורך דער לאַנגער צייט, און האָבען זיי וואָס געלערנט?—מיך האָבען זיי געלערנט צו דיענען. פאַר מיר האָבען זייערע חכמים זיך געקלאַגט, די חכמה פון פּוּיגעל אין דער לופטען צו פליהען. דעם פיש אין וואַסער נאָכגעקוקט, און, ווי ער, דורך די טיעפעניש פון די וועלען דוכגעשוואומען—צו מיר, צו מיר, האָבען זיי עס געבראַכט. לאַעס דיענט צו מיר. די גייסטער זייערע, מיינע ווערטער טהוען זיי פערשפרייטען

די דיכטער, צו מיין רוהם זינגען זיי לויב-ליעדער. פאר מיר האָבען די מוטערס זייערע קינדער שטאַרק ערצויגען. און זאָג איך מיין וואָרט, שטעל איך ברודער געגען ברו-דער, פאָטער געגען קינד, און אלעס ברענגען זיי מיר צום קרבן. די פריינדשאַפט פון פריינד, די ליעבע פון ווייב און דאָס געטריישאַפט פון קינד. איך צוטייל, און איך בעפעהל איך בין דער גאָט פון מעגש, איך בין די מאַכט!

מ ש י ח :

רוהם געהער צום העלם און קאַנאָן. עס פאָסט דיר די בע-ריהמעריי, טיטוס! האָסט צווישען מענשען פיינדשאַפט גע-זייט, און ווי קינדער האָסטו זיי געשראַקען מיט דעם גלאַנץ פון דיין העלם און מיט דעם שאַרף פון דיין שווערד. מע-נער זיינען עס אויסגעוואַקסען, געשליפען האָט די פיינד-שאַפט דאָס גוטע מענשען-האַרץ. ריטער, דו ביזט דער מאַן אין דער פאָסענדער צייט, וועסט מיר העל-פען מיט דיין נאַרישקייט מיך פון די קייטן צו בעפרייען. געגען וועמען—אַבער געגען דיר, גלויב איך, איז שוין גע-קומען די ריכטיגע צייט (ער רייסט די קייטען פון זיך, זיי וואַר-פען צוריק אַ שטאַרקען אַבקלאַנג).

ט י ט ו ס :

א, עס האַלטען נאָך אויס טיטוס'עס אַלטע קייטען! דו האָסט אונטער דער לאַסט פון שטאַל און אַייזען געטרוימט, אַלטער טרוימער! וואַרף דיין גלויבען, שפּאַן דיך צו מיר אין האַר-מאַט אַיין, ווי נישט אַיין גוטער טרוימער האָט עס שוין גע-טהאָן, און מיט רעכט! גלויב אין מיר, האָף אויף מיר, דין צו מיר, איך בין די מאַכט!

מ ש י ח :

די מאַכט איז אַ ווייל, דער אמת איז אַייביג. דו ביזט די מינוט. דו ביזט יעצט. מינוטען געדויערט די פיינדשאַפט, אַייביג—דער פריעדען. און בין איך צו שוואַך אַליין די קיי-טען צו רייסען—איך האָב קיין מורא. פאר דיר איז די וועלט גענוג רייף. און צו אַלט דיין העלם. קענסט, מיינעט-

וועגען, גאנץ רוהיג געהן. איך וועל הערען דעם שפּאַט
און געלעכטער, וואָס וועט דיך בעגעגענען אויף דיין וועג

ט י ט ו ס :

הער דיך צו צום שפּאַט און געלעכטער, און טרוים גוט,
אַלטער טרוימער. (ער רייט ארויס, משיח הערט זיך איין מיט אונז
רוהיגקייט. עס הערט זיך פון דרויסען גרויסעם פריידען-געשריי. הענד
קלאטשען: רעטער! מוזיק שפּיעלט. משיח הערט טרויעריג...)

ט י ט ו ס :

(קומט צוריק, בעשיט אין גאנצען מיט בלומען, א קראנץ אויף זיין קאפּ):
אַ, שען איז דער מענש, ווען עס העקט זיך אין איהם די
חיה אויף. דאָס אַלטע, גוטע טהירען-האַרץ פון תּרַחֵם אַלטע
צייטען, ווען אין דער לופט דערשמעקט ער בלוט, און די
אויגען ווערען איהם גרויס אַרויסגעזעצט. און מיט אַ ווילדען
גלאַנץ קוקט ער אונרוהיג אין די ווינקלען אַרום, בלאַזט
מיט זיין נאַז, און די אַדערן ציהען זיך איהם אין די הענד
אַ, און עס גלאַנצט פון די אויגען מיט דעם שאַרף פון
שווערד. און שיכור שטעהט דאָס ווייב פאַר איהם, ווילד
און גערייצט—טאַנצט זי איהם אַקעגען אין בלוט אַריין. אַ,
זיי געלויבט, אַלטער, גוטער מענש פון תּרַחֵם אַלטע צייטען!
דיין מענשען-האַרץ איז נישט פּעררָאָסט געוואָרען פון די
באַרישע טרוימערייען, וואָס די אַלטע לייט רעדען דיר אַיין.
אַ, אַלטער נאַר. נאַ, נאַ דיר אויך פון מיין לאַרבער-קראַנץ (ער
וואַרפט איהם צו בלומען), שמעק. די בלומען שמעקען מיט בלוט.
צוגעוואַרפען האַבען זיי עס מיר מיט צורייצטע אויגען און אויפֿ-
געפּאַליעטע ברוסט. שמעק, יונג וועסטו ווערען פון די בלוט-
מען. פול מיט מאַרך וועלען דיינע אַלטע ביינער ווערען.
איך בין דער גלויבען, איך בין די האַפּנונג, איך בין די מאַכט!
(גרויסעם געשריי פון דרויסען: קום צו אונז, גרויסער נאַט!)

ט י ט ו ס :

אַ מענש היי דו לעכצט נאָך מיר! חלום גוט, אַלטער נאַר
(ער רייט ארויס, פון דרויסען אַ גרויסעם געשריי: הללויה! זעלנערישע.
מוזיק, אַפּעהענדיג—עס שטילט זיך פאַמעליך אַיין).

קוקט זיך ארום—ערשטויגט, דערשראקען):

און איך האָב געמיינט, אַז עס איז געקומען די ריכטיגע צייט און דער ריכטיגער מאָמענט. גרויסער גאָט, ווי לאַנג נאָך! ווי לאַנג נאָך וועל איך וואַרטען אויף זיי, אַלעס איז שוין געזאָגט געוואָרען. אַלעס איז שוין געטהאָן געוואָרען. אפשר האָט ער רעכט. — אונטער שטאַל און אייזען האָב איך גע-טרוימט און גרוי געוואָרען אין טרוים — און גאָר נישט האָט זיך געענדערט דורך די לאַנגע צייט. — אָ, גאָט, נעהם פון מיר די געדאַנקען אַוועק. גיב מיר אַ צייכען. גיב מיר אַ בעווייז: אַז עס איז נישט אַזוי, אַז געענדערט האָט זיך דאָך, און זיי וואַרטען אויף מיר אין די לאַנגע נעכט, ווי איך אויף זיי, אַז עס וועט קומען דאָך אַ סוף, אַז ערגיין-וואו איז דאָ אַ גרעניץ, וואו עס הויבט זיך אָן די האָפנונג און די גערעכטיגקייט. ווייז מיר, גאָט, דעם גרעניץ. לאַז מיך זעהן דאָס ליכט פון דערווייטען, אַז איך זאָל בכח זיין צו טראָגען ווייטער די קייטען און צו האַפּען און צו וואַרטען אויף זיי. (פון דערווייטענס קומט אַן אַ פרוי אין שוואַרצען, געהט לאַנגזאַם ווי אַ קעניגין). ווער איז דאָס, וואָס קומט ווי אַ שבת-מלכה צוגעהן אין טרויער געציערט? (די פרוי קומט אָן און זעצט זיך אַוועק נעבען משיחין) ווער ביזט דו, געטליכע פרוי, וואָס דו טראָגסט דיין צער אַזוי שטיל ווי אַ גאָט און אַזוי מענשליך ווי אַ מענש?

ד י מ ו ט ע ר :

איך בין די מוטער פון דעם קינד, און ווען אונשטערבליך איך בין — דאָך מענשליך איז מיין לייד. קיינער פיהלט נישט דעם צער פון קינד, ווי די מוטער אליין.

מ ש י ח :

איך בייג מיך פאַר דיין וועהטאָג, מוטער, טיף צו דער ערד (ער בייגט זיך פאַר איהר).

מ ו ט ע ר :

וואָס קלינגען דייע קייטען אַזוי אונרוהיג היינט, משיח?

איך האָב געהערט זייער רייטענדיגען קלאַנג און בין געקו-
מען צוגעהן.

מ ש י ח :

בעפריי מיך פון זיי אויף אַ מינוט און גיב מיר די מאַכט
צוריק, דו קענסט עס, דורך דיין ליד.

מו ט ע ר :

וואָס איז דער מעהר, היינט פון אַן אנדערס מאָל? די
ווייסט, עס איז פון גאַט בעשטימט, די קינדער זאָלען קומען
און בעפרייען דיך. מיר וואַרטען ביידע אויף זיי. — די
קינדער קומען נאָך נישט צוגעהען.

מ ש י ח :

אונגעזולדיג בין איך געוואָרען וואַרטענדיג אויף זיי. גע-
קעכטעט ליעג איך דאָ צו טיטוס'עס טריאומף-בויגען און
וואַרט אויף זיי. איך האָב זיי געזאָגט: אַז אַלעס ווענדט זיך
נור אין זיי.

מו ט ע ר :

עס פערשטעהען די גייסטער די מענשען נישט מעהר, וועסט
זיין אויף זייער אָרט, צווייפלען וועסטו, ווי זיי.

מ ש י ח :

שיק מיך צו זיי.

מו ט ע ר :

וועסט עס אויסהאַלטן קענען צו זיין דערביי, צו זעהן די
לייד און נישט האָבען די מאַכט צו העלפען זיי?

מ ש י ח :

איר וויל ווערען ווי איינער פון זיי, שטאַרבען זאָל אין מיר
דאָס געטליכע און לעבען דאָס מענשליכע. דורך מיין האַרץ
זאָל דורכגעהן דער מענשליכער צער—אַז איך זאָל פיהלען
און פערשטעהן זיי, און וויסען, ווי צו וואַרטען אויף זיי.

מוטער:

גיב מיר דעם שופר. גאָר נישט זאָל אין דיין האַנט זיין צו
בעפרייען זיי — נור די צרות אַליין. (זי נעהמט פון איהם דעם
שופר) איך נעהם פון דיר די מאַכט, און ווער איינער פון
זיי — (זי בעפרייט איהם פון די קייטען).

מ ש י ח:

איך בין פריי, און דער שופר גישט מיט מיר. דער צער
איז די מוטער פון מאַכט. דורך די לייד קומט די קראַפט.
טיטוס, איך רוף דיך צום קאַמפף אַרויס! דו, מיט דיין מאַכט,
און איך, מיט מיין צער! (נעהט אָב).

ערשטער אַקט:

פרייטאָג צו נאַכט, דער טיש געגרייט צו שבת,
מיער פאַר זילבערנע לייכטער, פיעל ליכט אין
רייכע הענגלייכטער אַרום. די שטוב איינגע-
אַרדענט אידישליך. אַלט-אַמפירנע שענק, אין וויג-
קעל שטוב אַן אַרין-קודש מיט ספרים.

מ ל פ ה' ל ע:

(צינדט אן די שבת-ליכט):

(הויבט אויף די הענד צום הימעל, בענשט די ליכט. רבקה'לע שטעהט ביי דער זייט און זאגט גאך דער מאמע'ן הארט ביי ווארט) „רבוננו של עולם, מיינ מצוה פון ליכט אָנציןדען זאָל זיין ביי דיר אָנגענומען ווי די מצוה פון כהן-גדול, ווען ער האָט די ליכט אין הייליגען בית-המקדש אָנגעצונדען. אז מיינע קינדער'ס אויגען זאָלען לייכטען אין דער ליעבער, הייליגער תורה און זייערע מזלות'ער זאָלען לייכטען אין הימעל. אמן סלה“.

ר ב ק ה' ל ע:

אמן סלה!

מ ל פ ה' ל ע:

(זעצט זיך אין טיפען פאָטער שטוהל — רבקה'לע טראַגט איהר אינטער דאָס פיס-בענקעל):

אַזוי קומט ער אָן, דער הייליגער שבת, מיט לייכטע טריט, און פערשפרייט מנוחה איבער דער גאַנצער וועלט. געלויבט זאָל זיין דער בורא, וואָס ער האָט דעם הייליגען שבת בע-שאַפען פאַר אַלעמען, סיי פאַר אַרים, סיי פאַר רייך. (פּויוזע). געה, רבקה'לע, אין קיך אַריין און זעה, אויב די דינסטען זיינען ברייט דעם הייליגען שבת מקבל צו זיין. וואַשען זאָלן זיי זיך ריין און אָנטהאַן ריינע קליידער. דו ווייסט דאָך, דער טאַטע האָט ליעב ווען דער שבת קומט צו איהם אין ריינקייט. דו ביסט אַ פּלה-מיידעל און דיין חתן זיצט ביים טיש.

ר ב ק ה' ל ע:

איך געה, מאַמע. (פּויוזע).

ר ב ק ה' ל ע:

(צוריקקומענדיג):

מאַמע, די דינסטען האָבען געדעקט פאַר די אורחים אין קיך.

מ ל כ ה' ל ע :

פאר וואָס? אָרימע לייט בעהאַנדלען שטענדיק אָרימע לייט
שלעכט. ווייסט דאָך, דער טאַטע האָט לייעב די אורחים צו
האַבען נעבען זיך. געה רוף מיר אַריין די דינסטען.
(חנה'לע, אן אלטע דינסט, קומט אַריין).

מ ל כ ה' ל ע :

חנה'לע, וואָס איז די מעשה?—דו ווייסט דאָך, אַז די אורחים
עסען ביי אונזער טיש, און היינט, אַז גאָט האָט אונז גע-
האַלפען, אַז דער מוזיקעליס חתן זיצט ביים טיש... די
קינדער האָב איך נישט—האַבען זיך פערשפּרייט איבער דער
וועלט—זיינען זיי דאָך מיינע מוחותנים. געה, חנה'לע, דאָס
שענסטע גאַפעל-מעסער לייג אַוועק פאַר זיי, און פון טיי-
ערסטען יום-טובֿדיגען פאַרצעלאָן, אויבען-אָן און ביי ר' מלך'ס
זייט. עס איז ביי אונז אַ שמחה היינט, רבקה'לע'ס חתן
האַבען מיר ביים טיש.—רבקה'לע, העלף איהר צו. (רבקה'לע
און די דינסט טראָגען איבער געדעקעכט פון קיך אין שטוב), רבקה'לע,
נאַ דיר די שליסלען, ברענג מיר דאָס ציערונג אַריין.
(רבקה'לע געהט אַב מיט די שליסלען, ברענגט איר אַריין דאָס ציע-
רונג. — זי נעהמט אַרויס אַ לאַנגען שנור פּעריל פון איהר קעסטעל)
רבקה'לע, מיין קינד, ווען דיין מאַמע איז אַ פּלה געוואָרען,
האַט דיין באַבע אַרויסגענומען די שנור פּעריל און מיר
אַנגעהאַן אויף מיין האַלז און מיר געזאָגט: „איך טהו דיר
אַן די פּעריל פון די באַבע יענטעלע, און אַזוי ווי זי,
זאָלסטו אין דיין חתנים אויגען חן געפינען. וואָרים די
באַבע יענטעלע איז געווען די אלטע הייליגע רביצין, ר'
מאיר זשאַכלינער'ס ווייב, און אַז די באַבע יענטעלע
האַט די פּעריל אָנגעהאַן, איז געקומען אויף איהר אַ חן
פון הייליגקייט, און אַז ר' מאיר זשאַכלינער האָט זי
געזעהן אין די פּעריל, איז אַוועק פון איהם יעדער שלעכט-
טער געדאַנק, און עס איז געקומען אויף איהם די מנוחה
פון שבת. פון דענסטמאַל אָן טראָגט אַ פּלה פון אונזער
משפּחה די פּעריל ווען דער חתן זיצט ביי איר טיש. און
ווען ער וועט דיך זעהן אין די פּעריל, זאָל אַוועק פון איהם

יעדער שלעכטער געדאנק און ער זאל דין נור זעהן אין
ריינקייט און צניעות. (וי קושט איהר אין קאפ. פון דרויסען הע-
רען זיך אַנקומענדע טריט). קומען שוין די מענער פון דער שוהל
אַהיים. (וי הויבט זיך אויף און נעהמט אָן די טאַכטער ביי דער
האַנד). קום, וועלען מיר אונזערע מענער אַקעגען געהן, לכבוד
דעם הייליגען שבת. (געהען אַנטקעגען. בייגען זיך פאַר זיי). שבתא
טבי, מורי ובעלי!

מ ל ך :

גוט שבת, מיין ווייב.

מ ל כ ה'לע :

גוט שבת, גוט יאָהר.

ד ע ר ח ת ן :

גוט שבת דיר, מיין פּלה.

ד י כ ל ה :

גוט שבת דיר, מיין חתן.

מ ל ך :

(קאָט זיך אין שטוב ארום).

שען ביי דיר דער שבת אין שטוב, מיין ווייב. די ליכט
ברענען, דער טיש געגרייט, שען. (ער קרעכט).

מ ל כ ה'לע :

וואָס קרעכסטו, מלך, מיין מאַן, אין שבת?

מ ל ך :

ווער וויסט, וויפיעל אידען עס זיינען איצט אויפ'ן וועג.
דאגות, פרנסה האָט זיי פון דער היים פעריאָגט, פון ווייב
און קינד. — אָדער גלאַט אַזוי אַרימע לייט, וואָס גאַט האָט
נישט מופּה געווען, אַז זיי זאָלען דעם שבת זיך קענען אָנ-
גרייטען ווי עס פאַסט פאַר אַ איד. — האָסטו נור פאַר דיר
אַליין דעם שבת אָנגעגרייט, מלכה'לע?

מ ל כ ה'לע :

איך האָב אונזער מענש, שלמה'ן, געשיקט אין שטאָדט
אַריין און געהייסען זיך נאַכפרעגען, ווי ווייט איך האָב
געקענט, ווי ווייט גאַט העלפט אונז, אָבער, מלך, די מלאכים

ווארטען אויף דיר, פאר וואָס גיסטו די מלאכים נישט אָב
דעם שלום-עליכם, וואָס זיינען מיט דיר אין שטוב אַריין-
געקומען?

מ ל ך :

דאָס ווארט איך דאָך טאַקע אויף די מלאכים, מלכה-לע
צייט דאָס בית-המקדש איז חרוב געוואָרען, קומען די
מלאכים צו אונז אין געשטאַלט פון אורחים. וועמען זאָל
איך שלום-עליכם אָבגעבען, אָז קיין אורחים זיינען צו אונז
אין שטוב נישט געקומען?

מ ל כ ה ל ע :

וואו זיינען די אורחים, מלך?

מ ל ך :

נישט געווען ביי אונז אין שוהל קיין אורחים דעם שבת,
גאָט האָט אונז נישט צוגעשיקט. געלויבט צו גאָט, אידען
זיצען אין דער היים, ביי ווייב און קינד — האָב איך זיך
געפרעהט. שלמה'ן געשיקט אין אַנדערע חברות אַריין, אפשר
זיינען דאָרט אורחים פּערהאַן. אַהא, שלמה — נו — ?

ש ל מ ה

(קומט אַריין, האלב אַ טרויעריגער):

ר' מלך, וואָס וועלן מיר טהאָן? נישטאָ קיין אורחים, אפילו
אויף אַרפּואה, נישט!

מ ל ך :

וואָס, ווי הייסט?

ש ל מ ה :

אויסגעווען אין אַלע חברות, אין אַלע בתי-מדרשים, געזוכט
געפרעגט, קיין ברעקעל אורח נישטאָ, אָן אויסקאַפּעניש
אויף זיי געווען. אין גאַנצען אין שטאָרט נישט געקומען
איך האָב געלאָזט אויסרופען דעם שמש פון בעלעמער
אַראָב, צוויי גילדען — אָן אורח! קיינער האָט זיך נישט
אַנגערופען. — בין איך אַהיים געקומען אָהן אורחים.

מ ל ך :

דאַנק און לויב איך גאָט דערפאַר. אידען זיצען זיך בשלום
אין דער היים, מיט ווייב און קינד, הלואי תמיד רבוננו של

עולם — אז עס זאל קיין איד קיין אָרימאָן נישט זיין. (מיט שמחה און פרייד) צוליב מיר, וואָס איך האָב ליעב אָן אורח אויף שבת, זאָלסטו אידען פּערוואָגלען פון דער היים? אָסור-חלילה. איך וועל מיר איינהאַלטען דעם יצר-הרע. אָבער ווייסטו וואָס, עפען אויף די לאַדען פון די פענסטער, די טהירען. ווער ווייס, אפשר קומט אַ פרעמדער שפעט אָן אין שטאָדט אַריין, און וועט נישט האָבען וואו דעם שבת צו האַלטען, זאָל ער ליכט זעהן אין אונזערע פענסטער און וויסען, אז דאָ וואוינט אַ איד. (מלכה, שלמה עפענען די לאַדען די טהיר.) אָט אַזוי, אָט אַזוי. (פון דרויסען הערט זיך אַ גערויש, אלע האַרענען זיך אין.)

מ ל ך

(מיט שמחה):

זעהסט, מלכה'לע, גאָט שיקט אונז פאַרט אורחים צו. שלמה געה נור אַרויס, זעה ווער עס איז אין דרויסען. איז עס אורחים, פרעמדע — בעט זיי אין שטוב אַריין.

ש ל מ ה

ר' מלך, איך מיין, גאָט האָט אונז געהאַלפּען. די אורחים קומען אליין צו געהן. (געהט זיי אַנטקעגען. אין דער שטוב ווייזען זיך עטליכע בעלי-בתים, הינטער זיי ווייבער, קינדער, שבת-דיג אָנגע-טהאָן, מיט דערשראָקענע אויגען. אלע שטוב-מענשען ווערען דערשראָקען און קוקען זיי אָן פּערוואונדערט.)

מ ל ך :

גוט שבת, ר' בעריל, גוט שבת, ר' משה.

די בעל-יב-תים :

גוט שבת, ר' מלך. — שוין געהערט?

מ ל כ ה' ל ע, ש ל מ ה

(דערשראָקען)

וואָס, געהערט? וואָס איז געשעהן?

ע ר ש ט ע ר בעל-ה-בית :

איהר ווייסט נאָך פון גאָר נישט? מלחמה איז אויף דער וועלט געקומען. — הערט, וואָס די אידען פּערצעהלען —

— קומען צו לויפען פון קרושעוויץ. נא, מען קומט צו
אונז אויך

ש ל מ ה :

ווער, סאלדאטן? וואָס פאַרע, זייערע, פון פיינד? איז ער
שוין דאָ?

ד י א י ד ע נ :

סאלדאטען, אונזערע אייגענע, יאָגען אונז.

מ ל פ ה' ל ע :

אוי, וועה איז מיר, קרושעוויץ? וואָס מאַכט דאָרט מיין
חיים'ל? וואו איז ער ערגיץ?

א א י ד ע נ ע :

חיים'ל, געהערט, געהערט —

מ ל פ ה' ל ע

(דערשראָקן) :

וואָס?

ד י א י ד ע נ ע :

וואָס האָט איהר מיך צו פרעגען? פרעגט אָן אַנדערע.

מ ל פ ה' ל ע :

מלך, הער וואָס די אידען דערצעהלען!

מ ל ר :

עס איז שבת היינט, און אום שבת טאָר מען קיין שלעכ-
טע בשורה נישט הערען. לאָמיר עס אָבלייגען אויף נאָך
הבדלה. זעצט אייך, אידען, צום טיש. מלכה'לע, זעה דעם
חסד, וואָס גאָט טהוט מיט דיר. שיקט דיר אורחים אין
שטוב אַריין. בעט צום טיש. (ער ווענדט זיך צו די אורחים
מיט אַ געזאָנג) שלום עליכם, מלאכי השרת, מלאכי העליון
ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (זעצט די אורחים
צום טיש).

מ ל פ ה' ל ע, ש ל מ ה :

(געהען וויעדער צו צו די אידען און פרעגען אויס) :

וואָס איז געשעהן? אידען, וואָס טהוט זיך? דאָ אויך, —הים

הים (זיינט מיט'ן קאפ אויף די צרות).

ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת :
וואָס איז דער חילוק, זיי וועלען באַלד אויך דאָ זיין.

מ ל כ ה' ל ע :

(בלייך, דערשראָקען, קוקט אויפ'ן מאַן, ווייטט נישט וואָס צו טהאָן).

מ ל ך :

מלכה'לע, מיר האָבען שבת היינט, מיר טאָרען נישט הערען
קײן שלעכטע בשורות אום שבת. מאָרגען, אַלעס מאָרגען.—
זיי מכבד די אורחים. אין זכות פון שבת וועט אַלדעס שלעכט
אוועקגעהן. זעצט אייך, ר' איד, זעצט אייך,— שלום עליכם
מלאכי השרת. (אין טהיר קומען אַריינצולויפֿען אַנדערע אידען).

אַ א י ד :

ר' מלך! זיי זיינען שוין אויך דאָ!

ש ל מ ה :

ווער?

ד י א י ד ע ן :

איהר ווייסט נישט?—סאָלדאָטען, דער צורר, דער פּאַלקאָוו-
ניק, געהט מיט זעלנער אין גאַס אַרום, און פּרעגט זיך
אויף אייך.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, הער!

אַ נ' אַ נ ד ע ר ע ר :

עס פיהרט איהם אָן דער פּאַן דאָמבראַווסקי — אייער שכן,
ר' מלך.

ר ב ק ה' ל ע :

מאַמעלע, איך האָב מורא!

מ ל כ ה' ל ע :

(דערשראָקען):

וואָס איז דיר, מיין קינד? וואָס האָסטו מורא?

ר ב ק ה' ל ע :

מאַמעלע, פּאַן דאָמבראַווסקי — איך האָב מורא פּאַרן גוי!
ער לויפט מיר נאָך יעדעס מאָל, ווען ער זעהט מיך.

ש ל מ ה :

ר' מלך, הערט! איך מיין, עס איז אַ יושר, אַז מיר זאָלען זיך אלע בעהאַלטען.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, יאָ! (צוויי אידען קומען אַריינצולויפן מיט שרעק).

ע ר ש ט ע ר א י ד :

ר' מלך, בעהאַלט זיך, דער פּאָלקאָוויניק פרעגט זיך אויף אייך.

א צ ו ו י י ט ע ר :

ר' מלך, דער צורר דאָמבראַווסקי פיהרט איהם אָן, עס וועט קיין גוטעס ניט זיין.

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, געדענק אָן גאָט— געה פון שטוב.

ש ל מ ה :

ר' מלך, ראטעוועט אייך דאָס לעבען.

מ ל ך :

אידען, וואָס טהוט זיך מיט אייך? וואָס האָט איהר זיך אַזוי דערשראָקען? ער פרעגט זיך אויף מיר? נו, וואָס איז? אפשר בעדאַרף ער עפעס צו מיר. וואָס מיינט איר, מענשען זיינען חיות? מענשען זיינען נישט קיין חיות. עס איז שבת היינט, מלכהלע, אורחים זיינען צו דיר אין שטוב אַריינגע-קומען (ער ווייזט אויף די פרעמדע) און צייט דאָס בית-המקדש איז הרוב געוואָרען, קומט גאָט צו אונז אין געשטאַלט פון אורח. און היינט, אַז גאָט איז צו דיר אין שטוב אַריינגע-קומען, וועסטו אַנטלויפען? איז עס שען אַזוי, מלכהלע? בעט די אורחים צום טיש. אידען, זעצט אייך, מיר וועלען דעם שבת מקדש זיין. — זעהסטו, רבקהלע איז עפעס אַנ-דערש, אַ מיידעל... זאָלען די יונגע קינדער פון שטוב אַרויסגעהן. —

מ ל ך

(בערווייגט דעם עולם):

נו, אידען, לאָמיר זיך זעצען צום טיש, לאָמיר דעם שבת מקדש זיין, מלחמה איבער דער וועלט, אודאי איז עס אַ גרוי-סער אונגליק, נור אין שבת טאָר מען זיך ניט מצער זיין.

עס איז שבת, לאָמיר דאָס אונזעריגע אָבטהאָן. אפשר וועט אונז גאָט העלפען אין דעם זכות. און פאַר זיי וואָס איר זיך אויך ניט וואָס צו שרעקען. עס זיינען דאָך אונזערע סאָל-דאָטען, וואָס זיינען אין שטאָדס געקומען, ניט חלילה דעם פיינד'ס. לאָמיר הערען, וואָס זיי ווילען. אפשר ווילען זיי עסען—וועלען מיר זיי געבען. אָבער צו שרעקען איז זיך, חלילה, נישטאָ וואָס, און דעם שבת צוצושטערען. אידען, גיסט אייך אָן וויין, מיר וועלען קדוש מאַכען. (ווי ער גיסט אָן וויין, דערהערט זיך פון הויף אַ גערודער).

א יי נ י ג ע ב ע ל י ב ת י מ :

ר' מלך, זיי זיינען דאָ!

מ ל ך :

נו, טאָ וואָס איז: לאָמיר זיצען רוהיג אויף אונזערע פלע-צער, אַז זיי זאלן גאָר נישט זעהן, אַז מיר האָבען זיך גע-שראָקען. שלמה, געה אַרויס, זעה, ווער עס איז דאָרט.

ש ל מ ה

(מיט מורא, קוקט אויף ר' מלך).

מ ל ך :

וואָס האָסטו מורא? וואָס, חיות זיינען עס? מענשען. אָט געה אויך (ער וויל געהן).

ש ל מ ה :

ניין, ניין, ר' מלך, אָט געה אויך שוין. (געהט אַרויס. אין דע טהיר טרעפט ער זיך מיט אַ קאלאַנעל, פאַן דאָמבראַחסקי, א יונגער גוי מיט לאַנגע וואַנצעס, אייניגע סאָלדאָטען).

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ס ק י

(פון דער טהיר):

פאַניע מלך, דער פאַן פאַלקאָוויק פּרעגט זיך אויף דיר.

מ ל ך

(פּערזאָנלעך):

אויף מיר? (אלע אין שטוב ווערען דערשראָקען).

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ס ק י :

יאָ, פאַניע מלך, ער פּרעגט זיך אויף דעם גרעסטען אידישען גביר אין שטאָדט, אויך דעם וואָס קויפט אויף די תּבוואות

פון די שררים, וואָס האָט אַ שפייכלער פול מיט תבואות, און אַ שראַנק פול מיט גאַלדענע און זילבערנע זאַכען.—ער וויל געשעפט מאַכען מיט דיר, דער פאן נאַטשאַליק, האָב איך אים צו דיר אַריינגעמיהרט. וועסט דאָך מיר מעקלער-געלד בעצאָהלען, ווען דער פאן נאַטשאַליק וועט דאָס געשעפט מאַכען, נישט וואָהר, פאַניע מאַשקו? (פערבוּיגט זיך פאַרין פאַלקאַוויק) איך האָב די עהרע דיר פאַרצושטעלען—דאָס איז ער, דער פאן מלך, וואָס די אידען רופען איהם מלך—קע-ניג. דער רייכסטער מאן פון דער שטאָדט. אַלעס לייגן ביי איהם די אידען אַיין. אין די שפייכלערס פול מיט תבואות—פון אַלע הויפען אויסגעקויפט. אַ, ער איז בעריהמט, דער פאן מלך—קעניג. קעניג פון די אידען.

ד ע ר פ א ל ק א ו נ י ק

(קוקט זיך ארום):

דו הערסט, איד, דער פאן האָט אָנגעוויזען אויף דיר, אַלס דעם רייכסטען מאן פון דער שטאָדט. ביי דיר זענען די שפייכלערס מיט תבואות פול, וואָס דו האָסט פון שררים אויפגעקויפט. זעהר גוט, עס קומט צו נוץ אין צייט פון קריעג.—וועסט אונז די שליסלען איבערגעבען.

מ ל ך :

שלמה, גיב זיי די שליסלען פון די שפייכלערס.

ש ל מ ה :

שליסלען פון די שפייכלערס! דאָס גאַנצע עשירות?

מ ל כ ה ' ל ע :

מלך!

מ ל ך :

עס האָט קיינער קיין רעכט נישט צו האַלטען תבואות אין שפייכלערס ווען מעגשען זיינען הונגעריג. עס איז פאַרין מלכ'ס זעלנער.—גיב זיי די שליסלען.

ש ל מ ה

(מיט אונטערטעניגקייט):

דער פאן וועט זיין אַזוי גוט (גיט איהם די שליסלען).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק

(קוקט זיך ארום):

א חיים געדעקטער טיש, היין—חלה—אָ-חאָ (ער גיסט זיך אן
היין און טרינקט). ווי לאַנג שוין דאָס ניט געזעהן.—קאַלעגען,
קומט צום טיש.

מ ל ך :

ווער עס איז הונגעריג.—פאַר דעם שטעהט מיין טיש גרייט.
ביטע, ועצט אייך צום טיש.—מלכה'לע, הייס אויפגעבען די
פיש.

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

און וואָס פאַר אַ פיש, פאַ ושידאָחסקו געמאַכט. עס איז ביי
זיי שבת היינט.

מ ל ך

(צום גוי):

קענסט דייך אויך ועצען צום טיש. מיין טיש איז פאַר אַלע—
מען גרייט (ער בעט איהם צום טיש).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק

(עסענדיג):

איך האָב דייך ערגיץ-וואו געזעהן, איד. דו קומסט מיר בע-
קאַנט פאַר.

מ ל ך :

עס קען גרייך זיין. איך פאַר אויף מערק אין שטעדט
ארום, טרעף זיך מיט אַ וועלט מענשען. מיין נאָמען איז,
גאָט צו דאַנקען, ביי אַיך אין די מקומות אויך בעקאַנט.

פ אָן ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י :

אַ יאַקושע, דאָס איז דאָך אַ מלך פון די אידען, אַלע לייגען
ביי איהם דאָס געלד און ציערונג אַיין און די קהילה האָט
איהר גאַנצען אוצר ביי איהם בעהאַלטען. דאָס איז זעהר
אַ בעגלויבטער מענש צווישען „זייערע“.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דורך דעם וויל איך טאַקע דייך פאַר אַן אויפזעהער איבער
די אידען מאַכען. דיינע אידעלעך האָבען אונזערע סאַלדאַטען
נישט איבריגעס לייעב, וועסטו פעראַנטוואָרטליך זיין פאַר זיי.

פאן דאָמבראָווסקי:

אזא עהרע פאר א אידען, א-ווא זעהט, אידען, ווי דער פאן
נאטשאַלניק געהט זיך מיט אייך אום. דאנקט דעם פאן נא-
טשאַלניק. קושט די האַנד. אזא כבוד פאר א אידען.

דער פאָלקאָוויק:

דו וועסט מיר בעזאָרגען מיינע סאָלאַדאַטען, אזוי לאַנג ווי זיי
וועלען אין דעם שטעדטיל זיין, מיט נאָהרונג, קליידונג. —
וועסט מיר ביז אין פיער און צוואַנציג שעה צושטעלען:
צוואַנציג פוד ברויט, צעהן זעק צוקער, האַרימע וועש און
דרייסיג טויענד גולדען אין גאָלד און זילבער און קופער.
דאָס אלעס זאָל מיר ווערען צום פונקט און צו דער צייט
צוגעשטעלט, ווען איך וועל מיינע סאָלאַדאַטען שיקען דער-
נאָך. דו הערסט, איד.

פאן דאָמבראָווסקי:

דער פאן נאטשאַלניק קען זיין גאנץ זיכער, קוים האָט זיך
דער איד אונטערגענומען, וועט עס זיין.

מ ל כ:

עס איז אפילו שבת היינט, און נאָך אונזער דין דאָרף דער
איד שבת רוהען פון אלע זיינע געשעפטען, נור אז דער
מלך הייסט — אלעס וואָס איז אין מיין רשות, זאָל צום מלך
און צו זיין חייל געהערען. אָבער די בעפעלקערונג דאָ איז
אָרים, איך ווייס נישט וואו מיר וועלען אזא סומע ברויט,
צוקער און געלד צוגויפנעהמען?

דער פאָלקאָוויק:

וועגען דאָס דייניגע וועלען מיר שפעטער רעדען. די סומע
וועסטו פון דיינע שטאַדטסלייט צוזאַמענגעהמען. נישט בע-
האַלטען אין די לעכער אַריין. דו ביסט פעראַנטוואָרטליך.
(ער קוקט זיך אַרום). ביי דיר אין שטוב זעהט גאָר אַנשטענדיג
אויס, נישט ווי ביי יעדען איד — ריין געווייסטע ווענט, א זיל-
בער בעדעקטער טיש, א ווייס בעט. דאָ, ביי דיר, וועל איך
אַליין וואוינען. איהר וועט מיר די האוינונג רוימען פאר

מיין שטאב, און מיט עסען און וועש פון אייער טיש בע-
זאָרגען.

מ ל ך :

אַנגעלעגטע געסט זאָלט איהר זיין, אונזער הויז שטעהט פאַר
יעדען אָפען.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

עס געפינט זיך ביי דיר אין שטוב פיעל גאָלד און זילבער,
וואָס דו האָסט אויפגעוואַרט. גאָלד און זילבער געהערט
צום קיסר אין צייט פון קריעג. עס קען קומען דער פיינד,
בעפאלען עס, צונעהמען. אָדער אליין עס אין קאסטענס
אויף דער צווייטער זייט צום פיינד איבערשיקען, ווי נישט
איינער פון אייערע האָט עס שוין געטהאָן.

מ ל ך :

דאָס מייניגע קען איך דיר געבען, איבער פרעמדעס האָב
איך נישט קיין רשות.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דאָס וועלען מיר שוין שפעטער זעהן. וויין, וואו דו האָסט
דיין גאָלד און זילבער, אָבער אין קיינע לעכער פערשטע
קען, נישט בעהאלטען, איד, עס וועט מיטן לעבען קאָסטען

מ ל ך :

עס איז נישט מיין געוואוינהייט אַנדערש צו זאָגען און אַנ-
דערש צו טהאָן. מלכה'לע, גיב זיי די שליסלען איבער.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דאָס איז זעהר שען, דאָס איז זעהר גוט.

מ ל כ ה ' ל ע

(נעמט די שליסלען פון איהר שערן און גיט זיי איבער).

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

(צו פאן דאָמבראווסקי):

גע, פאן, וויין מיינע סאָלדאטען, וואו דער איד האָט זיין
גאָלד און זילבער בעהאלטען.

ד ע ר פ א ל ק א ו נ י ק :

איך פערשטעה, שבת—א פערזאמלונג געגען דעם קיסר —
סודות דעס שונא ארויסצוגעבען — די טעלעגראפען-דראַטען
(פאן דאָמבראַוסקי מיט צוויי זעלנער געהען נאָך מיט אַ זאק, וויינט אַ
אויף די שרענק, שופלאַדערס. מען נעהמט ארויס זילבערן גאַפּעל-מעסער,
ציערונג און מען פאַקט אלעס אין זאק אריין. צום סוף קומען זיי
אויך צו'ם טיש צו, נעהמען די זילבערנע לייכטער אראַפּ).

מ ל כ ה' ל ע :

די שבת-ליכט, וועלכע איך האָב פאַר מיינע קינדער אָג-
געצונדען. איך בעט אייך, לאָזט זיי איבער ביז איבער שבת
אויפֿן טיש, עס איז שבת היינט.

מ ל ך :

מלכה'לע, דאַרף דען דער שבת ליכט? לייכט ער נישט ווי
אַ גרויסער שטערן איבער דער וועלט? (מלכה'לע בערוהייגט זיך,
הערט אויף).

ד ע ר ק א ל א נ ע ל

(דערזעהט די פּרעמדע אידען):

וואָס טהוען דאָ אזוי סיעל אידען אויף איין אָרט? וואָס
פאַר אַ פּערזאָמלונג איז דאָס, אין צייט פון קריגע?

פ א נ ד אַ מ ב ר אָ ו ס ק י :

עס איז דאָך קריג, זיינען זיך די אידען צוזאַמענגעקומען
בעקלעהרען, וואָס זיי האָבען צו טהאָן. פאַן מלך איז זעהר
אַ קלוגער איד, וואָס ער זאָגט, איז הייליג ביי זיי.

מ ל ך

(צום פאַן):

דו זאָגסט נישט גוט. עס איז שבת היינט ביי אונז, און מיר
זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אונזער שבת מקדש צו זיין.

פ א נ ד אַ מ ב ר אָ ו ס ק י :

(צום פּאַלקאָוויניק):

דער פאַן נאַטשאַליק פּערשטעהט, „עס איז שבת ביי זיי“,
וואָס דאָס מיינט...

דער פאלקאווניק:

איך פערשטעה, שבת — א פארזאמלונג געגען דעם קיסר —
סודות דעם שונא ארויסצוגעבען—די טעלעגראפען-דראָטען
איבערצושניידען. איך פערשטעה... סאלדאטען נעמט די
אידען אין פעלד אריין, זאלען זיי גריבער גראָבען, די
טרענטשעס מאַכן, נישט דאָ זיצען און פערזאמלונגען אָב-
ריכטען, סודות צו בעקלעהרען, דעם פיינד אַרויסצוגעבען.—
עס זיינען גוטע הענד, פיעל יונגע לייט, זיי קענען אונז
צו נוץ קומען אין פעלד. (די סאלדאטען נעמען די אידען).

די אידען:

(הויבען אָן צו היינען):

שבת מחלל זיין.

מלך:

לאָז אונז נור בלויז שבת=מקדש זיין.

פאלקאווניק:

אַבער מאַך עס שנעלער.

מלך:

(נעמט דעם פוס אין האַנד, און זאָגט):

יום השישי.

די יודען וואַרטען ביז ער מאַכט קדוש.

פּאָרעאָנ

צווייטער אקט:

איז א קעלער-שטוב. אנגעלעגט מיט זעק און קערב,
טהייל אובראמענע מעבעל. אין הינטערגרונד אטהיר
אין א צווייטער קאמער אריין. אין א זייט צוויי
פענסטערלעך פון דער גאס ארויס. שבת פאר-
נאכט. ר' מלך שטעהט שמונה עשרה צו מערב
און דאווענט. דוד מיט רבקה'לעז זיצען אין א
ווינקעל און רעדען צווישען זיך זעהר פערטרוי-
ערט און שטיל.

ר ב ק ה' ל ע :

שווייג, שווייג, דער טאטע דאווענט — ש-ש-ש.

ד ו ד' ל :

רבקה'לע —

ר ב ק ה' ל ע :

ש-ש (זי פערמאכט איהם מיט איהר האנד דאס מויל. — אלאנגע וויילע
קוקען זיך איינס דאס אנדערע שווייגענדיק אין די אויגען אריין. די
טהיר עפענט זיך און עס לויפט אריין שלמה מיט מלכה'לען, הינטער
זיי אידען מיט פעקלעך. צוויי טראגען א וואג אריין).

ש ל מ ה

(רופט צו די אירען):

פלינקער קומט, חיים, נתן, לעגט אָב די פעקלעך, לעגט אָב.

ד ו ד' ל

(כאפט זיך אויף):

שווייגט, ר' מלך דאווענט נאָך מערב.

ש ל מ ה :

עס איז דאָך נישטאָ קיין צייט, דער קאָמאָנדיר וועט דאָך
באלד קומען נאָך די זאכען.

ר' מ ל ך

(גייט אויס שמונה-עשרה):

לאָז, שלמה, לאָז נאָך איין מינוט. לאָז דעם שבת אויסגעהן
אין מנוחה. דער שבת בעדארף דאָך פון קיין צער נישט
וויסען. אָט באלד, אָט באלד, וועט זיך אָנהויבען די וואָך. —
מלכה'לע, גיב צו מאַכען הברלה.

מ ל כ ה' ל ע

(וויינט):

זעהט, מענשען, זעהט, צו וואָס מלך האָט דערלעבט. — וואו
ריכטסטו אָפּ דיין געבעט, מלך, צווישען זעק אין קעלער.
אוי וועה איז מיר.

ר' מ ל ך :

ממעקים קראתיך ה', וואָס טיעפער דער קעלער איז, אלץ
בעהנטער איז גאָט. אנדערע האָבען עס אויך נישט. גיב,

מלכה'לע, הבלדה צו מאכן. די וואָך וואַרט אויף אונז.
מלכה'לע, צינד אָן אַ ליכט. (מען צינדט אָן אַ ליכט, ר' מלך מאכט
הבלדה איבער דעם ליכט). גוט וואָך!

ש ט י מ ע ן :

גוט וואָך!

ש ל מ ה :

נו, קומט אַריין פלינקער, דאָ וועלען מיר אָבלעגען דאָס
ברויט, און דאָ דאָס קופער מיט'ן זילבער. פלינקער, איילט
זיך צו. די פיער-און-צוואַנציג שעה זיינען שוין באַלד פער-
ביי. עס איז שבת געווען. — דאָ, חיים, וואָס האָסטו? (אידען
קומען אָן מיט טעקלער, לעגען אָפּ).

ר' מ ל ך :

זעהסט, מלכה'לע, ווי אַרימע לייט טראָגען איבער זייער
צער! לערן דיך, מלכה'לע, לערן דיך פון זיי. (ער
געהט צו צו אַ ווייבעל) וואָס האָט איהר דאָ, ברויט? ניין, נישט
אַלעס בעדאַרפט איהר אָבגעבען. איהר מוזט דאָך פאַר זיך
אויך עפעס איבערלאָזען. בעהאַלט דעם ביסען פאַר אייערע
קינדער'ס וועגען.

ש ל מ ה :

ר' מלך, וואָס רעדט איר? זיי וועלען דאָך איין, חלילה,
נאָך שלעכטס טהאָן, ווען מיר וועלען זיי נישט די מאַס
צושטעלען, ווי זיי האָבן בעפוילען.

ר' מ ל ך :

זיי זיינען דאָך מענשען, מיר געהמען דאָך אוועק דעם לעצ-
טען ביסען פון אונזער מויל. (צו דער אידענע) זאָגט, האָט
איהר פאַר די קינדערלעך עפעס אין דער היים איבערגע-
לאָזט? עס קומען שלעכטע צייטען. מיר ווייסען נישט ווי
לאַנג עס וועט קיין שטיקעל ברויט אין שטאָדט נישט זיין.
(די אידענע שווייגט. ער געהט צוריק דאָס ברויט און גיט עס איהר
אָפּ) געהט אַהיים, בעהאַלט עס פאַר די קינדער, אָהן אייערס
וועט די מאַס אויך זיין פול.

ש ל מ ה :

ר' מלך, פערציג פוד ברויט, צוקער און גאלד און זילבער האָבען מיר זיי צוזושטעלען, פון וואָנען וועט איהר דאָס אלעס בעהמען? די זעק זיינען דאָך לעער. מיר האָבען דאָך נישט קיין צעהנטעל דערפון. — זיי וועלען דאָך אייך שלעכטס טהאָן, ר' מלך.

ר' מ ל ך :

שלמה, וואָס בין איך, מישטיינס געזאָגט, אַז צוליעב מיר זאָלען מוטערס זייער לעצטען ביסען פון די קינדער'ס מיי-לער אַוועקנעהמען? איך בין אַן אלטער מאַן, געוועטיגט מיט טעג, און אַז עס איז מיר בעשערט די זכיה פאַר קליי-נע קינדער און מוטערס צו ליידען, דאַנק איך גאָט דער-פאַר. (ער גיט צוריק די וויבער דאָס ברויט) בעהאַלט די ביסענס פאַר די קינדער, טראָגט עס אַהיים, עס קומט אַ שווערע צייט—ווער ווייס ווי לאַנג עס וועט קיין שפּיז נישט זיין. (די וויבער האַלטען די פעקלעך אין די הענד און וויסען נישט וואָס צו טהאָן, קוקען אויף ר' מלך'ן, אייף שלמה'ן).

ש ל מ ה

(שרייט אויף):

אידען, אונזער ר' מלך שטעהט אין אַ גרויסער סכנה. דער קאָמאָדיר האָט איהם היינט געלאָזט רופען צו זיך און גע-זאָגט, ווען ער וועט ביז אַבענד דאָס ברויט, צוקער און גאָלד נישט צושטעלען, וועט ער איהם, חלילה, טויטען לאָזען.

די אידען און ווייבער

(דערהערען דאָס, וואַרפען זיי די פעקלעך אין די זעק אריין. פון גאָס הויבען זיך אַן אנדערע אַריינצושפּאַרען מיט פעקלעך און וואַרפען צו).

ר' מ ל ך :

מילא, זאָל זיין אַזוי. ער וועט נישט טויטען. זיי זיינען מעגשען, ער וועט רחמנות האָבען.

אַ א י ד

(ברענגט אריין אַ חלה):

ר' מלך, איך האָב גאָר נישט אין דער היים געהאַט, נאָר

די לעצטע חלה, וואָס איז איבערגעבליבען פון שבת, איך
בעט אייך נעהמט עס צו.

אָן אַנדערער

(מיט אַ פּאַר מעשענע לייכטערלעך).

און ביי מיר איז גאָר נישט דאָ, אַ חוץ די פּאַר מעשענע
לייכטערלעך, איבער וועלכע מיין שרה בענשט די שבת-
ליכט, דו האָסט זיי, שלמה.

אַ דריטער

(קומט אַרײַן מיט אַ קיבעריל אַפעלטיגען):

ר' מלך, לאָזט מיך בלויו אַ חלק נעהמען אין פּריון שבויים.
איך האַנדעל מיט אַפעלטיגען. און איך ווייס, אַז סאָלדאטען
האַבען זעהר ליעב אַפעלטיגען. איך האָב מיין גאַנץ קיי-
בעריל געבראַכט, גאָ, שלמה, נעהם עס צו.

ש ל מ ה :

(וועגט די זאַקן, צעהלט):

איינס, צוויי, דריי. פינף און אַכט זיינען דרייצעהן פּוד.
אוי, עס איז דאָך גאָר קיין אָנהויב ניט—וואָס וועלען מיר
טהאָן ?

ר' מ ל ך :

מענשען זיינען מענשען. איך וועל זיי זאָגען, מעהר נישט
געקענט. זיי וועלען רחמנות האָבען, וואָס מיינסטו, חיות
זיינען זיי ? (צו מלכה'לען) מלכה'לע, האָבען מיר שוין אַלעס
אוועקגעגעבען? האָבען מיר אפשר פאַר אונז עפעס בע-
האַלטען? (מלכה'לע שוויגט) וואָס שווייגסטו ? (ער ווערט דער-
שראָקען) מלכה'לע, יעדער ביסען אַזעלכער איז ערגער ווי
חרם—זאָג.

מ ל כ ה' ל ע :

שלמה האָט בעהאַלטען אַ חלה, אַז דו זאָלסט איבער וואָס
האַבען אַ ברכה צו מאַכען

ר' מ ל ך :

וואָס? פון קליינע קינדער אוועקגענומען דעם ביסען פון
מיל און פאַר מיר בעהאַלטען? שלמה, מלכה, ווייסט איהר

נישט, אז אַזאַ ביסען איז ערגער ווי פון מוכה אַראָפּגענו-
מען? וואו האָסטו די חלה?

ש ל כ ה:

ר' מלך, עס וועט דאָך קיין ביסען אין שטאָדט נישט איי-
בערבלייבען. איך האָב עס בעהאַלטען פאַר אַ ברכה, עס
פעהלט דאָך סיי ווי סיי צו דער מאָס.

ר' מ ל ך:

האַסט מיך געוואָלט מאַכען פאַר אַ גולן פון קליינע קינדער?
(ער נעהמט די חלה און לעגט זי אין זאק אריין) צו ערשט אונ-
זער ביסען, דערנאָך די אַרימע לייט.

מ ל כ ה' ל ע:

ביסטו דען ניט דערוועלבער אַרימאָן וואָס זיי?

ר' מ ל ך:

דאַנק איך גאָט וואָס איך בין דער זעלבער אַרימאָן וואָס
זיי. האָב איך אַ רוהיג האַרץ. און איך האָב שטענדיג גע-
בעטען צו האָבען די זכיה צו דיענען גאָט ווי אַן אַרימאָן,
און יעצט האָב איך דאָס זוכה געווען. יעצט בין איך אַן
עוסק בצרכי צבור בשלמות. (די טהיר עפענט זיך און עס קומט
אריין פאַן דאַמבראַחסקי, האַלט עפעס אונטער דער פאַלע איינגעוויקעלט
אין אַ ליילעך. נאָך איהם אייניגע אידען. די אידען זיינען זייער דער-
שראַקען).

ע ר ש ט ע ר ב ע ל - ה ב י ת:

ר' מלך, הערט, וואָס דער קריסט פערצעהלט.

פ א ן ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י:

איהר זאָלט זעהן, ר' מלך, אז איך בין אייך אַ גוטער פריינד,
אז איך האָב אויף אייך רחמנות געהאַט כאָטש איהר האָט
מיך בעליידיגט, כאָטש איהר האָט מיר נישט דאָס הויז מיטן
גאַרטען געוואָלט פערקויפען פאַר גוטע געלד, דאָך זאָלט
איהר זעהן.

ר' מ ל ך:

וואָס איז געשעהן אַזעלכעס? זעצט זיך, פאַן, גוטען אָבענד
דיר.

פאן דאָם בראַווס קיי:

שלעכטע צייטען זיינען געקומען אויפ'ן איד. דער פאן אַ-
טשאַלניק איז בייז אויף אייך (קוקט זיך אום. זאגט אין דער
שטיל) איך האָב מורא, אַז עס וועט מיט אייך זיין ניט גוט.

ר' מ לך:

פאַר וואָס? מיר האָבען דאָך דאָס אונזעריגע געטהאָן, דעם
ביסען פון מויל אָבגעשפּאַרט און פאַרן מלכ'ס חיל בעהאל-
טען. זעהסט, די זעק, דאָס אַלעס איז פאַר זיי, אַזוי ווי ער
האַט אונז בעפוילען, אַזוי האָבען מיר געטהאָן.

פאן דאָם בראַווס קיי:

מען האָט אויף אייך שלעכטס אָנגערעדט, אַז איהר האָט
נאָלד און זילבער צום שונא געשיקט, סודות אַרויסגעגעבען,
דעם פיינד ביי זיך אין די קעלערס בעהאַלטען. סיי ווי סיי,
ווי עס זאָל נישט זיין, עס איז נישט גוט מיט אייך (ער
בויגט זיך איין און זאגט ווידער אין דער שטיל) איך האָב געהערט,
ער האָט אַ געהיימען בעפעהל צו די סאָלדאַטען אַרויסגע-
געבען ביי נאַכט די אידישע הייזער צו בעפאַלען, האָב און
גוטס צוצונעהמען, די מענער אויסצוקוילען און די ווייבער
מיט די טעכטער צו די סאָלדאַטען אין די קאַזאַרמעס צו
שלעפען, איך אַליין האָב געזעהן דעם בעפעהל.

די אידען

(ברעכען אויס מיט אַ גרויסען געוויין):

טאַטע אין הימעל! אוי וועה!

מ ל כ ה' ל ע

(הויבט אויף די הענט צום הימעל):

טאַטע, שטעה אונז ביי!

אַ נ ד ע ר ע :

פאַטער אין הימעל, פאַר וואָס קומט עס אונז!

ר' מ לך:

עס איז נישט אמת, עס איז נישט אמת! איך וועל נישט
לאַזען קיין שלעכטס רעדען אויפ'ן שליח פון מלך. מיר
האַבען אַ מלך חסד. די ביסענס פון די מיילער נעהמען מיר
אוועק — און בעהאַלטען פאַר זיינע זעלנער. מיר בעטען

טאָג און נאַכט צום רבוננו של עולם, אז ער זאָל מנצח זיין
זיינע פיינד. ניין, עס איז נישט אמת, דו טהוסט נישט גוט,
פאן, וואָס דו רעדסט שלעכטס אויף דעם מלכ'ס שליח.
עס איז אַ גרויסע זינד. אַ מלך האָט אַ חלק פון דעם
רבוננו של עולם אויף דר'ערד, און עס איז אַ גרויסע זינד
צו רעדען אויף גאָט'ס געזאַלבעטען שלעכטס.

פ א נ ד אַ מ ב ר אַ ו ו ס ק י :

חאָ, חאָ, חאָ! ווי דער איד גלויבט אין מלך! - חאָ, חאָ!
וואַרט נור, וואַרט נור ביז אויף דער נאַכט.

מ ל כ ה' ל ע

(שרייט אויס):

רבוננו של עולם!

א נ ד ע ר ע א י ד ע ן :

ר' מלך, וואָס רעדט איהר? האָט ער נישט דאָס גאָלדא ון
זילבער פון אייער הויז צוגענומען דעם ביסען פון מויל
אונגעקרויבט, און אונזערע קינדער צו דער אַרבייט גע-
שלעפט?

ר' מ ל ך :

עס איז אַ שלעכטע צייט, מלחמה אויף דער וועלט, אָבער
מיר האָבען אַ מלך חסד—מיינט נישט, אז עס איז לת דין
ולת דיין.

פ א נ ד אַ מ ב ר אַ ו ו ס ק י :

זאָל ער גלויבען. איך האָב גאָר נישט וואָס מעהר צו זאָגען.
איך בין אייך אַ גוטער פריינד, און בין אייך געקומען וואָר-
נען. טהוט ווי איהר פערשטעהט. מיר איז גאָנץ גלייך. נור
סיי ווי סיי, ווי עס זאָל נישט זיין, ביז מאַרגען אין דער
פריה, וועט קיין איין איד נישט אין דער שטאָרט לעבעדיג
איבערבלייבען.

ד י א י ד ע ן

(דערשראָקען, ווענדען זיך שוין צו פאן דאָמבראָוסקי, רינגלען איהם אַרום):

וואָס זאָלען מיר טהאָן? גיב אונז אַן עצה.

א איד;

דו ביסט דאך א גוטער פריינד מיט'ן פאן נאטשאַלניק, רעד פאר אונז א גוט וואָרט.

א צוויטער:

דו ווייסט דאך יא, אז מיר זיינען אונשולדיק, — ראַטעווע אונז, געדענק אָן גאָט.

צוויי אידען

(וועלכע האָבען זיך גע'סוד'עט, ווינקען צום פאן):

זאָל נור דער פאן געהן מיט אונז אין ווינקעל אַרײַן.

פאן דאָמבראַווסקי:

וואָס וועל איך געהן, איך האָב גאָר נישט צו וואָס צו געהן.

א פאָר אידען

(לויפֿען צו צו ר' מלכין):

ר' מלך, געדענקט אָן גאָט. לאָמיר ראַטעווען דאָס ווייב און קינד. אפשר וועט ער פון אונז געלד געהמען.

די אידען

(צום פאן דאָמבראַווסקי):

און וואָס זאָגסטו? גיב אונז אַן עצה.

פאן דאָמבראַווסקי:

האַרכט מיך אויס, אידען. אייך איז דאָך שוין סיי ווי סיי אַלץ איינס, צו וועמען אייערע הייזער וועלען געהערען. ווי עס זאָל נישט זיין — לעבעדיג, צי טויט, אייך וועט מען דאָך אַלע פון שטאַרט אַרויסטרייבען. מיט אייערע מאַיאָנטי קעס וועלען זיך די קריסטען טיילען. וואָס איז אייך אַ חילוק צו וועמען אייערע הייזער וועלען געהערען? אין די קע־שענעס מיטנעהמען וועט איהר זיי דאָך נישט קענען. אָט, האָב איך אויסגעמאַכט אַ פּאַפּיער (ער נעהמט אַרויס אַ פּאַפּיער), אָט שטעהט דאָ געשריבען, אז איהר האָט מיר אייערע הייזער מיט די געוועלבער פאָר מזומן געלד פּערקויפט. און איך וועל מאַכען אַזוי, אז איהר אַלע מיט ווייב און קינד און די וואָס וועלען אין דער שטוב זיין, וועלען אויס דעם זיכערען טויט געהן. (די אידען כאַפען זיך אָן אַן דעם און דינען זיך מיט איהם).

איינער:

אלע היזער? אפשר צוויי, אפשר דריי...

ר' מ' ל'ך

(שרייט צו זיי):

אידען, וואָס טהוט איהר, אויפן סאַטען אין הימעל פער-
לאָזט אייך, — נישט אויף אַ מענש, אויף אַ בשר ודם, וואָס
היינט איז ער דאָ און מאָרגען איז ער נישטאָ. אידען, גע-
דענקט אָן גאָט, אָן גרויסען טאַטען.

פאן דאָמבראָווסקי

(מאַכט איהם נאָך):

געדענקט אָן גאָט. און וואו איז ער, אייער גאָט? פאַר
וואָס לאָזט ער אייך אזוי איבער אויף צרות? פאַר וואָס
נעהמט ער זיך נישט אָן פאַר אייך? יאָ, יאָ, פערלאָזט
אייך גור אויף אייער גאָט, שען וועט איהר אויסזעהן.

ר' מ' ל'ך

(געהט צו צו איהם):

דו לעסטערסט גאָט, דו מעסט גאָט מיט דיין מאָס. היינט
האָסטו דיך געקריגט און היינט שלאָגסטו דיך. גאָט האָט
צייט. זיין לויב און זיין שטראַף זיינען אייביגע — ווי אַלע
זיינע מעשים. און די צרות, די מלחמה, וואָס איז געקומען
אויף דער וועלט — איז עס נישט אַ שטראַף פון איהם? ער
שטראַפט אונז און שטראַפט אייך. גור אויף וועמען ער
וועט נאָך אויסגיטען זיין געטליכען פעס, פאַר די לעסטע-
רונגען — וואָס יעדער גאַסען-יונג האָט זיין נאָמען צו שאַנד
און שפּאַט געמאַכט — דאָס וועלען מיר נאָך מיט אונזערע
אויגען דערלעבען צו זעהן, ווען מיר וועלען זוכה זיין צו
דעם.

ערשטער בעלה בית:

אַבער, ר' מ' ל'ך, מען קען דאָך נישט זיצען מיט פערלעגטע
הענד און וואַרטען אויף דער ישועה. טון הימעל קען זי
זיט אַראָבפאלען, מען מוז דאָך זעהן עפעס אַליין טהאָן.

אן אַנדערער:

און טאַקע, די סכנה איז דאָך פאַר די אויגען. אידען, וואָס
שווייגט איהר, רעדט מיט'ן גוי, קומט דורך מיט איהם.

ערשטער בעל-הבית

(צום פאן):

אַ גאַנצע שטאָדט מיט הייזער, וואָס וועסטו טהאַן מיט אַ גאַנ-
צע שטאָדט מיט הייזער און קראָמען? מיר וועלען דיר פער-
שרייבען צוויי, דריי.

אן אַנדערער:

חיים, לויף נישט, שריי נישט. (ער רוקט איהם אָפּ. צום גוי):
לאָמיר הערען, ווי אַזוי וועט איהר אונז ראַטעווען?

אַ דריטער

(צום קריסט):

אדרבא, זאָגט אונז, ווי אַזוי וועט איהר אונז ראַטעווען?

נאָך איינער:

יא, פון וואַנען זיינען מיר זיכער?

פאן דאָמבראַוסקי:

שא, אידעלעך, איהר ווילט וויסען, ווי אַזוי איך וועל אייך
ראַטעווען? אַט מיט דעם, דאָ. (ווייזט אויף דעם בילד, וואָס ער
האלט הינטער דעם ראַק. ער געהמט עס פאַרזיכטיג אַרויס, און וויקעלט
עס אויף): איהר ווייסט וואָס דאָס איז? (ער ווייזט זיי, עס איז
אַ הייליג קריסטליך בילד. די אידען ווערען דערשראָקען, פאלען צוריק).
דאָס איז אונזער „מאַטקע באַסקע“. (ער זאָגט אין דער שטיל)
דער קאָמאָדיר האָט אונז אָנגעזאָגט, אַז די קריסטען זאָלען
די הייליגע בילדער אין די פענסטער שטעלען, כדי די סאָל-
דאַטען זאָלען וויסען, וואו עס וואוינט אַ קריסט און זיין הויז
צו שאַנעווען. איהר וועט זיך דאָ אַלע צו ר' מלכין מיט די
ווייבער און די קינדער צוזאַמענקומען, נור ניט דאָס גאַנצע
קהל, איהר הערט, מען וועט בעמערקען. נור די וואָס וועלען
דאָס פאַפיער אונטערשרייבען. איך וועל נאָכקוקען. און
איך וועל זיך שטעלען אין פענסטער מיט דעם בילד פון
דער „מאַטקע באַסקע“. אַז די סאָלדאַטען וועלען אָנקומען,
וועל איך שרייען: „ברידער, שאַנעוועט אַ קריסטען-הויז“.

עס וועט זיין שאַ-שטיל, און צו מאַרגענס בעגינען, נעהמט דאָס פעקעל און היידאָ, פערשווינדט פון דער שטאַרט. נור נישט „פּאָ זשידאָווסקאַ“, שאַ, שטיל, אַז עס זאָל קיינער נישט זען. פּערשטאַנען? (די אידען ווערען דערשראָקען, בלייך. טהייל לאַזען אַראָפּ די קעפּ, ווי זיי וואַלטען זיך געוואַלט איבערלעגען, צו זיי זאָלען אָננעהמען דעם פּלאַן, אַנדערע שאַקלען זיך אָב דערפּון).

ר' מ ל ך

(ברעלט די הענד צונויף און שרייט אויס מיט אַ שרעקליכער שטימע):

אידען, וואָס טהוט איהר? איהר געהט, חלילה, פּערבייטען דעם לעבעדיגען גאַט? (די אידען שאַקלען זיך אָפּ, און רוקען זיך אַוועק אָן אַ זייט. ר' מלך געהט צו צום פּאָן דאַמבראַווסקי) קריסט, וואָס רעדסטו? דו געהסט, חלילה, האַנדלען מיט דיין גאַט! אַונזערע ספרים זאָגען, אַז אַ קריסט, וואָס הערט נישט זיינע געטער, טאָר אַ איד נישט האַבען מיט איהם צו טהאָן, ווייל ער איז אַ גולן. ער האָט קיין גאַט נישט. ניין, נישט דו זאָלסט אַונזער בעשיצער זיין. בידו אפּקיד רוחי. אין זיינע הענד וועלען מיר זיך איבערגעבען, אידען. ער וועט שטעהן ווי אַ געטרייער שומר פאַר אַונזערע טהיר און פעג-סטער, און ער וועט היטען די, וועלכע פּערלאַזען זיך אויף איהם.

פּאָן דאָ מ בר אַ ו ו ס ק י :

און איהר, אידען, האָט טאַקי געמיינט, אַז איך וועל אייך אַונזער הייליגע מוטער פאַר די פענסטער שטעלען, האַ, האַ—אַונזער הייליגע מוטער זאָל אידען היטען! (ער וויקעלט דאָס בילד צוריק אין אין לילעך) אַונזער הייליגע מוטער היט נור קריסטען, און מאַרגען וועלען סיי ווי סיי אייערע היי-זער אַונזערע זיין. (צו ר' מלכין) נור איך ווייס, איד, דו פּער-מאַגסט עפּעס, וואָס איז דיר טייערער פאַר דינע הייזער מיט דינע גיטער, היט דיך, איד!

ד ו ד' ל

(שפּרינגט אויף):

וואָס האָט ער געזאָגט? וואָס האָסטו געוואָגט צו זאָגען? נער וויל זיך וואַרפען אופּן גוי.

ר' מ ל ר :
דוד, שטעה, וואָס טהוסטו דאָ? דו געהסט מיט דעם זעלבען
פּוּח וואָס זיי? (דוד האלט זיך צוריק).
מ ל פ ה' ל ע :

וואָס האָט ער געזאָגט, דער גוי, וואָס האָט ער געמיינט?
א ט ה י ל א י ד ע ן :

ר' מ ל ר, עס איז אַן עת צרה, מען מעג זיך ראַטעווען דאָס
לעבען אויף אַלע אופנים. אידען, קומט, עס איז אַ בפירו. -
שער דיין. (לויפּען נאָך דעם גוי) זאָל דער פּאָן זיך ניט בייזע-
רען. (א טהייל בלייבען איבער ביי ר' מלכין).

ר' מ ל ר :
אידען, מיר וועלען זיך פּערלאָזען אויף גאָט אין הימעל. ער
וועט אונזער שומר זיין. מלכה'לע, וואו איז רבקה'לע?
מ ל פ ה' ל ע :

רבקה'לע שלאָפט אין ווינקעל. איך האָב איהר אָנגעהאַן
דער באַבע'ס פּעריל. עס איז אַ סגולה, זיי וועלען איבער
איהר קיין שליטה ניט האָבען.
ר' מ ל ר :

פּעריל? מיר טאַרען נישט טראָגען קיין פּעריל, ווען אָרימע
לייט גיבען אַזעק דעם לעצטען ביסען פון מויל, מעג עס
זיין איבער וואָס פאַר אַטעם עס איז. — טהו איהר אויס די
פּעריל און גיב זיי שלמה'ן, רבקה'לע!

ר ב ק ה' ל ע

(הויבט זיך אויף):

מאַמישע, ווער האָט מיך גערופּען?

מ ל פ ה' ל ע :

שלאָף, מין קינד, ווייטער, שלאָף.

ר ב ק ה' ל ע :

ניין, מאַמעשי— איך האָב אַזאָ שענעם חלום געהאַט. דוריל,
דו הערסט? עס האָט זיך מיר גע'חלוס'ט, אַז איך בין גאָר
נישט געווען אויף דער וועלט, נאָר אויף אַן אַנדערער, אויף
אַ גאַנץ אַנדערער, און איך בין געזעסען אין אַ גאָרטען, און
אַזעלכע טייערע פירות האָבען געשמעקט אין גאָרטען. און

ארום מיר זיינען געזעסען אלטע אידישע חייבער, בלויז אלטע, נאָר אזעלכע שענע, וואָס מען זעהט גאָר נישט. די פנים'ער זייערע האָבען געלויכטען און אויף די העלזער האָבען זיי געטראָגען טייערע פּעריל מיט ברייליאַנטען און אויף די קעפּ טייערע הויבען, אויך מיט ברייליאַנטען בעפּוזט, און טייערע זיידענע קליידער, און אזוי פיעל שבת-ליכט האָבען געברענט אויפ'ן טיש. יאָ, אַ טיש איז געווען אין גאָרטען געדעקט, ווי שבת צו נאַכט. און זילבערנע לייכטער זיינען געשטאַנען, און אַ גרויסע גמרא איז אָפּען געלעגען אויפ'ן טיש, און אַלע האָבען עפעס געוואָרט. איז אויפגעשטאַנען אַן אלטע אידענע, די עלטסטע פון אַלע און די נעהנטסטע פון אַלע, און איז צוגעגאַנגען צו מיר, און האָט מיך גע- בענשט און האָט מיך געקושט און האָט אויסגעטהאָן איהרע פּעריל און מיר אָנגעטהאָן. און אַלע האָבען מיר עפעס גע- וואונשען: מזל-טוב, מזל-טוב.

מ ל כ ה ' ל ע

(קושט איהר אין קאפ):

מזל-טוב דיר, מיין קינד. האָסט די באַבע יענטע'לע געזעהן אין חלום. די באַבע יענטע'לע אַליין האָט דיר די פּעריל אָנגעטהאָן, אַז זיי זאָלען דיר היטען פון שלעכטס. אַ גוטער סימן, מיין קינד. אַ גיטער סימן.

ר' מ ל כ :

געה שלאָפּען, מיין קינד, אַ שלעכטע צייט איז אויף דער וועלט געקומען. זאָג, מלכה'לע, מיט איהר קריאת-שמע, און לעג זי שלאָפּען.

מ ל כ ה ' ל ע :

יאָ, מיין קינד, אין אַזאַ צייט איז גוט, אַז מען שלאָפּט און מען זעהט גוטע חלומות. זאָג מיט מיר קריאת-שמע, און לעג דיר, מיין קינד, אין ווינקעלע, זאָג: „אין דיין האַנד גיב איך איבער מיין נשמה גאַט". (זי פיהרט זי אין אַ ווינקעל פּער- שטעלט זי מיט קאפּטעס און אנדערע זאַכען, זאָגט איהר אַן) הער נישט, מיין קינד, און זעה נישט, זיי זאָלען נישט וויסען, אַז דו ביסט דאָ.

ר' מ לך :

געקט מיט גאָט'ס בטחון. (אָב אין דער צווייטער קאָמער. די טריט
הערען זיך פאר דער טהיר). נו, שלמה, לאָז מיך, איך וועל זיי
אַליין דין וחשבון אָבגעבען. זיי האָבען מיך פאר אַ עוסק
בצרכי צבור געמאַכט. פון מיין האַנד זאָלען זיי פאָדערן.
(ער שטעלט זיך ביי דער וואַג. עס קומט אַריין דער פּאַלקאָוויק, סאַל-
דאַטען, הינטען ביי דער טהיר שלעפט זיך נאָך דער פּאַן דאַמבראַווסקי).

ר' מ לך

(בוּגט זיך פאר איהם) :

איך גריס דיר, פאַן נאַטשאַלניק.

ד ע ר פ אַ ל ק אַ ו ו נ י ק :

נו, הערר בירגערמייסטער, האָסט צוגעשטעלט די זאַכען, וואָס
מען האָט פערלאַנגט פון דיר? די צייט איז שוין לאַנג
אַריבער.

ר' מ לך :

שוין לאַנג, נאָך פאר דער צייט. דאָס פּאַלק איז גוט, דאָס
פּאַלק איז פרום. האָבען געוואוסט, אַז דעם מלכ'ס חיל איז
הונגעריג, אָבגעשפּאַרט דעם ביסען פון מויל, די ביסענס
פון די קינדערלעכ'ס מיילער אַוועקגענומען, די קישען פון
די קעפ, די שבת-לייכטערלעך, יעדער איינער וואָס האָט גור
געקענט. קליינע קינדער האָבען זייערע יום-טוב-שטיוועלעך
געבראַכט, דו זעהסט (ער ווייזט איהם די שבת-לייכטערלעך, די
קינדערשע שטיוועלעך) אַלעס האָבען זיי פאר דעם מלכ'ס חיל
אַוועקגעגעבען.

ד ע ר פ אַ ל ק אַ ו ו נ י ק :

דאָס איז גוט, דאָס איז שען. האָסט אונז טריי געדיענט,
הערר בירגערמייסטער. איך וועל עס צושטעלען אין די הע-
כערע מאַכט, און דו וועסט קריגען אַ מעדאַל דערפאַר.

ר' מ לך :

פאר אַ מעדאַל? מיר האָבען נישט, חלילה, געטהאָן פאר בע-
ליבונג, מענשען זיינען הונגעריג.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

מיר וועלען זיך שוין אויסגלייכען דעריבער. סאָלאַדאטען,
וועגט די זאָכען. (ער נעהמט אַרויס אַ פּאַפּיער און לעזט) פּערציג
פּוּד ברויט. הערר בירגערמייסטער, וואָ זיינען זיי ?

ר' מ לך

(ווייזט אַרױף אַ פּאַר זעק פּוּל מיט חלות און ברויט):

אַט, דאָ. אָבגעשפּאַרט האָט די בעפּעלקערונג דעם ביסען פּוּן
מויל, און אָט די צוויי זעק פּוּל מיט חלה און ברויט אָנגע-
פּאַקט.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דאָס איז אַלעס ? (ער נעהמט די זעק) : אידעל, דו לאַכסט—
וועגט !

ס אָ ל ד אַ ט ע נ

(וועגען):

דרייצעהן פּוּד מיט צעהן פּונט.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

וואו זיינען די איבעריגע זעק ?

ר' מ לך :

דאָס איז אַלעס, וואָ אונזערע אַרימע לייט האָבען געקענט
צוזאַמענשלעפּען.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק :

דו לאַכסט, איד. זאָג שנעל, וואו האָסטו בעהאַלטען די
שפייז און פּראָדוקטען פּאַרין פּיינד.—מען האָט שוין דער-
צעהלט פּוּן אייך.

ר' מ לך :

דו זאָגסט נישט גוט. מיר האָבען געטריי געדיענט אונזער
מלך, דעם לעצטען ביסען פּוּן מויל אַוועקגעגעבען, אַ חוץ
אַ פּאַר אַרימע לייט, וואָס האָבען קליינע קינדערלעך אין
דער היים. קליינע קינדער קענען דאָך נישט איבערטראָגן
גען דעם צער פּוּן הונגער. זיי האָבען געבראַכט דעם לעצט-
טען ביסען ברויט, האָב איך זיי צוריקגעשיקט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

ביזט דאך מודה אליין, האָסט אַנדערע געגעבען צו בעהאַל-
טען. גאַנץ גוט, איך ווייס עס. (ער לעזט ווייטער פון פּאַפּיער)
צוואַנציג טויזענד רובעל און גאַלד, זילבער און קופּער
וואו זיינען זיי?

ר' מ ל ך

(נעהמט א פּעקעל):

אַט דעם פּולען פּאַק האָבען אונזערע אידען אָנגעפּילט.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק

(שיט אויס דעם פּאַק, עס פּאלען ארויס מעשענע לייכטערלעך א פּאַר, אייניגע
זילבער-שטיקער, רבקה'לע'ס פּעריל):

דאָס איז אַלעס? (ער הויבט אויף א פּאַר מעשענע לייכטערלעך)
איד, דו לאַכסט. שבת-לייכטערלעך האָסטו מיר געבראַכט?
און מיט דעם ווילסטו מיך אָבנאַרען?

ר' מ ל ך

דאָס איז אַלעס. וואָס איך האָב געקענט פון די שטאַדט-לייט
צוזאַמענענהמען. זיי האָבען געבראַכט דאָס לעצטע שטיקעל
קופּער, זילבערנע בשמים-ביקסלעך, וואָס זיי האָבען בירושה
געהאַט. די שטאַדט איז ניט איבריגס רייך. מיין גאַלד
און זילבער האָסטו דאָך געכטען צוגענומען, אַ חוץ די שניר
פּעריל דאָ, וועלכע איך האָב נאָך געפונען אין מיין שטוב.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

שווער ביי דיין גאַט, אַז דו האָסט נישט אין די לעכער,
אין די קעלערס בעהאַלטען, אַז דו האָסט נישט אַנדערע
געגעבען צו בעהאַלטען—וועל איך דיר גלויבען.

ר' מ ל ך

זיבעציג יאָהר האָב איך אָבגעלעבט און גאַט'ס נאָמען דער-
מאָנט נור צום לויב, און איך וועל ווייטער נישט דערמאָ-
נען גאַט'ס נאָמען נור צום לויב.

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק :

איז אַסימן, אַז דו האָסט בעהאַלטען אין די קעלערס
פּאַרן פּיינד, — אַז דו ווילסט נישט שווערען ביי דיין גאַט.

מ ל ב ה' ל ע

(געהט צו צו ר' מלכין):

דו קענסט שווערען מיט א רוהיג הארץ, מיר זיינען אַרימע
לייט—אלעס האָבען מיר זיי אָבגעגעבען.

ר' מ ל ד:

גאָט'ס נאָמען שטעהט העכער פון אונזער לעבען. מיר טאָ-
רען נישט שווערען ביי זיין נאָמען אפילו אויף געוויס. און
ווער קען זאָגען געוויס, א חוץ ער?

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק:

איד, געדענק וואָס דו טהוסט, מיט דיין לעבען וועסטו מיר
בעצאהלען דערפאר.

ר' מ ל ד:

מיין לעבען איז אין גאָט'ס האַנד.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק:

סאָלדאָטען, נעהמט דעם איד! (די סאָלדאָטען רינגלען אַרום ר'
מלכין. פון טהיר בעווייזט זיך פאַן דאַמבראַווסקי).

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י:

פאַני נאַטשאַלניק, דער איד האָט טאַקע אין די קעלערס
פערשטעקט דאָס גאָלד און זילבער. נור ווי קומען יענע
אוצרות געגען דעם אוצר, וואָס ער האָט אין זיין שטוב!
דער איד האָט איין בריליאַנט, וואָס איז מעהר ווערטה פאַר
אַלע זיינע פערמעגענס. זאָל ער דיר דעם בריליאַנט אָב-
געבען און דו וועסט איהם שענקען דאָס איבעריגע דערפאר.

ד ע ר פ אָ ל ק אָ ו ו נ י ק:

וואָס מיינסטו דערמיט, פאַן?

פ אָ נ ד אָ מ ב ר אָ ו ו ס ק י

(נעהמט די פּעריל):

דו זעהסט די פּעריל? די פּעריל האָט געטראָגען אַן אַלבאַס-
טער האַל, וואָס איז רייצענדער פאַר פּעריל. סלאָווע האַנאַרען
דו קענסט דורך פּערלאַזען אויף מיר, איך בין אַ מבין אויף דעם
שענעם געשלעכט. ער האָט דיר נישט די מאַס ברויט און

געלד צוגעשטעלט—מאך מיט איהם אגעשעפט. זאל ער דיר
די טאָכטער דערפאר אָבעבען און דו וועסט איהם שענקען
דאָס לעבען.

דער פאלקאָוויק.

איז זי ווערטה דעם בייט?

פאן דאָמבראָוויק:

קענסט דך פערלאָזען אויף מיינ געשמאק.

דער פאלקאָוויק

(צום איד):

נו, איד, האָסט געהערט וואָס דער פאן פאָליאק זאָגט, מא-
כען מיר דאָס געשעפט?

רימלך

(ווערט בלייב, שווייגט לאנג, דאן זאָגט ער מיט א ציטערדיגער שטימע):

געגען ביר ביזטו שטאַרק, געוויס. וואָס בין איך? נור א צו-
בראָכענער אַלטער איד. אָבער ביזטו אויך געגען איהם
שטאַרק! (ווייזענדיג צום הימעל) דו בעדאַרפט יעצט זיין הילף.
דו געהסט געגען א פיינד. א שטאַרקען און א גרויסען פיינד
דער קיסר האָט דיר אָנסערטרויט זיינע מענשען, דו זאָלסט
מלחמה פיהרען פאר איהם. איז דאָס די קראַפט, איז דאָס
דער זכות, מיט וועלכען דו וועסט געהן געגען דעם פיינד
מלחמה האַלטען? — דאָס, וואָס דו בעליידיגסט אן אַלטן
אידישען טאַטען און צאָפט זיין בלוט? — מיינסט, אז דאָס
וועט זיין דיין זכות, דיין מאַכט, מלחמה צו פיהרען געגען
א גרויסען און שטאַרקען פיינד?

דער פאלקאָוויק:

וואָס האָסטו געזאָגט, איד? דו האָסט געוואָגט צו צווייפלען
אין אונזער זיעג? דו שרעקסט אונז מיט דעם פיינד, וואָס
וועט נקמה נעהמען פאר דיר? דו ווייסט, וואָס דאָס הייסט?
פערראַט, איד, און דו ווייסט, וואָס סיקומט פאר דעם? (ער
מאַכט זיך מיטן פינגער איבער'ן הצלוי).

מלכה'לע

(א דערשראָקענע):

מלך, מלך, וואָס טהוסטו, געדענק אן גאָט!

שלמה:

רי מלך, רי מלך! דערצערנט ניט דעם הערר.

רי מלך:

נאדאָנים, וואָס שרייט איהר? וואָס קען ער מיר טהאָן?
איך האָב נור איין לעבען אוועקצוגעבען, און איך קען
שטענדיג קומען פאַר גאָט: "אזוי איז געווען, משפט".
(צום פּאלקאָחניק) קענטו איך קומען פאַר גאָט? האָסטו גאָר
נישט אויף דיין געוויסען? און דו בעדאַרפסט זיין גרייט.
דו געהסט אין מלחמה אַריין, געגען אַ שטאַרקען און גרוי-
סען פּינד!

דער פּאַלקאָוויניק:

איך האָב קיין צייט ניט מיט דיר צו רעדען, איד. (ער געהט
צו צו איהם) וואו האָסטו דיין טאַכטער?

רי מלך:

(שטעלט זיך אוועק פאַר דער טהיר):

אַ אידישער טאַטע גיט נור אַב זיין טאַכטער ווען מען
הרגיעט אים פריהער. (אין שטוב הערט אַ גרויס געוויין.
אידען קוקען אין די פעגסטער אַריין, און פון דרויסען הערט זיך
אַ געוויין. דער פּאלקאָחניק בעראַטט זיך עפעס מיט'ן פּאָן דאַמבראַחסקי.)

פּאַן דאָמבראַווסקי

(צום פּאלקאָחניק אין דער שטיל):

פאַנגי נאַטשאַלניק, ווייסט, וואָס דער איד וויל? ער וויל די
פּעריל צוריק. עס איז איהם צו ביליג. ער וויל די פּעריל
צו צום טויש. — גיב איהם די פּעריל, וועט ער די טאַכטער
אַליין שיקען.

דער פּאַלקאָוויניק

(קוקט איהם אָן):

דער איד?

פּאַן דאָמבראַווסקי:

עס איז אַ אידיש געשעפט. אידען מאַכען אָפט אַזעלכע גע-
שעפטען — וואָס העסטו פאַר געלד ביי דעם אידען נישט
קריגען?

ד ע ר פ א ל ק א ו ו נ י ק

(הויך צו ר' מלכין):

איך ווייס, איד, וואָס דו ווילסט. ס'איז דיר צו ביליג. נו,
דאָ האָסטו נאָך די פּעריל צו. (ער וואַרפט אים די פּעריל צו)
און גרייט אָן די טאַכטער, איך וועל באַלד נאָך איהר מיי-
נע זעלנער שיקען. סאָלדאָטען, קומט. (נעהמען די זאכען און
געהען).

פ א נ ד א מ ב ר א ו ו ס ק י

(לצכט צו ר' מלכין):

אזוי האָב איך עס נישט געמיינט, פּאָני נאַטשאַלניק. די
טאַכטער זאָל ער די פּעריל אויפ'ן האַלז אָנטהאָן, ווען ער
וועט זי שיקען צו דיר. חא, חא, חא, פּאָניע זשידושע.
(געהט אַב).

ד ע ר פ א ל ק ו ו נ י ק:

זאָל ער טהאָן ווי ער וויל, נור די טאַכטער זאָל ער שיקען.
(געהען אַב מיט די זאכען און געלעכטער).

פ א ר ה א נ ג.

דריטער אַקט:

דאָס זעלבע צימער—ווי אין צווייטען און דריטען אַקט.
רבקה'לע, מלכה, דור ויצט אין אַ חוינקעל סערי
שטעלט דאָס פנים מיט די הענד.

ר' מ לך

(רבקה'לע)

א גרויסע און ערנסטע צייט איז פארן אידען יעצט אויפגע-
שטאנען. איך האב געמיינט, אז גאָט וויל מיך נחת לאָזען
דערלעבען דורך דיר אויף מיינע אַלטע טעג. ער האָט אַג-
דערש געמיינט. אידישע טעכטער זיינען שטענדיג ברייט
געווען צו קומען פאַר גאָט בקדושה ובטהרה אין יעדען דור.
ווער ווייסט? אפשר שיקט גאָט אויף דיר אַנסיון, מיין קינד.
ביזטו, טאָכטער, ברייט אָנצונעהמען דעם נסיון? גאָט געהמט
נור צו דאָס ריינע האַרץ. קיין בעהאַלטענעם געדאַנק. וועסטו
נישט רחמנות האָבען אויף דיינע יונגע טעג?

מ ל פ ה' ל ע

(וועלכע איז די גאנצע צייט האלב פער'חלשט געווען אין אַ ווינקעל, רייסט זיך
אויף):

מלך, וואָס זאָגסטו? וואָס מיינסטו?

ר' מ לך

(בערוהיגט זי):

די ספּנה איז גאָך נישט פאַר די אויגען, מלפּה'לע. און פּל-
זמן דער חלף ליגט נישט אויפּן האַלז, האָבען מיר נישט
קיין רשות אַליין עס אַרויף צו לעגען. ווער ווייסט, אפשר
זיינען מיר גאָר נישט ראוי דערצו. (אַ לאַנגע פּויע). און ווער
ווייסט, אפשר וויל ער גאָר נישט דעם גסיון. מלפּה'לע, עס
איז דאָך היינט ביי רבקה'לען אַ הייליגער טאָג, דער טאָג
פון איהר חופּה, טהו זי אָן אין דער באַבע יענטע'לעס
מלבושים. שיט איהר צש אויפּן קאָפּ. מאַך איהר דאָס פנים
מיאוס, אפשר וועט גאָט טהאָן אַנס און זיי וועלען זי נישט
דערקענען אין דער הייליגער באַבע יענטע'לעס מלבושים.

מ ל פ ה' ל ע

(לויפּט שנעל צו צו אַ קאָסטען, געהמט פון דאָרט ארויס אַלטמאָדשע קליידער):
קום, מיין קינד, שנעל. (ועצט זי אַוועק נעכען זיך. טהוט איהר אַן
די קליידער) דו ביזט אַזוי שען, מיין טאָכטער. דער חסד חן

ליעגט אויף דיר אויסגעגאָסען. פאַר וואָס ביסטו אַזוי שען.
 מיין טאָכטער? פאַר וואָס האָט דײַך גאַט נישט מיאוס גע-
 מאַכט? דאָס אַלעס האָט ער דיר געשאַנקען, אַז דו זאָלסט
 אין מענשעניס אויגען איידעלקייט און חן דערזעקען, מיט
 דינע פּשׁוּע אירישע אויגען, וואָס וואָרקען ווי ביי אַ טויב
 מיט ליעבשאַפט. היינט, אַז דו וועקסט מיט דיין שענקייט
 אין מענשען שלעכטע געדאַנקען אויך, זאָל גאַט פון דיר
 דיין שענקייט צוגעהמען. נישט אמת, רבקה'לע? ביסטו
 ברייט גאַט דיין שענקייט צוריקצוגעבען?

ר ב ק ה' ל ע :

יא, מאַמע, האַרציגע. יא, מאַמע, געטרייע.

מ ל כ ה' ל ע :

אַט אַזוי, ביסטו אין דער באַבע יענטע'לעס קליידער. ביסט
 אַן אַלט ווייב, מיין טאָכטער. נור די האָר דינע, (זי צולאָזט
 זי און קושט זי) זיי זיינען אַזוי שוואַרץ. אַזא חן, אָהן עין-
 הרע, און צו וואָס? ליעבער וואָלטען זיי גרוי געווען, קאָד-
 לעס, אַז זיי זאָלען מענשעניס אויגען נישט אַזוי אויפרייצען.—
 וואַרט, טאָכטער, אַט איז דער באַבע יענטע'לעס הויב, איך
 וועל זיי בעהאַלטען הינטער דער הויב. (טהוט איהר אַן די הויב
 און בעהאַלט איהר די האַר הינטער דער הויב. קוקט זי אָן). רבקה'לע,
 רבקה'לע, ביסט דאָך אַן אַלטע ווייב!

מ ל כ ה' ל ע :

מלך, איך האָב אָנגעהאַן אונזער טאָכטער אין דער באַבע
 יענטע'לעס קליידער.

ר מ ל כ :

און איך וועל איהר אַנטהאַן דער באַבע יענטע'לעס פּעריל.
 (ער זוכט די פּעריל און געפינט זיי אויף דר'ערד). די פּעריל, מיט
 וועלכע מען האָט דײַך פּערשעהמט, מיין טאָכטער, און מיין
 בלוט געצאָפט פאַר גאַט. וויסטו, פאַר וואָס די פּעריל זיי-
 גען הייליג? די באַבע יענטע'לע האָט אויף זיי אַ
 חלף געטראָגען. (ער נעהמט אַרויס אַ צוגעמאַכטען חלף). אַט
 דעם חלף האָט די באַבע יענטע'לע געטראָגען אויף די
 פּעריל. אַ שלעכטע צייט איז דענסטמאַל ביי אידען געווען

אידישע טעכטער אין סכנות, האָט די באַבע יענטעילע
 אַ חלף אָנגעטהאָן אויף איהרע פּעריל, אַז זי זאָל קענען
 יעדען אויגענבליק פאַר גאָט אין ריינקייט קומען, בקדושה
 ובטהרה. די מענשען האָבען נור די פּעריל געזעהן, דער
 חלף איז ביי איהר געווען פּערשטעקט—און די פּעריל מיטן
 חלף טהו איך דיר אָן, מײן טאָכטער. (ער טהוט איהר אָן די
 פּעריל).

מ ל פ ה י ל ע

(דערשראָקען):

מלך!

רײ מ ל ך :

קײן איין מינוט נישט פּריהער, רבקה־לע, אונזער לעבען איז
 נישט אין אונזער רשות, נור ווען דו וועסט זעהן, אַז די
 סכנה איז נאָהנט, אַז גאָט וויל דיין קרבן, זאָלסטו געדענקען,
 אַז אויף דייע פּעריל הענגט אַ חלף, און דו זאָלסט קומען
 פאַר גאָט בקדושה ובטהרה. זאָסט מיר צו, מײן טאָכטער?

ר ב ק ה י ל ע :

יא, טאָטע. איך וועל קומען פאַר גאָט בקדושה ובטהרה.

רײ מ ל ך :

בין איך רוהיג. (ער קושט איהר אויפֿן קאָפּ) געה, מלכה־לע, געה
 בענטש דיין טאָכטער פאַר דער חופּה, עס ווערט שפּעט. איך
 האָב מורא, זיי וועלן באַלד קומען צו געהן.

מ ל פ ה י ל ע

(געהט צו און לעגט אַרויף די הענד אויף איהר קאָפּ): נעהם צו
 מײן קרבן, וואָס איך ברענג דיר מיט מײנע אייגענע הענד
 פאַר דיין לייעבען נאָמען. יעצט בין איך ווי אברהם אבינו,
 און ווען יצחק איז געווען אָן איין-און-איינציקער, איז דאָך
 מײן טאָכטער אויך אָן איין-און-איינציגע. (זי פּאלט אויף דער
 טאָכטער׳ס קאָפּ און וויינט).

רײ מ ל ך :

מלכה־לע, סײַז נישט שען צו קומען צו גאָט אין בית-
 המקדש אַרײן מיטן קרבן אין דער האַנד און וויינען.

מלכה'לע:

עס איז פאר פרייד, מלך. עס איז דאך ביי מיר חתונה
היינט. איך גיב דאך מיין טאכטער אויס, בקדושה ובטהרה.
(זי פאלט ווידער אויף רבקה'לעס קאפ און וויינט).

רבקה'לע:

מאמע, דו האסט מיר שטענדיג געזאגט, אז ווען מען קומט
פאר גאט, בעדארף מען קומען מיט א פרעהליך הארץ, פאר
וואס מאכסטו מיך טרויריג, מאמע, בעפאר איך געה צו גאט?

מלכה'לע:

סאיז פאר פרייד, מיין קינד. (כאפט זיך אויף) דוד'ל, דוד'ל,
דו ביסט דאך אויך מיין קינד, דיר איז דאך שווערער פאר
אונז אלעמען.

רי מלך:

דוד טראגט דעם נסיון ווי א איד

דוד'ל

(מיט טרעהרען אין די אויגען):

איך שוויג, איך זאג גאר נישט.

מלכה'לע:

געזענען דיר, דוד'ל, מיט דיין פלה, עס איז געקומען די צייט.

רי מלך:

יא, צו וואס זאלסטו צוועהן דעם צער, געה אין בית-המדרש
אריין, בעט צו גאט מיט דיין צובראכען הארץ, אפשר וועט
ער דיר הערען.

דוד'ל:

שווער, ווי אזוי קען איך יעצט אוועקגעהן? איך וועל נישט
אוועקגעהן.

רי מלך:

עס איז גלייכער אזוי. געזענען דיר מיט רבקה'לען.

מלכה'לע:

רבקה'לע, געזענען דיר מיט דיין חתן.

רבקה'לע

(האלב פערשעהמט):

דוד'ל.

דוד'ל:

רבקה'לע! (קוקען זיך אין די אויגען).

ר' מלך:

דוד, זיי אַ איד.

מלכה'לע:

לאָז איהם וויינען, לאָז איהם וויינען.

ר' מלך:

גיי, דוד, אין בית-המדרש—דו וועסט נישט געהן מיט דעם פות,
וואָס זיי, דוד, דו ביסט אַ איד. דו וועסט נישט זיין קיין
אובד עצמו לדעת, דוד, געדענק! (דוד אָב)

ש ל מ ה

(פאלט אריין):

מלכה'לע, ר' מלך, געדענקט אָן גאַט, בעהאַלט רבקה'לען,
זיי געהען, זיי געהען.

מלכה'לע

(בעהמט רבקה'לען):

זעץ דיך אַוועק מיט מיר, טאַכטער. (זעצען זיך ביידע אַוועק,
זאַקען שטריקען. ר' מלך זעצט זיך ביים טיש, בעהמט אַ סידור און זאָגט
מיט אַ צובראַכען האַרץ תהלים). „אשרי האיש אשר לא הלך“...

ש ל מ ה

קוקט אויף רבקה'לען):

ווער איז דאָס? איך דערקען דאָך זי גאָר נישט. (מיט שרעק)
די הייליגע רביצין יענטעילע איז פון קבר אויפגעשטאַנען!
(קיינער ענטפערט איהם נישט אַב. עס קומען אַריין פיער סאַלדאַטען מיט
אַן עלטסטען. דער עלטסטער האַלט אַ פאַפּיער אין דער האַנד, קוקען זיך אין
דער שטוב אום, דערזעהען די צוויי ווייבער, ציהען די אַקסלען אויף. דער
עלטסטער לייענט פונ'ם פאַפּיער): אַ יונג אידיש מיידעל, מיט
שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגן, אַכטצען יאָהר אַלט,
אין פעריל אָנגעטהאָן. (קוקט זיך איין צו מלכה'לען) די איז עס
נישט. (געהט צו צו רבקה'לען) די טראָגט, אַמת, פעריל, נור
אַכטצען יאָהר איז זי נישט אַלט.

ש ל מ ה

(אין שרעק, מיט שפאט):

אהא, אהא, איך מיי, ווען מיי זיידע איז נאך א קליין
אינגעל געווען, איז זי שוין עלטער געווען פון אכטצעהן
יאָהר.

ע ל ט ט ע ר

(צו שלמה'ן):

זאָג, איד, וועלכע פון זיי איז עלטער?

ש ל מ ה:

אייע פון זיי איז מייין באַבע'ס מאמע געווען, און די
אנדערע איהר מוהמע.

ע ל ט ט ע ר:

מייין קאמאנדיר האָט דאָך ביי אייך געזעהן אַן אכטצעהן
יעהיג מיידעל, נאָך וועלכער ער האָט מיך געשיקט.

ש ל מ ה:

אייער קאמאנדיר איז אַוודאי שיפור'לעך געווען און אַז עס
איז ווארים אין קאָפּ, ווייסט איר דאָך. —

ע ל ט ט ע ר:

עס וואָלט אַ יושר געווען, אַז מען זאָל איהם די צוויי אַלטע
וויבער צום באל ברענגען. כ'לעבן, ער האָט זיי עהרליך
פערדיענט. יעדענפאלס, אונזער בעפעהל מוז מען אויס-
פיהרען. זאָג, איד, וועלכע פון זיי איז די מאמע און
וועלכע די טאכטער?

ש ל מ ה:

אָט די (ער ווייזט אויף מלכה'לען) איז די מאמע און די (אויף
רבקה'לען) איז די באַבע יענטע'לע.

ע ל ט ט ע ר

(קוקט זיך איין צו מלכה'לען):

ווי אַ מאמע זעהט די אויס, נור די, ווי אַ באַבע, עפעס
נישט. דאכט זיך אויגען האָט זי שוואַרצע, אַ פנים אַ יונגס
און אַן אַלטקייט וועהעט עפעס דערפון. נור קיין אכטצעהן
יאָהר איז זי נישט אַלט — קאמעראַדען, קומט, מיר וועלען

אין די קעלערס זוכען. דאָ בלייבן צוויי — איהר זאָלט די
וויבער היטען. (ער לאָזט איבער צוויי סאָלדאטען) איד, וויין,
וואו דער קעלער איז.

ש ל מ ה :

דאָ, קומט מיט מיר. (ער מיהרט זיי אין קעלער אראַפּ).

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

די באַבע געפעלט מיר נישט. (קוקט איהר אין די אויגען אריין).
אַ פנים האָט דאָס ווי אַ יונג קינד, אויגעלאַך ווי די טייבע-
לעך, און אָנגעטהאַן איז דאָס ווי אַן אַלטע באַבע.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

געה, נאַר, ווייבער, אַז זיי קומען אויף דער עלטער, ווערען
זיי צוריק ווי קינדער. די אויגען ווערען ביי זיי מילד ווי
ביי קליינע קינדערלעך און די שנאָבעלעך מיט די גאַמבע-
לעך, ווי ביי איין-יעהריגע.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

דו האָסט רעכט, האָב איך אַ באַבע אין דער היים, וויעגט
זי מיין קינד—קוק איך זי אַמאָל אָן, דאַכט זיך מיר, אַז
עס איז מיין וואַסילעס פנים. (צי רבקה'לען) זאָג, באַבעלע, אַ סך
קינדערלעך האָסטו שוין אין דיין לעבען אויסגעוויעגט?

ר ב ק ה' ל ע

(הערט נישט, זאָגט ווי אַן אַלטע אידענע):

וואָס... וואָס... (צו דער מוטער) מאַמע'לע, מאַמע'לע, וואָס זאָ-
גען זיי... ניין, די צייהן זיינען ביי מיר אַלט... שווער ברויט
צו קייען.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

וואָס האָסטו דיך אוועקגעשטעלט ביי דער באַבע'ן, זעהסט
אַז זי איז בלינד אויף די אויגען און טובט אויף די אויע-
רען, הערט נישט און זעהט נישט.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אָ ט :

לאַז אָב, עס איז גוט מיט אַן אַלטער באַבע'ן דאָס האַרץ
אויסצורעדען זיך. קוק איך אויף איהר, מיין איך, אַז איך
בין אין דער היים, ביי אונז אויפ'ן דאָרף, און מיין אַלטע
באַבע, וואָס האָט גאָך גאַפּאַלעאַנען פון דאָרף מיט אַ פּאַנ-

טאָפּעל געלאָגט, זיצט אונטער'ן אויווען און דאָס קינד מיט
דער קאָץ שפּיעלען זיך ביי איהר צו פּוסענס, און זי בעט
זיך עפעס מיט די אָהן-ציייהניגע יאָסלען, אַז איך זאָל זי
אין דרויסען פּיהרען, אויף דער זון וואָרעמען. (צו רבקה'לען)
וואָס ווילסטו, באַבע'לע? אַז איך זאָל דיך אין דרויסען פּיה-
רען, אין דער זון דיך אוועקזעצען? אַ שענער טאָג, וואָס?

ר ב ק ה ל ע :

וואָס זאָגען זיי, מאַמע'לע? (צום סאַלדאַט) ניין, מיין אייניקעל,
נישט גוט אויף דער עלטער צו קומען, די ביינער ברעכען,
עס ווילט זיך רוהען. (די סאַלדאַטען לאַכען גוטמוטהיג).

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

גו, קום אוועק, וואָס האָסטו דיך צוגעטעפּעט, זעהסט, זי
האַט מורא פאַר דיר.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

לאָז געמאָך, עס דערמאָנט זיך אָן אַלטע צייטען. (צו רבקה'לען)
ווילסט עסען? יאָ? (ער היל איהר ברויט געבען).

ר ב ק ה' ל ע :

דעם אויווען אונטערהייצען, יאָ, מיין קינד, עס ברעכט אין
די ביינער. עלטער איז קיין געלעכטער. (די סאַלדאַטען לאַכען.
עס קומען צוריק אריין דער עלטסטער מיט די צוויי סאַלדאַטען און שלמה)

ע ל ט ס ט ע ר :

דער טייוועל ווייסט, וואו די אידענע האָט די טאָכטער בע-
האַלטען! דורכגעזוכט דאָס גאַנצע הויז, סיידען זיי האָבען
זי ערגעץ אונטער די ספּאָדניצעס בעהאַלטען אָדער די באַ-
בע איז די טאָכטער.

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

זי איז אָן אַלטע באַבע, האָבען מיר דאָ מיט איהר שפּאַס
געהאַט.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

הערט נישט און זעהט נישט—גיט מען איהר ברויט, מינט
זי אַ וואָרעמען אויווען.

ע ל ט ס ט ע ר :

דאָס אונזעריגע אָבגעטהאַן, זאָל ער אליין קומען זי זוכען
(ער לעזט פון פאפיר) אַ יונג מיידעל, אַכטצעהן יאָהר אַלט,
מיט שוואַרצע האָר און שוואַרצע אויגען—אזעלכע ניט גע-
פונען. דעם פראַטאַקאָל אונטערגעשריבען. (שרייבט אונטער דעם
פראַטאַקאָל. קאמאנדעוועט) קאמעראַדען, גלייך געשטעלט. (זיי
שטעלען זיך גלייך) אַיינס, צוויי, דריי, געגאַנגען. (זיי סאַלדאטען
לאזען זיך געהן).

ע ר ש ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

האַט מיר אַ גוטע נאַכט, באַבע לעבען, און חלום'ס פון
יונגע יאָהרען.

צ ו ו י י ט ע ר ס אָ ל ד אַ ט :

ווען איהר זיינט אַ יונג מיידעל געווען און די בחורים אין
די פעלדער נאָכגעלאָפען. (געהען אַב).

מ ל פ כ ה' ל ע

(הויבט אויף די הענד צום הימעל) :

ווי דאַנק איך דיר, רבונגו של עולם, פאַר דעם חסד. דאָס
האַט זיך די באַבע יענטע'לע געמיהט, אַז זיי זאָלען זי
נישט דערקענען.

ר י מ ל ך :

און זעהסטו, מיין ווייב, האָט גאָט גאָר נישט געוואָלט צו-
נעהמען אונזער קרבן. נור עס מאַכט נישט, טאַכטער, קוים.
האַטו דיין האַרץ געשענקט, איז געגליכען ווי דו וואָלט
דעם קרבן געבראַכט.

ש ל מ ה :

רבקה'לע, ווי האָסטו דיך געקענט אַזוי פערשטעלען און
נאַכמאַכען אַן אַלטע אידענע? איך האָב דאָך געמיינט, אַז
דו ביסט אַן אַלטע אידענע.

ר ב ק ה' ל ע

(רעדט ווייטער ווי אַן אַלטע פרוי) :

איך ווייס נישט. עס דאַכט זיך מיר, אַז איך בין שוין אַזוי
אַלט ווי אַן אַלטע פרוי. איך בין דאָך אויף דער עלטער
געקומען.

מלכה'לע

(דערשרעקען):

וואָס רעדסטו, טאַכטער, ביסט דאָך נאָך אַ יונג מיידעל. דאָס
האַב איך דאָך דין נור אָנגעטהאַן אין דער באַבע יענטע-
לע'ס קליידער, פּדי זיי זאָלען דין ניט דערקענען.

רבקה'לע:

מיר דאַכט זיך, מאַמע, אַז די קליידער פאַסען מיר, אַז איך
האַב זיי שטענדיג געטראָגען. איך בין דאָך אַן אַלטע פּרוי

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, דייע האָר זיינען דאָך נאָך שוואַרץ, איך
האַב דאָך נור אַן אַלטע הויב דיר אָנגעטהאַן. קום, טאַכטער,
איך וועל דיר די הויב אויסטהאַן און דו וועסט באַלד ווי-
דער אַ יונג מיידעל ווערען. (מיט אַ דערשרעקען האַרץ) דאָס קינד
שרעקט מיך.

שלמה:

טהוט דאָס נישט, מלכה'לע, זיי קענען נאָך באַלד ווידער
צוריקקומען.

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, וואָס שרעקסטו מיך איבער, זיי האָבען דאָך
שוין געזוכט, זי איז דאָך ניט געווען.

רבקה'לע:

האַב נישט קיין מורא, מאַמע, איך בין דאָך שוין אַן אַל-
טע פּרוי. עס איז מיר, ווי איך וואָלט שוין הונדערט יאָהר
געלעבט. מיין האַרץ איז מיר אַזוי שווער, און דער רוקען
ברעכט מיר. איך וויל אַ שטעקען. די אויגען זיינען מיר
טונקעל, איך זעה נישט — עס איז מיר אַזוי, ווי איך וואָלט
שוין אַזוי אַלט געווען.

מלכה'לע

(מיט שרעק):

וואָס רעדסטו, מיין קינד? דו וועסט זעהן, מיט גאָט'ס הילף,
מיר וועלען דורכקומען די שלעכטע צייטען. גאָט זאָל אונז
נור פּוה געבען. גיב מיר דיין קאַפּ, וועסט זעהן, אַט באַלד
וועסטו ווערען צוריק יונג, רבקה'לע, שרעק דין נישט.

שרעק דיך נישט, מיין קינד. (זי טוט איהר אויס די הויב און די האר זיינען גרוי) וואָס איז דאָס? (מיט שרעק) מלך, מלך, מלך! זעה, די האָר, די האָר זיינען גרוי! זי איז גרוי געוואָרען אונטער דער הויב!

ר' מלך

(בעטראכט זי):

זי איז פאַר שרעק גרוי געוואָרען, מיין קינד.

מלכהילע

(פאלט אויף איהר טאַכטער און הויבט זי אן שרעקליך צו קושען מיט גרויסע

טרעחרען):

מיין קינד, מיין פלה-מיידעל, אן אַלט ווייב, טאַטע, פאַר וואָס? מלך, מלך, זעה, וואָס זיי האָבען אויס דעם קינד געמאַכט. אן אַלט ווייב.

ר' מלך

(נעהט צו צו איהר און לעגט דעם קאַפּ צוויף אויף איהר):

גאַט האָט דיר די שענקייט צוגענומען און די ריינקייט געשאַנקען. די גרעסטע מתנה פון גאַט. קיינער וועט איהר שוין נישט קענען טהאַן קיין שלעכטס. ריין און הייליג איז מיין קינד. (ער קושט איהר דעם קאַפּ). מיין טאַכטער, מיין ריינע גע. אַ מיידעל פון אונזער משפחה האָט נור איינמאַל אין לעבען געטראָגען די באַבע יענטעלעס פּעריל, ווען זי איז אַ פלה געווען, דו ביסט ווערט, און דו זאָלסט שטענדיק טראָגען די פּעריל. קום, מיין טאַכטער, פרום ביסטו ווי די באַבע יענטעלע. זעץ דיך דאָ, נעבען מיר ביים טיש, די ספרים זאָלען ליגען אַרום דיר, ווי זיי זיינען געווען אַרום דער באַבע יענטעלע. (ער פּערשפּרייט ספרים אַרום איהר) ביסט אַזוי הייליג, ווי זי, און דו זאָלסט אומגען מיט די ספרים, ווי זי. זעץ דיך, מיין טאַכטער. (ער זעצט זי אַוועק).

דוד'ל

(קומט אַרייַנצולויפּען מיט פּרייד):

רבקה'לע, רבקה'לע, זיי האָבן דיר גאַר נישט געטאַהן, גע- לויבט איז גאַט. (ער קוקט זיך אום, ווי ער וואַלט זי גענוכט).

מ ל פ ה' ל ע

(שווייגט אין וויינט).

ר' מ ל ך

(וויינט אויף רבקה'לען):

דאָס איז רבקה'לע

ד ו ד' ל:

וואָס? (ער געהט צו צו איהר). רבקה'לע, מיין פלה, ניין, ניין.

ניין...

ר' מ ל ך:

דיין פלה איז אַ פשריע אידישע טאָכטער.

ד ו ד' ל:

מיין רבקה'לע...

ר ב ק ה' ל ע:

איך ווייס נישט, וואָס דו זאָגסט, איך בין אַן אַלט ווייב.

(פון דרייטען הערען זיך טריט).

ר' מ ל ך:

רבקה'לע, יעצט מעגען זיי קומען.

מ ל פ ה' ל ע:

וואָס ווילען זיי נאָך פון מיין קינד — זיי האָבן זי דאָך

שוין גע'הרג'עט?

ר' מ ל ך:

יעצט קענסטו רוהיג זיין, מיין ווייב. די סכנה איז שוין

פאַרביי. (עס קומט אַריין דער קאַמאַנדיר, הינטער איהם פאַן דאַם-

בראַוסקי מיט די פריהעריגע זעלנער).

ד ע ר ק אַ מ אַ נ ד י ר

(ביי1):

שוין דאָס צווייטע מאָל נאַרסטו מיך אָב, איד, זאָג, וואו

האַסטו דיין טאָכטער?

ר' מ ל ך

(וויינט אויף רבקה'לען, וועלכע זיצט מיט גרויע האָר ביי די ספרים):

דאָס איז מיין טאָכטער, הערר קאַמאַנדיר.

דער קאמאנדיר

(קוקט זי אן פארוואונדערט):

דאָס? דאָס איז דאָך אַן אַלטע באַבע. — הע, פאַן, וואָס
איז דאָס?

פאַן דאָמבראַווסקי

(לאַכט):

אהא, דער איד האָט זי פאַרשטעלט, האָט איהר אַש אויפֿן
קאָפּ געשאַטן און אַלטע קליידער אָנגעטהאָן, געמיינט, מען
וועט זי נישט דערקענען. — שענקייט לייכט פון הינטער
אַש אַפּויר, אָט וועל איך איהר באַלד דעם קאָפּ אָבואַ-
שען, פון פנים די בלאַטע אָבוישען און אונטער מיינע
הענד וועט איהר יונג האַרץ ווידער אָנהויבען קלאַפען. דו
פאַנענקע איז דאָך אַ יונג, שען מיידעל. איך קען דאָך זי.
(ער פּרובט צו געהן צו איהר, בלייבט אָבער פון דערווייטענס שטעהן)
וואָס גלאַנצט דאָס אויף איהר, ניבאַ טאָ איז עס יאָ זי,
ניבאַ טאָ נישט. (ער געהט נאָך אַ מאָל צו צו איהר, בלייבט אָבער
פון דערווייטענס שטעהן) זי, — ניין אַן אַלט ווייב. דער איד
האָט איר פֿישוף אָנגעטהאָן. פאַני גאַטשאַלניק, דער איד
האָט אויס איהר אַן אַלט ווייב געמאַכט.

דער קאמאנדיר:

אַ, פאַני פּאָליאַק, איך קען מיך אויף די זאַכען. האָסט מיט
דעם איד שותפות געמאַכט, די פּעריל אויסגענאַרט —
סאָלדאַטען, געהמט דעם פאַן. (סאָלדאַטען רינגלען אַרום פאַן
דאָמבראַווסקי).

פאַן דאָמבראַווסקי:

פאַני גאַטשאַלניק, וואָס רעדסטו, סלאָווע האַנאַרע, ווי איך
בין אַ פּאָליאַק — דער איד האָט איהר כּשוף אָנגעטהאָן,
זי איז דאָך אַ יונג מיידל געווען, — סלאָווע האַנאַרע.

דער קאמאנדיר:

עס איז אַ יונג מיידעל געווען און מיט אַ מאָל אַלט געוואָרען?
אויס וועמען מאַכסטו דאָס געלעכטער, פאַן? האָסט פון
קאָנזאַטשיסטווע געלד אויסגענאַרט, מיט די אידען שותפות

געמאכט, אויס א פאלקאָוויק דאָס געלעכטער געמאכט,
ווי האָסטו געוואָגט? טייער וועסטו מיר באַצאָלען דערפאַר. —
פיהרט איהם אַוועק, דעם פאַן. (די סאַלדאַטען פיהרען איהם
אַרויס). און דו, איד, נעהם צונויף דיינע אידעלעך, אין
צוועלף שעה אַרום זאָל זיך מיר קיין איד אין שטאָדט
נישט געפינען. דו הערסט? יעדער איד, וואָס וועט אין
שטאָדט איבערלייבען, וועט פון מיר מיטן טויט אַוועק־
געהן. סאַלדאַטען, קומט — איהר זאָלט מיר בעצאָהלען
דערפאַר. (אַב מיט די סאַלדאַטען).

ר' מ'ך

(הויבט אויף די הענד):

וואָס קענסטו מיר טהאָן, און גאָט האָט מיר געהאַלפּען און
מיין טאָכטער איז אַ כשר אידיש קינד געבליבען. קומט,
מיינע קינדער, קומט! (ער נעהמט די חתן-בלה פאַר די הענד):
לאַמיר דאַנקען און לויבען גאָט פאַר דעם חסד, וואָס ער
האַט געטהאָן מיט אונז.

פיערטער אַקט.

א ברייטער וועג, בעזעצט מיט טאָפּאַלען, נאכט.
פעלדער ארום. פון די פעלדער הערט זיך פון
צייט צו צייט א באראבאן, א זעלנערישע טראַמ
פייט בלאָזט צו אַטאַקע. אידען קומען אָן מיט
טאַלקאַצען אין די הענד. צו ערשט איינצעלנע,
ווי זיי וואַלטען זיך דורכגעשלייכט, האלטן ליכטי
לעך אין די הענד און באַלויכטען זיך דעם וועג.

עטליכע אידען

(רופען מיט א פערשטיקטער שטימע):

דאָ געהט, דאָ קומט, פאַמעליך, פאַמעליך, בויגט אראָפּ
די קעפּ.

אַנדערע:

דער וועג איז אין סכּנה, וואו געהט איר?

נאָך איינער:

בעהאַלט די יונגע קינדער.

ערשטער:

זעהט, זיי זאָלען נישט שרייען, מיר קענען, חלילה, נאָך
אַלע אומגליקליך ווערען.

צווייטער:

פערשטעלט זיי מיט הענד די מיילער.

די ווייבער

(קומען אָן, מיט פעקלעך):

טאַטע אין הימעל, העלף, העלף! (א פּאָר יונגע לייט שלעפען
א וואַגען, אויף דעם וואַגען געפינען זיך ווייבער און קינדער. נאָכ'ן
וואַגען געהט נאָך ר' מלך, אלט און קראַנק, קוים וואָס ער שלעפט
זיך אויף די פּיס, אַנגעלעהנט מיט איין האַנד אויף שלמ'הס אַקסעל, די
צווייטע אויף מלכה'לעס. הינטער איהם די טאַכטער רבקה'לע, אין
שוואַרצען אַנגעטראַגן, מיט אַ געבוירגענעם קאַפּ צו דר'ערד. איינער סוּן
זיי האַלט אַ ספר תּורה אין אַ טלית איינגעהילט. ר' מלך בלייבט
שטעהן, ער לאָזט זיך שוואַך אַרונטער אויף די פּיס).

ש ל מ ה

(רופט):

עולם, עולם, האַלט אַ מינוט. ר' מלך קען נישט ווייטער
געהן. (דער עולם האַלט זיך צוריק, זאַמלען זיך אַרום ר' מלך און
פּרעגנען אין שרעק): וואָס איז געשעהן?

ר' מלך

(רופט מיט די לעצטע קרעפטן):

אידען, וואָס טהוּט איהר? געהט, געהט — דער וועג איז
אין סכּנה.

דוד'ל

(רופט):

דעם וואָגען גיט אַהער! ר' מלך איז שוואַך, ער קען וויי-
טער גיט געהן.

איינער:

לאָזן די ווייבער אַראָפּגעהן פון וואָגען, די טויטע מיט
די קליינע קינדער קען מען דאָך גיט ריהרען.

נאָך איינער:

יא, די ווייבער זאָלען אַראָפּגעהן, מאַכט פּלאַץ פאַר
ר' מלך.

ר' מלך:

שלמה, וואָס טהוסטו? גיין, אידען. גיין, די פרויען זיינען
קראַנק, די קינדער זיינען שוואַך, איך בין נאָך. גאָט צו
דאַנקען... (ער וויל זיך אויפהויבען פון דר'ערד און קען גישט).

אייניגע:

לאָז מען זיך דאָ אַ וויילע אָפּשטעלען אַברוהען, ביז ר' מלך
וועט בעסער ווערען.

אַנדערע:

סיי ווי סיי זיינען די ווייבער מיד. אידען, לאַמיר דאָ
אַ וויילע אַברוהען. די קינדער קענען גישט געהן אַזוי
פיעל. (זען זיך אלע אויפן וועג).

ערשטער בעל-הבית:

פאַר וואָס שטראַפּט אונז גאָט אַזוי? פאַר וואָס? פאַר וואָס?
(ער ברעכט זיך די הענד, אלע שוויגען).

איינער:

ער איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט.

אַשטימע:

ווער ווייסט, אויב עס זעהט ווער אונזערע יסורים, ווער
ווייסט, אויב עס הערט זיי ווער, אויב עס איז דאָ אַ האַנד,
וואָס צעהלט זיי; ווער קען זאָגען?

א א י ד ע נ ע :

אידען, וואָס רעדט איהר, חלילה? עס מוז דאָך עפעס זיין
א טעם אין אונזערע יסורים, און נישט, חלילה, צו וואָס?
צו ווען?

אן א נ ד ע ר ע :

ווער קען זאָגען אויף געוויס?

ד י א י ד ע נ ע :

געוואָלה, אידען, וואָס רעדט איהר? מען קען דאָך משוגע
ווערען. (פיוזע).

א פ ר ו מ ע ר :

לעסטערט גאָט! דערצאָרנט איהם!—ס'איז אייך נאָך וועניג?

א י ו נ ג ע ר מ אן :

אפשר איז גלייכער אזוי, ווי איוב. ס'איז דאָך בעסער
דער טויט, איידער די שאַנד.

ר י מ לך

(שטארקט זיך):

קלאַגט, קליינע אידען, קלאַגט, וואָס גאָט האָט אייך אידען
בעשאַפען. (ער הויבט אויף די הענט צום הימל). איך דאַנק און
לויב דיר, גאָט, פאַר די יסורים, וואָס מיר ליידען, דערפאַר
וואָס מיר געהען אין דיין וועג. דאָס איז די גרויסע מתנה,
וואָס דו האָסט אונז געשאַנקען, און מיר זאָלען טראָגען
דעם צער פון דער וועלט, דערפאַר וואָס זי איז נאָך ניט
צוגעקומען צו דעם שלמות, ווי דו האָסט געוואָלט. אין
אונז שיקען די פעלקער זייערע פיילען, אויס כעס, וואָס
דו פיהרסט זיי ביד חזקה אויף דעם גערעכטען וועג, צו
דעם אמתן ציעל. קלאַגט, קליינע, וואָכענדיגע אידען!
איהר האָט פערגעסן דעם טעם דערפון. בעל פרחים וועט
ער אייך נויטען, אידען צו זיין. איר זייט נישט אַליין,
איר זייט נור אַ רינג אין דער קייט. מיר אַלטע אידען,
מיר פרומע אידען, מיר פיהלען דעם חסד, וואָס גאָט טהוט
מיט אונז. מיר האָבען זיך בעדאַרפט אָננעהמען ביי די הענט
און טאָנען פאַר איהם אַ טאָנן און זינגען צו איהם אַ לויב,

וואָס ער האָט אונז בעשאַפן אידען. שוין, יעצט, איך
מיטען ברען פון אונזערע יסורים און צרות — האָבען מיר
בעדאַרפט זינגען און טאַנצען. (דער וואָגען הויבט זיך אָן צו באַ-
וועגען, די אידען געהען מיט. ר' מלך פרובט מיטגעהן, מאַכט אייניגע
טריט, בלייבט ווידער שטעהן).

דוד'ל און שלמה:

שטעהט, נעהמט ר' מלך אױף דער פוהר אַרויף. ר' מלך
איז גיט געוונד.

אייניגע אידען

(געהען צו צו איהם):

קומט, ר' מלך, אױף דער פוהר אַרויף, שנעל. (רומען) ברענגט
דעם וואָגען!

ר' מלך:

אידען, געהט, געהט — איך וועל שוין בלייבען אױפֿן וועג,
איך בין סיי ווי סיי אַן אַלטער, שוואַכער מאַן, זאָט מיט טעג-

מלכה'לע:

מלך, וואָס רעדסטו?

שלמה און די אידען:

ר' מלך, וואָס רעדט איר? ס'איז דאָך סכנות נפשות. —
דעם וואָגען אַהער, ווייבער אַראָב, לאָזט ר' מלך אַרויף!

ר' מלך:

געהט, אידען, איך בין גוזר אױף אייך, ראַטעוועט זיך דאָס.
לעבען. ראַטעוועט די יונגע, די קינדער. דער וועג איז
אין סכנה. יעדען אויגענבליק קענען זיי אונז אָנטרעפען,
געהט, געהט! (א טהייל געהען. ר' מלך בלייבט איבער. פאלט צו
דער ערד).

מלכה'לע

(שרייט):

אידען, ר' מלך געהט אויס! וואַסער גיט, אַלאַמטער
אַהער!

די אידען

(לויפֿען צוריק, ברענגען אַלאַמטער מיט וואַסער):

ר' מלך, ר' מלך, ווי לאָזט איהר אונז אין אזא שווערער צייט?

ר' מלך

(מאכט מיט די הענד):

געהט, געהט...

די אידען

ר' מלך, וואוהין זאָלען מיר געהן?

ר' מלך

(שטאַרקט זיך, הויבט זיך ווידער אויף):

אידען, געהט, איך בין גוזר אויף אייך, געהט. מיטן בטחון אויפן טאַטען אין הימעל, אז ער ווייסט און זעהט אונזער נויט און פייך. — געהט ווייטער אייער וועג, ראַטעוועט זיך דאָס לעבען, ווער עס קען. לאָזט איבער די אַלטע, קראַנקע לייט אויפן וועג און געהט ווייטער, געהט. — דער טאַטע זעהט אַלץ און ווייסט אַלץ. ער וועט אייך צופיהרען צום ריכטיגען וועג. (די אידען געהען ווייטער, ווי זיי וואַלטען זיך אַוועקגע'גנב'עט פון איהם. עס בלייבען נור איבער ר' מלך, מלכה'לע, די טאַכטער, דוד און שלמה).

ר' מלך (צו שלמה):

און דו אויך, שלמה, דו ביזט יונג, געה מיט זיי.

שלמה

(בעט זיך):

ר' מלך, איך האָב אייך דאָס גאַנצע לעבען געטריי און כשר געדיענט, איך בעט אייך, פערקאָגט מיך ניט פון אייך אין דער לעצטער מינוט.

ר' מלך:

שלמה, איז דען אַ איד אָן עבד? יעדער איד איז אַ בן מלך און קיינער האָט ניט קיין רעכט זיין לעבען אַוועקצווואַר-פען פאַר אַ בשר ודם, נאָר פאַרן רבוננו של עולם אַליין. געה, שלמה, געה מיט זיי. (צו דוד'לען) און דו, דוד'ל, געה אויך, געהם רבקה'לען און געה. איהר זייט יונג, ראַטעוועט זיך דאָס לעבען.

רבקה'לע:

טאטע, פעריאָג מיך נישט.

דוד'ל:

מחותן, ר' מלך — לאָזט מיך זיין.

ר' מלך:

איר האָט קיין רעכט נישט, דאָס לעבען געהערט נישט
איך, נור דעם רבוננו של עולם. פון יעדען אידען קען
די ישועה קומען, בלייבען זאָלען נור אויפ'ן וועג דיאָלטע,
די שוואַכע, וואָס האָבען קיין כוח נישט. געה, דוד'ל, געהם
רבקה'לען און געה.

רבקה'לע און דוד'ל

(געהמען זיך די הענד):

טאטע, מיר וועלן נישט געהן.

מלכה'לע:

וואָס טרייבסטו זיי, די קינדער וועלען בלייבען מיט דיר.

ר' מלך:

עס איז אַ סכנה, מען טאָר נישט. (פּוּיזע). איך פּיהל, מיין
צייט קומט אָן, דער טאָטע רופט מיך. (מלכה'לע און די קינד-
ער וויינען). שווייג, מלכה'לע, איך פּערלאָז מיך אויף זיין
חסד, ער וועט זיין אַן אב-הרחמים ביים יום-הדין. (פּוּיזע,
ער שווייגט אַ לאנגע צייט, ווערט בלייך. מען בעמערקט, ער קעמפּט
עפעס מיט זיך).

מלכה'לע:

מלך, וואָס איז דיר ?

ר' מלך

(נאָך לאנגען קלעהרען):

אפשר... מלכה'לע, אפשר האָבען זיי רעכט!

מלכה'לע

(דערשראָקען):

וואָס מיינסטו, מלך ?

ר' מלך:

איך מ'יין... איך מ'יין... אפשר, האָבען מיר זיך אָפגענאַרט, וואָס?... און אפשר איז גאַרנישט טאַקע דאָרט פאַרהאַן... וואוהין איך געה — נור אַטונקעלע נאַכט... און איך וועל פאַר קיינעם נישט האָבען אונזערע צרות צו דערצעהלען?

מלכה'לע:

וואָס, מלך, וואָס רעדסטו, חלילה? וואָס איז געשעהן?

ר' מלך:

ווער קען זאָגען אויף געוויס... וועלכער בשר ודם... מלכה'לע, בחנם האָבען מיר געוואָרט — עס איז גאַר נישטאָ, נור נאַכט — און אַלעס איז מותר און אַלעס איז הפקר — קיינע צרות און קיינע טרעהרען ווערען נישט געצעהלט און נישט געוואויגען...

מלכה'לע:

מלך, וואָס רעדסטו, געדענק אָן גאָט!

ר' מלך:

איך זוך און איך זעה נור נאַכט... שוואַרץ און הויל — איך הער לאַכען געהט אויף פון אַ טיעפען תהום... מלכה'לע!

רבקה'לע:

טאַטע, עס איז דיר טונקעל פאַר די אויגען, איך וועל דיר מיט מיינע פּעריל לייכטען. (זי טהוט זיך אָן די פּעריל און זיי לייכטען אין דער טונקעלער נאַכט).

ר' מלך:

(ווערט פרעהליך, האָט הנאה):

אה, אה, איך זעה שבת=ליכט... ווער שטעהט און בענשט די שבת=ליכט? אַה, ס'איז די מאַמע, איך הער אַ געזאַנג, קדוש השבת, קדוש השבת... שטיל ווערט איבער דער וועלט, דער שבת קומט אָן מיט הייליגע טריט, מלכה'לע, טהו מיר אָן דעם שבתדיגען בגד, ליכט זיינען אָנגעצונדען, דער שבת קומט אָן.

מלכה'לע:

דאָס לייכט דאָך דיר רבקה'לע מיט די פּעריל.

ר' מלך:

לייכט מיר אזוי, רבקה'לע, מיט דיינע פערילל, גוטע פערילל...
גוטע פערילל... איך וויל שלאָפען מלכה'לע — דעק מיך מיט
עפעס צו — עס איז מיר קאלט.

מלכה'לע

(דעקט איהם מיט עפעס צו):

שא, רבקה'לע, דער טאטע שלאָפט. גאָט זאָל איהם שטאַר-
קען אין שלאָף — קום צו מיר, מיין טאָכטער, ביז דאָך מיר,
מיין פייגעלע, — קום, איך וועל דיך אין מיין טוך איינהילען,
אפשר וועט גאָט טהאָן אַנס, און ראַטעווען דעם טאטען.
(רבקה'לע זעצט זיך מיט מלכה'לען נעבען ר' מלך און שלאָפען איין.
עס ווערט אַ מאַדנע לייכט, ווי פאַר טאָג. דער טאָג ווערט בעלויכטען.
אַלעס ווערט ווי אין אַ חלום).

ר' מלך

(כאפט זיך אויף און רופט מיט אַ שטאַרקער שטימע):

מלכה'לע, מלכה'לע, רוף מיר די קינדער צונויף, איך וויל
זיי זעהן — איידער איך געה אַוועק פון זיי.

מלכה'לע:

וואָס רעדסטו, מלך, פון וואַנען זאָל איך די קינדער צונויף —
רופען? ווער ווייס אויף וואָס פאַר אַ פעלדער זיי בלוטיגען
אַצינד.

ר' מלך:

רוף זיי פון פעלד אַראָב, זאָלען זיי אַבשטעלען זייערע
בלוטיגע מעשם אויף אַמינוט. זאָלען זיי קומען צו מיין
בעט, איך וויל זיי עפעס זאָגען איידער איך געה אַוועק פון
זיי. (רבקה'לע און מלכה'לע קוקען זיך אָן).

רבקה'לע:

געה, מאַמע, שטעל דיך ביים ראַנד פון פעלד און רוף
חיימען מיט משה'ן, דער טאטע הייסט.

מלכהילע

(שטעלט זיך ביים ראנד פון פעלד און רופט):

חיים בן מלך, קום אראָב פון פעלד, דער טאַטע רופט. ער
וויל זיך מיט דיר געזעגענען איידער ער געהט אַוועק פון
דער וועלט! (פּוּיזע, קליין ווארטען. פון פעלד קימט אראָב חיים
דער עלטסטער זון, א איד מיט א באַרד, אַנגעטהאַן ווי אַ רוסישער סאַל-
דאַט, הינקט אױף אַ פּױס, קוקט זיך פּערװאונדערט אַרױם).

חיים:

ווער האָט מיך גערופען? (ער דערזעהט ר' מלכין און מלכהילען)
ווער איז דאָס?

מלכהילע

(געהט צו צו איהם, קוקט זיך איין, ווי זי וואַלט איהם נישט דערקענט, דער-
באַך שרייט זי אױס מיט אַ װײלד קול):
חיים, מיין קינד (ווארפט זיך איהם אויפ'ן האלז).

חיים

(דערקענט אויך די מאמען):

מאַמע! (פאלט אויף איהר האלז, א לאנגע פּוּיזע). וואָס טהוט איהר
דאָ, אויפ'ן פעלד, אין מיטען דעם מלחמה? וואו איז דער
פאָטער?

מלכהילע

דאָ איז דער פאָטער! (ווייזט אויף ר' מלכין).

חיים:

דער טאַטע! וואָס טהוט דער טאַטע? (ער געהט צו צו איהם).

מלכהילע

(דערזעהט ווי ער הינקט—פאלט צו צו איהם):

חייםיל, מיין קינד, וואָס האָבען זיי געמאַכט אויס דיר?

ר' מלך:

איז דאָס מיין קינד חיים? איך קען איהם נישט. (דערקענט
איהם שווער).

חיים:

יאָ, טאַטע. (קושט זיך מיט איהם). דאָס בין איך. — אָבער

וואָס טהוט איהר דאָ?

מלכ'הילע:

מען האָט אונז אויס דער שטאָרט געטריבען מיט אַלע
אידען צוגלייך.

חיים:

ווער?

מלכ'הילע:

אזעלכע, וואָס געהען אָנגעטהאָן ווי דו.

חיים

(שוויגט אַ וויילע, לאָזט אַראָב דעם קאַפּ, דערזעהט פּלוצלונג רבקה'לען):
און ווער איז דאָס?

מלכ'הילע:

דאָס איז רבקה'לע, דיין שוועסטער.

חיים:

וואָס רעדסטו, מאַמע? רבקה'לע—רבקה'לע—דאָס איז דאָך
אין אַלט ווייב!

מלכ'הילע:

אַזוי האָבען זיי אויס דיין שוועסטער געמאַכט. (חיים שוויגט,
לאָזט אַראָב דעם קאַפּ).

ר' מלך:

וואו איז דיין ברודער, חיים?

חיים:

איך ווייס נישט, טאַטע, ער איז אַן עסטרייכער, ער איז
אַן עסטרייכער, ער איז אודא ביים פיינד.

ר' מלך:

וואו געפינט זיך דער פיינד?

חיים

(חייזט):

אויף דער זייט פעלד.

ר' מ ל ך

(צו מלכה'לען):

געה, מלכה'לע, רוף שלמהין פון פעלד אראָב.

מ ל כ ה' ל ע

(שטעלט זיך אויף דער צווייטער זייט פעלד אין רופט):

שלמה בן מלך—קום פון פעלד אראָב, דער טאָטע רופט!

ח י י ם

(וועלכער האָט זיך מיט פּערוואַונדערונג צוגעקוקט, לויפט צו):

מאַמע, וואָס טהוסטו, דאָרט איז דאָך דער פּיינד! (סון פעלד

קומט אראָב שלמה, אָן עלטערער איד, אַלט עסטרייכישער סאַלדאַט,

פּערבונדען דעם קאַפּ).

ש ל מ ה :

ווער האָט מיך גערופּען?

מ ל כ ה' ל ע :

שלמה, מיין קינד!

ש ל מ ה :

מאַמע! (קושען זיך).

ח י י ם און ש ל מ ה

(בעמערקען איינער דעם צווייטען, וואַרפען זיך איינער אויפ'ן צווייטען מיט די

ביקסען און שרייען אויס):

דער פּיינד!

מ ל כ ה' ל ע

(וואַרפט זיך צווישען זיי):

דער ברודער! (די ברודער ווערען דערשראָקען, לאַזען אָב די ביק-

סען און בויגען די קעפּ צו דער ערד).

ר' מ ל ך :

פון וואַנען קומט איהר, מיינע קינדער, וואָס זיינען אייערע

בגדים אַזוי בעשמירט מיט בלוט? וואָס האָט איהר געטהאָן?

ח י י ם און ש ל מ ה :

מיר קומען פון פעלד, מיר האָבען זיך געשלאָגען מיט'ן

פּיינד.

ר, מ ל ך :

געשלאָגען! — האָב איך אייך דען נישט געלערנט אין דער
תורה „לא תרצח“?

ח י י ם און ש ל מ ה :

דאָס פּאָטערלאַנד האָט דאָס פּערלאַנגט פון אונז.

ר, מ ל ך :

וואָס איז דאָס פאַר אַ נייע עבודה-זרה, דאָס „פּאָטערלאַנד“,
וואָס איהר האָט זיך אויסגעקליבען, מיינע קינדער? האָב
איך אייך דען נישט געלערנט, אַז עס איז נישטאָ קיין אַנ-
דערער גאָט נור דער איינציגער לעבעדיגער גאָט איבער
דער וועלט? וואָס איז דאָס פאַר אַ נייער „מולך“, דאָס
„פּאָטערלאַנד“, פאַר וועלכען איהר האָט מענשען געהרגיעט?
מענשען קרבנות געבראַכט? (די ברידער קוקען זיך אָן איינער
דעם צווייטען, ווי זיי וואַלטען זיך דערקענט, אַ חיללע פּערשהמט).

ח י י ם

(צו שלמה):

דאָס ביזטו געווען אויף יענער זייט, וואוהין איך האָב געשאַסען?

ש ל מ ה :

און דו, דאָרט מיט זיי? (זאָרפען זיך איינער דעם צווייטען אין
די אַרעמט. וויינען אַלאַנגע היילע).

ח י י ם.

שלמה, מיין ברודער, אויף דיר האָט מען מיך אַרויסגעשיקט
מיט אַ ביקס און אַ שווערד, מיין אייגענעם ברודער צו טויטען.

ש ל מ ה :

און דאָס ביזטו געווען אויף יענער זייט, וואוהין איך האָב
געשאַסען, און איך האָב געמיינט, אַז דאָרט איז אַ חיה,
אַ ווילדעס טיער. — געגען וועמען האָט מען מיך געפיהרט,
ווער איז מיין פיינד? (זאָרפען זיך נאָך אַמאָל אין די אַרעמט,
קוקען זיך אַרום, דערזעהען ערשט יעצט דעם פּאָטער): ווער האָט דאָס
געמאַכט אויס אייך אַזוי?

ר, מ ל ך

(שטרענג):

דאָס האָט איהר געטהאָן!

ש ל מ ה און ח י י מ :

טאטע !

ר' מ ל ך :

איהר זייט געגען מענשען ארויסגעגאנגען מיט שווערד און ביקס. וואָס איז דער חילוק, ווער עס איז דאָרט אויף דער צווייטער זייט? איז אַ פּאָטער נישט דאָרט, איז אַ מוטער, אַ שוועסטער נישט דאָרט—ווען מענשען זיינען דאָרט?

ח י י מ און ש ל מ ה :

טאטע, מען האָט אונז געצוואונגען.

ר' מ ל ך

(דוגערט מיט זיין שטימע):

געצוואונגען אייך ברידער-מערדער צו זיין און איהר זייט געוואָרען! וואָס איז דער שחר, וואָס דער נייער „מולך“ דאָס „פּאָטערלאַנד“, האָט אייך צוגעזאָגט דערפאַר, אז איהר זאָלט איהם אייערע ברידער פאַר אַ קרבן ברענגען? אייערע אייגענע קינדער—אייך אליין! יעצט פערשטעהט איהר שוין, פאַר וואָס עס קומט אויף אונז די שטראָף? דאָס האָבען קינדער די פּאָטערס געטויט; ברידער די שוועסטערס פער-שעהמט. וואָס איז דער חילוק? אויף ביידע זייטען שטעהט דער מענש. מיר זיינען געשטראָפּט פון אונזערע הענד. (ער הייבט אויף די הענד צום הימעל). איך האָב געצווייפעלט אויף אַ מינוט, געזוכט דעם טעם פאַר וואָס עס איז אזוי; יעצט פערשטעה איך עס. איך דאַנק דיר, גאָט, וואָס דו האָסט מיך געלאָזט זעהן דיין גערעכטיגקייט בעפאָר דו שליסט מיינע אויגען. דו ביזט גערעכט און דיין משפט איז גערעכט.

ח י י מ און ש ל מ ה :

טאטע, וואָס זאָלען מיר טהאָן?

ר' מ ל ך :

גאָט זאָלט איהר אזוי דיענען, ווי איהר האָט דעם אָבגאָט, דאָס „פּאָטערלאַנד“ געדיענט. דעם גרויסען לעבעדיגען גאָט געהט, נעהמט וואָסער און וואָשט די הענד פון ברודער-בלוט איין ברודער זאָל דעם צווייטען די הענד וואָשען און איין

ברודער זאל ביים צווייטען מהילה בעטען, אפשר וועט ער
זעהן צייער צער, רחמנות קריגען און מוחל זיין. (די ברידער
שעפען וואסער פון א ברוגען, גיסען איינער דעם אנדערען אויף די
הענד, וואשען זיך און גיבען זיך איינער דעם צווייטען די הענד).

חיים:

ברודער, זיי מוחל פאר'ן בלוט.

שלמה:

ברודער, זיי מוחל דו (ווארפען זיך איינער דעם צווייטען אויפ'ן
האל. א לאנגע פויזע).

חיים:

וואָס לייכט דאָס אויף דיר, רבקה'לע?

שלמה:

א גרויסעס ליכט!

ר' מלך:

עס לייכטען די פעריל אויף די העלזער פון אונזערע גע-
פייניגטע טעכטער מיט א צנועהדיג-קלאָהר ליכט און זאָגען
עדות אויף זייער ריינקייט!

די ברידער

(בויען זיך פאר רבקה'לען טיעף):

מיר בויען זיך טיף פאר דיר, שוועסטער! (פון דערווייטענס

הערט זיך ווי א געזאנג קומט אן)

עס לייכטען די פעריל אויף די העלזער

פון די געפייניגטע אידישע שוועסטערס.

עס לייכטען די פעריל מיט א קלאָהרעס ליכט.

ריין איז געבליבען די אידישע שוועסטער אין

די פרעמדע הענד.

הייליג איז די אידישע שוועסטער

רבקה'לע:

איך בין דאָך די אַלטע אידישע מאַמע, פון קבר אויפגע-

שטאַנען, צו זעהן מיינע קינדער, איהר דערקענט מיך גישט?

(זי פערענדערט זיך און ווערט עהגליך צו דעם געשטאַלט פון דער

מוטער. אלע ווערען דערשראָקען און רוקען זיך אָב פון איהר. זי

געהט מיט לייכטע טריט צו ר' מלך'ן צו, די פעריל שיינען אויף איהר.)

לאנג האָסטו געשוויגען, מיין קינד, האָסט געטרונקען דעם
 צער אין דיר. ווער עס האָט געוואָלט, דער האָט דיך בע-
 לידיגט. מיינע קינדער זיינען הפקר געווען. מיין הויז צו-
 בראַכען, אָפען געשטאַנען אין וויסטען פעלד—מיט אויסגע-
 האַקטע טהיר און שויבען. מען האָט דיך געיאָגט ווי אַ קרע-
 ציגען איבער דער וועלט אַרום און דו האָסט געשוויגען.
 יעצט רעד! נאָ, נעהם דעם שופר אין די הענד (וי גיט איהם
 איבער דעם שופר). און בלאָז אויף רעכטס, און בלאָז אויף
 לינקס, און זאָג אָן די בשורה איבער דער גאַנצער וועלט.
 אַ גרויסע ישועה איז געקומען: „ברודער האָט ברודער דער-
 קענט, הללויה!“

ר' מלך:

(נעהמט דעם שופר און בלאָזט אַ לאנגע תקיעה):

אַ גרויסע ישועה איז איבער דער וועלט געקומען, ברודער
 האָט ברודער דערקענט, הללויה! (פון פעלד קומט אַראָנצולויפען
 דער פּאַלקאָוויק, הינטער איהם פאַן דאַמבראַווסקי).

דער פּאַלקאָוויק:

טאַלדאַטען, וואָס טהוט איהר דאָ, אופ'ן וועג? שיסט דאָרט
 אַהין, דאָרט איז דער פיינד!

די ברידער:

דאָרט איז דער מענטש!

דער פּאַלקאָוויק:

וואָס הער איך? (ער קוקט זיך צו) וואָס זעה איך? פיינד און
 פיינד גיבען זיך די הענד! פערראַטה, פערראַטה! טויט
 איהם, עס איז דער פיינד!

חיים:

עס איז דער ברודער!

פאַן דאַמבראַווסקי

(צום קאַמאַנדיר):

דאָס האָט אַלץ דאָס אידעל אָנגעמאַכט, ער האָט פיעל קינ-
 דער געהאַט און איבער אַלע לענדער זיי צושיקט. אויף
 יעדען שלאַכטפעלד זיי געהאַט, ביי דעם פריינד און ביי

דעם פיינד. ער האָט די אוינען זיי געעפענט, ברודער האָט
ברודער דערקענט און פריינד און פיינד האַלטען זיך ביי
די הענד.

דער פּאַלקאָוויק:

פּערראַטה, דער אַלטער איד געגען דעם גרויסען קעניג פון
קריעג! סאָלדאַטען, לויט געזעץ און לויט בעפעהל, נעהמט
דעם איד!

די סאָלדאַטען:

עס איז דער פּאַטער.

דער פּאַלקאָוויק:

וואָס הער איך? (ער רופט אין פעלד) הע, סאָלדאַטען, אַהער
קומט, פּערראַטה! נעהמט דעם איד! (פון פעלד הערט זיך דאָס
געזאנג):

זאָגט אָן אויף רעכטס, זאָגט אָן אויף לינקס,
אַ גרויסע ישועה איז אויף דער וועלט געקומען,
ברודער האָט ברודער דערקעגט, הללויה!

דער פּאַלקאָוויק:

וואָס איז? אַ בונד? אַלטער איד, דו האָסט אַ בונד געמאַכט!
(ער דערקענט איהם) וואָס, אַהאַ? ניין, דו ביזט דאָך נור דער
אַלטער איד, איך האָב אַ שלעכטען חלום געהאַט. סאָלדאַטען,
נעהמט דעם איד! עס איז דער פיינד.

די סאָלדאַטען

(האלטען זיך ביי די הענד):

עס איז דער פּאַטער.

דער פּאַלקאָוויק:

(קוקט זיך איין צו איהם, דערקענט איהם):

ווער האָט דיך פון דיינע קייטען בעפרייט, ביזט אַזוי יונג
געוואָרען, ווער האָט דיך אַזוי שטאַרק געמאַכט?

משיח — ר' מלך

(דונערט מיט זיין שטים):

דו האָסט מיך מיט צער געזעטיגט, טיטוס, פון די ליידען
בין איך אַזוי שטאַרק געוואָרען און יונג.

ט י ט ר ס :

דאָס ביסטו? און איך האָב נישט געוואוסט.

מ ש י ח :

איך בין דאָך נאָר אַפּשוט'ער יוד. — (עס ווערט טונקעל. אלעס מערשווינדט. עס בלייבען נור איבער ר' מלך, זיצט אויפ'ן וועג, וואו ער האלט אין שטאַרבען; נעבען איהם זיצען מלכה'לע און רבקה'לע).

ר ב ק ה' ל ע :

ס'איז מיר אזוי קאלט, מאַמע, און איך האָב אַזאַ חלום גע= האט. איך בין אזוי אלט געוואָרען, אן אלטע אידישע מאַמע.

מ ל כ ה' ל ע :

און איך האָב מיינע קינדער אין חלום געזעהן. אלע זייגען זיי געווען צוזאַמען, ביי די הענד זיך געהאַלטען, אָט דאָ, אופ'ן וועג.

ר ב ק ה' ל ע :

און דער טאַטע איז אזוי יונג געוואָרען, ווידער שטאַרק און געזונד. (פון דערווייטענס הערט זיך אַ ווייט, ווייט אויסגעהענדיג געזאנג).

ר' מ ל כ

(עפענט די אויגען און זאָגט מיט די לעצטע קרעפטען):

מלכה'לע, מלכה'לע, וואָס קלינגט דאָס אין מיינע אויערען? הערט זיך נישט פון פעלד אַראָב שופר בלאָזען? שבת קומט אויף דער וועלט. איך וויל די שבת-קאַפּאַטע אָנטהאַן. איך וויל מקדש השבת זיין—שבת קומט אויף דער וועלט — — הערט — הערט — (אלע הערען זיך איין. פון דערווייטענס הערט זיך אַ שטיל פלייטענדיק שפּיעל — —).

(פ א ר ה א נ ג)

ש ל ו ם א ש

דער טויטער מענש

א דראמע אין דריי אקטען.

קראנק איז די אלטע וועלט,
עס בענקט דער חולה נאכ'ן טויפן;
נארצנים האלטען זי אין,
משוגעים געהען פאראויס.

פערזאָנען:

ר' חנן. א איד פון אייניגע פערציג.

דינה. זיין טאכטער. צוואנציג-יאהריג.

ר' נחמיה. א איד אין שטאָדט.

פרעמדער.

הויכער יונגערמאָן.

ערשטע פרוי.

צווייטע פרוי.

דריטע פרוי.

אלמנה.

ערשטער סוחר.

צווייטער סוחר.

דריטער סוחר.

ערשטער יונגעל.

צווייטער יונגעל.

דריטער יונגעל.

יוסף. ביים לעבען דינה'ס חתן.

(פאָלק, אידען, פרויען, קינדער, היימישע און פרעמדע).

עס שפיעלט אין א קליין שטעטטיל ערבעץ-חאו

אויף א גרעניץ. צייט—1919.

ערשטער אַקט.

אַ שוהל, האלב הרוב מיט אַ אַפענעם דאָך. אידען
און ווייבער ליעגען אין די ווינקעלעך. אַ משוגע'נע
אַנבעטהאָן אין פּערשיעדענע בענדער מיט אויפֿ-
שריפטען, אַ גרויסען מן-דוד אויף איין זייט,
און אַ רוסישען אויפֿשריפט „דאָ ודראַוסטוואַרעט
רעוואָלוציאַ" פון דער צווייטער זייט — שטעהט
אויפֿן בעלעמער און רעדט צו די ליענענדע
שאַטענס.

משוגע'נע:

אָ, ווי דאָס קומט זיך צוזאַמענצולויפּען פון אלע פיער עקען וועלט. די וועלט איז אַראַטען-שטייג און עס האָט ווער די שטייג ביי איהרע פיער עקען אונטערגעצונדען און די ראַ-טען לויפּען פון פיער אַרויס—גאָט איז אין הימעל אַנטלאָ-פען, פּערהאַקט די טהירען איבער זיך, ער האָט מורא, אַז עס זאָל צו איהם אויך גישט דערגרייכען. קראַנק איז די אלטע וועלט, עס בענקט דער חולה נאָכין טויט. נאַראַנים האַלטען זי איין, משוגעים געהען פאַראַויס.

ר' נחמיה

אַ נידריגער, שוויגער איד קומט אַריין, דערזעהט די משוגע'נע אויפ'ן בע-לעמער, קרעכצט:

צו וואָס דערלעבט. משוגעים וואוינען אין שוהל. נעהמט אַ פאַר צוריסענע בלעטליך פון טאש אַרויס. קיין סידור נישטאָ, גוט מען געדענקט פון אויסווייניג נאָך עפעס. ברומט פאַר זיך.

ר' חנן

אַ הויכער איד מיט אַ לאַנגער באַרד און אַן אויסגעצויגען פנים קומט אַריין, דער-זעהט די משוגע'נע:

נאָך דאָס געפּעהלט. אַ שוהל איז נישט קיין אָרט פאַר משוגעים. טרייבט זי פון שוהל אַרויס. אַלער האַנד מענשען וואָל-גערן זיך היינט איבער דער מדינה אַרום—שווער צו דער-קענען, ווער אַהיימישער, ווער אַפּרעמדער.

ר' נחמיה:

וואָס איז דער חילוק, אלע זענען היימישע, אלע פרעמדע, ווייסט, וואו דו וועסט מאַרגען זיין?

ר' חנן:

ניין, ניין, די שוהל איז נור פאַר היימישע, די שטאָדטיס בעלי-בתים הויבען אָן צוריקצוקומען פון דער פרעמד. — זייערע הייזער זענען חרוב, וועלען זיי דערווייל וואוינען

אין דער שוהל. צום ערשט בעדארף מען איבער די היימישע זארגען, דערנאך קומען ערשט די פרעמדע — צו די פרעמדע. וואָס האָבען זיי זיך אָנגעזעצט אויף אונז? מיט די אייגענע וואָלטען מיר זיך שוין אַ עצה געגעבען, פּערפליי צען זיי אונז ווי אים. יעדען טאָג קומען נייע אידען צוגעגען — וואו זאָלען מיר זיך אַהינטהאַן?

ר' נחמיה:

עס איז קיין וואונדער, א וועלט איז חרוב געוואָרען, א שטורם האָט גאָט געשיקט און אויסגעריסען גאַנצע שטעט, פּרכים גאַנצע און זיי פּערשפּרייט איבער די גאַנצע מדינה — מען ווייסט ניט, ווער עס איז דאָ, ווער עס איז דאָרט — ווער עס לעבט און ווער עס איז טויט.

ר' חנוך:

אַנענד מוז עס נעהמען, מיר דאַרפען מאַכען אַניעק צו די צרות, מיר מוזען אָנהויבען לעבען ווי מענשען, אויפסנייע גאָר אויפסנייע — מיט געוואָלד מוזען מיר אָנהויבען צו לעבען. אַז נישט וועט עס קיינמאָל נישט אַנדערש זיין. אַס קומען אַרײַן אַ פּאַר בעלי-בתים. זעהט, וואָס זיי האָבען אויס דער שוהל געמאַכט — אַ הקדש, אַ משוגעים-אַרט! צום אַלעם ערשטען בעדארף מען אַ הקדש אויפשטעלען פאַר אַרימע לייט, אַ גדר מוז מען ציהען צווישען פרעמדע און אייגענע, אַז נישט וועלען מיר קיינמאָל צו גאָר נישט קומען; דער-נאָך דאַרף מען זיך שטעלען דעקען די שוהל — מיט'ס געוואָלד מוזען מיר אָנהויבען צו לעבען אויפסנייע — אַז נישט וועט קיינמאָל גאָר נישט זיין. ווי זאָגט איהר, ר' ברוך?

ערשטער בעל-בית:

צוליעב דעם בעדארף מען טאָקע צוםערשט אויפבויען די קהילה, און אַקהילה איז די שוהל. אַז מיר וועלען האָבען אַ שוהל, וועלען מיר האָבען אַ קהילה.

צווייטער בעל-בית:

און איך מײַן אַתלמוד-תורה. צוםערשט בעדארף מען די-גען אַ מלמד צו די קינדערלעך. וואָס איז אַ שטאַדט אָהן

תורה? אז מיר וועלען האָבען אַ תּלמוד-תּורה, וועלען מיר
האָבען אַ שטאַדט.

ר' נחמיה:

און איך מיין גאָר אַ קליינעם ביקור-חולים. עס קומען אַהיים
די בעלי-בתים פון דער פרעמד. אזוי פיעל קראַנקע און
פּערהאַן, רחמנא לצלן; איך מיין, אז אַ ביקור-חולים.

ר' חנן

מיט געבייזער:

און וואָס נאָך האָט זיך אייך פּערגלוסט? אפשר באַלד אויך
שוין אַ מושב-זקנים. מיט אידען און שטענדיג אזוי. מען
האָט נאָך ניט קיין הקדש, נאָך נישט קיין דאָך אויף דער
שוהל און איהם פּערגלוסט זיך שוין אַ ביקור-חולים. האַלט
אייך אַ ביטעל דעם יצר-הרע אויף שפּאַטער.

ר' נחמיה:

איך האָב נור געמיינט, אזוי פיעל קראַנקע, רחמנא לצלן...

ר' חנן:

צום ערשט אַ הקדש. איך גיב אַווענדטיל פון מיין שטוב. סיי
ווי סיי און זי חרוב — די גוים האָבען זי צושלעפט, ווען
מיר זענען נישט געווען — ר' ברוך, וויפיעל גיט איהר?
איהר זענט דאָך עפעס געוואוינט צו געבען.

ר' ברוך:

קוקט איהם אן:

פון מיין צופיהרטע נחלה?

ר' חנן:

געבען פון וואָס מען האָט. מען דאַרף זיך לערנען לעבען
ווי אַמאָל מיט געוואַלד.

ר' ברוך

קרעכט:

נעהמט אַראָב דעם דאָך פון מיין שטוב און דעקט די
שוהל. גלייכער מיין שטוב שטעהט אָהן אַ דאָך, איידער
די שוהל.

ר' חנן:

האָבען מיר שוין פאַר דער שוהל אַ דאַך, און אַווענדטיל
פאַרן הקדש—ווער גיט נאָך? ר' חיים, וואָס שווייגט איהר?

ר' חיים:

נעהמט אַרויס די פענסטער און טהיר פון מיין שטוב—
פאַר גנבה האָב איך גישט וואָס מורא צו האָבען—און צום
ווינטער איז נאָך אזוי ווייט...

ר' חנן:

מיט פרייד:

אידען, איהר זעהט, די שטאָדט וואַקסט. די שטאָדט וואַקסט,
אַ-ווא.

ר' נחמיה:

און איך מיין, אַז מיר דאַרפען וואַרטען מיט די שוהל אויף
די בעלי-בתים, וואָס זענען אין דער פרעמד, ביז זיי וועלען
צוריקקומען. עס איז גישט קיין רעכט, די מצוה אויסצו-
כאַפען פאַר זיך אליין.

ר' חנן:

עס וועט פאַר זיי אויך איבערבלייבען.

איינער פון די פרעמדע:

איהר וואָלט זיך לייעבער מיט אַמעריקאַ דורכגעשריבען—
בין איך אין לאַכמאַנאָוו געווען, האָבען דאָרט אידען געקרי-
גען פון אַמעריקאַ אַ שלל מיט געלד אויף די זאַכען.

אַ צווייטער אַרימאַן:

דאָס איז גערעדט. וואָס בויט איהר אַ הקדש, אַ שוהל? איהר
שרייבט זיך אַדורך מיט אַמעריקאַ, וואָלט איהר שוין גע-
האַט אַ הקדש, אַ שוהל—ברויט וואָלט איהר געהאַט, אָס וואָס
איהר וואָלט געהאַט.

אַ היימישער:

איהר מעגט עס זאָגען נאָך אַמאָל, ווען מיר וואָלטען נור
געווען געוואוסט דעם וועג קיין אַמעריקאַ, וואָלטען מיר
בעדאַרפט זאָרגען, ווען אַמעריקאַ וואָלט נור געווען גע-
וואוסט פון אונזערע צרות. די פרעמדע, דערהערענדיג דאָס וואָרט
אַמעריקאַ, הייבען זיך אויף און קומען אלע אַהער.

אייניגע מיט א מאָל:

ווער רעדט פון אמעריקא? וואָס אמעריקא?

איינער:

מיין זון איז דאָרט.

א צווייטער

שטעקט אויס א שטיקעל פאפיער מיט אדרעסען:
מיין פעטער, מיין מאַמעס ברודער.

א דריטער:

וואָס אַפעטער, מיין אייגענער ברודער!

א אידענע:

וואָס רעדט איהר? אמעריקא—מיין מאן, מיין מאן!

נאָך איינער:

נעהמט דעם אדרעס, איך בעט אייך, נעהמט דעם אדרעס—דאָ
האָט איהר דעם אדרעס. פון אלע זייטען שטרעקען זיך אויס שטיק
לעך פאפיער מיט אדרעסען.

ר' חנן:

שטילט אייך איין, מען האָט נאָך נישט געפונען דעם וועג
קיין אמעריקא. די אידען שטילען זיך איין.

א אידענע:

אזעלכע קלוגע אידען—פאַר אלעמען זענען זיי קלוג, א שוהל
צו שאַפען, אַ הקדש—נור דעם וועג קיין אמעריקא.

ר' חנן:

מיר זענען אָפגעשניטען פון דער וועלט, מיר זיצען איינע
אליין—מלחמות פון אלע זייטען—אויף אלע וועגען לויערט
דער טויט. מיר ווייטען נישט, צו וועמען מיר געהערען,
היינט צו איינעם, מאַרגען צו אַ צווייטען. מען קען דאָך צו
גאָר נישט דערגיין.

א אידענע:

און וואָס=שע רעדט איהר פון אמעריקא ווידער? שווייגט
שוין בעטער שטיל.

א צווייטער:

וואָס האָט איהר נאָך צו שיטען זאלך אויף די וואונדען.

א היימישער איד

אין בענקשאפט:

אך, אמעריקא, אמעריקא! ווען איך קען נור מאכען אזוי, אז דאס שטיקעלע פאפיער ער ווייט אויף א אדרעס זאל דער-געהען דאָרט אהין, צו מיין ברודערס זוהן, לייבעש האָט מען איהם גערופען אין דער היים — איך האָב איהם אויס-געבאָרגט דעם ערשטען פינף און צוואַנציגער ווען ער איז געפאָהרען קיין אמעריקא — ווען ער ווייסט, אין וואָס פאר אַ לאַגע איך געפין זיך! שאַ אָדער גאָר צו מיין שוואַגער, מיין ווייבס ברודער, אין ברוקלין וואוינט ער, נעבען ניו-יאָרק, און געהייסען האָט ער פון דער היים היים פאָריק-מאכער. אך, גאָטעניו, טאָטעניו! ווען איך קען נור צו איהם איין בריוועל אַראַבשרייבען, קויף איך דאָך אַלע אָב, אזוי ווי איהר שטעהט און געהט, אזוי ווי איהר זעהט מיך אַלעבעדיגען.

אַ צווייטער:

זענען מיר מיט אמעריקא אַ ביסעלע מעהר קרובים, קעהרן מיר זיך מיט אמעריקא שוין מעהר אָהן. אַ שוועסטערן-זוהן, אַ שוואַגער. וואָס מיר שוועסטערן-זוהן, וואָס מיר שוואַגער, — אַ אייגענעם זוהן אין אמעריקא, פאַרשטאַנען? שטופט איהם דעם אדרעס אין פנים אריין. אַט האָסטו דעם אדרעס.

אַ אידענע:

נא, שוין זייער אמעריקא איך האָב דאָרט אַ אייגענעם מאַן — דעם טאָטען פון מיינע קינדער, און עס איז זייער אמערי-קא. נישט געמאַזעלט און נישט געפאַקט און עס איז זייער אמעריקא.

ר' חנן:

קריגט איין נישט, קריגט איין נישט, אמעריקא וועט פאר איין אַלע סטייען, אמעריקא איז גענוג גרויס. לאַז מען נור אויסגעפינען דעם וועג קיין אמעריקא.

אַ אידענע:

איך וואָלט נור געוואָלט וויסען איין זאך: אָבער זיי קלעה-רען פון אונז? אָבער זיי האָבען אונז אין זינען?

א צווייטער:

וואָס איז פאַר אַ חילוק? אז זיי קענען אונז נישט העלפען!

ר' חנן:

שאַ, גאָט קומען אידען צוגעהען, אפשר וועלען מיר ביי זיי
מעהר דערגעהען — עס קומען אריין אידען מיט פעקליך אויף די
פלייצעס. ר' חנן קוקט זיך צו זיי צו. היימישע? שלום-עליכם.

ער שטער פרעמדער:

מיר געהען צוריק אין אונזער שטעדיגל.

ר' חנן:

פון וואָנען קומט איהר צוגעהען?

ער שטער פרעמדער:

מיר קומען פון יענער זייט — וואו עס איז אמאָל רוסלאַנד
געווען.

ר' חנן:

אין וואָס איז דאָרט היינט?

ער שטער פרעמדער:

תהוה ובוהו, אזוי ווי איידער גאָט האָט בעשאַפען די וועלט.

צווייטער פרעמדער

א הייכער יונגערמאן:

בין, עס איז דאָרט מבול-צייט.

ר' חנן:

וואָס הייסט?

ער שטער פרעמדער:

עס איז הפקר די וועלט, ווער עס וויל, ווער עס קען —
קומט און נעהמט.

צווייטער פרעמדער:

לת דין ולת דין.

ר' חנן:

גאָט'ס שטראַף פאַר קיניס זין, פאַר אזוי פיעל יאָהרען
פערגאַסען בלוט, פאַר לעסטערונג גאָט. לאַנג זאַמלען זיך
די וואַלקענס, ביז עס קראַכט דער שטורם אויס.

ר' חנן:

און מיט אחינו בני ישראל וואָס הערט זיך דאָרט? דער יונגערמאן קרעכט.

אידען:

וואָס?

ערשטער פרעמדער:

אידיש בלוט פליסט אין די גאָסען טייכען וויין.

דער יונגערמאן:

ווי צו חורבן ירושלים. —

ערשטער פרעמדער:

מיט שווערד און פייער פארטיליגט דער שונא. ווער עס אנטרענט פון שווערד, פאלט אין פייער.

דער יונגערמאן:

און ווער עס אנטרונט פון פייער — פאלט פון מגפות און עפידעמיעס. —

ערשטער פרעמדער:

אָפגעמקט ווערען מיר פון דר'ערד. אידען שרייען אויס. וועה צו אונז! וועה צו אונז!

א איד

צו ר' חנן:

פאר וואָס קומט עס אונז? וואָס שלאָגט ער אונז פאר פרעמדע זינד.

ר' חנן:

מיר זעהען גור אונזער לייד, ווייל עס טהוט אונז וועה. אָבער זעהט איהר נישט גאָט'ס האַנד דערין? מיר האָבען דאָך געבעטען דערויף טאָג און נאכט. אַז בעווייזען זאָל ער זיין גערעכטיגקייט, און מיט אַ פייערדיגע האַנד זאָל ער אָבמעקען דעם ממשלת זדון פון דער וועלט. היינט אַז עס קומט, מיר זעהען דעם נס פאַר די אויגען — גאָט פערטיליגט אַ שטאַרקען און אַ מעכטיגען פיינד — זענען מיר נישט צו-פרידען דערפון, ווייל עס ריהרט אָן אונזער אייגען לייב.

די אידען:

צו ר' נחמיה'ן מיט געבייזער:

ער שטרעפט דעם גוי און טרעפט אונז. אויף אונז, אויף אונז גיסט ער דאך אויס זיין צאָרן און האַס. זעהט, זעהט, וואָס ער האָט געמאַכט אויס אונז!

ר' חנן:

ווער זענען מיר דאָס אַזעלכע, וואָס צוליעב אונז זאָל ער זיין גערעכטיגקייט נישט בעווייזען? און ווען אפילו עס געהט איבער אונזער לייב — דאַרפֿען מיר צופריעדען זיין, אונז שטרעפט ער נור מיט דעם לייב, זיי פערטיליגט ער די נשמה. מעקט זיי אָב פון דר'ערד. איהר פאַרשטעהט, איהר פערשטעהט?

ר' נחמיה

צו די פרעמדע:

וואָס זאָגט מען דאָרט ביי אייך? וואָס איז דער מיינ דער— פון?—וואָס וועט דער סוף זיין?

ער שטער פרעמדער:

האָט איהר דען נישט געהערט דערפון? ביידע פרעמדע קוקען זיך אָן. אַז דאָס אַלעס איז צוליעב אידענס וועגען. כדי דער טערק זאָל צובראָכען ווערען.

ר' חנן:

איהר הערט?—איהר הערט?

ר' נחמיה:

פערצעהלט, אידען, פערצעהלט, מיר זיצען דאָ אַבגעשנייטען פון דער וועלט.

אַ צווייטער:

אָהן אַ צווייטונג, אָהן אַ גאָזעט—מיר ווייסען נישט. וואָס עס טהוט זיך אויף דער וועלט.

ר' חנן:

קיינער קומט נישט צוגעהען—קיינער זאָגט נישט, ווי לאַנג, און צו וואָס?—און וואָס וועט זיין דער סוף דערפון?

אידען:

פערצעהלט, געדענקט אין גאָט, פערצעהלט.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

אז אין פאריז זיצען די ממלכות און טראכטען פלענער,
און שרייבען א זאקאן, אז עס זאל שוין מעהר קיין מלחמות
נישט זיין אויף דער וועלט.

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר :

און דאָס איז נאָך גאָר נישט.

ר' חנן :

וואָס מיינט איהר, עס איז קיין גערעכטיגקייט נישט דאָ
אויף דער וועלט?

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ארץ-ישראל אַלץ אַבאַלוינ פאַר אידען פאַר אַלע יסורים
וועט לעולט ועד צו די אירישע נאַציאָן אָפּגעגעבען.

ד י א י ד ע ן

שרייטן אויס:

וואָס?

ד ע ר צ ו ו י י ט ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

דער ענגלישער קעניג האָט עס הייליג פערשפראַכען.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

דער ענגלישער איז גאָר נישט. דער אמעריקאנער, אָט ווער,
דער אמעריקאנער אליין האָט עס געגעבען שוואַרץ אויף
ווייס.

ד י א י ד ע ן :

ווען וועט דאָס זיין?

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

אָט שוין.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

אידען פאָהרען שוין, פון אָדעס האָבען זיך אידען אויף
קליינע שיפלעך געלאָזט איבערן שוואַרצען ים.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ביי אונז וואַרט מען נור, אז מען זאל די גרעניץ עפענען,
דאָס גאַנצע מקום שטעהט ברייט מיט האַק און פאַק נור
נאָך ארץ-ישראל צו געהען.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

עס איז אפאקט, עס איז אפאקט.

א א י ד :

פון וואנען ווייסט איהר דאָס אלעס?

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

ווייסט ווי הייסט? עס קלינגט א וועלט. אין אלע צייטונגען
געשטאנען.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

מען ווארט נור ביז מען וועט די גרענעץ עפענען, אמעריקא
וועט נאך אונז שיפען שיקען מיט אייגענע מאַטראָזען, וואָס
רעדען לשון קודש, און אזש קיין ארץ ישראל אַראָבפיהרען.

א פ ר ו י :

און וואָס וועט זיין מיט שפייו?

א מ ו ט ע ר :

און מיט מילך?

א א ל ט ע ר א י ד :

און מיט רפואות פאַר קראַנקע?

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

פאַר אַלצדינג געוואָרגט, אָנגעטיכט און שפייו שטעהען אונז
טער דער גרענעץ, ווארטען נור, אז מען זאָל קענען צו
אונז דערגעהען.

ד ע ר פ ר ע מ ד ע ר :

און פאַר יעדען איינעם זיין הויז און זיין פעלד אָנגעגרייט,
פערד און פליים. מיט אַלדינג, וואָס מען גויטיגט זיך דערין.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן :

אזוי אויף אַ קאָמערציעלען שטייגער—ווי אמעריקא קען.

א ה י מ י ש ע ר א י ד :

גאָטעניו, גאָטעניו, וואָס דאַרף איך דען מעהר? אַ הויז צו
וואוינען, אַ שטיקעל פעלד אויף תבואה, אַ גערטענדיל
אַ קליינס—אויף גרינס פאַר זומערצייט, אַ קוה—אויף מילך
פאַר די קינדערליך, אַ פערד און וועגעלע, אַ פאַר אַקסעליך
און שעפעליך, ווי אין די תורה שטעהט. וואָס בעדאַרף
איך דען מעהר? —

ד' אידען

צרום:

אודאי אזוי, אודאי אזוי!

ר' חנן

צו די אידען צרום:

וואָס איך האָב שטענדיג געזאָגט, אז עס איז דאָ עפעס
א טעם דערביי, א וועלט ווערט נישט משוגע פאר גאָר נישט.
מען געהמט נישט און מען הרגע'ט אויס א וועלט מיט מענשען
און מען מאַכט אַתל פון מדינות—עס מוז עפעס זיין אַ מיין
דערבייאָט יעצט פערשטעהט איהר שוין דעם טעם דערפון?

אַ אידען:

איך האָב מורא צו רעדען, איך פערשטעה נישט, איהר זאָלט
מיר לעבען, איר זענט דאָך קלוגע לייט. פון איין זייט
פערצעהלען זיי, אז מען הרגע'ט אויס אידען, אידיש בלוט
גיסט זיך אין די גאסען, און פון די צווייטע זייט אַזעלכע
ישועות טובות ונחמות. עס איז דאָך משוגע צו ווערען,
איך בין נור אַ נאַריש ווייב.

ר' חנן:

דאָס איז דאָך טאַקע דער מיין דערפון. צום ערשט, איידער
משיח וועט קומען, וועלען חבלי-משיח זיין, וועלען שלעכ-
טע צייטען קומען איבער דער וועלט, וועט יעדער נשמה
ציטערן אין יעדען גוף, און אַדורכגעהען ווי זאַמד דורך
אַ זיפ.

ר' נחמיה

טאַקעלט צו מיטן קאַס:

אַזוי ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט.

ד' אידען

צו די פרעמדע:

ווען וועט שוין דאָס זיין? ווען? ווען?

אַ צווייטער:

מיר האָבען דאָך שוין קיין כוח נישט צו וואַרטען.

אַ פרוי:

אונזערע קינדער געהען דאָך אויס פאר אונזערע אויגען.

א צווייטע:

און מיר אליין!

פ ר ע מ ד ע ר:

עס מוז נאך נעהמען א שטיקעל צייט.

ד ע ר י ו נ ג ע ר מ א ן:

ביז אלעס וועט אין אָרדענונג זיין.

ר' ח נ ן

פיעל מיט פרייד:

עס איז דאָ אַ גאַט אויף דער וועלט—עס איז דאָ יושר, גע-
רעכטיגקייט—ניין, ניין. לעבען בעדארף מען אָנהויבען אויפס-
נייע, מען מוז לעבען און מיר וועלען לעבען. ס'זאל דעם
שלעכטען וועט נעהמען אַ סוף. מיר מוזען פּערגעסען, וואָס
עס איז געווען, די טויטע זענען טויט-מיר קענען זיי נישט
צוריק לעבעדיג מאַכען, אזוי האָט גאַט געוואָלט—און די
לעבעדיגע בעדארפען לעבען. צדק און יושר וועט צוריק
איינגעפירט ווערען אויף דער וועלט, אויס כאַפּעניש, אויס
בהלה, מיינס וועט זיין מיינס און דיינס וועט זיין דיינס.
די בעלי-בתים וועלען צוריק קומען מיט גאַט'ס הילף—און
מיר דאַרפען זיך נעהמען צוריק צום האַנדעל. מיר
וועלען צוריק אויפבויען אַ שטאָדט און ווען מיר וועלען זוכה
זיין דערצו מיט גאַט'ס הילף, וועט מקוים ווערען, וואָס
די יודען פּערצעהלען—די ממלכות וועלען זיך פאַר אונז
אָנועהמען—מיר וועלען האַבען אַ אייגען לאַנד, אַ אייגענע
מלוכה. וואָס מיינט איהר, די וועלט איז שוין אונטערגע-
גאַנגען?—מיר דאַרפען נור אָנהויבען צו לעבען אויפס-
נייע.

ד י א י ד ע ן:

אַבער ווי אזוי? ווי אזוי?

ר' ח נ ן:

אַט וועל איך אייך ווייזען ווי אזוי: איך האָב איינאיינציגע
טאָכטער, איך האָב געהאַט פאַר איהר אַחתן, אַ פיינעם יונג-
גען מאַן, איך האָב איהם געליעבט ווי אַ אייגען קינד, גע-
שטאַרבען—וועל איך, אַם ירצה השם, מיין טאָכטער היינט

פאר א פלה מאכען. איך נעהם ברוך לייביש'ס יונגעל.
 מענשען זאגען, ער איז נאך צו קליין, מען קען נישט וואר-
 טען ביז ער וועט גרויס ווערען—עס איז בהלה=צייט. און
 כאַטש מיר האָבען אַליין גאַרנישט. מיר ביידע זענען גע-
 וואָרען אַרימע לייט, וועל איך זיי אָפגעבען אַ שטיקעל פון
 מיין צופיהרטע נחלה, זאָלען זיי לעבען ווי אַלע אידען לע-
 בען אין דער יעצטיגער צייט. ווייט אויף ר' ברוך לייביש'ס.
 און איך וועל זיך כתחייב זיין איהם צו געבען, כמה וכמה
 זהובים נדן, ווען גאָט וועט מיר העלפען, און לפבוד אָט
 די צוויי אורחים, וואָס האָבען אונז געבראַכט די פרעהליכע
 בשורות, וועלען מיר היינט נאָך מנחה—טאַקע תנאים שריי-
 בען. זאָל עס אַ אָנהויב זיין פון אַ נייע צייט. קיין לעקעך
 און בראַנפן האָבען מיר נישט, האָבען מיר דערפאַר
 שענע פּפּבוד'ע לייט, אַ פּולע שוהל מיט אידען אָהן עין.
 הרע. און אפשר, ווען מיר וועלען זיך אַלע צוזאַמענלעגען,
 וועט זיך געפינען אַ כּוית ברויט אַ מוציא צו מאַכען. הע!

טהייל פון די אידען:

עס וועט אַ גוטער סימן זיין.

ר' נחמיה:

די ערשטע תנאים אין דער שוהל.

אַ אידען:

דעם מלאך-המות אָפצושרעקען.

די פרעמדע אורחים:

אַ ניי לעבען אָנצוהויבען.

ר' ברוך-לייביש:

איך בין פּערטיג, מיין סחורה איז גרייט, און איך מיינ, עס

איז אַ גלייכע זאַך אויך. נור פּלוצים אַזוי אומגערעכט?

ר' חנן:

איך האָב עס אייך שוין לענגס געוואָלט זאָגען—בחינם אָב-

שלעפען די צייט. אויף מלבושים איז נישטאָ וואָס צו וואַר-

טען, מיר האָבען דאָך סיי ווי סיי נישט. און אויף קיין נדן

אויך נישט, אַז איהר ווילט, וועל איך זיי פּערשרייבען מיין

נחלה. אַזוי ווי איך האָב אייך געזאָגט, כאַטש עס איז

נישטאָ וואָס צו פערשרייבען. טהיר און פענסטער האָבען
די גוים צושלעפט, אַ ווענדטיל האָב איך פאַרן הקדש אוועק-
געשענקט — אזוי ווי מיר אַלע לעבען וועלען זיי אויך לע-
בען — ביז גאָט וועט געבען בעטערע צייטען!

ר' ברוך-לייביש:

אַז אייך איז ליעב — איך אזוי ווי איך האָב אייך געזאָגט
אפשר איז דאָס דער וועג. זאָל זיך מיט אונזערע קינדער
אַנהויבען אַ בעסער מזל פאַר אונז און פאַר אַלע אידען.

ר' חנן:

דאָס, וואָס איך מיין.

ר' נחמיה:

עס איז אַנאַלטער אידישער מנהג.

ר' חנן:

איז מיר איינגעפאלען, בשעת די אידען האָבען פערצעהלט
פון די ישועות טובות, וואָס מען הערט אויף דער וועלט —
וועל איך נאָך מיין מעדעל געהען, און איהר, מחותן, זעהט,
אויב עס איז אַ אַיד דאָ, וואָס קען שרייבען תורה-כתב,
אפשר אַ סופר דאָ צווישען די פרעמדע אידען?

איינער פון די אידען:

און פאַר אַ פּוּז זאָלט איהר זיך אויך נישט זאָרגען. עס
געפינען זיך דאָ גענוג אידען, וואָס שלאָפען אויף זעק מיט
געלד.

צווייטער:

און אונזער פאָדריאָטישק דעריבען האָט אַ פולען קעלער מיט
קארטאָפליס אָבגעלעגט. און ברויט ביז אונטער דעם דאָר.

ערשטער:

און קיין טראַזשניק איז נישטאָ, קיין פריסטאָוו.

ר' חנן:

וואָס טהוט זיך מיט אייך, אידען? שוין אויס בהלה, אויס
געוואָלד, ווען אַלעס איז הפקר געווען — וועלט ווערט צוריק
וועלט, אין תפיסה וועט איהר דערפאַר געהען. און איב-
ריגענס, איך האָב נאָך פאַר מיין טאָכטער פאַר אַ מאָלצייט,
צוגעבען כאָטש מלחמה-צייט, נור אַ אַיד לעגט שטענדיג

אָב פֿאַר אַזעלכע זאַכען. קניפֿט זיך אויף אַ בענדל, וואָס ער
טראָגט אויפֿן האַרץ. נאָט אייך געלד. געהט אַרויס און קויפט
ביי דעם פּאָדריאַטשיק וואָס איהר וועט קריגען — און זאָגט
די ווייבער, אַז זיי זאָלען אַמאָל צייט אָנגרייטען פֿאַר אַלע
אידען, אַלע וועלען מיר זיך משמח זיין.

די ווייבער

מיט פרייד:

אין שוהל-הויף וועלען מיר אַ פייער מאַכען, אַלצדינג וועט
זיין אָנגעגרייט.

ר' חנוך

צום מחותן:

איהר פערשטעהט דאָך, ווען איהר מוטער וואָלט געלעבט,
וואָלט אַנדערש געווען. כאָטש עס איז אַזאַ שלעכטע צייט —
איהר פערשטעהט דאָך, אַ פּאָטער קען זיך קיין עצה
נישט געבען. דורך דעם וועט איהר מווען צוליב געהמען —
די פּלה האָט קיין קליידער, קיין ציערונג; זי וועט קומען
אַזוי ווי זי שטעהט און געהט.

ר' ברוך:

איך פערשטעה, איך פערשטעה — אַזוי ווי דער חתן. ר' חנוך
געהט אָב. אַ טייהל פון די פרויען געהען פּאַרברייטען עסען. די אידען
מאַכען אַלדינג גרייט צו די תנאים.

איינע פון די פרויען

געהט צו צו די אַנדערע:

וועה איז מיר, מען זאָגט דאָך אַז דער חתן לעבט.

די פרויען:

וועמענס חתן?

די ערשטע:

ר' חנוכ'ס טאַכטער'ס.

צווייטע:

ווייס ווי הייסט? אָט איז דאָך אַהרון היטעלמאַכער'ס ווהן
אַהיים געקומען און האָט אַליין פערצעהלט, אַז זיי זענען
געשטאַרבען אין קריג צוזאַמען מיט פעסע אייטעל'ס מאָן.

ער אליין האָט זיי געהאַלפּען באַגראָבען אויפֿן אַ אידישען
גוטען-אַרט אין אַ פּויליש שטעדטיל.

ע ר ש ט ע ר :

און נחום-לייביש האָט פּערצעהלט, אַז מען האָט איהם גע-
זעהען אין אַ רוסישע שטאָרט, ער האַנדעלט דאָרט מיט טהע.

צ ו ו י י ט ע ר :

און אָט איז ר' חיים געקומען צו געהען, האָט ער פּערצעהלט,
אַז פּיעלע פון אונזערע לייט האָט דער דייטש פּאַנגען גע-
נומען און זיי זענען אין דייטשלאַנד.

אַ ד ר י ט ע

וועלכע איז שוין צוגעקומען מיט נאָך פּרויען צום רעדיל.

ניין, זענען שוין פון דייטשלאַנד אויך אוועק. עס האָט איהם
ווער געזעהען מיט מיין מאַן, מען זאָגט אין האַלאַנד, צי
וואו, מען האַלט איהם דאָרט געפּאַנגען, ווייל ער האָט די
גרענעץ געגנבעט.

פ ע ר ט ע :

מילא, ער איז דאָך נור אַ חתן געווען. וואָס טהון אַנדערע
ווייבער, וואָס האָבען קינדער, און ווייסען נישט אָבער
זייער מאַנען לעבען אָדער זענען טויט. ווייזט אויף אַ פּרוי.
די פּרוי הויבט אָן צו וויינען.

ע ר ש ט ע

טרייטט זי:

איהר זאָלט נישט גלויבען, אַז אייערער איז געשטאָרבען
אין איינעם מיט ר' חנוּס חתן. ער איז מיט מיינעם טיעף
אין רוסי. זיי זענען רייך געוואָרען. פיהרען האַנדעל מיט
צוקער. אַ מאַן, וואָס איז געקומען פון דאָרט, האָט אליין
פּערצעהלט.

ד י צ ו ו י י ט ע :

יא, יא, פּיעל זענען רייך געוואָרען, קענען זיך נור נישט
איבערשרייבען מיט אונז.

נ אָך אַ פּ ר ו י

קומט צו, זאָגט צו די חיינענדיגע פּרוי:

איהר זאָלט זיי נישט גלויבען, וואָס זיי פּערצעהלען. עס

איז א ליגענד. בעריל-היים האט אליין געוואָגט, אז ער איז
טויט. געהאַלפּען זיי בערגאַבען אין אַ פּויליש שטעדטיל.
איהר זענט אַ אַלמנה.

ד י א ל מ נ ה :

הערט אויף. הערט אויף, מען קען דאָך משוגע ווערען. ער
איז טויט, ער איז לעבעדיג, עס איז מיר אַלעס איינס.
וויינט.

ע ר ש ט ע :

אך, גליקליך זענען די ווייבער, וואָס האָבען זייערע מענער
אין אמעריקא.

ד י צ ו ו י י ט ע :

נאר איינער, זיי זענען גאָר נישט אזוי זיכער מיט זיי,
ווייט איין: מען זאָגט, אז די אלע מענער, וואָס האָבען וויי-
בער אין דער היים, האָבען דאָרטן חתונה געהאַט, וואוינען זיך
אין שענע מויערן, האָבען קינדערליך מיט זייערע פרויען.
פיעל יאָהרען האָבען זיי קיין ווייב נישט געהאַט, האָבען
זיי די אמעריקאַנער רבנים גטין געגעבען—אזא זאַקאָן אין
אמעריקא.

א ו ו י י ב ע ל

האט האט א מאן אין אמעריקא.

עס איז א ליגענד, א ליגענד. אונזערע מענער וואָרטען
אויף אונז.

א צ ו ו י י ט ע :

שרייבט דאָך מיין מאן, איך זאָל איהם מיין בילד שיקען.
נעמט ארויס אַ בריעף.

ע ר ש ט ע

רייצט זיך מיט זיי :

אודאי אזוי, יענע לעבען זיך ווי די פריצים, רייך געוואָרען
אין וואוילטאָג און פּערגעניגען—וועלען זיי זיך אַזעלכע
ווייבער צוריקנעהמען?

פון די פּר ו י ען :

גאָט מיינער, וואָס רעדען זיי? הערט אויף, הערט אויף,
מען קען דאָך משוגע ווערען. די ווייבער צונעהטן זיך סודענדיג.

זיך. עס קימט אריין ר' חנון מיט דיגה'ן. דאָס מעדעל פון אַ יאהר אַכטי-
צעהן-ניינצעהן, אַרים אַבער ריין אַנגעטהאַן, טראַגט אַבגעטראַגענע,
אַבער אַמאָל זעהט זיך אויס נגידישע קליידער. זי איז באַרמט.

ר' חנון:

פאַר וואָס ווילסט דו נישט דעם שידוך? דער שידוך געפעלט
דיר נישט?

דינה:

ניין, איך מיין, ער לעבט.

ר' חנון:

ווער?

דינה:

יוסף.

ר' חנון:

דיין ערשטער חתן — וואָס רעדסט דו? האָט דאָך בעריל
איהם אַליין געזעהען בעגראַבען. בעריל איז דאָך געווען
דערביי — אין איינעם מיט פעסעס מאַן, איז ער דאָך גע-
פאלען אין קריג.

דינה:

ניין, טאטע, ניין.

ר' חנון:

בעריל האָט דאָך געדיענט מיט איהם אין איין פּולק, די
גאַנצע צייט געווען צוזאַמען. האָט דאָך דער רב אַליין גובה
עדות געווען.

דינה:

ניין, טאטע, ניין, ער לעבט.

ר' חנון:

פון וואָגען ווייסט דו?

דינה:

ער קומט דאָך מיר אַלע נאַכט צו חלום. שטעהט ביי מיר,
אַזא הויכער, און אויסגעדאַרטער, און בעט זיך ביי מיר
מיט אַזא בעטענדיק שטים, ווי ער וואָלט געוויינט, און איך
וואָל וואַרטען אויף איהם — ער וועט קומען נאָך מיר צו געהען.

ר' חנוך:

בארישקייטען, לעבעדיגע קומען נישט צו חלום. קומען צו
געהען אויף דער וואָהר. אין חלום קומען נור טויטע צו
געהען. אין סהיר בעווייזט זיך פלוצים אַ הויכער יונגעראַן, אַנגעטהאָן
אין אַ זעלנערישען מאַנטעל. ער איז זייער דאַר און אויסגעצויגען, האַלט
אַ ליידיג זעקעל אויף די פלייצעס, און געהט מיט אַ שטעקעל מיט זעהר
לאַנגזאַמע טריט. די פרויען ביי די טהיר, זעלכע בעמערקען איהם
צום ערשט, קוקען איהם נאָך.

ערשטע:

ווער איז דאָס!

אַ איד:

איך האָב איהם ערשט געזעהען אַריינגעהען.

אַ דריטע:

גיב נור אַ קוק, ווי שטיל ער געהט. אזוי ווי אַ שאַטען.

ערשטע:

עס איז פון שוואַכקייט.

ערשטע:

מיר דאַכט זיך, ער איז בעקאַנט. איך האָב מורא פאַר
די רעד.

די צווייטע:

וואָס מיינט איהר?

ערשטע:

קוקט איהם אָן—מיר דאַכט זיך...

צווייטע

האַלב אויסשרייענדיג:

גאָט מיינער, וואָס זעה איך!

אַ דריטע:

איהר ערקענט איהם נישט? קוקט זיך גוט איין.

די ווייבער

הויבען אָן פלוצים צו שרייען:

ר' חנוך, ר' חנוך, ר' חנוך!

ר' חנן

פון דערווייטענס:

וואָס איז? ווער רופט מיך? ר' חנן קומט אָן דעם בלייכען יונגען מאַן
אַ גענען, שעלט זיך אַב אַוויילע, ציטערט און קוקט. פון דערווייטענס דער-
הערט זיך דינה'ס געשרייען יוסף! יוסף! זי וויל צולויפן צו איהם,
האלט זיך אַ ביסעל אינסטינקטיוו אליין איין, דער פאַטער האלט זי צוריק
זיי מיט די האַנד.

יוסף:

הויבט אויף די אויגען. האלט זיין האַנד, ווי ער האַלט שלום-עליכם גע-
האַלט געבען.

ר' חנן

האלט זיך צוריק פון איהם צו געבען די האַנד:
ווייסט, מען האָט דאָך געזאָגט.

יוסף

מיט אַ שוואַכער שטימע:

וואָס האָט מען געזאָגט?

ר' חנן:

אַז דו ביסט, חלילה, טויט. געשטאַרבען אין קריג

די אל מנה

מיט ציכער:

אין איינעם מיט מיין מאַן געפאַלען.

יוסף

מיט אַ פּרעמדען שמייכל:

און אַז מען איז געשטאַרבען, איז מען דען שוין טויט?

אלע קוקען זיך אָן פּערמעדעט.

ר' חנן:

איך פּערשטעה דיך נישט, וואָס דו מיינסט

ר' נחמיה:

וואָס איז דאָ נישט דאָ צו פּערשטעהען? און מיר זענען

נישט געשטאַרבען? דערמאָנט זיך, ווימיעל מאָל האָבען מיר

געזעהען דעם טויט פאַר די אויגען. און דאָך זענען מיר

נישט טויט?

יוסף

שקעלט צו מיטן קעם.

דער עולם:

אודאי אזוי, אודאי אזוי.

סערהאונג פאלט.

צווייטער אַקט:

אַ גרויסע שטוב. טהיר און פענסטער זענען
אַרויסגענומען. א האלב-איינגעפאלענער אויווען;
אויף א שעניק אין א ווינקעל ליטגט א קראנקע
אַלטע פרוי. געבען איהר זיצט דינה.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PH.D. THESIS

1960

דינה:

איך האָב אייך שטענדיק געזאָגט, מחותינטע, אז ער לעבט.
דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, און איהר האָט מיר נישט גע-
וואָלט גלויבען.

די מוטר:

וואו איז ער? וואו איז ער שוין?

דינה:

אַט קומט ער שוין מיטן טאטען, איך בין אייך געקומען
אַנזאָגן. נאָר שרעקט אייך נישט איבער. ער זעהט אויס
אַזוי שלעכט. אין די אַפגעזעהט טהיר קומט אריין יוסף, ר' חנוך, ר'
נחמיה, גאָר מענער, פרויען און קינדער, וואָס האָבען זי בעגלייט.

די מוטר:

(דערזעהט איהם פון דערווייטענס, שטרעקט אויס צו איהם די הענד):

מיין קינד, מיין קינד, דו ביסט געקומען אין דער ריכטיג-
קער צייט. (יוסף געהט צו צו דער מוטער זעהר לאנגזאם)

די מוטר:

פלינקער, מיין קינד, קום, פאַר וואָס געהסט דו אזוי פאַ-
מעליך, מיין קינד. ער קומט אָן צו איהר, זי קלאַמערט זיך אַרום
איהם מיט די קראַנקע הענד. איך האָב דאָך דיך שוין בעוויינט,
און יעצט שטעהסט פאַר אַ לעבעדיגער. גאָט, גאָט,
ווי דאַנק איך דיר, איידער איך מאַך צו מיינע אויגן זי
קלאַמערט זיך אַרום איהם, יוסף בלייבט קאלט צוריקגעהאלטען. דו
ביסט געקומען, און איך געה אַהיין. זי בעהאלט איהר פנים אין
איהם. יוסף שווייגט, וואָס שווייגסטו, מיין קינד? וואָס רעדסט
דו נישט צו מיר? יוסף שווייגט.

די מוטר:

רעד צו מיר, יוסף, איך וויל דיין קול הערען, וואָס שווייגסט-
טו, וואָס?

יוסף

מיט א לייכטע גידייגע שטימע:

וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מוטער?

די מוטער:

דאָס ביסטו יוסף, מיין קינד?

יוסף:

דאָס בין איך, מאמע.

מוטער:

מיינע אויגען זענען טונקעל, איך זעה איהם נישט. זאָג

מיר, דינה, וואָס האָט זיך געענדערט אין איהם? ווי זעט ער

אויס?

דינה

קוקט איהם אָן:

זווי ווי ער האָט אויסגעזעהן, נור אַפּגעצערט אַ ביסעל.

מוטער:

עפעס וואָס האָט זיך געענדערט אין איהם. איך ווייס נישט

וואָס טאָפּט איהם אָן. דיין לייב איז אַנדערש. דיין קול איז

אַנדערש. זאָגט מיר, גוטע מענטשן, וואָס האָבען זיי געמאַכט

מיט איהם? איך האָב מורא פאַר דיר, מיין קינד.

יוסף

מיט אַ שמייכעל:

וואָס האָסטו דו מורא פאַר מיר, מאמע?

מוטער:

עפעס וואָס האָט זיך געענדערט אין דיר, איך ווייס נישט

וואָס. אַ אידענע צו דער אַנדערע, וואָס שטעהט ביי דער טהיר.

אַ מאַמעס אַ האַרץ פיהלט. עפעס זעהט ער אויס יאָ ווי

לעבעדיג, און עפעס נישט. אַ איד ווייזט מיט'ן האַנד אויפ'ן שטערן,

מיינענדיג, אז ער איז בעריהרט עפעס.

רינה מיה:

וואָס טהוט מען דאָרט מיט זיי, וואָס זיי קומען אזוי אַהיים,

איינער אזוי, און דער אַנדערער אזוי?

אַ פּרעמדער איד:

אַט אזוי קומען זיי אַהיים. ביי אונז איז אויך איינער אַהיים

געקומען, געדענקט ער בלויז דעם וועג אין שטוב אריין.
געבליבען זיצען אָט אזוי.

א צווייטער:

גוט, וואָס זיי פּערגעסען. ביי אונז איז איינער אַהיים גע-
קומען, קען ער נישט פּערגעסען, שרייט ער, אַ גאַנצען טאַג,
אַ גאַנצע נאַכט, פּלוצלינג הויבט ער אָן צו שרייען.

ר' חנן:

הערט שוין אויף. ווער עס קומט אַהיים געזונד, און ווער
עס קומט אַהיים קראַנק, דערפאַר איז עס דאָך מלחמה,
געזעט צו צו יוספּין, בעהמענדיג איהם אַזעק טון די מוטער, זאָגט ער
צו איהר. ער איז מייעד, קומט פון אַ לאַנגען וועג, און הונ-
גריג דערצו. צו דינהין. געה צו אַ שכן אַריין זעה, אויב
דו קענסט עפעס קריגען. ער מוז נישט פיהלען גוט.

יוסף:

איך בין נישט הונגריג. און איך פיהל גוט.

ר' חנן:

ווי לאַנג איז שוין ווי דו האָסט נישט געגעסען?

יוסף:

אין דעם לאַנד, פון וואַנען איך קום, הונגערט מען נישט
אזוי.

ר' חנן:

פון דעם לאַנד, פון וואַנען דו קומסט? — וואו ביסט דאָס
געווען די גאַנצע צייט?

יוסף:

איך בין געווען אין אַנאַנדער לאַנד, וואָס ליעגט אויף דער
צווייטער זייט.

ר' חנן:

ווייט פון דאַנען?

יוסף:

ניין, נישט ווייט, אָט באלד הינטערין שטעדטל, ביים וועל-
דיל נאָכן בערגיל. אויף יענער זייט גרענעץ.

ר' חנן:

פארוואונדערדיק זיך:

איז אַ גרענעץ? — קיינמאָל נישט געהערט דערפון, אז אונז
זער שטעדטיל ליעגט ביי אַ גרענעץ.

ר' נחמיה:

וואָס איז זיך דאָ צו וואונדערן, מען האָט גענומען אַ וועלט
אין זי צוטהיילט, צושניטען אויף קליינע שטיקליך, יעדען
איינעם אַ שטיקעל איינגעטהיילט. וואוּ דו געהסט, וואוּ דו
שטעהסט, האָסטו אַ גרענעץ היינט.

אַ צווייטער:

און מיר זיצען אָפגעשניטען. מיר ווייסען דען, וואָס טהוט
זיך אויף דער וועלט?

ר' חנן:

איז שוין דאָרט הייסט עס אַ נאַנדערע מדינה.

יוסף:

יא, גאָר אַנאַנדער לאַנד.

אַ איד:

מיט אַ גאַנץ אנדערן זאַקאָן, הע?

אַ עגונה:

האָט איהר אפשר דאָרט מיין מאַן באַגעגענט? מען רופט
איהם ברוך, און האָט אַ פלעק ביים רעכטן אויג, האָט גע-
האַנדעלט מיט פלאַקס. מען זאָגט, ער איז נתעשר געוואָרען.

יוסף:

ניין, אַזעלכען נישט באַגעגענט.

די אַלמנה:

אַבער מיינעם? ער איז דאָך מיט אייך צוזאַמען אין מלחמה
געווען. מען האָט דאָך געזאָגט, אַז איהר זענט ביידע, חלילה,
גע'הרגעט געוואָרען—וואוּ האָט איהר איהם געלאָזט?

יוסף

היינט מיט די האַנד:

אין יענעם לאַנד דאָרט.

די אלמנה

שרייט אויס:

ער לעבט?

יוסף:

איך האָב צו אייך אַ גרוס. ער האָט עפעס מיטבעפויהלען.

די אלמנה:

אַבער ער לעבט?

יוסף:

ער איז געפאַנגען.

די אלמנה

לאָזט איהם נישט רעדען:

פאַר וואָס איז ער נישט געקומען מיט אייך צו געהען?

יוסף:

די גרענעץ איז פאַרשפאַרט.

אַ צווייטע אידענע

צו דער אלמנה:

זאָלט איהם נישט גלויבען, ברכה, דו ביסט אַ אלמנה. דיין

מאָן איז טויט.

אַ צווייטער איד

צו יוספן:

און מיין זוהן? ער איז דאָך מיט דיר אין איין פולק געווען?

נאָך איינער:

און מיינער?

ריחנן:

לאָזט אָב אַ מינוט. צו יוספן מיט אונצוטרויען. און דו, ווי

אזוי ביסט דו אַהיים געקומען?

יוסף:

איך האָב די גרענעץ גע'גנב'עט.

ריחנן:

און פאַר וואָס האָסט דו נישט געלאָזט הערען פון דיר דורך

דער גאַנצער צייט, אויב דו לעבסט? קיין גרוס נישט מיט-

געשיקט, קיין וואָרט, גאָר נישט!

יוסף:

איך האָב נישט געהאט קיין געלעגענהייט.

דער פרעמדער:

עס געהט קיין פאסט נישט?

א צווייטער:

די גרענעצען זענען פערשפארט אין אלע לענדער. ווי

אזוי האָט ער געזאָלט צו וויסען געבען?

ר' נחמיה:

וואָס הערט מען דאָרט אין יענע מקומות? מיט וועמען

פיהרט מען דאָרט מלחמה, מיט'ן רוס, צי מיט'ן דייטש?

יוסף:

ניין, דאָרט אויף יענער זייט האָט מען שוין שלום געמאַכט.

די אידען

רופען אויס:

איהר הערט, מען האָט שוין שלום געמאַכט!

ר' נחמיה:

וואָס, מען שלאָגט זיך שוין נישט? ווי הייסט, ווי קען

דאָס זיין?

יוסף:

דאָרט איז שוין שטיל.

אלע:

שוין שטיל.

א צווייטער איד:

און וואָס הערט מען דאָרט מכוח ברויט?

יוסף:

אין דעם גויטיגט מען זיך נישט אזוי.

א אידען:

וואָס, מען קריגט ביי אייך יעדען טאָג ברויט?

א צווייטער:

וואָס, מען הונגערט נישט אין יענעם לאַנד?

א איד

צום אנדערן:

וואָס רעדט ער?

ר' נחמיה:

ווי הייסט? וואָס, מען קריגט דאָרט גענוג ברויט?

יוסף:

אין דעם נויטיגט מען זיך נישט אַזוי.

א איד:

ווי הייסט?

נחמיה:

איהר הערט. דאָך, אַז מען נויטיגט זיך נישט אין דעריין—

מוז עס דאָך זיין.

א פרוי:

און מילך פאַר קינדערליך?

א יונגעל:

און בולקעליך מיט בוימאייל קריגט מען שוין דאָרט, אַזוי

ווי פאַר דער מלחמה? און סטוניקס מיט יאָגדעס אויסגעפיהלט.

א צווייטער יונגעל

שטופט איהם אַזעק:

און קעז-קיכלעך מיט פוטער, און לעקעך מיט געפיהלעכץ,

ווי די מאַמע האָט אַמאָל געטהיילט שמחת-תורה—קריגט מען

שוין אויך דאָרט.

א איד אַסוחר

שטופט אַזעק די יונגליך:

וואָס טויג מיר ברויט, מיט פרנסה וואָס הערט מען? האָט

מען דאָרט פרנסה ביי אייך?

יוסף:

וועגען דעם זאָרגט מען זיך נישט אַזוי.

ר' נחמיה:

ווי הייסט?

יוסף:

יעדער איינער האָט, וואָס ער נויטיגט דערין

די אידען:

איהר הערט, יעדער איינער האָט, וואָס ער נויטיגט זיך דעריין.

א צווייטער איד:

וואָס בעדאָרף מען דען מיין?

ש. אש.—דער טויטער מענטש

א א י ד ע נ ע :

און מיר זיצען דאָ, אין געהאָקטע וואונדען, און ווייסען
נישט, אז עס איז דאָ אזא לאַנד אויף דער וועלט.

א צ ו ל י י ט ע ר :

און דו הערסט, נישט ווייט, אונטער אונזער שטעדטיל.

א א י ד

ש טופט זיך צו יוספין :

איך בעט אייך זעהר, איז עס ווייט דאָהט אַריין צו געהען,
אין יענעם לאַנד אַריין?

י ו ס ף :

ווי אַמאָל, איינעם נעהמט עס לאַנג, און איינעם נאָהנט.

ר' נ ח מ י ה :

ווי הייסט?

י ו ס ף :

עס ווענדעט זיך, וועלכען וועג מען קלויבט אויס.

א א י ד :

הייסט איז פּערהאַן אַ לאַנגער וועג און אַ קורצער.

י ו ס ף :

אזוי ווי איהר זאָגט.

א א י ד :

וואָס זיצען מיר דאָ און וואַרטען אויס אויפ'ן טויט?

א צ ו ו ל י י ט ע :

מיר וואָלטען זיך אַלע צונויפגענומען און געגאַנגען אַהין.

א א י ד ע נ ע :

אזעלכע קלוגע אידען זיצען אזוי נאָהנט און ווייסען נישט,
אז די ישועה איז אונטער דער טהיר.

ר' ח ב נ

צו יוספין :

און פאַר וואָס זעהסט דו אויס אזוי שוואַך, דאַר און אייב־
געשרומפען, קוים וואָס דו האַלטט דיך אויף די פיס?

י ו ס ף :

עס איז פון בענקשאַפט נאָך אייך, מען איז אויף יענער
זייט און בענקט נאָך אייך.

די אלמנה:

אודאי אזוי, עס קען דען איינגעהען עפעס, אז מען ווייסט,
אז אייגענע פלאגען זיך אזוי.

א איד:

זאגט מיר, איך בעט אייך, ווי אזוי פיהרט דער וועג אהין?

ר' חנוך:

נו, לאזט איהם צו רוה, איהר זעהט דאך, ער איז מיעד.
לאזט איהם מיט די מוטער זיין אליין. קוקט אויף דינהין. צו
יוסף. גלויבט צו גאט, ביסט געקומען אהיים. אבי מען
האט געמיינט. ברוך מחיה מתים. קוקט אויף דינהין. חתן-כלה
האבען זיך נישט געזעהען אזוי לאנג, האבען זיך אודאי וואס
צו זאגען—קומט, אידען, לאזט זיי אליין. ר' חנוך נעהמט די אידען,
ווייבער און קינדער, פיהרט זיי פון די שטוב, זיי רעדען צווישען זיך
יוסף, דינה אליין, די מוטער שלאפט אין ווינקעל.

דינה:

נעמט אן יוסף ביי דער האנד:

טייערער יוסף, וואו ביסט דו געווען אזוי לאנג?

יוסף:

איך בין געווען אזוי נאָהנט ביי דיר, איך האָב אָבער נישט
געקענט קומען צו געהען.

דינה:

איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר.

יוסף:

איך האָב עס געוואוסט.

דינה:

מיט אַ שמייעל:

פון וואָנען האָסט דו עס געוואוסט, יוסף?

יוסף:

איך האָב געהערט פון יענער זייט, וואו דו בענקסט נאָך
מיר. יעדען דיין קרעכץ און יעדען דיין טיעפן אויס-
געשריי, ביינאכט אויף דיין געלעגער האָב איך געהערט.
איך האָב געהערט, ווי דו רופסט מיך, און כּיהאָב דיר נישט
געקענט ענטפערן. איך האָב געוואָלט, נאָר נישט געקאָנט.

דינה

פערזאונדערט:

ווי אזוי האָסט דו געהערט? ביסט דאָך געווען אזוי ווייט.

יוסף:

אין יענעם לאַנד, אויף יענער זייט, הערען אלע זעהר ווייט,
עס טראָגט אַהין דער ווינד אלע קולות פון אייך. דורכ־
זיכטיג איז די לוסט און מיר קענען פון בערגיל אַראָב
זעהען אייך.

דינה:

פאַר וואָס האָסט דו נישט צו וויסען געגעבען פון דיר?

יוסף:

צום ערשט זענט איהר אלע געווען אזוי ווייט. איך האָב גע־
מיינט, אז איך וועל שוין קיין מאָל צו אייך נישט דער־
געהען, אז שטענדיג וועט איהר בלייבען דאָ, און איך
דאָרט—נאָר וואָס אַמאָל זענט איהר געקומען נעהנטער צו
אונז צו געהען. און די מאמען, און דיך האָב איך גע־
זעהען אזוי נאָהנט. איך האָב גערופן צו דיר, גערעדט צו
דיר, און מיר האָט זיך געדאַכט, אז דו האָסט געהערט
מיין שטים.

דינה

שמייכלט:

ווי אזוי, מיר זענען דאָך געשטאַנען אויף איין אָרט?

יוסף:

עס דאַכט זיך דיר נור אזוי, אלע, וואָס פאָהרן געשווינד,
מיינען, אז זיי שטעהען אויף איין אָרט.

דינה:

איך ווייס נישט, וואָס דו מיינסט?

יוסף:

אין דער שטיל אונטער אונז פאָהרען מיר ערגעץ וואו גע־
שווינד. מיר זעהען נישט און ווייסען נישט דערפון. דאָרט
אויף יענער זייט, אין יענעם לאַנד, אז מען קוקט צו אייך,
זעהט מען, אזוי ווי איהר וואָלט צו פייערדיקע פערד גע־

ווען איינגעשפאנט, און איהר געהנטערט זיך געשווינד
געהנטער צו אונז...

דינה

לאכט:

דו מאכסט שפאט, טייערער יוסף?

יוסף:

האָסט דו נישט געפיהלט, ווי דו געהנטערסט זיך צו מיר.

דינה:

טאָקע אזוי, אָפט מאָל האָט זיך מיר געדאַכט, אַז דו
שטעהסט אונטער אונזער טהיר, אַז דו קלאַפסט דורך דעם
לאַדען אַרײַן, אָבער דו האָסט די טהיר אויפגעמאַכט און
ביסט אין שטוב אַרײַנגעקומען און קײנער האָט דײַך נישט
געזעהען, אַחוץ אײך, און טהײלמאָל ביסט דו געקומען בײַ-
נאַכט צו געהען, און ביסט געשטאַנען בײַ מײן בעט און
עפעס גערעדט צו מיר, טהײלמאָל האָב אײך דײַך געהערט
רעדען אין מיר. דײַן שטימע האָב אײך געהערט—און דײַך
האַב אײך נישט געזעהען.

יוסף:

דאָס האָב אײך דײַך גערופען, דאָרט פון יענער זײט, אײך
האַב גערעדט צו דיר, און אײך האָב נישט געוואוסט.
אויב דו הערסט מיך יאָ צי נײַן.

דינה:

און דאָ האָבען אַלע געזאָגט, אַז דו ביסט שוין טויט. אַז
דו ביסט אוועק און קײנמאָל וועסטו שוין נישט צוריק-
קומען צוגעהען; נאָר אײך האָב נישט געגלויבט, אײך האָב
געוואוסט, אַז ערגעץ וואו לעבסט דו, און ווארטסט אויף מיר.

יוסף:

אײך האָב געלעבט, ווידער אַמאָל האָב אײך איבערגעלעבט
מײן לעבען, יעדען טאָג האָב אײך נאָך אַמאָל איבערגע-
לעבט. יעדען טאָג און יעדע שעה.

דינה

קוקט איהם אן פערזאונדערט:

וואָס מײנסטו, יוסף?

יוסף:

דאָרט אויף יענער זייט, אין יענעם לאַנד האָב איך נור געלעבט דאָס לעבען, וואָס איך האָב דאָ געלעבט. נישט קיין איין טאָג קיין נייעם, נישט קיין איין שעה, גאָר נישט מעהר איז צוגעקומען, נור דאָס, וואָס איך האָב גע-לעבט דאָ.

דינה:

האָסט דו קיינעם נישט געטראָפּען דאָרט? איז דאָס אָרט וויסט?

יוסף:

מענשען זענען דאָ אַסך, נור יעדער איינער לעבט פאַר זיך; אַבגעשלאָסען אין זיין אייגענער וועלט לעבט ער איבער נאָך אַמאָל דאָרט, וואָס ער האָט געלעבט דאָ. איך האָב געדענקט יעדען קוש, וואָס דו האָסט מיר געגעבען, יעדען בליק פון דייע אויגען און יעדען ריהר מיט דיין האַנד—יעדען גאַנג און יעדען שטעה. ווי דו האָסט גע-לאַכט און ווי דו האָסט געוויינט, אַלעס האָב איך נאָך אַמאָל איבערגעלעבט, יעדע פרייד און יעדע צער.

דינה:

און וועגען אונזערע קומענדע טעג האָסט דו גאָר נישט גע-קלעהרט?

יוסף:

איך האָב נור געקלעהרט וועגען דעם, וואָס איז געווען.

דינה:

פאַר וואָס רעדסט דו בלויז פון דעם, וואָס איז געווען, פאַר וואָס רעדסט דו נישט פון דעם, וואָס וועט זיין? מיר זענען דאָך נאָך ביידע אַזוי יונג און אַזוי פיעל שטעהט אונז פאַר.

יוסף

שווייגט.

דינה:

פאַר וואָס שווייגסט דו, יוסף? פאַר וואָס קושסט דו מיך נישט? צייט דו ביסט אַהיים געקומען, האָסט דו מיך נישט גע-קושט.

יוסף:

איך זאל דיך קושען?

דינה:

אזוי ווי אמאל.

יוסף:

יוסף קושט זי אויפן שטערן.

דינה:

מיט שרעק:

פאר וואס זענען אזוי קאלט דייע ליפען? און דייע הענד
ווי שטיקער אייז. — קוקט איהם אן. פאר וואס ביסטו אזוי
בלייך? איך ערקען דיך נישט באלד.

יוסף:

עס איז כון בענקען, דינה. מיר זענען דארט אויף דער
צווייטער זייט און מיר בענקען נאך אייך, גאנצע טעג און
גאנצע נעכט בענקען מיר נאך אייך. דאס בענקען צערט
אונז אויף, און מיר זעהען אויס אזוי שלעכט.

דינה:

וועמען מיינסט דאס, מיר אלע

יוסף:

די אלע, וואס געפינען זיך אויף דער צווייטער זייט.

דינה:

זענען פיעל היימישע דארט?

יוסף:

פיעל פון דאנען, וועלכע מען מיינט, אז זיי זענען טויט
לעבען דארט.

פיוזע.

דינה:

איז גוט דארט?

יוסף:

נישט גוט און נישט שלעכט, אזוי ווי עס בעדארף צו זיין.

דינה:

און וואו וועלען מיר זיין, דא, אדער דארט?

יוסף:

איך בין געקומען נאך דיר צו געהען. ווי אזוי האָב איך
געקענט איינזיצען, אז איך האָב געוואוסט, אז אייך איז
אזוי שלעכט דאָ?

דינה:

וויילסטו מיך אהין געהמען דאָרט?

יוסף:

מיט מיר אין יענעם לאַנד, פון וואַנען איך קום צוגעהען.

דינה:

עס איז אזוי ווייט, און אזוי פּרעמד, פון אלעם וואָס דו
פּערצעהלסט.

יוסף:

עס ווערט וואָס אַמאָל מעהר בעקאנט איבער דער וועלט.

דינה:

וועט דער פּאָטער מיטגעהען?

יוסף:

פאַר איהם איז נאָך צייט.

דינה:

ווי אזוי וועלען מיר זיין אליין אַהן משפּחה, און אַהן
פּריינד?

יוסף:

זיי קומען, זיי קומען. אלע קומען דאָרט אהין צו געהען.

פּויע.

דינה:

איז שווער דעם גרענעץ איבערצוגעהען?

יוסף:

אהין איז די גרענעץ אָפּען. צוריק איז זי פּערשפּאַרט.

דינה:

מיט בעקשאַפט:

וועלען מיר שוין מווען דאָרט אייביג זיין? קיינמאָל שוין
נישט קענען צוריק?

יוסף:

אזוי וועט עס זיין.

דינה

מיט בענקשאפט:

פאר וואָס מוזט דו צוריק, בלייב דאָ מיט אונז

יוסף:

איך האָב געגעבען מיין וואָרט, איך וועל קומען צוריק.

פרייע.

דינה:

און ווי וועלען מיר לעבען דאָרט?

יוסף:

אין אונזער אייגען הויז.

דינה:

איז עס גרויס?

יוסף:

ניין. פינקט פאר אונז ביידע אליין.

דינה:

ווי שטעהט עס?

יוסף:

אין אַ וועלדיל, אויף אַ בערגיל, הינטער דער שטאָדט—און

זומער בעשיינט עס די זון, און ווינטער דעקט עס צו

דער שניי.

דינה

פרעהט זיך:

אוי, ווי שעהן.

יוסף:

וויילסט עס זעהן?

דינה:

מען קען עס פון דאנען זעהן?

יוסף:

עס איז גאָהנט פון דאנען.

דינה:

וואו?

יוסף

ווייזט איהר אויפן הימעל.

דינה

מיט שרעק:

אויפ'ן הימעל.

יוסף:

דאָרט אויבען געפינט זיך אונזער לאַנד.

דינה

פערואַונדערט:

אויפ'ן הימעל?

יוסף:

קוק דײַך איין, און דו וועסט אונזער שטיבעל זעהען.

דינה

קוקענדיג אין הימעל אריין:

וואו?... וואו?... איך זעה גאָר נישט מעהר, נור וואַלקען צי-
הען זיך, בלאַע וואַלקען ציהען זיך, ווי געדיכטע טונקעלע
שלייערעס, און שלייערן די לבנה אַרום.

יוסף:

דאָרט ווייטער, זעהסט דו ניט אַ וואַלד? ביימער שטייגען
אַריבער איינער העכער דעם צווייטען, בעשאַטענען מיט
זייערע קרוינען-קעפּ אַ בלאַ לויכטענדיג שטיק פעלד. און
זעהסט דאָרט אַ בערגיל שטעהען אין בלאַען שאַטען איין-
געהילט?

דינה

קוקט זיך איין:

דאָרטען ביי דעם בלאַען טייכעל, ווי אזוי קומט מען
דאָרט אַהין?

יוסף:

מען שיפט זיך מיט אַ וואַלקענדיג צו.

דינה

הערט זיך איין:

און ווער זינגט דאָרט אַצונד? איך הער אַ געזאַנג, אַ שטיל,
שטיל געזאַנג.

יוסף:

דאָס זינגט מען פון יענעם לאַנד אַהער.

דינה:

מען רופט אונז.

יוסף:

דאָרט אַהיין, יוסף און דינה קוקען אין הימעל אריין און הערען זיך איין אַ וויילע.

דינה:

כאַפט זיך אייף ווי פון שלאָף, קוקט זיך מיט שרעק אום: וואָס איז עס געווען, יוסף? וואו בין איך געווען?

יוסף:

נישט ווייט פון דאָנען, נישט ווייט.

דינה:

דו האָסט גערעדט אזוי פרעמד, און איך האָב געהערט אזאָ געזאָגט. קוקט זיך איין צו יוסף. איך האָב מורא פאַר דיר, יוסף.

יוסף:

עס האָט זיך דיר נור געחלומט, דו האָסט איינגעדריממעלט.

דינה:

און עס איז געווען אזוי גוט, איך וויל דאָך, אז עס זאָל אזוי זיין, און פאַר וואָס האָב איך מורא, יוסף?

יוסף:

עס איז דאָך נאָך פרעמד, עס וועט דיר ווערען וואָס מעהר בעקאָנט.

דינה:

וועט עס זיין אזוי, ווי מיר האָבען געזעהען?

יוסף:

געוויס.

דינה:

אוי, ווי גוט, נור שווייג שטיל, קיינעם נישט זאָגען דער פון, עס איז אונזער סוד. אין דער שטיל. איך האָב מורא פאַרן פאָטער מיינעם, ער איז אזוי שטרענג, ער וועט נישט דערלאָזען דערצו, איך זאָל געהען מיט דיר.

יוסף:

מיר וועלען האַלטען סוד.

דינה:

גוט, יוסף. דריקט איהם די האנד. שווייג, מען געהט. רוקט זיך
עב פון איהם. פ-ס-קיינעם קיין וואָרט.

די אלמנה

קומט אריין:

איך בעט אייך איבער טויזענד מאָל, וואָס איך האָב אייך
געשטערט, נור נישט געקענט זיך לענגער איינהאלטען. יוסף
האָט געזאָגט, ער האָט אַ גרוס צו מיר פון מיין מאָן, בין
איך געקומען דעם גרוס אָבנעהמען. געלאָזט מיך מיט די
פיצעלקע אליין, און דאָ ווייסט מען נישט וואו ער איז, צי
טויט, צי לעבעריג; איינער זאָגט ער איז טויט, דער צוויי-
טער—ער לעבט.

יוסף:

ער האָט בעפויהלען, אז ער האָט זיך זיין אַ אייגענע בחלה
געקויפט.

די אלמנה

מיט פרייד:

גרויס?

יוסף:

נישט גרויס און נישט קליין, פונקט ווי עס בעדארף צו זיין.

די אלמנה:

און דאָ זיצט מען און מען געהט אויס פאר אַשטיקעל
ברויט. געלאָזט אונז אין צרות און זחקות און בויט, און
ער וואוינט זיך דאָרט אין זיין אייגענע היים.

יוסף:

ער קלעהרט, טאקע, וועגען אַריבערברענגען אייך מיט די
קינדערליך צו איהם.

די אלמנה:

קלעהרט ער יאָ?

יוסף:

ביי טאָג און ביי נאכט, עס לאָזט איהם קיין רוה נישט.

די אלמנה

מיט אטרער:

מיין אַרימער מאַן. אודאי אַזוי, מישטיינס געזאָגט אַלעבען,
עס קען איהם עפעס איינגעהען גוטס, ווען ער ווייסט, וואו
ער האָט אונז געלאָזט?

יוסף:

דאָס גיט איהם נישט קיין רוה.

די אלמנה:

און ווי געהט עס איהם דאָרט?

יוסף:

נישט גוט און נישט שלעכט, פונקט ווי עס בעדארפט צו
זיין, אין וואָס ער נויטיגט זיך, דאָס האָט ער.

די אלמנה:

אויף אונז געזאָגט, וואָס בעדארף מען דען מעהר? קלעהרט
ער נור עפעס וועגען אַתכלית?

יוסף:

דאָס איז זיין גאַנצע זאָרג.

די אלמנה:

און ווען רעכענט ער אונז אַהין צו נעהמען צו זיך? ווי
לאַנג איז דער שיעור?

יוסף:

ביי די ערשטע געלעגענהייט, ביי די ערשטע געלעגענהייט.

ר' חנן

קומט אַרײַן מיט צוויי דריי אידען בכבוד'טע לייט:

יוסף, יוסף, קום נור אַהער, זיי מוחל. יוסף געהט צו. דאָס
זענען בכבוד'טע לייט. ווייזט אויף די אידען. סוחרים היגע,
וויילען זיך אויף געשעפט אויספרעגען. צו די אידען, אויף
יוסף'ן. מיין חתן האָט אַ ג'אויג.

די סוחרים

צו יוסף'ן:

שלום עליכם.

יוסף:

עליכם שלום.

ערשטער סוחר:

צו יוסף:

מיט וואָס האַנדעלט מען דאָרט ביי אייך, אין יענע מקומות?
יוסף:

יעדער איינער מיט וואָס ער האָט געהאַנדעלט אין דער
היים.

צווייטער סוחר:

קריגט מען אפשר דאָרט ביי אייך נעגעל צו קויפֿען?

יוסף:

עס זענען דאָ סוחרים פון נעגעל.

דער דריטער:

און וואָל?

יוסף:

סוחרים פון וואָל זיינען אויך פֿערהאַן.

צווייטער:

אַקסען און שעפֿסען?

יוסף:

סוחרים פון אַקסען און שעפֿסען פֿעהלען אויך נישט.

ערשטער:

סוחרים זענען גאָר נישט. זענען דאָרט פֿערהאַן פֿכבוד'ע

לייט, וועלכע מ'קען אָנפֿערטרויען? מיט איין וואָרט, מען

קען אין געשעפט געהען?

יוסף:

אָ, וועגען דעם זאָלט איהר זיך נישט זאָרגען, די פֿכבוד'סטע

לייט, סוחרים גרויסע, בטוחים, באַנקירען בעריהמט אין דער

גאַנצער וועלט.

ערשטער:

סוחרים זענען גאָר נישט. וואָס פֿאַרע אַ וואַלוטע געהט דאָרט,

רובֿעליס אָדער מאַרקען, קרוינען אפשר?

יוסף:

געלד געהט דאָרט אַלערליי, פון יעדען לאַנד און יעדער

מדינה קומט מען דאָרט אַהין צו געהען.

ד ר י ט ע ר :

געלד איז גאָר נישט, פרנסה אָבער איז פּערהאַן?

י ו ס ף :

יעדער איינער האָט וואָס ער בעדאַרף.

ד י ס ו ח ר י ם :

וואָס בעדאַרף מען דען נעהר אין היינטיגער שלעכטע צייט?

ד ר י ט ע ר ס ו ח ר

כאַפט יוספין אין א זייט :

יונגערמאַן, מיר קענען ביידע נתעשר ווערען, ווען מען
קען אָקסען און שעפּסען אויפקויפען און דאָ אהער ברענגען.
עס איז אַ גרויסער עסק, מיט גאַלד צו גלייך.

צ ו ו י י ט ע ר

ריסט זיך צריון :

ווי אזוי וועסט די עט אַריבערברענגען ? ווי אזוי איבער

די גרענעץ פיהרען ?

ד ר י ט ע ר ס ו ח ר :

דאָס רעדט מען דאָך טאַקע, מען מוז אַ פאַרטעל אויס-
געפינען, יונגערמאַן. מיר קענען נתעשר ווערן.

צ ו ו י י ט ע ר ס ו ח ר

שלעפט יוספין אין א זייט.

וואָס אָקסען, וואָס שעפּסען, ווען מען קען אַ וואַגאָן נעגעל
אַריבער עקספעדירען, אָדער וואָל-לייווענד.

ע ר ש ט ע ר ס ו ח ר

שלעפט יוספין :

וואָס מיר נעגעל, וואָס מיר וואָל!— אַ גראַשענדיקער מסחר.
איך האָב אַ זאַק אָנגעפאַקט מיט אַסיגנאַציעס פיעל, רו-
בעליט אַלעריי, צאַרסקע, קערענסקע און סאַוועטסקע, דייט-
שע מאַרקען, קרוינען אַ שעניק פיעל. איך שלאָף אויף זיי.
מען קען דאָס אויף יענער זייט פיהרען. מיר קענען דאָך
אַלע נתעשר ווערען.

ד י ס ו ח ר י ם :

וואָס זיצען מיר דאָ ? וואָס שווייגען מיר, וואָס שלאָפּען
מיר ? לאַמיר נעהמען דעם יונגען מאַן און געהען אַהין.

ר' חנן:

מיר דארפען די זאך גוט איבערקלעהרען, גוט איבערלעגען.
געהען אָב און רעדען צווישען זיך.

ר' נחמיה:

קומט אַרײַן ווי אַרײַנגע'גנביעט. געהט צו צו יוספין. זײט מוהל,
איך האָב אײך געוואָלט עפעס פרעגען.

יוסף:

איך הער.

נחמיה:

איך בין אַנאַלטער מאַן, זאָט מיט צרות, פיעל אויסגע-
שטאַנען אין מיין לעבען, אַרומגעוואַלגערט זיך איבער
דער מדינה, און די לעצטע יאָהרען וואָס נישט איבער-
געלעבט? ווען קען עס אַלעס געדענקען. איך בין מיעד
און וויל אויסרוהען מײַנע אַלטע בײַנער. איז נישט פער-
האַן דאָרט אין יענער מדינה, פון וואָנען איהר קומט,
אַ בית-המדרש, אַ חברה, אַ שוהל, אין וועלכען אַלטע אידען
זיצען, ווי אין אַמאָליגע צײַטען, און לערנען אַ בלאַט
גמרה, אַ פרשה חומש, אָבער זאָגען אַ קאַפיטעל תהילים?
און עס געפײַנען זיך גוטע פרומע לײַט, וואָס העלפען אײס
אַנאַלטען אידען מיט אַ לעפעל געקעכטס, מיט אַ שבת
אַמאָל, אַ העמד אין מקוה אַרײַן, ווי אַמאָל אין די אַלטע
גוטע צײַטען?

יוסף:

אַלטע לײַט זיצען אין בית-המדרש און לערנען דאָרט
טאָג און נאַכט.

ר' נחמיה:

אזוי! זענען בתי-מדרשים אויך פּערהאַן דאָרט?

יוסף:

פונקט ווי דאָ. נור מיט מעהר רחבות, בעלויכטען מיט
גרויסע, גרויסע ליכט, און אַלטע אידען פון גאָר דער
וועלט מיט לאַנגע ווייסע בערד, אין קיטעל און טלית אײַן-
געהילט, געזיכטער בעלויכטען מיט דעם שכינה-שײַן זי-
צען בײַ גרויסע, ברייטע טישען אַרום. גרויסע גמרות

זענען אויסגעשלאָגען פאר זיי, און לערנען מיט זינגענדיגע
ניגונים.

ר' נחמיה:

וואונדערט זיך:

אזוי! זענען אידען לומדים דאָרט אויך פּערהאַן? תלמידי-
חכמים, רבנים? הע?

י' וס'ף:

גאונים פון גאָר די גאַנצע וועלט, די גרעסטע קעפּ און
די שענסטע אידען.

ר' נחמיה:

ש — אזוי? א וואונדער, ניט געהערט דערפון! פון דאגות
פרנסה בעפרייט, הע? מיט אנדערע מאַטערנישען?

י' וס'ף:

דאָס איז אַ קלייניגקייט. אויסגעטאָהן פון אלע דאגות פון
דער וועלט, לעבען זיי נור בלויז אין רוחניות.

ר' נחמיה:

אזוי! איז עס ווייט דאָרט אהין? מען זאָגט, עס איז דעם
גרענעץ שווער איבערצוגעהען, הע?

י' וס'ף:

אַ, אַ אויסגעטרעטענער וועג.

ר' נחמיה:

אויב אזוי, וואָס זיצען מיר דאָ, אין דחקות און נויט, און פון
גאָר נישט קיין צייט צו קלעהרען, נור וועגען דעם אָרי-
מען שטיקעל ברויט? עס נעהמט דאָך אַוועק דעם גאַנצען חוש,
און קיין צייט נישט פאַר אנדערע זאַכען, העכערע ענינים,
נור שטענדיג איינגעטונקט אין הבלי-הבלים פון דער וועלט.
אם ירצה השם, באלד נאָך שבת אין אָנהויב פון וואָך נעהם
איך מיין שטעקען און זעקעל און לאָז זיך אין וועג אַריין.
איך וועל אייך נור בעטען, אַז איהר זאָלט אַזוי גוט זיין
מיר ווייזען דעם וועג.

י' וס'ף:

אַט דאָ נישט ווייט, הינטערן שטעדטיל, אויפן בערגיל
אין דעם וועלדיל, וועט איהר זעהען אַ שטעג.

ש. אש. — דער טויטער מעש

ר' נחמיה:

דאָרט אַרום מיינט איהר? יאָ, איך פערשטעה.

ר' חנן

איז בעשטאנען די גאנצע צייט און צוגעהערט זיך צום געשפרעך פון דער
ווייט, קומט צו:

וועגען וואָס רעדט איהר דאָס?

ר' נחמיה:

וועגען אויכטיגען ענין. צו יוספ'ן. און עס איז דאָך געווען
אזוי אויבען=אויף! — אַה, אַ שענעם דאַנק אייך פאַר דעם
גוטען וואָרט. געהט אַב.

ר' חנן

צו יוספ'ן:

עפעס פערשטעה איך יאָ, און עפעס פערשטעה איך נישט.
אין גאנצען קומט מיר די זאך אויס קשה'דיג. אַלזאָ, וואָס
רעכענסט דו צו טהאָן?

יוסף:

צוריק צו געהען דאָרט.

ר' חנן:

איז עס ביי דיר אַ אַבגעמאַכטע זאך?

יוסף:

איך האָב דאָך דאָרט מיין מקום.

ר' חנן:

איך וועל דיר זאָגען מיט אַניאמת, עפעס אַלעס קומט מיר
פאַר אזוי פּרעמד און אַהן בעקאנט, וועגען אַלדינג וואָס
דו פּערצעהלסט. איך ווייס נישט, אויב איך קען לאָזען
אַ קינד אין אזאַ אונבעקאַנט אָרט, אין היינטיגער אונזר-
היגער צייט.

יוסף:

עס איז דאָך דאָס איינציגע רוהיגע ווינקעל אויף דער וועלט.

ר' חנן:

יאָ, דאָס קען שוין זיין, אָבער אַלעס, וואָס דו פּערצעהלסט,
איז עפעס אזוי. איך ווייס נישט, ווען איך וואָלט דיך נישט
געקענט, און נישט געוואוסט, ווער דו ביסט, וואָלט איך

דיך געהאלטען, ווייס איך פאר וואָס, איך וויל נישט איבער-
רעדען די רייד. אין היינטיגער צייט, מען הערט אַזעלכע
אויסטערלישע זאַכען איבער דער וועלט. גאָט איינער ווייסט
וואָס וועט זיין.

י ו ס ף :

מחותן, איך מיין עס גוט, דאָ איז דאָך אַלעס אין דער לופט.
די וועלט טרייסעלט זיך, מען ווייסט נישט, וואָס מאַרגען
וועט זיין, בהלות און מגפות, הונגער און נויט. איידער
אַזאַ לעבען, איז דאָך שוין גלייכער דער טויט.

ר' ח נ ן :

דאָס איז אמת, נור דאָס זענען אַלס בעקאַנטע זאַכען, מען
ווערט געוואוינט דערצו. פון דעם אָבער, וואָס דו פערצעהלסט
איז אַזוי נישט בעוואוסט. עפעס זאַגסט דו נאָהנט, און דאָך
ווייט, בעקאַנט און פרעמד. מען ווייסט אייגענטליך נישט, וואָס
פאַרע לאַנד דאָס איז, פּונוואַגען דו קומסט.

י ו ס ף :

אַ, עס ווערט וואָס אַמאָל מעהר בעקאַנט איבער דער וועלט,
מענשען געהען דאָרט אַהין פון איבעראַל. אַלע, וואָס אַנט-
לויפען פון נויט, געפינען דאָרט אַרום; און היינט איבער
דער קריג-ווער איז נישט געקומען דאָרט אַהין, יונג און
אַלט, ווייב און קינד.

ר' ח נ ן :

יא, אָבער עס איז קיינער ביז איצט נישט געקומען צוריק
אַחוץ דו.

י ו ס ף :

דאָס איז דערפאַר, וואָס די גרענעץ איז פערשפאַרט.

ר' ח נ ן :

קען שוין זיין, נור צייט דו האָסט מיט דינהין גערעדט,
פיהלט זי נישט גוט.

י ו ס ף :

קלאַגט זיך אויף עפעס? טהוט איהר עפעס וועה?

ר' ח נ ן :

ניין, דאָס ניט, נור רעדט אַזעלכע מאַדנע רייד, האַלב פער-

שטעלט, ווי זי וואָלט פון חלום גערעדט, פון וואַרימקייט,
חלילה. איך ווייס נישט, וואָס דעם קינד איז.

יוסף

שווייגט.

ר' חנן:

און דער גאַנצער עסק געפעלט מיר נישט. יענעם מקום
דאָרט וועסט דו דיר בעדאַרפען פון קאַפּ אַרויסשלאָגען, וועסט
בלייבען מיט אונז. גאָט וועט העלפען, מיר וועלען אַדורכ-
שטופען די שלעכטע צייט.

יוסף:

איך קען נישט דאָ זיין.

ר' חנן:

פאַר וואָס? ווי אַלע אידען וועלען זיין, וועסט דו אויך זיין.
זעהסט דאָך, מען לעבט דאָך ביי אונז, גאָט צו דאַנק.

יוסף:

איך מוז צוריק אַהין.

ר' חנן:

וואו?

יוסף:

דאָרט, פון וואַנען איך קום.

ר' חנן:

פאַר וואָס?

יוסף שווייגט

ר' חנן:

וואָס, דו האָסט געגעבען אַ וואָרט, צוגעזאָגט, צי וואָס?

יוסף שווייגט.

ר' חנן:

עס מוז דאָך עפעס זיין. רעד, וואָס שווייגסטו, וואָס?

יוסף שווייגט.

ר' חנן:

נו, בעדאַרפסט נאָך נישט צוריקגעהען היינט, עס איז דאָך
נאָך צייט. מיר וועלען נאָך רעדען דערפון, דערווייל האָב
מיר אַ גוטע נאַכט. די מאַמע דיינע איז אַליין. דינה, קום.

דינה קומט צו צום פאָטער.

ר' חנן

אין דער שטיל:

עפעס וואָס געפעלט מיר נישט, עפעס וואָס מוז דאָ זיין.
טאַכטער, קום פון דאַנען געשווינד. דינה וואַקלט זיך אויף די
פיס. וואָס איז דיר, דינה, וואָס ביססו אַזוי בלייך געוואָרען?
זעה, דו קענסט דאָך נישט שטעהען אויף די פיס.

א אידענע לויפט נאָך וואַסער. ר' חנן קוקט אַן יוספ'ן. יוסף שווייגט.

א געוואַלד פון דרויסען, אלע הערען זיך איין. א אידענע קומט אַריין:

ר' חנן, געשווינד, דער אַלטער ר' נחמיה איז געפאַלען אין
דער שוהל.

ר' חנן:

ער איז דאָך ערשט דאָ געווען?

א אידענע

קומט אַריין מיט א געוויין:

ביי שרה'ן איז געשטאַרבען א קינד.

ר' חנן

כאַפט דינה'ן און לויפט אַרויס מיט איהר.

קום געשווינד, די העכסטע צייט, איך וועל דיך נישט לאָזען.
מיין קינד, מיט איהם געהען. אנטלויפט מיט דינה'ן. די ווייבער
לויפען אַרויס מיט שרעק, עס בלייבט איבער יוסף מיט די מוטער
אליין.

יוסף

שווייגט א וויילע, געהט דאָן צו לאַנגזאַם צו דער מוטער און זעצט זיך ביי
איהר שעניק אַזעק:

א גוטען אַבענד, מאַמע.

די מוטער:

ווער איז דאָרט?

יוסף:

דאָס בין איך, דיין קינד.

מוטער:

בין אַלט געוואָרען און מיעד.

יוסף:

איך בין דיך געקומען נעהמען אַהיים.

מוטער:

וואו אהין, מיין קינד?

יוסף:

נור איין שפאן, איבער די שוועל.

מוטער:

וועל איך דאָרט גוטע שכנים האָבען?

יוסף:

אלע דיינע גוטע פריינדין.

מוטער:

ווער, מיין קינד?

יוסף:

דיין חברטאָרין רחל לאה וועט דיין שכנ'מע זיין אויף

רעכטס.

מוטער:

ווער, רחל לאה, מיט וועלכע איך האָב זיך קינדערהייט אין

זאמד געשפיעלט און צו איין זאָגערין געגאנגען עברי

לערנען? זי איז דאָך קיין אמעריקא אַוועק, די קינדער

האָבען זי דאָך אהין אַראָבגענומען.

יוסף:

געקומען פון אמעריקא צו אונז אהין.

מוטער:

קומט מען פון אמעריקע אויך צו אייך?

יוסף:

פון דער גאַנצער וועלט.

מוטער:

אַ גרויס מקום מוז עס זיין. און ווער נאָך, מיין קינד?

יוסף:

חיה-ראַצע, וואָס האָט געהאַלטען דאָס געוועלבעל ביי אונז?

מוטער:

וועלכע, די וואָס האָט אויף יעדען פרייטאָג געגעבען אַ פונט

ליכט אין בית-מדרש אַריין?

יוסף:

אַט טאַקע די.

מוטער:

איז גאָר דאָרט? כּיהאַב נישט געוואוסט.

יוסף:

זי וועט דיין שכניטע זיין.

מוטער:

שמייכלט גוטמוטיג:

וואו אויפ'ן גוטען אָרט?

יוסף:

ניין, טאָקע דאָרט.

מוטער:

און וואו האַלט עס דאָרט מיט אידישקייט, מיין קינד?
בענטשט מען פרייטאָג צו נאַכטס ליכט. ריכט מען שבת
אַב? און די דינים פון חיי-אדם? איך ווייס, מען זאָגט אין
די ווייטע מקומות האַבען די קינדער פאַרגעסען אָן אידישקייט.

יוסף:

שרה, רבקה און לאה זענען די זאָגערקעס אין די וויי-
בער-שוהל.

מוטער:

ווער, שרה, רבקה, לאה, פון טייטש-חומש אַרויס, זענען
ביי אייך?

יוסף:

מיט נאָך פיעל פרומע ווייבער, הייליגע אמהות.

מוטער:

אַ ווא... און חנה מיט די זיבען זיהן?

יוסף:

וואוינען מיט די רביצין אין בית-המדרש-געסעל ניט ווייט
פון דער שוהל.

מוטער:

קומען זיי אין שוהל אַריין?

יוסף:

יעדען שבת אין דער פרייה.

מוטער:

וועט מען מיך לאַזען דאווענען אין דער שוהל?

יוסף:

האסט דיין שטאדט דארט אָנגעגרייט

מוטער:

אויב אזוי מוז איך מיר מיטנעהמען מיין זיידענעם קאפטען, מיטן
טשעפטשיק, און דער גאלדענער קאליע. א קלייניגקייט מיט
אזעלכע וואזשנע פארשוניגען צו דאוונען אין איין שוהלז
יא, און דעם סידור מיטן טייטש-חומש בינד מיר איין, די
ברילען זאל איך נור נישט פערגעסען. דו וועסט מיר דעם
סידור אין שוהל אריין טראָגען, ווי אמאל אין דיינע קינ-
דער-יאָהרען.

יוסף:

וועסט מיר דערפאר א צוקער-קיכעל מיט ראָזשינקעס געבען.

מוטער:

דו געדענקסט, מיין קינד?...

יוסף:

איך מיטן טאטען וועלען אין דער מענער-שוהל דאוונען.

מוטער:

און איך וועל אראַפּקוקען פון דער ווייבער-שוהל.

יוסף:

אזוי ווי אמאל.

מוטער:

אזוי ווי אמאל.

פּויע.

מוטער:

מען דארף זיך, קינד, אין וועג קלויבען, בעצייטענס אויף
שבת אָנצוקומען. עס ווערט שפעט, עס ווערט שפעט.

יוסף:

גיב די האַנד, מאַמע.

מוטער:

וואו אַהין פיהרסט דו מיך, מיין קינד?

יוסף:

אין וועג אריין, אין וועג אריין.

(פאַרהאַנג פאַלט.)

דריטער אַקט.

אַ שיידי-וועג, פון דערווייטענס אין פּעריטוגקעלסע
געבעלס זעהט מען אַ אַנגעהאַקטען-בוים. — פון
ביידע זייטען וועג לויכטענדע וואַלקענס. — שטעדט
אויף בערגליך פון דערווייטענס. — צווישען טאג
גון נאַכט. — אלעס איז באַגאַסען מיט טונקעל-שיין.
עס קומען אַן ייִקה מיט די מוטער,

מוטער

געהט זעהר לאנגזאם, אָנגעטהאָן אין שבת'דיגען קאפטען מיט אַ נייע קובקע.
יוסף געהט איהר נאך, טראָגענדיג איהר סידור און טייטש-חומש אין אַ טיכעל
איינגעבונדען.

יוסף:

מיר זענען אָנגעקומען צו דער גרענעץ, מאַמע. דו זעהסט
אַט יענעם שלאַג-בוים, דאָרט איז דער וועג, דאָרט מוז דו
געהען אַליין, איך בעדאָרף דאָ וואַרטען אויף אַנדערע
לייט.

מוטער:

וואו זאָל איך געהען, מיין קינד?

יוסף:

רעכטס, מוטער, צו יענעם שטעג. וועסט דו זעהען אַ וועג
גלייך אין דער שוהל אַריין.

מוטער

פרובט געהען:

עס איז מיר אַזוי פינסטער אין די אויגען, איך זעה גאָר
נישט, מיין קינד.

יוסף:

טהו אָן די ברילען. האָסט דאָך שטענדיג געזעהען דורך
זיי, אין טייטש-חומש לייצען, אין סדור דאַוונען, וועסט
אפשר אויך זעהען דורך זיי דעם וועג.

מוטער:

וואו האָסט דו זיי, מיין קינד? איך האָב זיי פּערגעסען אין
דער היים.

יוסף:

זיי זענען אין דיקען קרבן-מנחה-סידור, ביים "מעבר יבוק"
איינגעלעגט. די מוטער געהמט ארויס די ברילען פון סידור און
טהוט זיך זיי אָן.

מוטער:

האָסט רעכט, מיין קינד. אוי, וואָס פאַרע ליכטיגער וועג!
ווי שבועות אין דער פּריה. און ווי עס שמעקט, מיין קינד.
ווי שבועות אין דער שוהל.

יוסף:

דאָס איז דער וועג, דאָס איז דער וועג.

די מוטער:

און דאָ שטעהט דאָך שוין די שוהל, צוויי גבאיטעס זיצען
אויפן שוועל, פערשפרייטען בשמים פון די שירצען אַרויס.

יוסף:

עס איז פאַר דיר, מאַמע, פאַר דיר, מאַמע.

מוטער:

איך וועל בעטען ביי זיי רשות. זי רעדט, ווי זי וואָלט העם
געזעהן. זייט געגריסט, הייליגע אמהות. איך, אייער דינסט=
מויד דבורה בת לאה, קלאַפּ אָן אין דער טהיר פון דער
הייליגער שוהל, איך וויל ביי אייך דאוונען אין שוהל.
האָב מיין אייגענעם סידור, מיין טייטש-חומש מיטגעבראַכט,
און ווען מען וועט בעדאַרפען, קען איך ברוך השם זאָגען.
איך וועל שטעהען ביי דער טהיר, בין גור אַ אַרימע פרוי.
אַ שענעם דאַנק אייך. גאָט זאָל אייך בעצאָהלען דער-
פאַר. צו יוספּין פון וועג. אַ גוטען שבת, מיין קינד, און
ווען דו וועסט דעם טאַטען בעגעגענען, זאָלסט דו איהם
זאָגען, די מאַמע איז אין שוהל געגאַנגען דאוונען. ווערט
פערשוואונדען אין די טונקעלהייטען.

פריזע:

פון וועג אָן קומט דער סוחר מיט אַ פעקיל אויפן פלייצע.

דער סוחר

צו יוספּין:

איך האָב אין זאק מיין גאַנץ פאַרמעגענס איינגעפאַקט און
בין געקומען אָהן זיי — געשעפטען איז גוט צו מאַכען
אַליין. איך האָב רוסישע רובעליס פיעל — צאַרסקע
בלויו, ניט היינט-מאָדישע פאַפיערליך, מיטן קרוין און אונ-
טערשריפט. און היינט דייטשע מאַרקן מיטן קייסער'ס אָד-

לער, און קרוינען סאַמע טויזענד שטיקער מיט נומערס,
איינס אין איינס, עס זאָל מיר זיכער זיין די גרענעץ איי-
בערצוגעהען מיט זיי.

י ו ס ף :

איהר בעדאַרפט וואַרטען ביז די לבנה וועט אונטער די
וואַלקען אַרונטער.

ס ו ח ר :

איך פערשטעה, מיט אזוי פיעל געלד, איז גלייכער אין
דער פינסטער. וועל איך דערווייל אויפן שטיין זיך זעצען
און מיין געלד ציילען, זעהען, אויב דער חשבון איז ריכטיג.

עס ווערט טונקעל.

י ו ס ף :

עס איז נישטאָ קיין צייט, מען דאַרף געהען אין וועג אַריין.

ס ו ח ר :

וואו איז דער וועג?

י ו ס ף :

אַט-דאַרט, וואו איהר זעהט דעם שלאַג-בוים.

ס ו ח ר

לאַזט זיך אליין:

עס איז אזוי פינסטער אַרום, מען זעהט קיין וועג. מען
זעהט קיין שטעג. ווענדט זיך צוריק צו יוספין. זאָגט נור, יונגער-
מאַן, איז נור דער וועג זיכער? איז עס נישט אַ סכנה מיט
אזוי פיעל געלד צו געהען דאָ אליין?

י ו ס ף :

פיעלע סוחרים זענען פאַר אייך געגאַנגען דאָ דורך דעם
וועג.

ס ו ח ר :

אזוי? טאָפּט זיך. גאָט צו דאַנקען, מיין געלד איז גאַנץ, איך
פיהל עס אויף מיין לייב. אָבער זאָגט נור, יונגערמאַן, איז
נישט דאָ אַ שומר, ווער עס זאָל דעם וועג מיך בעגלייטען,
מיט אַ לאַמטער, מיט אַ שטיקעל ליכט? איך וועל בעצאָהלען.

י ו ס ף :

קלימפערט מיט די טאַשען, וועט מען אייך הערען. סוחר

טהוט דאָס.

סוחר:

א, מענשען קומען אַקעגען, יעצט בין איך אויפ'ן ריכטיגען
וועג. פוהרען פאָהרען, סוחרים מיט בודען, סחורות ברעכען
זיך אונטער די אַקסען, און זעה די אַקסען און זעה די
שעפסען, וואָס מען פיהרט אין שטאָדט אַרײַן. עס מוז זײַן
אַ שטאָדט אַ כּרֶךְ. און יאָהרמאַרק היינט, הע, דער יעשען-
יריד. זעה די פוהרען מיט די פעלצען! און דאָס וואָלען
געצײג מיט די שאַלען און טוכען! זעה די פּערד, זעה די
שאַף! עסקים גרויסע שטעהען פאַר. מײַן געלד איז גוט.
עס וועט, אם ירצה השם, פּרנסה זײַן איבערן מויל, איבערן
מויל. פּערשווינדט דורך דעם שלאַג-בוים.

עס קומען אָן די אלמנה מיט צוויי קינדער פון וועג מיט אַ ברייטע אין דער האַנד
די א ל מ נ ה :

מײַן מאַן האָט מיר אַ בריוועל געשריבען, איך זאָל מיט די
קינדער קומען אַריבערצוגעהען, ווייס איך נישט דעם וועג
אַלײַן, ווילט איהר מיר נישט דעם וועג ווייזען?

יוסף:

אַט דאָ אויף דעם שטעג, צו דעם שלאַג-בוים.

א ל מ נ ה :

דאָרט, וואו עס איז אַזוי פינסטער?

יוסף:

עס ווערט דערנאָך ליכטיג.

א ל מ נ ה :

ווי אַזוי וועל איך מיט מײַנע קינדער זעהען אין דער
פינסטער?

יוסף:

איהר וועט געפינען אַ וועג.

די אלמנה מיט די קינדער געהען אין וועג אַרײַן.

א ל מ נ ה :

דער וועג איז פינסטער, מען זעהט קײַן ליכט. עס זאָל מיר
גור, חלילה, די קינדער גאָר נישט געשעהען. טוליעט די קינד-
ער צו זיך. האַלט אײַך אָן בײַ מײַן קלייד, איהר זאָלט מיר
נישט אין דער פינסטער פּערלוירען געהען.

דאָס יונגעל

מיט פרייד:

מאַמע, מאַמע, איך זעה פון דערווייטענס ליכט.

די מוטער:

וואו, וואו? עס איז דאָך פינסטער אַרום און אַרום.

דאָס מעדעל:

דאָרטען, מאַמע, שיינט פון פענסטער אַרויס אַ ליכט און שטראַהלט אַהער צו אונז.

דאָס יונגעל:

מען קען עס זעהען פון דאָנען, עס בעלויכט אונז דעם וועג.

דאָס מעדעל:

ווי אַ לאַמטעריל שיינט דאָס ליכט פון פענסטער גלייך

צו אונז.

די מוטער:

איך זעה גאָר נישט, נור פינסטער אַרום איז אומעטום.

די קינדער:

קום מיט אונז, קום מיט אונז. פיהרען די מוטער ביי דער האַנד.

דאָס מעדעל

מיט פרייד:

יעצט זעהט מען אַ פענסטער, אויפֿין פענסטער שטעהט די

לאַמפּ און בעשיינט אונז דעם וועג.

דאָס יונגעל:

זעה, זעה, עס זיצט ווער ביים פענסטער און קוקט אַרויס

אויף אונז...

דאָס מעדעל:

עס איז אַ מאַן מיט אַ שוואַרץ רונדיג בערדיל, ער זיצט ביים

פענסטער און האַלט דעם קאַפּ אויף דער האַנד.

דאָס יונגעל:

און קוקט גלייך אויף אונז.

דאָס מעדעל

מיט פרייד:

עס איז דער טאַטע, מאַמע, איך ערקען איהם, ער זיצט

ביים פענסטער און וואַרט אויף אונז.

די אלמנה:

וואו? וואו?

די קינדער:

דאָרט... דאָרט... פון וואָנען דאָס ליכט קומט, פערט וואונדערן
אין טונקעלהייט.

יוסף:

וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אליין אויף אַ שטיין, רעדט צו זיך:
אַלע, אַלע קומען זיי צו געהען, נור זי איינע אליין. אַזוי
זיך איך דאָ אויף דעם שייד-וועג פון טויט און לעבען
און וואָרט, און וואָרט...

עס געהט אדורך ר' נחמיה מיטן פעקיד אויף די פלייצעס און שטעקען אין
דער האַנז.

יוסף:

האָט איהר אפשר מיין פלה געטראָפּען אויפן וועג?

ר' נחמיה:

ווער? ר' חנניס טאָכטער, דינה בת מלכה?

יוסף:

טאָקע זי.

ר' נחמיה:

זי קומט צו געהען, זי קומט צו געהען. פּוּיז. נאָך ווייט
אין שטאָדט אַריין?

יוסף:

נישט ווייט.

ר' נחמיה:

נישט געוואוסט, דער וועג איז אַזוי בעקאַנט.

יוסף:

געווען אַמאָל דאָ?

ר' נחמיה:

נישט איינמאָל, כמעט ביי דער גרענעץ.

יוסף:

ווייסט איהר דאָך אליין צו געהען?

ר' נחמיה:

מיט גאָט'ס הילף וועל איך טרעפּען דעם וועג. איך וועל

געהען אין ערשטען בעסטען בית-המדרש אריין, און וועל זיך אוועקשטעלען ביי דער טהיר. צווישען אזוי פיעל אידען, אהן עין הרע, וועל איך חלילה גישט פערפאלען ווערען. עס וועט זיך געפינען ביה א איד, וואָס וועט וועלען אַ מצוה פערדיענען, און א אורח צו זיך אין שטוב אַהיים נעהמען. וואָס האָב איך צו זאָרגען? נו, האָט מיר אַ גוטן תמיד, עס ווערט שפעט. נעהמט דאָס האַנד און געהט אַריבער דעם שלאַג-בוים ביו ער ווערט פערפאלען אין וואַלקען.

י ו ס ך

קוקט אים נאָך:

איהם איז גוט... איהם איז גוט...

עס קומען אן דריי יונגליך.

י ו נ ג ל י ך

צו יוספין:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

י ו ס ך

וואו אהין?

ד י י ו נ ג ל י ך:

דאָרט אַהין, פון וואַנען איהר קומט.

י ו ס ך

עס איז נאָך צו פריה. עס איז נאָך צו פריה.

ע ר ש ט ע ר י ו נ ג ע ל:

דאָ איז הונגער, דאָרט איז דאָ ברויט.

צ ו ו י י ט ע ר:

דאָ איז שלעכט, דאָרט איז גוט.

אַ ל ע ד ר י י

בעטען זיך:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

ע ר ש ט ע ר י ו נ ג ע ל:

מיר וועלען זיך פון אונטען אויפכאַפען.

צ ו י י י ט ע ר:

אויפן די שעל זיך זעצען.

דריטער:

מיר וועלען זיך איינקארטשען, גאר נישט קיין פלאץ פער-
נעהמען.

אלעדריי

בעטען זיך:

נעהמט אונז מיט, נעהמט אונז מיט.

יוסף:

וועט איהר שטיל זיין?

יונגליך:

קינער וועט אונז נישט הערען, קינער וועט אונז נישט
זעהען.

יוסף:

דאָרט גנבעט אייך די גרענעץ אריבער, איהר זעהט ביי דעם
שלאג-בוים, וועט איהר קומען אהין. נור שאַ שטיל. אַז
מען וועט אייך הערען, וועט מען אייך פון וועג צוריק
טרייבען.

די יונגליך געהען אַב אין דער שטיל מיט לייכטע טריט צום שלאג-בוים.

ערשטער יונגער:

לאכט אויף:

אוי, ווי גוט!

צווייטער יונגער:

וואָס אזו גוט? פערצעהל, פערצעהל.

ערשטער:

פיהלסט נישט, ניין.

דריטער:

שאַ זייט שטיל, מען וועט הערען אונזערע טריט.

פויזע.

ערשטער

לאכט אויף:

איך פליה, איך פליה.

צווייטער:

וואו? וואו?

ד ר י ט ע ר

ווינט:

לאָזט מיך נישט אליין.

ע ר ש ט ע ר:

כאַפט דיך אויף, כאַפט דיך אויף.

צ ו ו י י ט ע ר:

אַט שוין, אַט שוין.

ד ר י ט ע ר

מיט פריד:

איך אויך, איך אויך.

אַ ל ע ד ר י י

שרייען אויס:

אוי, ווי שען!

ע ר ש ט ע ר:

איך שוועב אין די וואַלקען אַרום, אוי, ווי שען! אַזוי
פיעל בלאַע פאַרהאַנגען, און זיי פּוכערן אַזוי, ווי אַ ווינד
וואַלט אין זיי געבלאַזען. פון איינעם פליה איך אַריין, אין
אַנדערן אַרויס. אַ, איך יאָג מיך נאָך דער לבנה נאָך! אוי
ווי שען, מאַמע קרוין!

פ י י ד ע י ו נ ג ל י כ:

וואו ביסטו, יוסעלע, וואו?

ע ר ש ט ע ר:

אַט דאָ, אַט דאָ.

פ י י ד ע צ ו ו י י:

ווארט אויף אונז... ווארט אויף אונז...

ע ר ש ט ע ר:

קומט מיט.

פ י י ד ע:

וואו? וואו?

ע ר ש ט ע ר:

דאָ... דאָ...

פ י י ד ע:

מיר זעהען אויך, מיר זעהען אויך.

צווייטער:

איך זעה טישען געדעקט מיט אזוי פיעל ברויט.

דריטער:

מיט פיש און פלייש.

ערשטער:

נישט דאָרט, נישט דאָרט, ווייטער, ווייטער.

ביידע צוויי:

וואו? וואו?...

ערשטער:

דאָ... דאָ...

צווייטער:

און איך זעה טישען, לאַנגע געגרייטע טישען מיט אַלדאָס
גוטס, גרויסע חלות ליעגען אויף זיי און ווייבער מיט בריי-
ליאַנטען פיעל זיצען אַרום זיי. אָ, עס איז אַ חתונה היינט,
אַדער אַ בריית, מען טיילט גרויסע שטיקער פיש. לעקעכער
שטעהען אויסגעשטעלט און מען שניידט זיי...

דריטער:

אַ באַבע האָט מיר געגעבען אַ רויטען עפעל פון טיש,
אוי ווי גוט! אַ פולע האַנד מיט ראָזשינקעס און מאַנדעלן.
זעהט, איך האָב אַ פולע טאַש מיט ניס!

ערשטער:

ווייטער קומט, ווייטער, צום בלויען ים. דאָרט צום זילבער-

נעם ברעג

צווייטער:

איך זעה נור טישען מיט ברויט.

דריטער:

ווייסע חלה מיט געפיהלטע פיש.

ערשטער:

ווייטער קומט, ווייטער. דאָרטען זעהט, פון הימעל אַראָב
רייט ער, פון וואַלקענס אויף אַ ווייס פערד, אַ תורה האַלט
ער אין דער האַנד, און אַ קרוין אויפן קאָפּ.

ביידע:

ווער? ווער?

ערשטער:

משיח קומט... משיח...

ביידע:

וואו? וואו?...

ערשטער

מיט די לעצטע פוחות:

דאָרטען ווייטער, ווייטער...

די קינדער פארשווימען וואָס אמאָל מעהר אין די וואַלקענס אַרײַן.

ביידע יונגליך

מיט געהײן:

מיר זעהען נור טישען מיט ברויט.

ערשטער:

שטימע פון די וואַלקענס אַרױס:

ווייטער... ווייטער... ווייטער...

פארשווינדען.

פון דער טיפער פינסטערניש שניידט זיך אויס דינח'ס געשטאלט, וואָס טרעט וואָס אמאָל מעהר בולט'ער אַרױס פון דער פינסטערניש, און דערנעהנטערט זיך צום וועג. יוסף, וועלכער האָט די גאַנצע צײַט אויסגעוואַרט אויף דינח'ן, געהט איר אַקענען.

יוסף

רופט צו איהר:

לאַנג זיך איך דאָ און וואַרט אויף דיר.

דינה

פון די פינסטערניש אַרױס:

דער פאָטער האַלט מיך צוריק.

יוסף:

אַלעס איז צו דער חתונה גרייט. די חופה שוין אויסגע-
שפּרייט, די ליכט שוין אָנגעצונדען.

דינה

וואָס קומט וואָס אמאָל קלעהרער אַרױס פון די פינסטערניש:

איך קום צו געהען, איך קום צו געהען. זי קומט אַרױס פון

די פינסטערניש.

יוסף געמט זי אונטער דער אַריים, און געהט מיט איהר איבער דעם וועג :
געאָרימט געהען מיר, האַנד אין האַנד, פון די וועלט אַרויס,
אין די אַנדערע אַרײַן.

דינה:

פון שלעכטס צו גוטס, פון אונגליק צו גליק, פון צער צו
פרייד.

יוסף:

טריט ביי טריט געהען מיר, אונטער אַ שוואַרצע חופּה-
טוך, טהרה-ליכט בעלויכטען אונזער וועג, פון די וועלט
אַרויס, אין דער אַנדערע אַרײַן.

דינה:

פון אונרוהיגקייט צו רוה.

יוסף:

צו שווייגענדער שטילקייט.

דינה:

וואָס איז דאָס אַרום מיר? איך פיעל, ווי עס וואָלט מיך
ווער אַנגעריהרט.

יוסף:

עס איז די מוטער אַרום אונז.

דינה:

די מוטער?

יוסף:

די שטענדיקע.

פּויע.

דינה:

פאַר וואָס זעה איך נישט קיין ליכט?

יוסף:

ליכט איז אויף יענער זייט.

דינה:

דאָו?

יוסף:

אונטער אונז.

דינה:

און פאר אונז?

יוסף:

די מאמע פינסטערניש אליין.

דינה:

וועט שטענדיג אזוי זיין?

יוסף:

מיר קומען אהיים...

פרייע.

יוסף:

נעהם מיט א חלום דיר פון לעבען נאך דיין טויט, אז דו
זאלסט האָבען מיט וואָס אויסצופיהלען אויף יענער זייט
דיינע פינסטערע טעג.

דינה:

איך זעה נור פינסטערניש אליין.

יוסף:

ביי דעם לעצטען טריט פון די וועלט אין יענער אַרײַן,
נעהם מיט א חלום דיר פון לעבען אויפן נאָכין טויט.

דינה:

וואו זענען די חלומות?

יוסף:

קוק אין דיר אַרײַן, זוך אויס א שטראַהל ליכט, וועב דיר
אויס איהם א חלום אויס, פאר דיינע פינסטערע טעג.

דינה:

איך געדענק גאָר נישט פון יענעם לעבען, אלעס זינקט
אין א נעבעל איין, נור איינצעלנע ליכטלעך טויכען אויף און
פערשווינדען, זיי געדויערן נור איין אויגענבליק.

יוסף:

כאָפּ אויף א ליכטעל דיר, זאָל עס דיר בעלויכטען דיין
לעצטען טריט.

דינה:

איך קען נישט אַליין, איך זינק צוריק אי פינסטערניש
אַרײַן; העלף מיר, יוסף, אויפהויבען ליכט.

יוסף:

עס חלומ'ען נור די לעבעדיקע, די טויטע זענען טויט. שטעלט
יך אב. עס איז דער לעצטער אויגענבליק, דער לעצטער
טויט.

דינה זוכט אין יך. שוויגט.

יוסף:

פערצעהל, פערצעהל.

דינה:

מיט פרייד:

יעצט זעה איך, עס שטייגט אויף צו מיר א ליכט.

יוסף:

חלום גוט... חלום גוט...

דינה:

איך זעה חופה-ליכט, מערליך טאנצען א קראנץ ארום מיר,
חופה-שטאנגען. א חופה ווערט אויסגעשפרייט. עס בלישטשען
די גאלדענע פליטערליך אין שווארצען סאמעט ארום, ווי
גליה-ווערים אין די נאכט, דא לייכטען זיי אויף, דאָרטען
גייען זיי אויס.

יוסף:

חלום גוט... חלום גוט...

דינה:

ווי זי וואלט זיך דערמאָנט:

כלי-זמרים שפיעלען הינטער דער טהיר, די מאַמע אין אַנייע
קלייד טראָגט אויף די גאלדענע יוך אויף אַווייס געדעק-
טען טיש...

יוסף:

בעט זיך:

נעהם מיך מיט אין דיין חלום אריין, איך בין אַרים און
טויט.

דינה:

מיט פרייד:

עס זיצט דער חתן נעבען מיר, אין ווייסען געוואַנד און
שוואַרצען בעקלייד, איך זאָג צו איהם: "יוסף, מיין קרוין..."

נעהמט איהר ארום און נעהט.

יוסף:

טריט ביי טריט געהען מיר, אונטער א שווארצען חופה-טוך,
טהרה-ליכט בעלויפטען אונזער וועג פון די וועלט ארויס,
אין יענער אריין.

דינה:

האנד אין האנד געהען מיר, חתן דו מיין, עס איז דאך
אונזער חתונה-נאכט היינט. דינה בלייבט פלוצים שטעהען, הערט
זיך צו פעסט איין. פון דערווייטענס הערען זיך מענטליכע שטימען
רופען.

דינה:

דער פאָטער רופט מיך צוריק.

יוסף:

קוק דורך נישט אום, האלט דורך פעסט אין מיין האנד.

דינה:

דיין האנד ווערט אזוי שוואך, ווי זי וואָלט נור בלויז וואָ-
סער געווען, קוים וואָס איך פיהל זי.

יוסף:

האלט דורך פעסט אָן אין מיר, נאָך איין אויגענבליק, נאָך
דעם לעצטען טריט, מיר זענען באלד ביי אונזער ציעל.

דינה:

דו צוריקסט אזוי ווי לופט, איך פיהל דורך נישט מעהר.
וואו ביסטו, וואו?...

יוסף:

דאָ ביי דיר, האנד אין האנד געה איך מיט דיר.

דינה:

ווער שניידט מיך אָפּ פון דיר? פעהוילען ווערס דו ווי אין
אָנבעל.

יוסף:

בעט זיך ביי איהר:

געה נישט אוועק פון מיר, איך בין נאקעט און אליין.

דינה:

ווער ציהט מיך אוועק פון דיר? דו פערשווינדסט, נור בלויז
ווי אַ שאַטען וואָלט געגאנגען נעבען מיר.

יוסף

העלכער איז וואָס אמאָל מעהר אויסגעלאָשענער געוואָרען, בעט זיך, מען הערט
נור זיין שטימע און אַ שוואַכע סקעטאָ פון איהם ווי אַ שאַטען.
איך בין אַריים, איך בין טויט. קיינער איז נישט מיט מיר,
נור מיין נאַקעט לייב. שענק מיר אַ חלומ'ל אַקליינס, צו
נעהמען מיט מיר אין קבר אַריין, צו בעלויכטען מיינע
פינסטערע טעג.

דינה:

וואָרט אויף מיר... וואָרט אויף מיר...

יוסף:

מיט וואָס זאָל איך אויספיהלען מיינע פינסטערע טעג?

דינה:

מיט בענקשאַפט, ווי פריהער.

יוסף

פערשווינדענדיג, זאָגט מיט אַ בענקענדע שטימע:

אַ מיינע נישט-דערלעבטע טעג, אַ מיינע אונגעזעהלטע
יאָהרען! מיין אונגעגעסען ברויט! מיין צער און מיין פרייד
פון מיינע אונגעלעבטע טעג ליגען ערגעץ אין אוינקעל
פערשטעקט, קיינער פרעגט נישט אויף זיי, קיינער קומט
נישט נאָך זיי, ווערען מיט שפינוועבס בעוועבט... מען הערט
זיין היינענדיג קול.

דינה:

וואָס וויינסטו?

יוסף

העלכער איז שוין פערשוואַנדען פון דער נאכט ארויס:
אויף דעם, וואָס האָט מיך געשאַכטען אזוי פריה, און פון דער
וועלט מיך געשיקט נאַקעט און בלוז.

דינה:

נאָרופענדיג איהם:

האָב רוה... האָב רוה...

דער געבעל הערט וואָס אמאָל שיטערער, עס לייכט זיך אויס ווי פארטאָגס. די
שטימען, וואָס מען האָט פון פריהער געהערט, הערט מען וואָס אמאָל מעהר
בולטער און קלעהרער, ביז עס ערשיינט אַ סצענע און אַ שטוב ווי אין צווייטען

אָקט. דינה ליעגט אין פּאָטער'ס אַרײַז פּערשמאַכט, ווייבער אַרום איהר. יוסף
דרעהט זיך איינער אליין אַרויף און אַראָב איבער דער שטוב.

ע ר ש ט ע פ ר ו י :

זי האָט אויפגעעפּענט די אויגען.

אַ צווייטע :

זי האָט בעוואויגען מיט די ליפּען.

אַ דריטע :

זי האָט געשלוכצען.

ע ר ש ט ע :

דאָס האָט אַלעס די מילך אָנגעמאַכט.

צווייטע :

ניין, די מעדיצין.

אַ פּרוי

מיט פּרייד :

זי וועט לעבען, זי וועט לעבען...

ר' חנן :

גלויבט צו גאָט דערפאַר. לעגט די טאַכטער אוועק אויפן שעניק

און קוקט זיך צו איהר איין.

יוסף

קומט געהנטער אַנצוגעהען צום חולה מיט די הענד אויף הינטען פּערלענט און

פּרעגט פּלעגמאַטיש :

וואָס הערט מען מיט'ן חולה ?

אַלע קוקען איהם אָן טערפּרעמדט, מיט מורא, קיינער ענטפּערט איהם נישט.

יוסף געהט אָב, נישט צו בעקומענדיק קיין ענטפּער, דרעהט זיך חידער אַרום

צווישען עולם, העלעכען דער עולם מיידט אויס. אַלע קוקען איהם נאָך פּערפּרעמדט.

ע ר ש ט ע פ ר ו י :

צייט ער האָט זיך בעוויזען צווישען אונז. קרעכט.

צווייטע :

וואָס איז דער וואונדער, ער איז געקומען פּאָדערן דאָס

דייניגע.

דריטע

דערשפּאַקען :

וואָס טווייניגע ? וואָס מיינט איהר ?

ווי חנן קוקט זיך איין צו די פּרויען שווייגענדיג.

א'א'א'דערע:

געהט שוין, וואָס זי רעדט!

צווייטע:

זי ווייס שוין, וואָס זי רעדט.

טהייל פון עולם:

וואָס מיינט זי, וואָס?

ערשטע:

איהר זעהט דען נישט, צייט ער האָט זיך בעוויזען צווישען

אונז, איז דאָך דער טויט צווישען אונז.

צווייטע פרוי:

צום ערשט האָט ער די מאַמע אהין גענומען.

דריטע:

דערנאָך ר' נחמיהין, דעם סוחר פון די אַקסען, די אלמנה

מיט די קינדערליך.

ערשטע:

און וויפיעל קינדערליך?

א'א'א'דערע:

אַלע, וואָס האָבען זיך ביי איהם נאָכגעפרעגט אויף יענעם

לאַנד, האָט ער אַלע דאָרטען אהין געשיקט אויפ'ן בער-

גיל, ביים וועלדיל, אונטער דער שטאָדט. איהר פערשטעהט

דאָך, וואָס ער האָט געמיינט?

אַלע:

וואָס? וואָס?

אידיען:

דאָס בית-עולם.

טהייל:

וועה צו אונז, וואו זענען אונזערע אויגען געווען.

דער עולם קוקט אויף יוספ'ן מיט שרעק.

איידער פון עולם:

איהר זעהט דאָך, אַז ער איז אַ טויטער; זעהט, ווי ער געהט.

אַ אידיען:

קוקט אויף די קראַנקע דינה:

ער איז נאָך ס'זייניגע געקומען.

א צווייטע:

קען געבען ניט אין קבר איינרוהען, אזוי פריה פון דער
וועלט אוועק.

א דריטע:

עס איז קיין וואונדער נישט, אזוי פיעל יונגע מענשען פון
דער וועלט געשיקט, ליעגען דאָרט אין דר'ערד און בענקען
נאָך ס'זייעריקע, וואָס זיי האָבען געלאָזט. זיי האָבען דאָך
נאָך גאָר נישט געלעבט, רייסען זיי זיך צו קומען צוריק.

א איד:

נאָרישע ווייבער, וואָס רעדט איהר? די טויטע קומען צוריק—
וואו איז עס געהערט געוואָרען?

די ווייבער

חייזען אויף יוספין

איהר זעהט דאָך! די טויטע קומען צוריק.

ערשטע:

שלעפען אונז מיט מיט זיך אין די נאָקעטע גרוב אַרײַן.

צווייטע:

זיי פאָדערן חשבון, זיי פאָדערן דין, פאַר זייערע יונגע

טעג.

דריטע:

וואָס. ליעבען וועלן זיי אונז לאָזען?

דער עולם ווערט וואָס אמאל מעהר אָנגעשטיקט מיט שרעק, קוקען איינער
אויפן אנדערן.

אַ אידענע

שרייט אויס:

זעה צו אונז, די טויטע קומען נאָך אונז!

דער עולם ווערט וואָס אמאל מעהר אָנגעשטעקט מיט שרעק, אַנטליימען אין די
ווינקעלן און שרעקען זיך פאַר יוספין.

די חנן

זעלכער האָט זיך פאַר דער גאַנצער צייט איינגעהערט מיט אָנגעשטרענגטקייט צו די
חייבער, הויבט זיך פלוצים אויף פון דינא'ס געלעגער, געהט צו צו יוספין,
זעלכער איז דיר גאַנצער צייט שוין געווען אַפגעוונדערט פון עולם. ר' חנן

געהט הארט צו צו איהם, שטעלט זיך הארט נעבען איהם און קוקט איהם
אין די אויגען אריין:

ווער ביסט דו? זאג, ביסט דו פון די לעבעדיקע, בלייב
צווישען די לעבעדיקע, ביסט דו פון די טויטע—געה אין
דיין רוה אריין!

יוסף קוקט איהם אן מיט קאלטע אויגען און בלייבט שטעהן נישט צו ענטפערן.
א לאנגע פויזע.

ר' חנן

מיט בעדייזער:

וואָס ווילט איהר פון אונז? וואָס קומט איהר צו געהען?
מיר מוזען אָנהויבען צו לעבען אויפ'ס ניי.

יוסף קוקט איהם אן, ציטערט און שוויגט. פויזע.

ר' חנן:

מיט אַשטעקען וועל איך אייך יאָגען צוריק אין אייער
קבר אַריין, פּערי'חתמען וועל איך דאָס קבר איבער אייך.
לאָזט אונז צו רוה, מיר מוזען לעבען!

יוסף ציטערט וואָס מעהר.

ר' חנן

הויבט אויף די האַנד אויף איהם:

צוריק אין אייער רו אַריין!

יוסף געהט אָב מיט לאַנגזאָמע טריט.

פ. ר. א. ג.